

भारत सरकार
GOVERNMENT OF INDIA
राष्ट्रीय बुकलाइब्रेरी, कलकत्ता ।
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

बंगाल संस्कृत
Class No. I.C
बुकलाइब्रेरी संस्कृत
Book No. XIII
प्राप्ति दिन/ N. L. 38. 4

MGIPC-34-59 LNL/54-1-II-65-100,000.

PRINTED IN U.S.A. (AMER. BLOCOK)

P R E F A C E.

The present edition of Halāyudha's vocabulary of synonyms is based on a collation of the following manuscripts

- A.* E. I. H. 1361, copied about 1780.
- B.* Wilson 415, an incorrect transcript of *A.*
- C.* E. I. H. 588.
- D.* E. I. H. 1576. These two manuscripts, copied about 1806 from the same original, are almost useless for any critical purpose.
- E.* A fragment preserved in the Berlin Library (Chambers 758. Weber's Catalogue Nr. 805), containing distichs 18 — 367 of book II. I am indebted for a transcript of it to Dr. Hase of Coburg.
- F.* An old fragment in the Ratcliffe Library, Oxford, containing the second book, as far as *çloka* 230.

R. A manuscript in the same library, copied in the year 1363 of our era.

Notwithstanding all these materials, the editor has found it not always possible to constitute a text free from faults; far less to give a correct and uniform orthography. In many cases he has been obliged to have recourse to the Koshas of Amara and Hemacandra and their commentaries, in order to remove palpable blunders. The notes, and to some extent the glossary, point out all the passages in which a further collation of new MSS. is desirable. He has much felt, throughout, the want of a commentary; but though at least one is cited in the marginal notes to the Oxford Ms. of the commentary on the *Abhidhānacintāmaṇi*, yet none appears to be in existence.

The precise age of Halāyudha cannot now be determined with any degree of certainty. The name itself is by no means uncommon in the literary history of India. We have, firstly, Halāyudha, the author of the *Kavirahasya*, who has been assigned by Westergaard (*Rādices* p. VII) to the sixteenth century. Another Halāyudha, the son of Purushottama, compiled the *Purāna-sarvasva* in 1474 (Oxford Catalogue p. 84). Halāyudha the lawyer is frequently cited by Vācaspatīmiśra (in the *Cintāmaṇi* and *Dvaitanirnaya*), and, still earlier, by Viṣṇuveṣvara, the author of the *Madanapārijāta* and other works. A fourth Halāyudha, who shares with our author the epithet of *Bhatta*, composed a commentary on the *Piṅgala-*

chandas. He may, perhaps, be identified with the writer of the Kosha; chiefly on account of the many artificial metres which he uses, and which no other lexicographer has taken the liberty of employing for such a dry subject as a string of synonyms. The editor has, however, discovered no allusion to the Kosha in the only copy of the Mṛitasamjivini at his command. Nor do the four names of Amaradatta, Vararuci, Bhāguri, and Vopālita, to whose works the author acknowledges himself indebted in the introductory verses to the Kosha, afford any clue to his own age. In the absence of direct evidence, we are, therefore, compelled to be contented with the secondary testimony of other writers. The mention of Halāyudha by Ujjvaladatta, Mallinātha, and the Medinikara, is sufficient proof that he lived before the thirteenth century. Mallinātha in his various commentaries cites Halāyudha far more frequently than the Abhidhānacintāmaṇi; but from this fact no inference can be drawn as to the greater antiquity of Halāyudha, for the orthodox scholiast might have preferred a coreligionist to a Jain infidel. Halāyudha is quoted besides, by Kātavema on the Ķālīntala, Jayamangala on the Bhāṭṭikāvya, Narahari in his Cūḍāmani, Nārāyaṇa on the Uttararāmamacarita, Padmanābhiadatta on the Bhuvaneśvarīstotra, Bharatasena on the Bhāṭṭikāvya, Bhānujīdīkshita on Amara, Rāṅgānātha on the Vikramorvaṣi, Rāyamukuta in his commentary on the Amarakosha, Čivadatta in the Čivakosha, and a number of other scholiasts.

There is, however, an intimate connexion between the *Abhidhānaratnamālā* and the *Abhidhānacintāmani*, beyond the mere name. Not only do whole distichs and verses agree with one another, and differ from Amara, but there is also in both an identity of tetrastichs, and this to an extent which cannot be explained by the supposition that both have borrowed from the same source. Again, we find that both attribute to many words the same gender in opposition to the *Amarakosha*. But if we are called on to determine the relative priority of Halāyudha and Hemacandra, we must be guided in our decision by the following circumstances. Halāyudha's vocabulary is not only less copious, but his style is much more simple, and his explanations enter more into detail. To use whole distichs and verses in order to define a single word, is quite unusual with Hemacandra, who, on the contrary, endeavours to cram into one verse as many synonyms as possible. Farther, we find that in technical divisions Hemacandra is acquainted with more developed, and therefore later, systems. For example, the different kinds of feminine actions produced by the sentiment of love, technically called *hāva*, are limited by Amara to six, and by Halāyudha to nine, while Hemacandra knows ten. In the physiological distinction of elephants, Halāyudha does not exceed the number of three, whilst Hemacandra adds a fourth. The Ratnamālā is divided into five, the Cintāmani into six chapters. Homonyms are treated by Halāyudha very briefly, whereas the Nāuarthas of

Hemacandra surpasses in bulk the Ekārtha. All these facts lead to the conclusion that Halāyudha preceded Hemacandra, and we shall hardly go too far back if we place him at the end of the eleventh century.

In Mallinātha's commentary on the Māghakāvya (Calc. ed.) two passages (I, 19. XVI, 18) are cited from an Abhidhānaratnamālā which seems to have been different from that of Halāyudha.

In compiling the glossary, the editor has constantly consulted the commentaries of Kshīrasvāmin and Rāyamukuta on Amara, which form the only valuable basis of all later scholiasts. Of modern writers, he feels himself under great obligation to Colebrooke's edition of the Āmarakosha, and to Molesworth's Mahrati and English Dictionary.

In conclusion he would express his thanks to the publishers for having most obligingly undertaken to bring out a work which, from its nature, can be of interest only to a limited number of Sanskrit scholars.

The abbreviations employed in the glossary are:

Ait. Br. - Aitareyabrahmaṇa.	Mbh. - Mahābhārata.
Anandal. - Ānandalabatī.	Mit. - Mitākshera.
Av. - Atharvaveda.	P.-Pāṇini.
Bhā. - Bhāṭṭikāvya.	Phe. - Pheṇkāriṇītantra.
Bhv. - Bhāṣmīvaidika.	Pk. - Pār̄cvalībhākāvya by Padmasundara.
Brahmap. - Brahmapurūraṇa.	Rāyam or Rk. - Rāyamukūṭa on Āmara.
Brahmav. - Brahmasaivapuraṇa	Rasamanj. - Bhāṇudatta's Ra- samanjai.
Bṛhadāśr. - Bṛhadāśrīyakope- nīshad.	Rasatar. - Rasatarangīni.
Çat. Br. - Çatapathabrahmaṇa.	Rgh. - Raghuvanṣa.
Chānd. U. - Chāndogyopaniṣhad.	Rigvidh. - Rigvidhāna.
Çīcup. - Māgha's Çīcupāla.	Rv. - Rigveda.
Çīvap. - Çīvapurāṇa.	Sāhityad. - Sāhityadarpaṇa.
Danḍin. - Danḍin's Kāvyādareṇa.	Sarasvatīk. - Sarasvatīkāṇḍī- bhāraṇa.
Devibhāg. - Devibhāgavatapu- rāṇa.	Taitt. Br. - Taittirīyabrahmaṇa.
Dhāny. Nigh. - Dhānyavataramīghanāṇu.	U. or Urv. - Urvaṣī ed. Böhlensei.
Gg. - Gilagovinda ed. Lassen.	Ujj. - Ujjvaladatta.
HC. - Hemacandra, and the commentary ascribed to him.	Vāgbh. Al. - Vāgbhāṭṭa Alan- kāra.
Kāçikh. - Kāçīkhanda.	Vāmanap. - Vāmanapuṣṭiṇa.
Kir. - Kirātārjuniya.	Vāñhap. - Vāñhapurāṇa.
Ks. or Kum. - Kumārasambhuṇa.	Vṛihann. - Vṛihannāradiyapuraṇa.
Ksh. - Kshīrasvāmin on Amara	Vs. - Vājasaneyisamhitā.
Māgha - Māgha's Çīcupāla.	Yv. or Yāgn. - Yāgnavalkya ed. Steinzler.
Mahi. - Mahimneḥ stava.	
Manu - Mānavadharmāśāsa.	
Mārk. - Mārkandeyaapurāṇa.	
Matsyap. - Matsyapurāṇa.	

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

शब्दब्रह्म्य यदेकं वैतन्यं च सर्वभूताना।
यत्परिणामस्त्रिभुवनमखिलमिदं जयति सा वाणी ॥१॥
यममरहतवररुचिभागुरिवोपालितादिशास्त्रेभ्यः।
श्रविधानरलमाला कविकंठविभूषणार्थमुद्दिघते ॥२॥
स्वः स्वर्गः सुरसद्य त्रिदशावासस्त्रिविष्ट्य त्रिदिवं
गौर्गीरनर्त्यभुवनं नाकः स्वादूर्धलोकश्च ॥३॥
आदित्यास्त्रिदशः सुराः सुमनसः स्वर्गीकसो देवता
गीर्वाणा सभवो अमराश्च मरुतो वृद्धारका निर्जराः।
अस्वप्रा विबुधास्त्रिविष्ट्यसद्यो लेखाः सुपर्वाण इत्याख्याता
अमृताशना ब्रनिमित्रा देवास्तथा देवतं ॥४॥
असुरा हामवा देत्या देतेयाः सुरशत्रवः।
पूर्वदेवाः शुक्रशिष्याः पातालनिलयाः स्मृताः ॥५॥
ब्रह्म्या ऋषा धाता परमेष्ठी पद्मशूः सुरज्येषः।
वेदा विधिर्विरिचो द्विराण्यगर्भः शतानंदः ॥६॥

शंयुः स्वयंभूद्द्विष्णवतुर्वक्रः पजापतिः ।
 पितामहो त्रगत्कर्ता विरचिः कमलासनः ॥७॥
 वाङ्वाणी भारती भाषा गौरीनीकमी सरस्वती ।
 श्रीकारः प्रणवः प्रोक्तव्यो वेदास्त्रव्यो स्मृता ॥८॥
 वेदः श्रुतिस्तथाभावः स्वाध्यायश्चूद आगमः ।
 वेदांतश्च रुक्ष्य च बुधैरुपनिषद्न्मता ॥९॥
 उक्तस्तको ऽनुमानोक्तिर्मिमांसा स्याद्विचारणा ।
 स्मृताः कृतांतराङ्गांतसिङ्गांतसमधाः समाः ॥१०॥
 ईशानः गणशेषरः पशुपतिः शूली शिवः शकरः
 शर्वः शंभुरुपापतिश्च गिरिशः श्रीकंठ उयो लूरः ।
 सर्वज्ञस्त्रिपुरांतकस्त्रिनयनो कथर्दी भवो भूतेशः
 परमेशरो ऽधकरिपुरुद्दत्ताधरधंसकृत ॥११॥
 स्वाणुः सष्ठा धूर्तटिवामदेवः कामधीसी व्योमकेशः कपाली ।
 नीलयीवोवाङ्गिरेताः पिनाकी भीमो भर्गः कृत्तिवासावृषाकः
 ॥१२॥

अत्तिरुद्धो विद्वपान्तः शियिविष्टो गणाधिपः ।
 गंगाधरो महादेवो मृडः स्याक्षीललोहितः ॥१३॥
 पिनाके स्याद्गग्वं प्रमथास्तु गणाः स्मृताः ।
 कथर्दी ऽस्य लक्षाबंधस्तंदुः स्यावंटिकेशरः ॥१४॥
 हृषाणी शर्वाणी काली कात्यायनी भवानी च

ग्रार्थाबिका मृदानी हैमवती पार्वती गौरी ॥४॥
 उमा भगवती झाँग चंडी दाज्ञायणी शिवा ।
 अपर्णा स्यान्मलुदेवी गिरिजा भेनकात्मता ॥५॥
 ब्रह्माण्डायाद्याः स्मृताः सप्त देवता मातरो बृथैः ।
 चामुंडा कण्मोटी च चर्चा स्याद्वैरवी तथा ॥६॥
 हेरेचो लंबोदर आखुरधो गणपतिस्त्र गजवदनः ।
 परशुधर एकदंतो विनायको विघ्राज्ञश्च ॥७॥
 गौरीयुत्रः वण्मुखः शक्तिपाणिः
 क्रौंचासातिः कात्तिकियो विशाखः ।
 स्कंदः स्वामी तारकारिः कुमारः
 सेनानीः स्यादग्रिभूमीकुलेयः ॥८॥
 गामेयो ब्रह्मचारी च गुहो वर्द्धिणवाहनः ।
 महासेनो महातेजाः शरजन्मा च कथ्यते ॥९॥
 विष्णुः कृष्णः केशवो मंजुकेशी
 श्रीवत्सांकः श्रीपतिः पीतवासाः ।
 विष्वक्सेनो विश्वदृपो मुरारिः
 शौरिः शाङ्की यद्यनामो मुकुदः ॥१०॥
 गोविदो धरणिधरः सुपर्णकेलुवैकुठो जलशयनस्तुभृजश्च ।
 देत्यारिर्मधुमयनो रथोगपाणिर्द्वाशार्द्धः प्रात्पुरुषो वृषाकपिः
 स्यात् ॥११॥

बनार्दनाधोक्षत्रवासुदेवं हामोदरे शीधरमच्युतं च।
 उयेऽभिन्नावरतं च बथ्यु हरिं कृषीकेशमुदारुति ॥२३॥
 आत्मभूः पुड्रीकाज्ञः श्रीवत्सो विष्णुश्वाः।
 नारायणो त्रिग्वायो वनमाली गदाधरः ॥२४॥
 सनातनो तिनः शमुर्विधिर्वेदा गदायजः।
 कैष्मारिरज्ञो जिष्णुः कंसजित्पुरुषोत्तमः ॥२५॥
 चक्रं सुरर्णनं चापं शार्ङ्गं कौमोदकी गदा।
 खड्गो अस्य नंदकः शोखः पांचतन्यः प्रकीर्तिः ॥२६॥
 कौस्तुभा वक्षासि मणिः श्रीवत्सो अस्य च लाङ्घनं।
 वसुदेवस्तु कथितो बुधैरानकाङ्क्षिभिः ॥२७॥
 बलदेवो बलभद्रो मुशली नीलांबरः प्रलवभः।
 सीरी च सात्वतः स्यात्तालधन एककुडलो अ नंतः ॥२८॥
 संकर्षणो रौक्षिण्यः कालिंदीकर्षणो बलः।
 रेवतीरमणो रामः कामपालो हलायुधः ॥२९॥
 विलगराजो गरुडो गरुत्मान् तान्वयः सुपर्णीतनयः सुपर्णः।
 स्याद्वैनतेयः पवनाशनाशः सुरेऽग्नित्वक्ष्ययनंदनम् ॥३०॥
 लहमीः श्रीः कमला पद्मा पद्मवासा रुद्रिमिया।
 क्षीरोदतनया मा च शब्दैरिदिरा स्मृता ॥३१॥
 प्रयुज्ञो मकरधर्जो मनसिनः संकल्पजन्मांगजः।
 पञ्चेणुः कुसुमायुधश्च मदनो मारः स्मरो मन्मथः।

कंदर्यो रथकेतनो रुतिपतिः श्रीनंदनो कृष्णः
 कामः शब्दरसूदनो मधुसाखः शृगारवोनिः स्मृतः ॥३२॥
 दर्वकः शर्थकारातिरनंगो विषमागुधः ।
 श्रास्तमभूर्मनसिशयः पुष्टधन्वा मनोभक्तः ॥३३॥
 मापत्वमिरजशैव कामपली रतिः स्मृता ।
 अनिरुद्धश तत्सूनुरुषारमणा इष्यते ॥३४॥
 आदित्यः सविता सद्युक्तिरूपाः प्रद्योतनो भास्कर-
 स्तिगमाशुस्तरणिस्तथा दिनमणिर्भास्त्वान्विवस्त्वान्वृतिः ।
 मार्त्तिरुस्तपमो विकर्तन इनः पूषा पतंगो भगः
 सूर्यो गोपतिरथमा दिनकरः सूरो उशुमाली रविः ॥३५॥
 भिक्षिरो विरोचनो ऽक्षित्तमिरसिरुद्धमणिरुमानंशुः ।
 कृरिदशः सप्ताशः प्रभाकरो भानुमान्भानुः ॥३६॥
 ब्रह्मो हृसः खगो भित्रशित्रभानुरुरुपतिः ।
 कर्मसाक्षी ज्ञगच्छुर्द्वादशात्मा त्रयीतनुः ॥३७॥
 रोचिः शोचिरभीशुः प्रद्योतगमस्तिरम्भिष्ठिकिरणाः ।
 रुचिरुद्दीधितिदीसिरुतिप्रभामाविभाभासः ॥३८॥
 उस्थामवसुकेतुभरीचिप्रग्रहोपधृतिवृष्णिमयूखाः ।
 श्रीशुभानुकरपादिविरोका गाव इत्यभिहितास्तु समानाः ॥३९॥
 तिग्म तीक्ष्णा खर् तीक्रं चेत्तमुण्णा पदु स्मृतं ।
 आतपः कथ्यते रौड़ निदाघो वर्ष उच्यते ॥४०॥

परीधिः परिवेषः स्यान्मंडलं चोपसूर्यकं ।
 उच्यते राकुसंस्पर्शं उपरागं उपस्थितिः ॥४१॥
 इदुष्टंजश्चंद्रमा श्रोणिधीशः सोमो राजा रोहिणीवल्लभोऽङ्गः ।
 गच्छेशः स्याद्विनेत्रप्रसूतः प्रालोपांशुः सेतरोचिः शशांकः ॥४२॥
 द्वितीयराजो रजनिकरः दीयूषरुचिर्निशीशिनीनाथः ।
 त्रैवात्मको मृगाको विधुश्च दाक्षायणीरमणः ॥४३॥
 चंद्रिका कौमुदी ल्योत्स्ना तथा चंद्रातपः स्मृतः ।
 नंडलं विंबमाल्यातं लूहपे लाङ्हनं मृगः ॥४४॥
 अंकश्चिक्षमभिशानं लाङ्हनं लद्भम लक्षणं ।
 कलंकस्तेति विशेषा नातिनानार्थवाचकाः ॥४५॥
 वक्रमंगारकं भौमं लोहितांगं धरात्मदं ।
 रौहिणोयं बुधं सौम्यमाकुशांदमसाथम् ॥४६॥
 वाचस्पतिरांगिरसो वृहस्पतिः कथ्यते गुरुर्जीविः ।
 विषाणस्त्रिदशाचार्यस्थित्रशिखं दिप्रसूतश्च ॥४७॥
 उशना शुक्रः काव्यो देत्यगुरुर्मार्गवः कविर्धिष्ठयः ।
 श्रसितः क्रोडः पंगुष्ठायातनथः शनैश्चरः शोरिः ॥४८॥
 स्वर्णानुः सैक्षिकेयस्य तमो राकुर्विधुतुरुदः ।
 केतवः शिखिनः प्रोक्ता शार्दालुव्यक्त उच्यते ॥४९॥
 सप्तर्षस्तु विद्वद्विः स्मृतास्थित्रशिखं दिनः ।
 कृतिका बहुला प्रोक्ताः पक्षस्तु बहुलो उसितः ॥५०॥

मे नक्तं तारका च व्योतिस्तारा धिष्यमृज्जं तदोदुः।
पुथस्ति यः स्याद्वनिष्ठा अविष्ठा दाक्षायण्यः कीर्तिताश्वददाराः
॥५६॥

इद्दो दुष्यवनो रुहिः सुरपतिः संश्रद्धनो वासवो
वृत्रारिबलसूदनः शतमालो वृद्धश्रवाः कौशिकः।
तिष्णुर्वशधरः सहस्रनयनो वास्तोष्यतिगोपतिः
पर्वन्यो मधवा वृषा रुहिष्यः प्राचीनबर्हिः स्मृतः ॥५७॥
पुरुकृतः पृतनाषाट पुंदरः पूर्वदिक्पतिः स्वाराष।
आखंडलस्तुराषाट सुत्रामा गोत्रभित्सुनासीरः ॥५८॥
शक्रः स्याइयधन्वा च रुहिष्वान्याकशासनः।
दिवस्वतिर्धिडौजाश मञ्जवान्मेघवाहनः ॥५९॥
इदाणी पौलोमी शची जप्तस्य तत्सुतो ज्ञेयः।
अमरावती च नगरी नंदनमुद्यानमिंदस्य ॥५३॥
पविरशनिः शतधारं वर्षं कुलिशं च भवति द्वैरोलिः।
गोर्धिङ्गं व्याधामः स्वरुद्धिप्रदूरणं तथा शबः ॥५६॥
स्फूर्जुर्युर्वशनिर्वेषो वशवालात्मिः स्मृता।
स्तु रोक्षितमिच्छति बुधाः शक्तशरासनं ॥५७॥
अभ्रमब्दो घनो मेघः स्तनयिलुः पर्योधरः।
धाराधरो धूमयोनिर्जीर्मूतश्च बलाहकः ॥५८॥
धारासंयात आसारो वातास्तं वारि सीकरः।

उर्द्धिनं मेघतिभिर् करकः स्याहनोपलः ।
 चलन्त्रवास्थमाला च बुधे: कादेविनी स्मृता ॥५६॥
 शंपा चपला वाणिका शतहृदा झारिनी तडिदिव्युत् ।
 सौहामिन्द्रचिरांशुः प्राङ्गैरावती च विशेषा ॥५७॥
 ऐरावतो जग्मातंगः स चैरावणा उच्यते ।
 उद्धैः अवास्तु देवाशो मातलिः शक्तसारथिः ॥५८॥
 सप्तार्चिर्बुल्लः शिखी कुतवहो वैष्णवरो ऽग्निर्वसु-
     र्वक्त्रिर्वायुसाखः सितेतश्चतिः स्वाकृपियः पावकः ।
 आर्चिष्मान् त्वलनः कृशानुरनलो धूमधजो रुच्यकाद्
     बहिर्द्योतिस्वर्वधस्त दृहनः स्याद्विभानुः शुचिः ॥५९॥
 कृपीद्योनिर्दमुनाः कृष्णवर्त्माशुशुक्षणिः ।
 विभावसुरपां दिति ज्ञातवेदास्तनूनयात् ॥६०॥
 धीतिक्षेत्रो धूहङ्गानुराश्रयाशो धनंजयः ।
 द्विरण्यरेतास्तमोद्यो रोक्तिराशो कुताशनः ॥६१॥
 अर्चिः कीला त्वाला वर्चस्तेजस्त्वपस्तथा त्योतिः ।
 रुतिव्युतिदीपिरुचः शिखाप्रभारभ्यः समानार्थाः ॥६२॥
 स्मृतः प्रकाश आलोक ऊद्योतश्च समास्त्रयः ।
 अग्नार्थी कथ्यते स्वाकृष्टा धूम्या स्याह्मस्त्वतिः ॥६३॥
 उम्मा वायः सुलिंगश्च कणा जिह्वास्तथार्चिषः ।
 श्रलोत्पुल्मुकं शेषमुल्का त्वालास्य निर्गता ॥६४॥

भवति द्विराण्या कनका रक्ता कृशा सुप्रभा चान्या ।
 अतिरक्ता बकुड़पेति सप्त सप्ताचिंषो जिह्वाः ॥६८॥
 एधस्तर्पणं भिधनमेधः समिद्धिं इत्थभिवाशाः ।
 भूतिर्भसितं भस्म ज्ञारं रक्षा च निर्दिष्टा ॥६९॥
 वनवक्रिर्वो दावो मेघवक्रिरेमहः ।
 श्वैर्वः समुद्रवक्रिः स्याहाडवो वडवामुखः ॥७०॥
 शमनः समवर्ती च प्रेतपतिः पितॄपतिश्च कीनाशः ।
 वैवस्वतः कृतांतः कालिंदीसोदरः कालः ॥७१॥
 ग्रन्तको धर्मराक्षश यमो दुर्घटे रुहिः ।
 दक्षिणाशापतिः सहिः आद्वेदश्च कल्यते ॥७२॥
 पातूनि यातुधानाः क्रव्याहा राजसाश्च रक्षासि ।
 नक्तचरनैर्स्तकौण्यावस्तथा नैकशेयाः स्युः ॥७३॥
 वर्हणी धादसां नार्थं दाशयाणि प्रचेतसः ।
 ग्रलाधिरेवतं प्राकुः प्रत्यगाशापति बुधाः ॥७४॥
 पवनः छसनी वायुर्मूर्त्तिनिलो मारुतो द्रगत्वाणाः ।
 पृष्ठश्चः पवमानः प्रभैजनः स्पर्शनो वातः ॥७५॥
 नमस्वान्मौतरिशा च समीरश्च समीरणः ।
 सदागतिर्गधवन्हो रुहिः प्रीक्तो महाबलः ॥७६॥
 चंकाद्वातः सबृष्टिः स्याहात्या वातस्य मंडली ।
 यामोहः स्यात्यरिमलः सौरभ्यं च सुगंधिता ॥७७॥

ऐलविलः पौलस्त्यो वैश्वरणः किनेश्वरो धनहः ।
 श्रीदः श्रीकंठसखो मनुष्यधर्मा धनाध्यतः ॥७८॥
 उत्तराशायतिर्यक्तः कुवेरो नरवाहनः ।
 गुह्यको रात्ररात्रश्च धनी पुण्यजनेश्वरः ॥७९॥
 मुख्य द्रव्यं द्रविणा रा: सारं स्वापतोयमर्थः स्वं ।
 स्वकथं पूर्कथं वित्तं धनं लिरेष्य च वसु विभवः ॥८०॥
 अकुर्य द्रव्यक्षेमाख्यं कुम्यमन्यद्वन्नं भवेत् ।
 गोमहिष्यादिकं सर्वं बुधेजीवधनं स्मृतं ॥८१॥
 नित्येषः स्थाङ्गपनिधिः कथ्यते शेषधिर्भिधिः ।
 किनरः स्यात्किंसुरुषो मयुरश्चमुखस्तथा ॥८२॥
 उद्धानं स्याचैवरस्य विमानं चास्य पुष्यकं ।
 अलका नगरी शेषा पुत्रस्तु नलकूवरः ॥८३॥
 विष्वकृद्विष्वकर्मा च त्वष्टा स्वारेववर्धकिः ।
 नासत्यावशिनौ इस्त्रौ प्रोक्तौ देवचिकित्सकौ ॥८४॥
 शौद्धोदनिर्दशबलो बुद्धः शाक्यस्तथागतः सुगतः ।
 मारुडिद्वयवादी समंतंभद्रो तिनश्च सिङ्गार्थः ॥८५॥
 तिनेद्वो वीतरागो उर्क्कु लक्ष्मी च त्रिकालविंत् ।
 अलद्वमीनिर्मतिर्षेष्या नियतिर्विधिरुच्यते ॥८६॥
 यज्ञराजसंगंधर्वसिद्धकिनर्गुह्यकाः ।
 विष्वाधराप्तरोभूतपिशाचा देवघोनयः ॥८७॥

वृताची मेनका ईरा उर्वशी च तिलोत्तमा ।
 सुकेशी मंजुषोषाद्याः कष्टति जप्तारसो बुधेः ॥४८॥
 हेलाविलासविड्धोकलीलाललितविभ्रमाः ।
 स्त्रीणां शृगारचेष्टाः स्युरुदावपर्यायवाचकाः ॥४९॥
 वाक्षार्थालंबनो घस्तु विकारो मानसो भवेत् ।
 स भावः कष्टते सद्विस्तस्योत्कर्षे रसः स्मृतः ॥५०॥
 रतिर्हासश शोकस्य क्रीघोत्साहौ भयं तथा ।
 जुगुप्ताविस्मयशमाः स्थायिमावाः प्रकीर्तिताः ॥५१॥
 शृंगरूपस्यकरणा रौद्रवीरभवानकाः ।
 बीभत्साहुतशांताश नव नावे रसाः स्मृताः ॥५२॥
 मीतं गानमिति प्रोक्तं वाक्यमातोऽभिष्यते ।
 नृत्यं तु ताडयं लास्यं त्रितर्यं नाव्यमुच्यते ॥५३॥
 तालः कालक्रियामानं लयः साम्यमुदाकृतं ।
 शृंगरूपो जगविज्ञेपः सूच्यो उर्ध्वी जगिनयः स्मृतः ॥५४॥
 प्रेक्षार्थं मीतवाद्यं तु संगीतमभिधीयते ।
 आदावेष तु यवाद्यं पूर्वरंगः स उच्यते ॥५५॥
 प्रोक्ता घोषंवती वीणा विरंचो परिचादिनी ।
 वल्लकी चेति तद्वेदास्तत्रीभेदसमुद्भवाः ॥५६॥
 रंगः स्थान्वर्तनस्थानं मृद्गो मुरदः स्मृतः ।
 श्रानकः पच्छो झेयो डिडिमः दणवस्तथा ॥५७॥

कीषो वाहनदेडः स्थानेरी इडभिरिष्टते ।
 नाक्रे राज्ञी स्मृता देवी कुमारो भर्तृदारकः ॥१७॥
 भाव इत्युच्यते विद्वान् भावुको भगिनीपतिः ।
 आवुकस्तु पिता क्षेय आर्यो मारिष उच्यते ॥१८॥
 आशाः ककुमः काषा रुरितश्च दिशः समाख्याताः ।
 इद्रानलयमनेऽतश्चरुणमहूदनद्विक्षापालाः ॥१९॥
 ऐङ्गी पूर्वा प्राचो याम्या दिग्दक्षिणा तथावाची ।
 स्थाहारुणी प्रतीची कौवेरी चोत्तरोदीची ॥२०॥
 ब्रतरात्मा दिशशान्या विदिशः प्रदिशः स्मृताः ।
 उपरिष्ठाद्यपर्यंतं तथाधस्ताद्यागधः ॥२१॥
 प्राचीने प्राक् स्मृतं प्राज्ञस्त्रीचीनमुदक तथा ।
 प्रत्यक् चैव प्रतीचीनमयाचीनमयागिति ॥२२॥
 ऐरात्रतः पुउरीकः कुमुदांजनवामनाः ।
 पुष्पदेनः सार्वभौमः सुपतीकश दिग्गजाः ॥२३॥
 दिशः कालस्तथानेहास्तदेहाः स्युः कलादयः ।
 अरुदोरात्रै च विद्वद्विः कथ्यते विष्णुनातिकं ॥२४॥
 दिवसो दिवा दिनं युः प्रोत्तमर्ह्वासरस्तथा घन्तः ।
 प्रस्तरो यामः संध्ये रजनीदिनयोः प्रवेशनिष्कासौ ॥२५॥
 तमी तमिष्ठा कष्ठिता तमस्त्रिनी
 विभावरी नक्तमुखा च शर्वरी ।

क्षपा त्रिषामा ताणदा निशीघ्निनी

निशा च दोषा रजनी च यामिनी ॥१०७॥

वसतिर्वासतेयी च स्यामा रात्रिः कष्यते ।

गणरात्रो निशा बह्यश्चिररात्रस्ततः परं ॥१०८॥

सायं दिवावसाने स्यात्प्रदोषो रजनीमुखं ।

निशीघ्नो मध्यमा रात्रिः प्रोक्ता सा च महानिशा ॥१०९॥

अवतमसमधतमसं सतमसं धातमधकारं च ।

तिमिरं तमस्तपिन्ना तमिक्षमिक्षति भूषायां ॥११०॥

कल्यमुषः प्रत्यूषं प्रगे प्रभाते भवेहिभाते च ।

दिवसमुखं गोसर्गः प्रातर्घुषं च निर्दिष्टं ॥१११॥

शशिनि सिनीबाली स्यादृष्टे नष्टे कुलूरभावात्या ।

अनुमतिरूपे राका संयुणे पूर्णमासी च ॥११२॥

त्रिंशदहुतोरात्रः स्यान्मासस्ताभ्यामृतुर्वसंताद्याः ।

यीज्ञः प्रावृद् शूदा केमतः शिशिर इति ते शृद् ॥११३॥

चैत्रादिमासा मधुमाधवौ द्वौ ततः परं शुक्लशुची क्रमेण ।

नभोनमस्यौ कथिताविषोज्ज्ञौ महः सहस्र्यौ च तपस्तपस्यौ ॥११४॥

मासेन मनुष्याणां पित्र्यमहोरात्रमेकमिक्षति ।

अब्देन तु देवानां ब्राह्मै देवयुगसहस्राभ्यां ॥११५॥

क्षयनाब्दप्रदर्शसंवत्सरसमाः समाः ।

निदाधः कष्यते यीज्ञो वर्षा च प्रावृद् तपात्ययः ॥११६॥

सर्वतः परिष्वतः क्षयो गुगतो जगद्दिनाशनः ।
 कल्पांतः समसुप्तिः संहारः स्यान्महाप्रलयः ॥११३॥
 सोद्धिकं फलं सव्य उर्द्धं फलमुत्तरं ।
 तत्कालं तु तदात्मं स्याइतरः कालं आयतिः ॥११४॥
 दितिरदितिर्देनुकहूनिकशाविनतास्य मातरः प्रीक्ताः ।
 'देत्यसुरदानवोरुगपिशिताशनपद्मिराजाना' ॥११५॥
 ब्रह्माकविकव्याकथेन पुष्टदत्तौ प्रकीर्तितौ ।
 ज्ञायापती च विद्विर्जपती दीपतो तथा ॥११०॥
 ज्ञावाभूमी च रोदस्यौ रोदसी रोदसीति च ।
 कशिपुभौजनाच्छादावौशीरं शधनासने ॥१११॥
 शःश्रेयसं स्थात्कल्प्यासां श्रोवसीथै शिवं शुभं
 भाविकं भावुकं श्रेयो भव्यं भद्रं च मंगलं ॥११२॥
 प्रमोहपमदौ कृष्णः प्रीतिस्त्वर्कर्ष उड्डवः ।
 संमदो मुतथानंदः शर्म ज्ञोषं च शं सुखं ॥११३॥
 कैवल्यं निर्वाणं निःश्रेयसममृतमन्नरं ब्रह्म ।
 अपुनर्भवो उपवगो मुक्तिर्भीक्षो महानंदः ॥११४॥
 सनातनं ध्रुकं नित्यं शाश्वतं स्थाद्वन्द्वरं ।
 धर्मः पुण्यं वृषः श्रेयः सुकृतं च सर्वं स्मृतं ॥११५॥
 हषानिष्ठफलं प्राङ्मोः स्मृतं दैवमयानये ।
 भाग्वेयं तथा भाग्वेयं विषाको भवितव्यता ॥११६॥

उपलिंगमरिष्ट स्थाइपसर्ग उपद्रवस्तथोत्पातः ।
 ईतिरजन्यं च बुधेऽमरो डिबश विप्रवः कथितः ॥१७॥
 अर्चा पूता सपर्या स्थाइपक्षारो बलिः स्मृतः ।
 प्रणिधानं समाधानं समाधिश्च समास्त्रयः ॥१८॥
 वरिष्वस्या परिचर्या शुश्रूषोपासना यरीषिः स्यात् ।
 सेवा भक्तिरूपास्तिः प्रसादनाराधनोपचारश्च ॥१९॥
 प्रतिविवेचं प्रतिव्रिष्टं प्रतिमानं प्रतिकृतिं प्रतिक्षेद् ।
 प्रतिकार्यं च प्रतिनिधिमाहुः प्रतिपातनां प्रतिज्ञायाः ॥२०॥
 अर्चा तु प्रतिमा प्रोक्ता वृहिणी स्याद्विषयी ।
 अन्यलोक्यमयी प्राज्ञैः सूर्यी स्वृणा च कथ्यते ॥२१॥
 शुचिमेध्यं पवित्रं च दुष्यं पावनमुच्यते ।
 विमलं विशदं वीध्यमुज्ज्वलं स्यादनाविलं ॥२२॥
 भुवनं विष्ट्रयं लोको जगदेकार्थवाचकाः ।
 अमृतं त्रिदशाक्षात् सुधा पीयूषमुच्यते ॥२३॥
 असवो जीवितं प्राणा जीवो जीवा च कथ्यते ।
 दोत्रज्ञाः पुरुषो क्षात्मा संसारी चेतनो मतः ॥२४॥
 मंदारपारिंजातकल्परिचंदनकल्पवृत्तसंतानाः ।
 पर्वते सुरत्रवो मेरुः सुरपर्वतो झेयः ॥२५॥
 शक्रक्षीडाचलो मेरुः सुभेरुर्लेपयर्वतः ।
 रत्नसामुरिति छ्यातो हेमाद्रिस्त्रिदशालयः ॥२६॥

नभो मस्तुर्लं वियद्विहायस्तारापथः पुष्करमतरिजे ।
खोमावरं विष्णुपदं च खं द्वौविंहायसा स्याङ्गगने
तथा द्युः ॥१३७॥

ज्ञादो नादः शब्दः स्वानो धानः स्वरो रुदो धोपः ।
अभिधानव्याहारोदीरणकथनादयस्तु तद्देदाः ॥१३८॥
कोलाकूलः कलकलस्तुमलो व्याकुलो रवः ।
उद्यावचमिति प्रोक्तमनिवर्द्धं तु यद्द्वचः ॥१३९॥
उद्यैतारो धनिस्तारो भंडो गंभीर उच्यते ।
कलश मधुरो जव्यको विकुष्टो निष्ठुरो मतः ॥१४०॥
सांत्वं स्थान्यधुरं वाक्यं पियं सत्यं च सूनृतं ।
ख्यातं निष्ठमविस्यष्टमष्टदं वियुतार्थकं ॥१४१॥
तृणोदिति निरस्तं स्याङ्गस्तं लुप्तपदं स्मृतं ।
श्वैर्बूकूलं सनिष्ठीवं ग्राम्यमझीलमुच्यते ॥१४२॥
गिर्वकंडो धनिर्धीरैः काकुरित्यमिधीयते ।
समाप्तप्रायमाख्यातं पदनातं च तंडक ॥१४३॥
श्वतं सत्यं समीकीर्तं सम्यक् तथ्य यथात्यं ।
श्वलीकं वितये मिथ्या मृषा स्थादनृतं तथा ॥१४४॥
श्रद्धावाहः प्रशंसा च स्तोत्रमीडा स्तुतिनुरुतिः ।
विकल्पनं स्तवः श्रावा वर्णना च निगम्यते ॥१४५॥
चतु चादु पिय वाक्यं लृग्नार्थं लृद्यंगमं ।
वात्तेदितः प्रवृत्तिश्च वृत्तात्तश्च समाः स्मृताः ॥१४६॥

श्रमादिवार्ता स्त्रेतिक्ष्णं किंवद्दति उन्मुतिः ।
 कौलीने जनवादः स्याद्विगानं वचनीयता ॥१४३॥
 श्रपवाद उपक्रोशो निर्वादावर्णवादपरिवादः ।
 एकार्थाः कथ्यते गर्द्धा निर्दा बुगुप्सा च ॥१४४॥
 शाप श्राक्रोश श्रान्तेषः ज्ञारणा स्याद्विज्ञाणं ।
 स्मृताः सोल्लुठसोत्वासोपहासाः समास्त्रयः ॥१४५॥
 अनुलापो मुहुर्भाषा प्रलापो उन्नर्वकं वचः ।
 काका वर्णनमुल्लापः संलापो भाषणी मिथः ॥१४६॥
 मर्वरः शुष्कवर्णानां विस्फारो धनुषां धनिः ।
 वृहितं वारणानां च लेषा लेषा च वाङ्मना ॥१४७॥
 श्राव्या सज्जाभिधाहानं नामधेयं च नाम च ।
 श्राव्याधिका कश्चाल्यानं पर्द्धुलीका प्रलेलिका ॥१४८॥
 विडरामेतिं प्राप्ता द्विस्त्रिव्याहृणा च यत् ।
 कीर्तिः श्लोको धशोभिल्यासमाल्यास्तुल्यलक्षणाः ॥१४९॥
 प्रश्नः स्यादनुयोगः पर्यनुयोगो भवेदुपालंभः ।
 श्राकारणामाहानं कथयत्यभिमत्राणा प्राप्ताः ॥१५०॥
 तत्रभवान् भगवानिति शब्दो वृद्धैः प्रयुज्यते पूज्ये ।
 पादा दति नामते देवो भद्रारको वापि ॥१५१॥
 ॥ इति श्रीभद्रकृलायुधकृतायामभिधानरत्नमालायां
 स्वर्गकांडं प्रथमं समाप्तं ॥

भूर्भूमिर्वसुधाष्वनिर्वसुमती धात्री धरित्री धरा
 गौर्जेत्रा जगती रसा क्षितिरिला ज्ञोणी ज्ञामा स्माचला :
 कुः पृथुवी पृथिवी स्थिरा च धरणी विश्वभरा मेदिनी
 ज्ञानेता विपुला समुद्रवसना सर्वसहोर्वी मही ॥१॥
 काम्यपी भूतधात्री च रक्षगर्भा धरुधरा ।
 धराधारा । च विजेया तद्विशेषा विबोधत ॥२॥
 उर्धरा सर्वसस्या भूर्खेहिरिणमूश् ।
 खिलमपहृत स्थाने मरुर्धन्वा स्थलं स्थली ॥३॥
 मृन्मृतिका पशस्तासौ मृत्सा मृत्स्नेति कर्यते ।
 शाङ्कलं रुहितं प्रोक्तं नड्डलं नलसंयुत ॥४॥
 कृष्णभूमः प्रदेशो ऽसौ यत्र स्थात्कृष्णामृतिका ।
 पादुभूमस्तथा प्रोक्तं उद्भूमश्च पंडितैः ॥५॥
 नदेबुजीवनो देशो नदीमातृक उच्यते ।
 वृष्टिनिष्ठाव्यसस्यस्तु विजेयो देवमातृकः ॥६॥
 मुद्दारीनां ज्ञेन्मौडीने कौडवीणमित्यादि ।
 वैरुप्यं शालेयं भवति पुनर्वीहिशाल्योर्यत् ॥७॥
 तिल्यं तैलीनं स्थान्माष्यं माषीणमुम्यमौभीनं ।
 भंग भांगीनं वा यव्यं वृष्टिकथमेषां च ॥८॥

शाकशाक्तमाख्यातमधवा शाकशाकिनं ।
 शाकस्य तेत्रमन्येषामेवं ज्ञेत्रेषु संकृतिः ॥१॥
 अचलशिलोद्धयशैलज्ञितिधर्मगिरिमोत्तरवर्ताहार्याः ॥
 नगशिलारिसानुभूतो धराक्रिकुधार्या तुल्यार्थीः ॥१०॥
 नितंबः कट्टको झेयः सानु प्रस्थं तटं भृगुः ।
 भृगं च शिवर् कूटं निर्करः प्रस्थवो उभसां ॥११॥
 गुहा पाषाणसंधिः स्थात्कंदरः कंदरा दरी ।
 निकुञ्जं गद्धरं प्रोक्तं पादाः प्रत्यंतपर्वताः ॥१२॥
 शिलोपलाम्भपाषाणशावाणाः प्रस्तरो दषत् ।
 गलिताः स्थूलपाषाणा गंडशैला इति स्मृताः ॥१३॥
 अयस्कांतविशेषाः स्युमुंबकधानकादयः ।
 श्राकरः स्यात्खनिर्गिज्ञा स्मा च लवणाकरः ॥१४॥
 उच्यते गैरिकं धातुस्ताम्रं शुल्वमुड्बरे ।
 आरक्षः स्मृतो रीतिः कास्य सौराष्ट्रकं तथा ॥१५॥
 गिरिसारमभ्यसारं लोहं कालायसं तथा शस्त्र ।
 तीव्रणमयः पारशबं कवयः कश्यंत्यभिवार्थ ॥१६॥
 सीसकं सीसपत्रं स्याहंगं च मधुकं त्रयु ।
 रुजते कलधौतं च द्रव्यं तारं च कथ्यते ॥१७॥
 लेम स्वर्णं ज्ञातद्रव्यं सुधर्णं भर्मं सूक्ष्मं ल्लाटकं शातकुम ।
 गांगयं स्थानैरिकं भूरि चंद्रं राः कल्याणं निष्कमष्टापदं च ॥१८॥

जांबूनदे द्विराण्यं कनकमहारजतकीचनानि स्युः ।
 कार्तस्वरचामीकरकर्वुरतपनीयनामानि ॥१३॥
 श्रमगर्भं भरकतं हरिन्मणिहिति स्मृतः ।
 शोषणम्मा पदारागः स्याद्वैर्यं बालवायज्ञ ॥१०॥
 स्फटिकः सूर्यकांतः स्याद्वकाम्मा दहनोपलः ।
 इति वसु मणिः सर्वं सर्वं लोहु च तैत्रस ॥११॥
 वृक्षो उद्दिपः चितिस्तुः शिखरी च शाखी
 शालो वनस्यतिरिगो विरुद्धी कुठल्य ।
 अद्रिः कुडास्तरूपोकरु इत्यभिन्नाः ।
 शब्दा दुविष्ट्रनगदुमपाद्याश्च ॥१५॥
 श्रवकेशी स विशेषः फलैर्बिध्यस्तु यो भवेत् ।
 चुपो छ्रस्वाशेषाशाखी फलवान् फलिनः फली ॥१३॥
 वानस्यत्याः स्मृता वृक्षा ये पुण्यति फलतंति च ।
 फलतंति ये विना पुण्यं ताम्बद्दति वनस्यतीन् ॥१४॥
 फलपाकावसानास्तु बुधैरोषधयः स्मृताः ।
 लता प्रतानिनी बल्ली प्रतिर्वत्तिस्तथा ॥१५॥
 श्रवान्मागो भवेद्ब्रह्मः प्राय तु शिखरं शिरः ।
 विस्तारी विशेषः प्रोक्त शारोहस्तु समुद्धयः ॥१६॥
 स्कधादधः प्रकाँडः स्यात् प्रधाणः स्कध उच्यते ।
 स्कंधशाखा तु शाला स्यानिष्कुरः कोट्ठः स्मृतः ॥१७॥

त्रिवलकं वल्कले प्रोक्तं मज्जा सारं अद्वक्तः।
 करुणं भवेत्कहः पादो मूलं जटा शिखा ॥२७॥
 आवाल आलवालः स्थादावापः स्थानकं तथा।
 लतोद्रमो उवरोहस्तु प्रवालः पल्लवाकुरः ॥२८॥
 पल्लवः स्थात्किसलयं वल्लरी भग्नरी तथा।
 वर्हं पर्णं दलं पद्मं पलाशं कदनं कहः।
 अङ्गाच्छाकुरः प्रोक्तो वृत्तं प्रसवबंधनं ॥२९॥
 पुष्टं प्रसवः कुसुमं प्रसूनकं सुमनसः समाख्याताः।
 कोरकत्तालककलिकाकुम्भलमुकुलानि तुल्यानि ॥३०॥
 उन्मीलितमुन्मिष्टिं स्मितमुचित्रं विजूभितं रुसितं।
 उदुदं व्याकोशं पुष्पेषु विकाशवाचकाः शब्दाः ॥३१॥
 पौथं रजः परागः स्थान्मकरहो मधु स्मृतः।
 स्तवको गुच्छको गुच्छो गुलुकः परिकीर्तिः ॥३२॥
 शलादुः कोमलं प्रोक्तं वानं शुष्कफलं भवेत्।
 वौत्रकोशी शमी शिवा पंथिः पर्वं परस्तथा ॥३३॥
 उत्तपत्तवगुलमग्नं वीस्थो विष्पाः स्मृताः।
 शथं वालतृष्णं प्रोक्तं सर्वं च तृणमर्तुने ॥३४॥
 वासस्तु यवसः प्रोक्तो बर्द्धिर्दर्यः कुषः कुशः।
 उत्तपो वलवज्ञः प्रोक्त इषीका काश उच्यते।
 हरिताली भवेद्गृहा शरो मुखं इति स्मृतः ॥३५॥

रेषा कदली मोचा तृणराजः कथ्यते तलस्तालः ।
 कंकेलिरश्चोकः स्थादामशूतश्च सहकारः ॥३७॥
 मृष्टीका गोस्तनी इाज्ञा स्वारद्धरा च कथ्यते ।
 प्रियंगुः फलिनी श्यामा कुष्ठरो गिरिमलिलका ॥३८॥
 करवीरो रुद्धमरो माल्लरः श्रीफलो भवेहिल्लवः ।
 करुणो डंबीरः स्थार्द्धरी कुषली च कर्कघुः ॥३९॥
 अर्तुरं ककुभे प्राहुः सालं सर्वं च सूर्यः ।
 काबुकः पिचुलः प्रोक्त इज्जलो निचुलः स्मृतः ॥४०॥
 अरिष्टः पिचुमहः स्थात् न्ययोधो वण उच्यते ।
 श्रीवृजः पिप्पली उस्त्वो बुधैवोधिश्च कथ्यते ॥४१॥
 ब्रह्मवृक्षः पलाशः स्थात्किंशुकश्च त्रिपत्रकः ।
 महावृक्षः स्तुक्षिः प्रोक्तः शेलुः शेषातकः स्मृतः ॥४२॥
 नक्तमालः कर्मः स्थारूपा वासारद्धरकः ।
 आरम्भधः कृतमालः स्वर्णपुष्टी च कण्ठते ॥४३॥
 वृक्षोत्पलः कर्णिकारः पीतसालो उसवः स्मृतः ।
 दंडोत्पलः सहदेवा सल्लको स्थार्द्धग्रिघा ॥४४॥
 निर्गुडी सिङ्गवारः स्थान्मंदारः पारिभद्रकः ।
 तांबूली नागवल्ली स्थारूपाक पूर्ण उच्यते ॥४५॥
 वानीरो वंशुलः शीतो विहुलो वेतसः स्मृतः ।
 गोक्तुरः स्थलशृगारः शृद्धरा स्थात्किंठकः ॥४६॥

पिष्वव्यो बादरः प्रोक्तः कर्यासस्तूलकं पिचुः ।
 कोशासतकी पठोली स्थाद्विरिकार्यपरागिता ॥४७॥
 कथ्यते कृष्णला गुज्जा तापिच्छः काकतुंडिका ।
 किपाकः स्थान्महाकाल ओष्ठी विंबी च तुंडिका ॥४८॥
 त्वचिसारम् घो वशी वेणुत्वकसारमस्कराः ।
 स्वननि ये उनिलोडूता वेणवस्ते तु कीचकाः ॥४९॥
 नीला किंटी भवेद्वाणः पीता सद्गुरी भवेत् ।
 मालती कथ्यते ज्ञातिर्मागधी यूथिका तथा ॥५०॥
 हेमपुष्पमिहू नागकेसर् केसर् च वकुलं प्रचक्षते ।
 कोविदारमवि कांचनारंक मल्लिका विचकिलं

विचक्षणाः ॥५१॥

वर्णपुष्पममलानक तथा किंकिरातमुदितं कुरुटकं ।
 श्रोडुपुष्पमभिधीघते जया सप्तला च नष्टमालिका स्मृता ॥५२॥
 बंधूक बंधुजीवं स्थात्पुत्रागः सुरपर्णिका ।
 अतिमुक्तकमिच्छति वासती माधवी लता ॥५३॥
 एर्वारुद्धिर्भद्रः प्रोक्तो वालुकी कर्कटी तथा ।
 कर्कारुरघं कूबांडसुंब्यलाबूष्ठ इग्निका ॥५४॥
 अरण्यमटवी सक्षं कांतारं काननं वनं ।
 विदिनं गहनं चेति नातिभिन्नार्थमिष्यते ॥५५॥
 तटोपकठे या ज्ञाता वनराजी मन्त्रीभृता ।

उपत्यका तु तामाकुरुपरिष्ठादधित्यका ॥५६॥
 नगरावातिह्रेण यः सद्गिरुपरोपितः ।
 तस्येऽस आरामस्तथोपवनमुच्यते ॥५७॥
 विजेय प्रमदवने नृपस्तु धस्मिन् शुद्धतेः सह रमते मृकोपकोठे ।
 उद्याने स्वयमयैः समे च लोकैन्येषां विभववतां च
 पुष्पाणी ॥५८॥

मातंगद्विरद्विपाः करिगजस्तबेरमानेकपाः
 कुम्भी कुञ्जरवारणोभरदिनः सामोङ्गवः सिंधुरः ।
 तुल्यार्थाः कथिता लुरिर्भग्यतिः वंचाननः केसरी
 कृष्णो नाखरायुधो मृगरिपुः सिंहश कठीरवः ॥५९॥
 गदो मदो मग्नेति विजेयास्त्रिविधा गजाः ।
 वनप्रचारसाक्रम्यसत्वभेदोयलक्षिताः ॥६०॥
 मूर्धपिठौ स्मृतो कुम्भो कुम्भोरेतरं विडः ।
 कटः स्यात्कटो गंडो धमथुः करसीकरः ॥६१॥
 हानं मदो विषाणौ च दशनौ स्कंध आसनं ।
 अपांगदेशो निर्धाणं कर्णमूलं तु चूलिका ॥६२॥
 अवघृतो ललाट स्यादारक्षः कुम्भोरधः ।
 दृतघोरभयोर्भयं प्रतिमानं पवच्यते ॥६३॥
 कराये पुष्करं प्रोक्तमगुलिः कर्णिका भता ।
 पेचकः पुच्चमूलं तु पद्मे स्याद्विज्ञातकं ॥६४॥

लगः प्रभिन्नो मतः स्यादुपातो मद्वर्जितः।
 तिर्थगदेतप्रहारस्तु गजः परिणातो मतः॥६५॥
 सद्विज्ञतःकल्पितो शेषो बक्षना धृष्टा धृष्टा।
 चूषा कव्या वर्त्रा स्यादालानं संभ उच्यते॥६६॥
 पात्कर्म यते पोक्त यातमकुशब्दारणा।
 उभय वीतमाव्यातं भेदः स्थूलोऽप्यो गतेः॥६७॥
 करीरी इतमूले स्याहारी च मज्जबंधनं।
 निगडः पाद्वैधश्च किञ्चिरः शृङ्खलो ऽद्वकः॥६८॥
 कल्तमः करिपोतः स्यादकुशः सुणिरुच्यते।
 औषवाक्षो राजवाक्षः सनाक्षः समरोचितः॥६९॥
 व्यालो इष्टगजः प्रीक्तो रुस्तिनी तु वशा स्मृता।
 आधोरणा रुस्तियका रुस्त्यारोहा निषादिनः।
 गजाहारीवास्तु शास्त्रज्ञर्महामात्रा इति स्मृताः॥७०॥
 कोलः क्रोडः शूक्रः स्याद्वाहुः
     दोत्री दृष्टी वृष्टिरूपः किरिष।
 व्याघ्रो हीपी पुडरीकस्तरच्छः
     शार्हलः स्याचित्रकाषो भृगादिः॥७१॥
 मद्विषः सैरिभ उक्तो रक्तादः कासरो लुलायश।
 वाष्पीणसुष्व खड्डी मंडक इति कथ्यते सद्विः॥७२॥
 महाच्छ्वभल्लभाल्लूकमल्लूकाश समाः स्मृताः।

अरायथा बुधेऽयः कोक ईर्हामृगो वृकः ॥७३॥
 गोमार्थभूर्तिमायः स्याच्छालो ज्ञेयुकः शिवा ।
 फेरडः फेरवः फेरुः क्रोष्टा च मृगधृतकः ॥७४॥
 एणः कुरुगो रुद्रिणो भृगः स्वात्सारंग ऋष्यः पृष्ठतो रुद्रः ।
 न्यकुस्तशा रुकुरिति प्रसिद्धा वातपर्वीश्वरकृष्णसाराः ॥७५॥
 बलीमुखो मर्कटको वनौकाः प्रविगमः स्यात् प्रविगः प्रविगमः ।
 रुद्रिः कविः कीश हैमे च शब्दाः शाखामृगो वानर
 इत्यविच्चाः ॥७६॥

गोलामूल इति प्रोक्तः कृष्णवक्तास्तु मर्कटः ।
 कवे: कीडादिके कि चित्कारेयमिति कल्पते ॥७७॥
 शत्तलः शत्तलकः शावेतत्सूची शत्तलं शत्तलं ।
 अव्रादधी वनचराः पशवः शापदाः स्मृताः ॥७८॥
 गोधा मुण्डलिका प्रोक्ता गौधेरास्तस्तुता मताः ।
 सरठः कृकलासः स्यात्प्रतिसूर्यशयानकः ॥७९॥
 आखुर्विषो मूषकः स्याद्विडः ज्ञनकस्तशा ।
 कुकुंदरी च विश्वेया विद्वाद्विर्गिधमूषिका ॥८०॥
 श्रीतुविंडालो भार्जारी वृषदेश्य कल्पते ।
 बालुको गात्रसंकोषी घुडली च बुधैः स्मृतः ॥८१॥
 पतन्यतंगः पतमः पतन्त्री पत्री शकुतिः शकुनिः शकुतः ।
 वयो विहृष्यो विहृगो विहृगो विहृगमः पत्रघ्यो
 गरुत्मान् ॥८२॥

शकुनः खगो नगौकाः पक्षी विर्विक्रिस्तथा विकिरः ।
 अंडतनीउजवा ग्रिडिजाच्च कविताः समानार्थाः ॥४३॥
 तमूरुर्ह मरुत्यते पतत्रं हृदनं हृदः ।
 पिङ्क वास्तथा पक्षः पक्षमूलं तु पक्षतिः ॥४४॥
 पेशीकीशः स्मृती उच्च कुलार्थो नीड उच्चते ।
 चतुष्पूर्णचूस्तथा ब्रोटिर्द्युर्म गगने गतिः ॥४५॥
 केकी शिखी शिखंडी प्रचलाकी वार्हणः कल्लापी च ।
 सर्वाशनो मध्युः शिखावलः अथमवंठच्च ॥४६॥
 वाणी केका शिखा धूडा धडको मेचकः स्मृतः ।
 प्रचलाकः शिखंडच्च कल्लापो वर्ह उच्चते ॥४७॥
 अन्यमृतः परपुष्टः कल्लकंठः कोकिलः पिकः प्रोक्तः ।
 कल्लविकशटकः स्याइलुबलिमुक् नीलकंठच्च ॥४८॥
 क्रौंचः क्रुद् स्थात् खंडनः खंडरीदः
     कोकश्चक्रशक्रवाको रथामः ।
 दार्ढाघाटः सारसः पुंखराण्यः
     प्रोक्ता सद्दिः सारसो लह्मणा च ॥४९॥
 अरिष्ठः क्षमः काको बलिपुष्टः सकृत्पञ्चः ।
 एकदृग्बलिमुक् धान्नाश्चैर्जीवो च वायसः ॥५०॥
 उलूकः कौशिकः प्रोक्तो धान्नारातिर्भिशाठनः ।
 काकोलो मौकलिलदीपः कृष्णकाको वनामयः ॥५१॥

कुकवा कुस्ता ब्रवृदः कुकुटस्तापुषः ।
 किकिहीविः स्मृतवायः शकुतो भास उच्यते ॥५५॥
 भूगः कलिगो धूम्याटः सारंगसातको मतः ।
 व्याघ्राष्टु भरहाङ्गः शुकः कीर उदाहृतः ॥५६॥
 आठिः शरारिरातिः स्याङ्गत्कोशः कुररो मतः ।
 हात्यूलो जलरेकुः स्यात्कीयष्टिः शिखरी स्मृतः ॥५७॥
 वको वकोदो विजेयो बलाका विघ्नकठिका ।
 आतायो शकुनिश्चिल्लो मुङ्गः स्याज्जलवायसः ॥५८॥
 हुसाः शेतक्कराः प्रोक्ताशक्तिंगा मानसौकर्सः ।
 वारला हुसकाता स्याद्वला वरुठा तथा ॥५९॥
 आतामै राजहुसाश धार्तराष्ट्राः सितेतैरः ।
 मलिनैर्मलिलकाल्याश्च कथ्यते वरणननैः ॥६०॥
 पक्षेराध्यसैर्वृत्ताः कलहुसा हति स्मृताः ।
 प्रोच्यते पाचिकाः श्वेनाश्चिकाः क्षुद्रपञ्चिकाः ॥६१॥
 दीवजीवकपित्तलचकोर्लारितिवहुलकयोताः ।
 कारुउवकाद्वक्रकरायाः पञ्चिनातयो शेयाः ॥६२॥
 मधुकरमधुपमधुव्रतशिलीमुखभ्रमरग्गयुष्मलिलुः ।
 हिदिदिरालिषद्वरणवर्धीकालिनो द्विरेकाः स्युः ॥६३॥
 किल्लीका ओरी स्यात्सर्वा मधुमञ्चिका भवेत्तुद्रा ।
 लूतोर्पनाभमर्क्कज्ञालिककृमयश्च तुल्यार्थाः ॥६४॥

पतंगः शलभः प्रोक्तः खद्योती शोतिरिंगणः ।
 ल्हालाल्हुलश्चाऽनिका ज्येष्ठा स्याद्गृह्णोधिका ॥१०७॥
 यामः संवसष्ठो ज्येष्ठो यामाधानं च खेटके ।
 यामीणास्तु निगद्यते याम्या यामेयका इति ॥१०८॥
 यामांतिकमुपशल्यं पर्यतः परिसरः कठः प्रोक्तः ।
 अवधिर्मर्यादा स्यादावारः सीम सीमा च ॥१०९॥
 अधा पैथाः पद्मितेरेकवर्द्धी वर्त्म वर्तनी सरणिः ।
 अयनं पद्मवी मार्गः पद्मा च निगद्यते निगमः ॥११०॥
 यामयोरेतरं दीर्घं प्रातरं परिकीर्त्यते ।
 घोष आमीरपल्ली स्यात्पक्कणः शवरालयः ॥१११॥
 व्रजः स्याद्गोकुलं गोष्ठं गोवृद्धं गोधनं धनं ।
 गोमान् गोमी च गोस्वामी गोविदो जधिकृतो गवां ॥११२॥
 उज्जानद्वान्वलीवर्द्धः ककुञ्जान्वयभो वृषः ।
 ऋषभः सौरभेयो गौवाङ्गेयो उय शावभः ॥११३॥
 तर्णकः स्मर्यते वत्सो दून्यो वत्सतरः स्मृतः ।
 आर्षभ्यः स च विशेषः षष्ठ्यत्वे यस्य योग्यता ॥११४॥
 महोत्तः स्यादुज्जतरो वृडोक्तस्तु जरङ्गवः ।
 धुरं वहृति यो धुर्यो धौरियः स च कथ्यते ॥११५॥
 स्वूरी स्यात्पृष्ठवाल्लस्तु स्कंधिकः स्कंधवाल्कः ।
 अमकृतस्तु ककुदं सास्ना स्याद्गलक्ष्मिलः ॥११६॥

नीषकी च शिरोदेशः स्कंधोदेशो व्रहः स्मृतः।
 नस्योतो नास्तितः प्रोक्तः षोडन् पद्मदशनः स्मृतः।
 भग्नमूर्गस्तु तु कृदः स्यादिवाणि शृगमुच्यते ॥११६॥
 अथा गौर्माहेषी सुरभिर्बहुला च सौरमेषी च।
 उमार्जुनी च रोद्धिष्युक्तानडुली बुधेरनदाही ॥११७॥
 विहृष्टमोयगता प्रष्ठौही गर्भिणी वशा वधा।
 धेनुर्वप्यसृता वज्जपणी प्रौढवत्सा स्यात् ॥११८॥
 अवतोका लवदर्भा भद्रा गौर्मोमतल्लिका।
 अबडी सूरता प्रोक्ता वत्सकामा तु वत्सला ॥११९॥
 ऊधः स्यादापीन पीनोष्ट्री पीवरस्तनी प्रोक्ता।
 शेषा च नैविकी स्यात् इषोणडुधा प्रचुरडुधा च ॥१२०॥
 काल्योपसर्था प्रजने प्रसिद्धा परेषुका च प्रचुरप्रसृतिः।
 विनायते या प्रतिष्वत्सर् गौः समासमीनेति निगद्यते
     उ सौ ॥१२१॥

गृष्टः सकृत्यसूता स्यात्पलिकी बालगर्भिणी।
 गव्यं गोसंभवं सर्वं करीषं गोमये स्मृतः ॥१२२॥
 उधस्य लीरे स्यादुग्धं स्तन्यं पद्मश पीयूषं।
 हृषिसारे नवमीतं कृषते हेयगवीने च ॥१२३॥
 तक्रमारिष्टमुदधिर्दाहुतकालशेषमधितानि।
 इप्सं दृष्टघनं स्यात्सर्विर्धृतमात्र्यमाघारः ॥१२४॥

शीने स्त्याने श्रते पक्षे विलीने कुतमुच्चते ।
 मंथा मंथश्च मंषानो वैशाखः छज्जकस्तथा ॥१३१॥
 संहाने हामनी हाम पश्चनां बधने मते ।
 अतः प्रोक्तः स्तभो वस्तम्भागम्भालकम्भः ॥१३२॥
 वर्करः कथ्यते साङ्किः सर्वोऽपि तरुणः पशुः ।
 तूवरः मृगहूनस्तु पुमानव्यजनम् थः ॥१३३॥
 अविहर्णायुरब्दो कुडुम्बणो वृष्णिमेवमेहाः स्युः ।
 अविसोष्टमायिमरीसं स्यादविहूसं च दुम्बमवेः ॥१३४॥
 दासेरकः क्रमेलक उद्धो मधुवणकर्भशुखलकाः ।
 बालेयशक्रीवान् ऊर्गद्भरासभाष्य तुत्यार्थाः ॥१३५॥
 कौलोयकः सारमेयो भवणः आ च कुर्कुरः ।
 शुनको मृगदशश्च बुधैः शालावृको मतः ॥१३६॥
 मृगव्ये कुशलः आ च विशकदुरिति स्मृतः ।
 अलकों रोगितो ज्ञेयः शुनकी सरमोच्चते ॥१३७॥
 पश्चनां पद्मसञ्ज्यायां पद्मव स्मरते बुधैः ।
 द्वित्वे च गोयुग तेषां नामोवारणपूर्वकं ॥१३८॥
 नीवज्जनपदो देश उपवर्तनमिष्यते ।
 जनो लोकः प्रजा प्रोक्ता विषयो धामसञ्ज्यया ॥१३९॥
 पत्तने स्यादधिष्ठाने निगमः पुण्ड्रेने ।
 नगरं नगरी इगः स्वानीयं पूः पुरो पुरं ॥१४०॥

स्कंधावार इति प्राज्ञे रात्रधानी निगदते ।
 शाखानगरमाल्यात तथोपनगर षुष्ठैः ॥१३७॥
 विरेण्डा विशिला प्रोक्ता काशिर्वाराणसी स्मृता ।
 अवंत्युज्जायिनी ज्ञेया कल्यकुञ्जा नहोदया ॥१३८॥
 हस्तिनाखः परिकूर्ण च कथ्यते गोपुर पुरद्वार ।
 वप्र शालं प्राकारमाकुररं कपाठ च ॥१३९॥
 प्रतीली विशिखा रथ्या मुखं निःसरणं स्मृते ।
 शृगाटकः पथा स्नेषः संस्थानं तु चतुष्पद्य ॥१४०॥
 गृहभूमिस्तु वास्तुः स्यादाठ आवेष्टको वृतिः ।
 गृहस्थानं स्मृतं राजामुपकायोपकारिका ॥१४१॥
 आवासायसर्थं शुद्धं च भवनं स्थानं निशातं कुलं
     संस्त्यायो निलयो निकायमुड्जे गेहे कुठं भंदिरः ।
 धिष्यते धाम निवेतनं च सदनं परत्यं च वास्तु ज्ञायः
     शाला वेष्म निवेशनोद्वसिते प्रोक्ते च समौकसी ॥१४२॥
 शरणमगारं निवसनमालय एकार्ध्वाचकाः शब्दाः ।
 अपवर्कं गर्भगृहं संज्ञवनं स्याद्वतुःशालं ॥१४३॥
 गृहमिष्टकादिरचितं प्रासादो देवतानेरद्वाषाण ।
 आयतनं देवानामन्येषां धनवतां लुम्द्य ॥१४४॥
 सुधाध्वलितं सौधे कुटिम् बङ्गमूमिके ।
 ईकोषस्तमंगः स्यादृष्टाद्वालको मतः ॥१४५॥

पाकस्थानं रसवती कल्पते तम्भुजनसं ।
उशेति शब्दनस्थानं वासागारं विशारदः ॥१४०॥
आवेशनं शिल्पिशाला वाजिशाला तु मंडरा ।
पण्यविक्रयशाला स्थादापणो विषणिस्तथा ॥१४१॥
कर्मशाला च काढणामन्वासनमुदाकृतः ।
प्रथा पानीयशाला स्थात्स्वशाला प्रतिश्रव्यः ॥१४२॥
उथ्रं आश्रवः प्रोक्तो मुनीनां स्थानमाश्रमः ।
मठश्च व्रतिनां स्थानं मंडपः स्थान्त्रनाश्रवः ॥१४३॥
वेष्मैकदेशः प्रधाणः प्रधाणः स्थाइलिङ्कः ।
अस्त्रं प्रागणो प्रोक्तं वेदिका च वितार्दिका ॥१४४॥
द्वार्हारं बलज्ञं ज्ञेयमर्गला परिघः स्मृतः ।
उत्तरं यत तिर्थक् द्वारस्यीपरि दारु यत् ॥१४५॥
बुधैर्वद्नमाला तु तोरणं परिकीर्त्यते ।
आरोहणं स्थात्सोपानं निःश्रेणिरधिरीक्षिणी ॥१४६॥
गृहावयवृणी प्रोक्ता देहली तु भनीषिभिः ।
संमार्जनी वर्धनी स्थात्संकरो उवकरः स्मृतः ॥१४७॥
आच्छादने स्थाइलभी गृहाणां गोपानसी दारु च वक्तत्स्वं ।
नीत्रं वलीके पद्मांतमादुः कपोतपाली च
विट्कसंज्ञा ॥१४८॥
वातायनो गवान्तर्य ज्ञातके ज्ञालमुच्यते ।

कहाँतरं प्रकोष्ठं च चंद्रशाला शिरोगृहं ॥१४८॥
 स्वस्तिको वर्धमानस्य नन्दावर्ताद्यस्तथा ।
 विच्छद्यकविशेषाः स्युरभी भूपतिवेष्मनाः ॥१४९॥
 परिखारः परिकरः परिस्परः परिष्वलः ।
 तथोपकरणं प्रोक्तं परिचर्वहः परिच्छदः ॥१५०॥
 पर्यकः शयनं शम्या तल्यं च तलिनं स्मृते ।
 अपाग्रयस्तु विद्विः कष्टते मत्तवारणः ॥१५१॥
 प्रवेण्यास्तरणं वर्णः परिस्तोमः कुथः कुथा ।
 नवते वेति तुल्यार्थाः प्रच्छद्योत्तरच्छदः ॥१५२॥
 अपटी काउपहः स्यात्वतिसीरा इवनिका तिरस्करिष्यी ।
 उच्छीर्षकमुपधानं धीरेस्यवर्णमाव्यातं ॥१५३॥
 चद्रोदयो वितानं स्याङ्गल्लोचः कदकस्तथा ।
 व्याजनं तालवृत्तं च विष्ट्रः योठमासनं ॥१५४॥
 वेत्रासनं तथासदी केकती केशमार्जनं ।
 पाडकानुपदीना स्याङ्गानतपादरक्षणी ॥१५५॥
 दर्वीं तर्हश्च खणिका कष्टते दारुकस्तकः ।
 येठो वदति मंशूरा कुशूलं धान्यकोष्ठकं ॥१५६॥
 अबरीयो भवेद्वाष्टः कंडः स्वेदनिका स्मृता ।
 कुल्लघ्म्यम्बतकमुहूर्मानं स्मृताधिश्वयणी खुधैः ॥१५७॥
 अंगारणकटी प्राकुर्वसती च रुतेतिका ।

डाखा स्थाली चरुः कुमी पिटरे कुडमुच्चते ॥१५३॥
 कठाहुः कर्यरो जेयो भृगारः कनकालुका ।
 शालाजिरो वर्धमानः शरावः स्मर्ति बुधैः ॥१५०॥
 कोशिका मलिलका प्रोक्ता पिधानं स्थाइदृष्णं ।
 घरः करीरः कलाशः कुटः कुमो निषः स्मृतः ॥१५१॥
 कर्करी करकः प्रोक्तो वर्धनी च गर्लातिका ।
 गर्गरी मध्यनी प्रोक्ता मणिकः स्थाइलिङ्गरः ॥१५२॥
 धान्यान्नमारनालं संधानं कांजिकं च सौवीर ।
 अभिव्यवमवतिसोमं तुषोदकं शुक्तमिच्छति ॥१५३॥
 श्रीधः कूरं भक्ते दिदीविरहं तथौदनो भिस्ता ।
 अशनं स्थाहाहारः पूषापूषौ च पूपलिका ॥१५४॥
 यवाग्रुषिका आणा तरला च विलेपिका ।
 हेरेयी पायसं प्रोक्तं परमाच्च च सूरिभिः ॥१५५॥
 मिष्ठाच्च व्यंजनं शेषं वेषवार् अपस्तरः ।
 दधिमंडो भवेन्मस्तु करेभो दधिसक्तवः ॥१५६॥
 दाधिकं संस्कृतं इग्ना सार्विषं सर्विषा स्मृतं ।
 लवणोदकसंसिद्धमुद्लाषणिकं नर्त ॥१५७॥
 शंगारेषु विषक्ते नासि भूतिर्भूदृकं भृष्टे ।
 डाखमुखासंसिद्धं शूले शूल्यं भहित्रं च ॥१५८॥
 विलाठः कूर्चिका षेति ज्ञीरस्य विकृती उये ।

काणितविकृतिरैडी मत्स्यडी खंडशर्करा: ॥१६॥
 वल्मनमध्यवहारः प्रत्यवसानं च डेमनं जागिधः ।
 खादनमशनं भक्षणमाहारो भोजनं स्वहन् ॥१७॥
 पर्याप्तमुपसंपत्ते तुमिः सौख्यमुच्यते ।
 विषसो भुक्तशेषं स्थाहुकोच्छिष्टं तु फेलिका ॥१८॥
 अमन्त्रं भाजनं पात्रं स्थालं तुल्यार्द्धमिष्टते ।
 गल्वर्कस्थानुतर्षश्च चषकः सरकः स्मृतः ॥१९॥
 आयानं पानगोष्ठी स्थात्सपीतिः सख्यानकं ।
 उपदंशावदशौ च चक्षणं संप्रचक्षते ॥२०॥
 मध्वासवः शीधु सुरा प्रसवा परिसुता स्थान्मदिरा मदिष्टा ।
 काढबरी स्वाइसा च शुंडा मंधोतमा भाघवकम्

कल्यं कर्म्य तथा मम भैरवं कापिशायनं ।
 माधीकमासवः प्रोक्तः परिशुद्धारूणी भधु ॥१७५॥
 मनुष्यो मानुषो मत्यो मनुजो मानवो नरः ।
 पुमान्दंचज्जनो ना च पुरुषः पूरुषश्च विद् ॥१७६॥
 धीरो धीमान् लब्धवर्णो विपस्ति ।
 वृद्धो विद्वान् प्राप्तवृपो जभिद्वप्यः ।
 सूरिः पाशः पंडितः सन्मनीषी
 श्रो दोषः कोषिदः स्यात्प्रबङ्गः ॥१७७॥

बुधः सुधीः कृती कृष्टिः कविर्वर्षको विशारदः ।
 विचक्षणाश मेधावी संख्यावान्मतिमान्मतः ॥१७३॥
 मेत्ता प्रक्षा प्रतिभा धीर्घिषणा शेषुषी मनीषा च ।
 बुद्धिर्मतिश मेधा संख्या संवित्तिस्पलब्धिः ॥१७४॥
 चतुरः स्यात्क्षेत्रशः कृतकृत्स्तः कृतमुखश्च कृतकर्मा ।
 दक्षः कुशलो जग्निषो निष्णातः शिल्पितः प्रवीणाश ॥१७५॥
 वैधेयो बालिशो बालो जडो ज्ञालभी यथोद्गतः ।
 मूढो मंदो विवर्णाश मूर्खः स्यान्मातृशासितः ॥१७६॥
 श्रवाणमणकमयसदमवममवम्यं निकृष्टमयकृष्टं ।
 अथम चेलं काँडे खेदं पायं च रेफसं प्राकुः ॥१७७॥
 ऐकागारिकतस्कदस्युपतिरोधकाः परास्त्वदी ।
 चौरो मणिलघुचः स्यात्परिमोषी पारिवधिकः स्तेनः ॥१७८॥
 पम्यतो धो कृत्यर्थं स चौरः पम्यतोकृरः ।
 द्रव्यं कृपकूलं लोक्यं स्तेयं चौर्यमिति स्मृतं ॥१७९॥
 पाठशाः पठचौरो बङ्गो नद्वश संघतः ।
 चेमकरो रिष्टातिः शिवतातिः शिवकरः ॥१८०॥
 परवीस्तु पराधीनो निष्पः परवशस्तथा ।
 परतंत्रः परायतः परच्छदश गृह्णकः ॥१८१॥
 कठोरः कठिनः कूरः कक्षानुः कर्कशी दृढः ।
 उच्यते बदुलः स्यूलः पीनः पीवा च पीवरः ॥१८२॥

ऋर्यः परिवृद्धः स्वामी प्रभुर्नेता च नायकः।
 अधिभूरधिष्ठिपः प्रोक्तो कृष्णीशो जपतिस्तया ॥१४॥
 तपत्थी संयतः शोक्तो मुनिलिङ्गी यतिक्रमती ।
 रुज्जोक्तुराधारी च सेतवासाः सितांबरः ॥१५॥
 नघाटो हिंवासाः ज्ञापणः अग्रणश्च जीवको ज्ञेनः।
 आज्ञीको भलधारी निर्यथः कथ्यते साह्विः ॥१६॥
 इर्जनः पिशुनः कुद्रो नीचः कर्णीजप्तः खलः।
 दोषमाळी पुरोभागी द्विमिह्नो मत्सरी मतः ॥१७॥
 कर्द्यहीनकीनाशकियचानभित्यचाः।
 कृपणस्तुल्लक्ष्मीवक्तुद्रा एकार्थवाचकाः ॥१८॥
 कुद्रदरिद्राकिंचनदुर्विधडः स्वाश डुर्गताः प्रोक्ताः।
 इतरप्राकृतपामरपृथग्नमा वर्वराश्च तुल्यार्थाः ॥१९॥
 होडाजिनिकः कुहकः कार्यठिको जालिकम् कौसूतिकः।
 धूती व्यसक उलो माधावी माधिको माधी ॥२०॥
 आशूनः स्यादौदरिको भज्ञको घस्मरो ज्ञारः।
 तपसेचनकं प्राकुस्तृतिर्थस्य न ब्रायते ॥२१॥
 परानः परपिंडादः परज्ञातः पैरधितः।
 सर्वाच्चीनः सर्वभक्तो मांसाही शौष्कलः स्मृतः ॥२२॥
 उच्यते प्रवणः प्रहृस्तत्यर्थं पराधाणः।
 व्युत्पन्नः प्रहृतः कृष्णः संस्कृतश्च निगम्यते ॥२३॥

लोलुभं लोलुवं लोले लालसे लयं द्विदुः ।
 पतूर्णस्वरितस्तूर्ण असुकः प्रसृतः स्मृतः ॥११३॥
 श्रूरो वीर्य विक्रांतो भट्टारभटो भवेत् ।
 दरितश्चकितो भीतस्त्रस्तो भीरुष कातरः ॥११४॥
 कुभितः शकितश्चेति नातिनानार्थवाचकाः ।
 महोत्साहो महोद्योगो महेच्छः स्यान्महामनाः ॥११५॥
 उदात्सव तथोदीर्णो महात्मोदार उच्यते ।
 आशः समृद्धो धनवानिन ईशो धनीश्वरः ॥११६॥
 अभ्यागारिकमिष्क्ति कुठुबव्यापृत जनाः ।
 पांशो उद्यगो उधनीनः स्यादधन्यः पथिकस्तथा ॥११७॥
 उंधालो उवनो वेगी पाथेष्यं शब्दले स्मृतं ।
 आवेशिकः प्राशुणक आगंतुरतिथिः स्मृतः ॥११८॥
 आतिथेष्यं तथातिथ्यमातिथेयी व कष्यते ।
 अर्थी मार्गणकः प्रोक्तो याचकश्च वनीपकः ॥११९॥
 अध्येषणेषणा याज्ञा याचना प्रार्थना स्मृता ।
 कुदान्बुयुज्जितः प्लातो त्रिघत्सुः क्षुधितस्तथा ॥१२०॥
 अशनाया बुभुज्ञा प्ला त्रिघत्सात्तुत्तुधाः समाः ।
 क्रोपनः क्रोधनः क्रोधी रोषणः स्याद्मर्षणः ॥१२१॥
 कोपः क्रोधस्तथामर्षो रोषः प्रतिष्ठ उच्यते ।
 त्रुष्टितस्तर्थितः प्रोक्तः पिपासुष्य पिपासितः ॥१२२॥

अन्या तर्वतृष्णायिपासास समाः स्मृताः ।
 तृष्णाको गर्भनो गृष्मलिंपुरुष्वो जमिलाषुकः ॥२०७॥
 तृष्णामिलाषो लिप्ताशा धनाया गर्भनोच्यते ।
 अधरो रुनवादी स्यात्वसक्तः प्रसृतः स्मृतः ॥२०८॥
 दासो दासेरकश्चेष्टो भुजिष्यः किंकरो मतः ।
 अहणो मधुरवाक् प्रोक्तः स्थूललब्दो बदुख्ययी ॥२०९॥
 प्रिष्वाग्दानशीलस्य वदान्यः परिकीर्तितः ।
 भवेद्विजितो द्वेष्यः प्राणाद्यो उत्तमतो मतः ॥२१०॥
 चन्तुष्यः सुभगो झेयो वल्लभो दधितः प्रियः ।
 गेहेनदी गेहेशूरः पिडीशूरस्य कथ्यते ॥२११॥
 स्थानस्थी यो परान् देष्टि गोष्ठयं तं विइर्बुधाः ।
 असौ पञ्चनीनः स्याद्यो भांडादिरतो नरः ॥२१२॥
 वैरगिको विरागाद्यो धनवानस्तिमान्मतः ।
 प्रेष्यः प्रोक्तः परिस्कृदः कर्मशूरस्य कर्मठः ॥२१३॥
 अलकर्मणि इत्युक्तः कर्मशीलस्तु यः पुमान् ।
 उत्तालस्त्वारितो झेयो विश्रब्धः स्थिर उच्यते ॥२१४॥
 तीक्ष्णोपायेन यो जन्मिच्छेत्स आयः शुलिको मतः ।
 अरुदः स्याद्युष्मको विद्यातो धृष्ट उच्यते ॥२१५॥
 शरारुद्धातको किञ्चो नृशंसः क्रूमकर्मकृत् ।
 साधुः सज्जन आर्यः स्याद्वृहमेधी मृक्षाधिपः ॥२१६॥

कुरायीयमतिः प्रोक्तः सूहमदर्शी च यः पुमान्।
 चिद्रूपः स्यात्सहृदयः सहस्तः शिक्षितायुधः ॥५१८॥
 समुखः स खलु प्रोक्तो यो वक्ति प्रतिभान्वितः।
 नीलीरागः स विशेषः स्थिरप्रेमा च यः पुमान् ॥५१९॥
 ज्ञानमात्रानुरागी च हृदिकाराग उच्चते।
 शाली अव्यानधुष्टौ च प्रोक्तौ शालीनशाहदौ ॥५२०॥
 हृदार्थानर्थसंदर्शी दीर्घदृष्टिः प्रकीर्तितः।
 मत्युत्पन्नमतिर्जयस्तात्कालोत्पन्नधीनरः ॥५२१॥
 यद्विष्णो दैवपरो यद्वदः स्यादनुत्तरः।
 अज्ञो मातृमुखः प्रोक्तो इर्मुखो मुखरः स्मृतः ॥५२२॥
 कददो गर्ववादी स्यात्कददः कुत्सितो भवेत्।
 प्रकांडोद्दौ परंसायामाद्येव दृतकः स्मृतः ॥५२३॥
 अर्क्षुः स्यादहंकारी शुभेयुः शुभसंघुतः।
 यथाकामी स्वरूपिः स्यात्त्वक्कददो निर्वग्नः ॥५२४॥
 अन्वेषानुपदी प्रोक्तः प्रतिभूर्लभकः स्मृतः।
 रोगादन्मुक्त उल्लाघः कल्यो वार्तो निरामयः ॥५२५॥
 जैवातृकः स्यादायुष्मान् बलवानंसलो मतः।
 जाबालः स्यादजाजीवः कब्रः कामी च कामुकः ॥५२६॥
 वेष्यायतिर्थुर्वंगः स्याद्विदिः पल्लवकः स्मृतः।
 विरुद्धो व्याकुलः प्रोक्तः कुठो भंडः क्रियासु यः ॥५२७॥

क्रियावान् कर्मसूक्तो दीर्घसूक्तो जउक्रियः ।
 निकृतो विपलब्धः स्यात्समुच्चंडो उतिगर्वितः ॥६३८॥
 प्रतीक्ष्यः कथते पूज्यः पूजितो उपचितो भवेत् ।
 ईर्ष्णालुः कुरुनः प्रोक्तो बारो ह्युपपतिः स्मृतः ॥६३९॥
 सरलो दक्षिणो शेषो विद्युग्म्बेक उच्यते ।
 उत्तम्यमुन्मुख विद्यात् न्युञ्ज विद्यादधीमुख ॥६४०॥
 आसीन उयविष्टः स्याहृष्ट उर्ध्दमः स्थितः ।
 जीवो मत्तः ज्ञमः शक्तः प्रगल्भः प्रौढ उच्यते ।
 उक उकेछितः प्रोक्तो विकल्पो विकृतः स्मृतः ॥६४१॥
 अल्लसः शीतको मंदो जडो जिव्युष्म मंथरः ।
 पोगंडो विकलांगः स्याल्लोहूलो उच्यकवाग्भवेत् ॥६४२॥
 कितवः स्यात् यूतकारो यूतमज्जवती भवेत् ।
 अक्षो हुरोदरं प्रोक्तं सभिको यूतकारकः ॥६४३॥
 परीक्षकः कारणिको मृद्याः पक्ष उदाहृतः ।
 अभिज्ञातः कुलीनः स्यात्कुचरः कुटिलाशयः ॥६४४॥
 निषादिनो गजारोहा अश्वारोहास्तु सादिनः ।
 रथिनः स्यंदनारोहा नावारोहास्तु नाविका ॥६४५॥
 ब्राह्मणो वाडवो विष्ठो भूमिदेवो द्विजोत्तमः ।
 अग्रजन्मा द्विजन्मा च पूर्वमा सोमया द्विजः ॥६४६॥
 ज्ञान्मणः ज्ञत्रियो वैम्यस्त्रयो वर्णानु द्विजातयः ।

शूद्रस्तुरीयवर्णः स्यात्क्षेदास्त्वत्यजाः स्मृताः ॥६३५॥
 ब्रह्मचार्यादयो वेदे प्रोक्ताश्चबार् आश्रमाः।
 शूद्रो उग्रहस्य एव स्यात्क्षत्रियो न यतिर्भवेत् ॥६३६॥
 ब्रह्मचारी गवेदपर्णी गृहस्यः स्नातकस्तथा ।
 वैखानसो वान्प्रस्थः कर्मसंन्यासिको यतिः ॥६३७॥
 अनूचानः सर्ववेदः ओत्रियस्कांदसो मतः।
 प्राज्ञातात्पितुरुत्पन्न आमुष्यापण श्वयते ॥६३८॥
 अन्ववायो उन्वयो वंशो गोत्रं चाभिज्ञनः कुलं ।
 चरित्रं चरितं शीलं धारित्रं च समं स्मृतं ॥६३९॥
 वृत्ताध्ययनसंपत्तिरिष्ठते ब्रह्मुवर्चसं ।
 ब्रह्मचर्ये बुधाः प्रारुः समस्तेन्द्रियसंयमं ॥६४०॥
 संशेय उपसंयाह्नो यो उभिवाद्यो वद्याविधि ।
 उग्रसंयद्यां चापि प्राङुः संतो उभिवाद्यनं ॥६४१॥
 निवृत्तेन्द्रियलौल्यस्तु श्रांतः शांतश्च कर्यन्ते ।
 तपःक्षेत्रस्तु द्रातो द्वंतर्बाणिष्व शास्त्रवित् ॥६४२॥
 अध्यापक उपाध्यायो व्याख्या विवरणं स्मृतं ।
 शिष्यातेवांसिनौ छात्रः शैक्षः प्राथमकस्त्रैकः ॥६४३॥
 विद्वी उत्तरायः प्रत्यूहो व्यवायश्च पूर्णितिः।
 साकल्यवचनं प्राप्तौः पाराध्यणमुद्दृक्षते ॥६४४॥
 आवायः संप्रदायः स्यात्पार्यर्थं गुरुक्रमः।

प्रथतः स्यादभुच्छिष्ठः संशितस्य सुनिश्चितः ॥५४७॥
 सौवत्सरो न्योतिविको ज्ञानी मौडू तिकस्तथा ।
 कार्त्तगतिकस्तु दैवज्ञ आदेशी गणकः समृतः ॥५४८॥
 ब्रात्यः संस्कारहीनः स्यादवकीर्णी ज्ञतप्रतः ।
 शिखिदानो द्वाचारस्त्वकागिर्वीरक्षाद्विजः ॥५४९॥
 धर्मधजो लिंगवृत्तिरस्वाध्यायो निराकृतिः ।
 शस्त्रात्मीयः काउस्यक्षो ब्रह्मांबधुद्विजो अभ्यमः ॥५५०॥
 ब्रातिमात्रोपक्षीवी च कथ्यते ब्राह्मणमूषः ।
 अब्रह्माण्डमवध्यं स्थात् ब्रह्माण्डं ब्रह्मणे क्लितं ॥५५१॥
 उपवीतं ब्रह्ममूत्रं प्रक्षिप्तं दाक्षिणे करे ।
 प्राचीनावीतमन्यस्मिन्निवीतं कंठलंबितं ॥५५२॥
 श्रावमनमुपस्वर्णनमाप्नवनं ज्ञानमिष्यते सावनं ।
 निर्णितं प्रक्षालितमाकुर्धौर्ति च तुल्यार्थं ॥५५३॥
 पाराशरी व्रती भिन्नुर्मस्करी पारिरक्षिकः ।
 परिश्रान्तिकस्तपस्त्री कर्मदी तापसः समृतः ॥५५४॥
 वैकल्पमुत्तरासंगः प्रोक्ता वृहतिका तथा ।
 पर्वस्तिका परिकरः पर्यक्षेति कथ्यते ॥५५५॥
 कक्षापदः स्थात्कौपी कुंडिका च कमंडलुः ।
 शाषाढो व्रतिनां दृढो व्रतिनामासनं धृषी ॥५५६॥
 रथिस्त्रिकालदृशीं स्यान्मुनिर्वाचयमो मतः ।

प्राचेतस्तु वाल्मीकिमैत्रावह्ण उच्यते ॥५३७॥
 उक्तो जगस्तिरगस्त्यो लोपामुद्रायतिष्ठ वृष्टयोनिः ।
 सात्यवतेयः पाराशर्यो द्वैपायनो व्यासः ॥५३८॥
 यामो यज्ञः क्रतुः स्तोमः सप्ततुर्मुखो ज्धरः ।
 वितानं संस्तरो बर्हिः सबः सत्रं च कथ्यते ॥५३९॥
 निर्मथकाष्ठमरणिः प्रणीतो जग्मिश संस्कृतः ।
 वेदी परिष्कृता भूमिः पात्रमुक्तं सुगादिकं ॥५३०॥
 रुच्यदाकश्चरुः प्रोक्तः संनाथं रुचिरुच्यते ।
 शृते ज्ञारे दधि ज्ञिष्मामिज्ञा कथ्यते बुधैः ॥५३१॥
 उवाकृतस्तु विशेषो मन्त्रेण प्रोक्तिः पशुः ।
 दुतं वषट्कृतं शेयं यज्ञांतो ज्वमृथः समृतः ॥५३२॥
 वृहस्पतिसबेनेष्टं येनासौ स्थपतिर्भवेत् ।
 सर्ववेदास्तु विशेषो इत्यसर्वस्वदंज्ञिणः ॥५३३॥
 विश्वाणनं विश्वापितम्बूतिरपवर्जनं वितरणं च ।
 निर्वपणं च स्यात्नमुत्सर्गः स्यात्यदेशनं दानं ॥५३४॥
 यज्ञा च घर्तमानः स्यादादेष्टा हीनिती ब्रती ।
 इत्याशीलो यापत्त्वाको यज्ञा स्यादासुतीवलः ॥५३५॥
 राजा राजन्यो राज् प्रवापतिः क्वन्नियो नृपः सत्रं ।
 नूर्धाभिषिक्तमूपतिपाधिवनरदेवलोक्यालाः स्युः ॥५३६॥
 येनेष्टं राजसूयेन स समाद् परिकीर्तितः ।

चक्रवर्तीं सार्वभौमो मध्यमो भंडलेश्वरः ॥५६७॥
 आतपन्नं यवेच्छसं वामरं तु प्रकीर्णाकं।
 हेमं सिंहासनं राजा स्मृतं बद्रासनं बुधैः ॥५६८॥
 द्वाःस्वो दौवारिकः ज्ञाता दृढी वेत्रधरस्तथा ।
 उत्साहको द्वारपालः प्रतीहारो बुधैः स्मृतः ॥५६९॥
 अपसर्पश्चरश्चारः प्रणिधिगृहपुरुषः ।
 घण्टार्थवर्णो मन्त्रज्ञः स्वशो हेरक उच्यते ॥५७०॥
 भंत्री बुद्धिसङ्घायः स्यादमात्यः सविवस्तथा ।
 सौवस्तिक इति प्रोक्तः पुरोधाश्च पुरोद्धितः ॥५७१॥
 भद्रामात्रः प्रधानं स्यादध्यक्षो ऽधिकृतः स्मृतः ।
 सौविदः सौविदल्लच्च स्यापत्यः कंचुकी भतः ॥५७२॥
 भित्रं सखा वयस्यश्च सुकृतिस्त्रिमध्यश्च कल्पयते ।
 अनुजीवी सङ्घायः स्यात्सेवको जनुवरो जनुगः ॥५७३॥
 प्राणिवाको जनारक् स्थेयो न्यायो ज्ञ इति कल्पयते ।
 अतःपुरेष्वधिकृतः स्मृतो ज्ञतर्विशिको नरः ॥५७४॥
 ज्ञीवो वर्णधरः बंदः पंडकश्च नपुंसकः ।
 उभयवर्जनं पोटा तृतीया प्रकृतिः स्मृता ॥५७५॥
 आरालिकः सूपकारः सूदः स्याद्वल्लवस्तथा ।
 वौरोगवस्तु विशेयः सूदाध्यक्षो मनीषिभिः ॥५७६॥
 वैहासिकः केलिकिलो बुधैर्वासंतिको भतः ।

परिहासो इवो नर्म केलिः क्रीडा च खेलनं ॥६७७॥
 रचिवर्गे ल्लनीकस्यः सेनानीर्वाहिनीपतिः ।
 अर्थागमो भवेदायो भगवेदयो बलिः करः ॥६७८॥
 उपहा प्राभृतं पोतमुपयाह्नमुपायनं ।
 लंखोट्कोषमुपादानमुपवारस्तथामिषं ॥६७९॥
 प्रबोधका भागधर्वदिसूता वैतालिका मंगलपाठकाश ।
 अच्छोटनं स्यान्मृगया मृगव्यं पापर्दिराखेट इत्यमिषं ॥६८०॥
 अर्वा गैधर्वो ज्ञः सप्तिर्वाजी तुरंगमस्तुरगः ।
 ताह्यर्वो कृरिस्तुरगो शुशुर्को घोट्को रुयो वाहुः ॥६८१॥
 गुणदेशकृतास्तेषां संज्ञाः स्युरनेकधा लोके ।
 कर्कः श्वेतः शोणो रक्तो केमश्च कृष्णावर्णो ज्ञः ॥६८२॥
 मलिलकान्तः सितैर्नेत्रैः कृष्णैर्द्विद्युयो मतः ।
 श्रीवृक्षकी स विज्ञेयः श्रीवृक्षो यस्य लाहूनं ॥६८३॥
 आज्ञानेयाः कुलीनाः स्युः पारसीका वनायुजाः ।
 काबोज्ञा वाङ्मिकाः प्रोक्ताः सैधवाः सिंधुपारज्ञाः ॥६८४॥
 शूलको उर्विनीतो ज्ञः पोतः प्रोक्तः किशोरकः ।
 अर्षती बउवा वामी प्रसूता वारिनी स्मृता ॥६८५॥
 लूर्न् पुच्छं तु लांगूलं वालकृत्स्तश्च वालधिः ।
 प्रीष्ट इत्युच्यते घोषा मध्ये कर्म्म खुरः शफः ॥६८६॥
 पर्वाणि स्यात्यल्ययनं खलीनं कविकं स्मृतं ।

चर्मदेहः कशा प्रोक्ता वलगारमिकुशाः स्मृताः ॥१७७॥
 रहस्तरः स्थदः स्यात्प्रसरो वेगो रयो जवो धाजः।
 दाशुः जोहो रेणुशूणीं धूली रजश्च तुल्यार्थाः ॥१७८॥
 अनः शतांगः शक्तः स्यद्दनः कथ्यते रथः।
 गंत्री कंबलवाद्यस्तु कूवरी च निगम्यते ॥१७९॥
 योग्यारथो वैनयिको ल्लघन्यः पारियानिकः।
 कर्णीरथः प्रवरुणं उद्यनं चेति कथ्यते ॥१८०॥
 देवतार्थो देवरथो वुद्धार्थः सांप्रायिकः।
 क्रीडारथः पुष्परथो जेता जेत्ररथः स्मृतः ॥१८१॥
 चक्र रथांगमाख्यातं कूवरे च युगंधरे।
 चक्रधारा प्रधिनेमिनाभिष्ठकस्य पिंडिका ॥१८२॥
 अपस्करो रथांगः स्यादणिरक्षायकीलिका।
 निधता प्राप्तिता ज्ञता दक्षिणस्थश्च सारथिः ॥१८३॥
 सव्येष्टः कथ्यते सूतो वद्वर्षं रथमोपनः।
 वालुनं धोरणं युग्मे धानं पचमिति स्मृतं ॥१८४॥
 शिविका धाव्ययानं स्याद्वेसरो उद्यतरो मतः।
 पदातपत्तिपादातपदातिकपदातपः।
 पदश्च पदग्नेति कथ्यते पादवारिणः ॥१८५॥
 दूर्घं स्थुलं पदकुरुती मुण्डलधनी केणिका च निर्दिष्टा।
 धुवकः शिवकः शंकुः पुष्पलकः कीलकः प्रोक्तः ॥१८६॥

यात्रा प्रव्याणं प्रस्थाने निवेशः शिविरं स्मृते ।
 अवस्कंदः प्रपातश्च सौमित्रिकं च निगद्यते ॥५७॥
 संयामः समितिः समित्रं समरं संख्यं समीकं रुणं
 शुडं युत्पथनं मृथं समुद्यः संयत्कलिः संयुगः ।
 हृद्वायोधनसंप्रहारकलह्वार्बद्धाह्वाम्यागमाः
 संस्पोटप्रविदारणप्रकृणानीकाजयः संग्रहः ॥५८॥
 संयरायः समाधातः प्रवातश्च समाह्यः ।
 जन्मे स्यादभिसंयातः संमर्दो वियहस्तथा ॥५९॥
 अभियातिरातिरमित्ररिष्य प्रतिपक्षाविपक्षविरोध्यरयः ।
 अक्षितो उस्तुनश्च त्रिवांसुरिति प्रथिताः परिपाठिपरा
 सुहृदः ॥६०॥

प्रत्यर्थीं पर्ववस्थाता द्वेषी वैरी च शात्रवः ।
 शत्रुः सप्तसौ आत्म्यः प्रत्यनीको द्विषम्भतः ॥६१॥
 पृष्ठना सेना धजिनी पताकिनी वाक्षिनी बलं सैन्यं ।
 चक्रं चमूर्वद्वाधिन्यनीकिनी स्यादनीकं च ॥६२॥
 वैजयती पताका च केतुः स्यात्केतनं धजः ।
 अस्योद्युलांवचूलाङ्घावृष्टाधोमुखकूर्चकौ ॥६३॥
 संनाहः कवचं वर्मं तनुत्राणमुरक्षदः ।
 जग्रः कंकटो माठी दृशनं ज्ञालिका स्मृता ॥६४॥
 खेटकं फलकं चर्मं प्रोत्तमावरणं बुधैः ।

वर्नितः स्यात्कवचितः संनद्दो देशितस्तथा ॥३५॥
 सर्वाभिसारमिच्छति सर्वसंनहनं बुधाः।
 घत्सेनघाभिनिर्धाणे स्मृते तदभिषेणान् ॥३६॥
 क्लेतिः शस्त्रं प्रत्यक्षमायुधमस्त्रं चतुर्विधे तत्र ।
 मुक्तामुक्तममुक्तं कर्मुक्तं यंत्रमुक्तं च ॥३७॥
 शक्तादि पाणिमुक्तं स्यादमुक्तं ज्ञानिकादिकं ।
 मुक्तामुक्तं तु यश्चादि यंत्रमुक्तं शशादिकं ॥३८॥
 अस्त्रं धनुरिष्वासं कोट्ठं धन्वं कार्मुकं चापै ।
 बाणासनं हुणा स्थान्मौर्ध्वी उद्या सिंगिनी गुणो ज्ञीवा ॥३९॥
 तूष्णिरं मुपासंगस्तूणं तूणी निर्बंग इषुधिष्ठ ।
 बाणाश्रयः कलापः कार्मुककोटिर्भवेद्दणिः ॥३१॥
 कंकपलशर्मार्गषबाणाश्चित्रपुण्डविशिखेषुकलंबाः ।
 सायकप्रदकाउपृष्टकाः पश्चिमाः खगशिलीमुखरोपाः ॥३२॥
 सवार्यसस्तु बाणाः प्रच्छेदन एषाश्च नाराचाः ।
 सीरीसद्दलदंडासमाद्यः कोटभेदाः स्युः ॥३३॥
 यक्षयाली भवेद्वाजः कर्तरी पुण्ड उच्यते ।
 वेद्यं लक्ष्यं शर्वयं च निमित्तं च सर्वं विदुः ॥३४॥
 अर्धचंद्रज्ञुरप्रादि धारायं मुखमुच्यते ।
 आरायं तु मुखं तेषां पुण्डवाद्देवताः ॥३५॥
 बाणमुत्तिर्व्यवक्षेदो दीपिर्वेगस्य तीव्रता ।

अस्यासः कल्यते योग्या अमस्याम् छलूरिका ॥३५॥
 लघुलहस्तः शीप्रवेदी कृतपुष्टस्तु शिक्षितः।
 स भवेदपरादेषुर्यस्य लक्ष्यास्युतः खगः ॥३६॥
 निस्त्रिंशः करबालः खडः कौद्येकः कृपाणः स्यात्।
 दिष्ठिरसिचंद्रलुगसौ तरवारिम्डलाय च ॥३७॥
 कोशः प्रत्याक्षारः खडपिधानं त्सर्ववेन्मुष्टिः।
 असिदुत्रिकासिधेनुः ज्ञारिका पत्तं च शस्त्रिका ज्ञेया ॥३८॥
 परश्वधः कुठारः स्यात्परश्चः स्वधितिस्तवा।
 निशात् निशितं धौतं तेजितं च समं स्मृतं ॥३९॥
 प्रासो निगदितः कुंतो मुद्दरो हुधणः स्मृतः।
 क्रकचं कृपत्रं स्यात्यरिदः परिधातनः ॥३०॥
 घटिष्ठिरुसडः स्फोटनुबुद्धीशकुशलयः।
 गिरभालगदादृचक्राद्याः शस्त्रजातयः ॥३१॥
 मारणं निशरणं निवर्णणं सूदनं निरसनं निर्शुभनं।
 वातनं प्रशमनं प्रमायणं वर्जनं विशसनं प्रवासनं ॥३२॥
 निर्वायणनिर्वासनकदनव्यापादनानि तुल्यानि।
 निर्यवनमालंगः प्रमथा द्विसा च संज्ञयनं ॥३३॥
 नष्टो गृहीतदिक् प्रोक्तः कादिशीको भयद्वुतः।
 प्रस्कर्षः पतितो झेयो जितकाशी जिताहृषः ॥३४॥
 शुद्धात्मवरोधस्य राजो ज्ञतः पुरमुच्यते।

कृताभिषेका महिषी भट्टिन्य इतराः स्मृताः ॥३३५॥
 रामा वामा वामनेत्रा पुरुषी
     नारी भीरुभामिनी कामिनी च ।
 योषा योषिद्वासिता वर्णिनी स्त्री
     स्यात्सीमंतिन्यगना सुदूरी च ॥३३६॥
 अबला महिला ललना प्रमदा रमणी नितविनी वनिता ।
 दृष्टिता प्रतीयदर्शिन्युक्ता कांता वधूर्षा युवतिः ॥३३७॥
 कुमारी कथिता कन्या किञ्चित्पौडा सुवासिनी ।
 वर्धा पञ्जिवरा प्रोक्ता नगा प्रोक्ता च कौटवी ॥३३८॥
 अदृष्टजसं नारी नगिकां ब्रुवते ब्रुधाः ।
 वधूरी च विरुद्धी च द्वितीयवयस्त्रौ स्त्रियौ ॥३३९॥
 अर्धवडा तु या नारी सा कात्यायनिका स्मृता ।
 पुनर्भूर्दिघियूः प्रोक्ता वृषस्वर्ती रतार्थिनी ॥३४०॥
 पतिवली झीवत्यतिर्गीवितोका च झीवसूः ।
 रुहिता पनिपुत्राभ्यां निर्बीरेत्यभिधीयते ॥३४१॥
 विशस्ता विधवा प्रोक्ता पुष्पलीना च निष्कला ।
 अमणा गिरुकी मुंडा वयस्याली सखी स्मृता ॥३४२॥
 अवीरुदक्षा च रजस्वला स्यादात्रेयिका पुष्पवती च नारी ।
 राका भवेज्जातरजास्तु कन्या नम्यत्प्रमूर्तिः कथिता च
     भिडः ॥३४३॥

मुख्या नारी वरारोहा वरस्त्री मतकाशिनी ।
 स्त्री विद्यधा च मत्ता च वाणिनीत्यभिर्धिष्ठेऽऽऽ४॥
 दृपाङ्गीवारा वेष्या गणिका पश्यांगना तथा कुद्रा ।
 राजकुलप्रतिबङ्गा वारस्त्री वारमुख्या च ॥३५॥
 माणिक्यं गणिकानां च समूहः कथयते बुधैः ।
 असिक्षयः पुरप्रेष्या हृती संचारिका स्मृता ॥३६॥
 कुषेनी शंभली चुदी सैरधी गंधकारिका ।
 पोटा बोटा तथा चेटी दासी स्थात्कुरुक्षारिका ॥३७॥
 पांचालिका पुत्रिका स्थात्काष्ठदत्तादिनिर्विता ।
 स्मृता लेप्यमधी स्त्री तु बुधैरजलिकारिका ॥३८॥
 दाराः क्लेव्रं कलत्रं च भार्या सहचरी वधूः ।
 सधर्मचारिणी पल्ली जाया च गृहिणी गृह्णाः ॥३९॥
 उपथामः परिग्रामने पाणिपक्षणे विवाह उद्वाहः ।
 कुलब्रालिका कुलस्त्री पतिक्रता सुचरिता सती साधी ॥४०॥
 पांशुला बंधुकी स्वैरिष्यसती पुश्लीवरी ।
 धर्विणी कुलादा प्रोक्ता त्वविनीताभिसारिका ॥४१॥
 कोतः स्थात्कमिता पतिर्वर्धिता भर्ता च भीक्ता धर्वो
     रुच्याभीकवराभिकाश रमणः प्राणाधिनाथो उनुगः ।
 सूनुः संततिरात्मजाश तनुजः पुत्रः प्रसूतिः सुत-
     सुकृ तोकं तनयश नंदन इति प्राशेत्पत्ये स्मृते ॥४२॥

ग्रावन्नसत्त्वा गुर्वीं स्यादृतर्वलो च गर्भिणी ।
दोहुरे दौर्हुरे अङ्गा लालसा च समाः स्मृताः ॥३४३॥
सूतिमासो वेजननो गर्भो श्रृण इति स्मृतः ।
अरिष्ठगृहमिक्षति सूतिकाभवनं बुधाः ॥३४४॥
विजाता च प्रजाता च प्रसूता स्त्री निगद्यते ।
गर्भाशयो जरायुः स्याइल्वं च कललं स्मृतं ॥३४५॥
कन्यापुत्रस्तु कानीनो नाट्रः स्याकृष्टिसुतः ।
बंधुको बंधुकीयुनो गोप्यो हासीसुतः स्मृतः ॥३४६॥
बालः पाको जर्भको गर्भः पोतस्य पूयुकः शिशुः ।
शावो डिभस्य विजेयो वरुमाणवको मतः ॥३४७॥
प्रवयाः स्थविरो वृद्धो धातयामस्य कथ्यते ।
जरा तु विससा प्रोक्ता दारकस्तरुणो युवा ॥३४८॥
अंबा सधित्री जननी च माता वसा च तातो जनकः पिता च ।
सुषा जनी पुत्रवधूर्कृद्धूः स्यात्प्रजावती भ्रातृवधूः
स्मृता च ॥३४९॥

उद्दिता तनया पुशी ज्ञामाती उद्दितुःपतिः ।
 दौद्दित्रस्तसुतो नप्ता स च पौत्रश्च कथ्यते ॥३५०॥
 अवज्ञः पूर्वज्ञो ज्येष्ठः कनिष्ठो उवर्ज्ञो उनुज्ञः ।
 आतुव्यो आतुषुत्रः स्थात् आत्रीयो आतुज्ञस्तत्वा ॥३५१॥
 धात्री स्थातुपमाता भगिनी ज्ञापिः स्वसा ॥ विशेषा ।

तत्पुत्रः स्वस्त्रीयो जामेयो भागिनेयः स्यात् ॥३५२॥
 समानोदर्घसोदर्घसमर्थाः सोहराः समाः।
 आत्मवर्गस्य या जाया यात्मस्ताः परस्पर ॥३५३॥
 आत्मीयः स्वजनो बंधुरासो ज्ञातिश्च बांधवः।
 सनाभयः सपिंडाश्च सगोत्राश्च समाः स्मृताः ॥३५४॥
 तनुस्तनुः संहननं शरीरं कलेवरं विष्वहृदहृकायाः।
 श्रीं वपुर्वर्ष्म पुरं च पिंडं हेत्रं च ग्रात्रं च वनश्च मूर्तिः ॥३५५॥
 श्रीह्रिः पादश्चरणः पाणिः शयपैचशाखकरस्ताः।
 कामांकुशाः करस्त्राः पुनर्नवाः पाणिज्ञा नखा नखराः ॥३५६॥
 कांचीपदं कलत्रं जघनं श्रोणी ककुञ्जती ज्ञेया।
 आरोहृश्च नितंबः कटी कटीरं त्रिकस्थानं ॥३५७॥
 गुदः पायुरपानं स्यात्कठिप्रोष्ठौ स्फिङ्गौ पुतौ।
 कुरुदरौ समाचष्टे जनो जघनकूपकौ ॥३५८॥
 भगो योनेनपस्वय वरांगं स्मरमादिरं।
 शिश्चः शोफो उथ मेहश्च तुल्ये मेहनशेफसी ॥३५९॥
 जानुः स्यादृष्टीवान् प्रसृता त्रिघाच्च धूडको गुल्कः।
 ऊः साक्षि पिच्छे जहरोदरतुंकुञ्जिगर्भाः स्युः ॥३६०॥
 श्रीगुल्यः करशाखाः कर्णाः श्रोत्रं श्रुतिः श्रवः श्रवणं।
 यीवा धमनिर्मन्या शिरोधरा कंधरा गलः कंठः ॥३६१॥
 रेखान्नयाकिता यीवा कंबुदीवेति कथ्यते।

अवलये विलये च मध्यपे मध्यमुच्यते ॥३५॥
 मुदोत्तमागमस्तकमौलिशिरःशीर्षमूर्धकानि स्युः।
 हुडे वहनं वक्त्रं लघनं मुखमास्थमाननं च सम् ॥३६॥
 हमद्विष्टेत्रलोचनचलुर्निधनावकेशाणानीणि ।
 शशूणि वाष्परोदननयनजलाशासुनामानि ॥३७॥
 नयनोपांतमयोगः कनीनिका नयनमध्यतारा च ।
 कूर्य मुखोश्च मध्यं सृक्षं स्यादोषपर्यंतः ॥३८॥
 संविनी नासिका नासा ग्राणं घोषा च कथ्यते ।
 रसग्ना रसना त्रिहा तालु काकुदमुच्यते ॥३९॥
 होः प्रवेष्टो मुज्जो बाहुर्भुजा च स्मर्यते बुधैः।
 मंडो गल्लः कपोलश्च रुनुस्तुल्यार्थवाचकाः ॥४०॥
 मुष्को उडं वृषणः कोशः संयाहो मुष्टिरुच्यते ।
 जनु वज्रोसयोः संविद्वर्संविष्य वंजणाः ॥४१॥
 रोम तनूरुक्षमुक्तं नयनगतं पद्मं भुखगतं श्मशु ।
 अधरो दृतच्छ ओष्ठ उच्यते दृतवासश्च ॥४२॥
 ओष्ठस्याधश्चिबुकं ललाटमालिकं भुजायमर्सं च ।
 कन्ता च बाकुमूलं गाढामवुः कृकाटिकामाकुः ॥४३॥
 उसिजकुचवज्ञोरुल्ययोधराः स्तनसमाननामानि ।
 उक्ताः युवमुखवृचुकर्षतानि शिखा च तुल्यानि ॥४४॥
 भुजमध्यमुरो वज्ञो त्वद्यस्थानं च वत्समिक्षति ।

एकार्थाः कथ्यते दशनहिंगदतरहरदनाः ॥३७॥
 क्रोडमंकस्त्वोत्संगः प्राम्भागो वयुषः स्मृतः ।
 पृष्ठं स्यात्पश्चिमो भागः कटौ च कटिशीषकौ ॥३८॥
 जीवस्थानै भवेन्मर्मं पाहायं पपदं मतं ।
 सीमतः कथ्यते स्त्रीणां केशमध्ये तु पदतिः ॥३९॥
 केशाः शिरसिङ्गमूर्धज्ञकचचिकुर् शिरोरुक्ताः स्मृता वालाः ।
 तद्विषेषाः स्युर्वेणीधान्मल्लकुतलकवर्धः ॥३३॥
 रुस्तः पञ्चः पाशः केशेषु बकुलवाचकाः शब्दाः ।
 अतकं कुटिलाः केशा ग्रमरुकमुत्तं ललाटस्य ॥३५॥
 बालानां तु शिखा प्रोक्ता काकपलः शिखिंडिका ।
 पलितं पांडुराः केशा व्रतिनां तु ज्ञाता सदा ॥३६॥
 मणिबधः पाणिमूलं कफाणः कूर्परः स्मृतः ।
 तयोर्मध्यं प्रकोष्ठः स्यात्पकांडः कूर्परोसयोः ॥३७॥
 चेत्पश्चित्तं मनः स्वातं कूर्य मानसं समं ।
 एकायनं तथैकायमेकतानं च तद्रतं ॥३८॥
 आधिस्तु मानसी पीडा वांछेतो ज्ञां मनोरथः ।
 खमज्जायिंद्रियं स्रोतो वृषीकं करणी स्मृतं ॥३९॥
 मध्यांगुलीकूर्पयोर्मध्ये प्रामाणिकः करः ।
 वद्मुष्टिकरो रसिरसिः सकनिष्ठिकः ॥३१॥
 संपिंडितांगुलिमुष्टिः प्रसुतिः कुचितांगुलिः ।

प्रसादितागुलिः पाणिः कथ्यते प्रतलस्तलः ॥३४७॥
 प्रादेशः स्यात्वदेशिन्या तालो मध्यमया भवेत् ।
 गोकर्णो ज्ञानमया प्रोक्तो वितंस्तिः स्थात्कनिष्ठया ॥३४८॥
 आकल्प्यो मंडने वेषः प्रतिकर्म प्रसाधनं ।
 भूषणं स्यादलंकारो नेपथ्याभरणे तथा ॥३४९॥
 समालभनमिछ्हति चर्चा मार्श्चिं च सूख्यः ।
 स्थासकं लुत्ताविंश्च स्यात्यरिक्षात्य भूषणं ॥३५०॥
 तिलकं तमालपत्रं वित्रकमुकं विशेषकः पुङ्डः ।
 रचिता ललाटपटे ललाटिका कथ्यते रेखा ॥३५१॥
 भुजशिखरस्तनमंडलकपोलकठिषु विरचिता कुशलैः ।
 अनुलेपनेन लोखा निगदते पञ्चवल्लीति ॥३५२॥
 कुकुरं घुसुणा वर्णं प्रोक्तं लोक्तितचेदनं ।
 काम्मीरङ्गं च विद्विः कालेषं जागुडं स्मृतं ॥३५३॥
 चहने स्यान्मलयज्ञं श्रीखंडं रोहणाङ्गुमः ।
 मृगनामिर्मृगमदः प्रोक्ता कस्तूरिका बुधैः ॥३५४॥
 कर्पूरो घनसारः स्यात्काकलुडो जग्नः स्मृतः ।
 ताबूलं क्रमुकं प्रोक्तमगरागो विलोपनं ॥३५०॥
 उपसंब्यानं परिधानमंतरीयं च निवसनं तुल्यं ।
 प्रावर्षणं संब्यानं प्रक्षादनमुत्तरीयं च ॥३५१॥
 अधोरूपं वर्स्त्रीणां वासशंडातकं स्मृतं ।

परिधानशुक्रविशः प्रोक्ता नीषी तथोक्तयः ॥३८१॥
 चेलं धीर् वासः कर्पटमाष्टादने निवसने च ।
 अबरनेशुक्रमुक्तं वस्त्रं सिंचयः पदः पीढः ॥३८२॥
 चतुर्विधं तु विजेयं त्वक्सूत्रकृमिरोमर्ता ।
 वक्त्रोर्ण धौतकौशेय डुक्लं ज्ञौमभिष्यते ॥३८३॥
 कार्यासं बादरे प्रोक्तं वस्त्रस्यातो मतो उचलतः ।
 अहृतं स्याववधं वासो ज्ञीर्णमुक्तं पदचरे ॥३८४॥
 धौतमुद्भवनीयं च वर्तिर्वस्तिर्दशाः सिंचः ।
 एकार्था आविकौशभरल्लकोर्णायुक्तवलाः ॥३८५॥
 कंचुको वारवाणः स्यात्कूर्यासञ्च निचोलकः ।
 सगमला भाल्यमाह्यातं केणमध्ये तु गर्भकः ॥३८६॥
 प्रभ्रष्टकं शिखालंबि पुरो न्यस्तं ललामकं ।
 तिर्यग्वज्ञसि विज्ञिष्ठ वैकवक्तमुदाकृतं ।
 यीवायां लंबितं प्राङ्मैः प्रालंबकभिति स्मृतं ॥३८७॥
 श्रापीडः शेषरोत्सावतंसाः शिरसि सङ्गः ।
 कर्णपूरे उपि दृश्येते तथोत्सावतंसकौ ॥३८८॥
 जतुयावकल्नाद्वालक्तकाः समाः सिक्षकं मधूष्क्षिष्ठ ।
 कञ्जलमंजनमाभिष्ठितमादर्शो दर्पणी मुकुरः ॥४००॥
 ताउकस्ताडपन्नं स्यात्कुंडलं कर्णवेष्टनं ।
 कर्णालंकूणा सर्वं कणिकेतयभिघीयते ॥४०१॥

केयूरमंगद् प्रोक्ते आङ्मूलविशृण्णं ।
 शावायः परिक्षार्थः स्यात्कष्टको वलयं तथा ॥४०७॥
 कंकणी लृस्तसूत्रं च विडः प्रतिसरै बुधाः ।
 यीवालंकरणं सर्वं यैवेयकभितीश्चते ॥४०८॥
 अंगुलघामस्त्रं प्रोक्तमंगुलीयकमूर्मिका ।
 कल्यते उंगुलिमुद्रा च भवेद्वा लिखिताक्षरा ॥४०९॥
 कलायः समकी कौची वेष्टला इसना तथा ।
 कठिसूत्रं सारसनं किंकिणी चूडधाटिका ॥४१०॥
 सिंजिनी पादकष्टकस्तुलाकोटिस्तु तूपुरं ।
 नंजीरं हंसकं स्त्रीणा चरणाभरणं स्मृतं ॥४११॥
 देवचर्षरः शतयष्ठिर्धर्मो माणवकः स्मृतः ।
 खारो गुच्छार्धगुच्छौ च गोपुच्छस्य गवेत्कमात् ॥४१२॥
 एकावल्पेकयष्टिः स्यात्कल्यते सा च कंठिका ।
 प्रोक्ता नन्नत्रभाला च सप्तविंशतिमौकिका ॥४१३॥
 खारामध्यस्थितं रुले नायकं तरले विडः ।
 चूडामणि च विह्वासो वद्वति शिरसि स्थितं ॥४१४॥
 आङ्मः किरीटमुण्णीष्वं कोटीरं मुकुटं समं ।
 राजा शोभा विभूषा स्यादगिर्व्या सुषमा समाः ॥४१५॥
 निभालनं निशामनं निध्यानमवलोकनं ।
 इत्तरणं दृष्टिर्घोतनं च समं स्मृतं ॥४१६॥

कठाहो दण्डिविजेप ईश्वर रुसितं स्मितं ।
 झीलज्जापत्रपा छीडा त्रया महाक्षमुच्यते ॥४१६॥
 आलिंगनमुक्तगूलुमासुः परिरमणा परिष्वर्ग ।
 आश्रेष्टमंकपालीं क्रोडीकरणं च तुन्यार्थं ॥४१७॥
 सवेशनं निधुवनं संप्रयोगो रुही रतिः ।
 सुरतं मोरुने प्रोक्तं मणितं रतकूनितं ॥४१८॥
 आर्या भूमिस्युशो वेष्या उरव्याश विशः स्मृताः ।
 इवनं वृत्तिराजीवो वार्ता चेति निगद्यते ॥४१९॥
 पायाजीत्रा वषिङ्गः प्रापणिका नैगमाश वेदेत्वाः ।
 हैगुणिको वार्धुषिको वृद्धाजीवः कुसीटिकः प्रोक्तः ॥४२०॥
 शपमित्यकमुडार शणं स्थात्पर्युद्देवनं ।
 वृद्धिः कलातरं प्रोक्तं कुसीद वृद्धिजीवनं ॥४२१॥
 परिवृत्तिर्विनिमयो वैमेयश निगद्यते ।
 प्रब्रह्मः कूपिकं प्रोक्तं भाटको उवक्रयः स्मृतः ॥४२२॥
 ज्ञेत्राजीवः कृषिकः कृषिकलः कर्षकः कुरुब्री च ।
 सीत्यं सस्यं प्रोक्तं वर्णं ज्ञेत्रं च केदारं ॥४२३॥
 रुलं स्याल्लागलं सीरः फालः कुशिक उच्यते ।
 योक्तं तु रघ्मिराबैधः शम्या च युगकीलकः ॥४२४॥
 कथितो लोष्टको लोष्टः कोठीश लोष्टभेदनं ।
 शंबाकृतं हिसीत्यं स्वात्सीता लागलयकृतिः ॥४२५॥

गोदारणी च कुदाले लवित्रे दात्रमुच्यते ।
 प्रतोदः प्राजनं तोह्ने लूने हातमिति स्मृतं ॥४११॥
 खलेवाली भवेन्मेठिः खलधान्यं खलं स्मृतं ।
 बुशः कडंगरः प्रोक्तः कला: स्यात्सुइतुलः ॥४१२॥
 धान्यशूकं च किंशाहः कणिशी धान्यशीर्षकं ।
 नाले काँडं ज्ञुपो गुच्छो ब्रीहिः स्तोषकरिः स्मृतः ॥४१३॥
 रक्तशालिर्घुशालिः कलभाषेति शालयः ।
 उदालः कथितः प्राशः कोडवः कोरहषकः ॥४१४॥
 मैगल्यको मसूरः स्यात्सिङ्गार्थः सर्वपः स्मृतः ।
 आसुरी राजिका चेति कथ्यते राजसर्वपः ॥४१५॥
 प्रियंगुः कथ्यते कंगुरतसी स्याइमा ज्ञुमा ।
 कलायः खंडिको ज्ञेयः सातीनश्च ननीषिभिः ॥४१६॥
 जर्तिलः कथ्यते सन्निरपेयमवस्तिलः ।
 तिलार्यिन्वस्तिलयेऽस्तथा षष्ठतिलः स्मृतः ॥४१७॥
 तृणधान्यं तु नीवारः श्यामाकः श्यामको भवेत् ।
 खल्ला निष्वावकाः प्रोक्ता आळकी तुवरी स्मृता ॥४१८॥
 भृष्टं धान्यं लाज्ञाः पृष्ठकाश्चियिदाश्च कुटितास्ते स्युः ।
 भृष्टा यवास्तु धाना दृपणा कथ्यते ज्ञयूषः ॥४१९॥
 शूद्रो ज्येष्ठार्णे वृषलः पद्मः पद्मश्च कथ्यते ।
 लोखकः स्यात्स्तिलपिकरः कायस्यो ज्ञानज्ञीवकः ॥४२०॥

आभीरः स्थान्मलुण्डो गोपालो वल्लवस्तथा ।
 त्वष्टा च काष्ठतहू तज्जा रथकारश्च वर्धकिः ॥४३६॥
 नार्दिंधमः कलाहः सुवर्णकारश्च मुष्ठिको शेयः ।
 वैकटिको मणिकारो धमाकारो लोहकारः स्यात् ॥४३७॥
 ज्ञरमर्दी दिवाकीर्तिश्च डिलो नायितः स्मृतः ।
 मालाकारस्तु विशेषो मालिकः प्रातिलारिकः ॥४३८॥
 कुभकारः कुलालः स्थान्ततुवायः कुविदकः ।
 संवाहुको गमर्दी स्यात्तुवैयश्च सौचिकः ॥४३९॥
 लेयकः वल्लगः स्याद्रंगात्रीवस्तु चित्रकृत् ।
 कर्म लेप्यादिकं सर्वं पुस्तकर्म स्मृतं बुधैः ॥४४०॥
 शैलाली शैलूषः कुशीलवशारणः कृशाश्ची च ।
 ज्ञायात्रीवो भरतो नन्दस्तथा स्यान्नदी ज्ञाना ॥४४१॥
 शिलिपनः कारवः प्रोक्ताः प्रकृतिश्च मनीषिभिः ।
 निर्णेत्रकः स्याद्रक्षकः कल्पयालस्तु शौडिकः ॥४४२॥
 कैवतो धीवरो दासो मत्स्यबंधी च ज्ञालिकः ।
 आनायः कथ्युते जालं कुवेणी मत्स्यबंधनी ॥४४३॥
 वैतंसिकः सौनिकः स्यात्कौटिको भासविक्रथी ।
 सूना स्याद्वातनस्थानं कृपाशीली च कर्तरी ॥४४४॥
 वर्मकृत्याङ्काकारो नदूधी घटूधी च कथ्यते ।
 मृगपुरुष्वधको व्याधो बुधेर्वागुरिकः स्मृतः ॥४४५॥

शुल्का रक्तुर्वराच्छ वदस्तत्रीर्युणः स्मृतः ।
 याशः स्थार्दधनये विर्वागुरा मृगजालिका ॥४४२॥
 चंतावसायी चैतालो निषादश जनंगमः ।
 अपवः पक्षश्चेव मातंगः प्रवकः स्मृतः ॥४४३॥
 किराताः शबरा निष्या युलिहा नाकृता भटा ।
 माला लेच्छादयो भिल्लाः कथ्यते चूंतझातयः ॥४४४॥
 रोगो रुक्ष व्याधिराकल्पे गदो माद्यमथाद्व ।
 आम आमय आतक उपतायोरुजा स्मृता ॥४४५॥
 जवयुः कथ्यते कासो वेपयुः कंप उच्यते ।
 दवयुः परितापः स्थात् ग्लानिश्च लक्मयुः स्मृतः ॥४४६॥
 राजयस्मा जयः शोषः शोफः स्ययुरिष्यते ।
 किलासी कथ्यते सिध्म पामा कक्कूः खसः स्मृतः ॥४४७॥
 कंठूतिः कंठूया कंठूः कंठूयनं तथा खर्जूः ।
 जागर्या जागरण प्रजागरो जागरा च विश्वेया ॥४४८॥
 पिटकः स्फोटको गंडः शिंचं कुष्ठं च पांडुरं ।
 झीपदं पाद्वलमीकः पृष्ठयर्थिर्गुः स्मृतः ॥४४९॥
 केशप्रभिन्दलुप्तं स्थादर्शश्च गुदकीलकः ।
 मग्युः पित्तः कफः स्नेहमा प्रतिष्यायश्च वीनसः ॥४५०॥
 वातकी वातरोगी स्थात्सातिसारो जतिसारकी ।
 सिध्मस्नेहार्थसंयोगात्सिध्मलः स्नेहलो उर्जसः ॥४५१॥

दहुणो दहुरोगी स्थात्रः कुञ्जः कुञ्जनासिकः ।
 न्निष्टे यस्याऽन्निष्टी पिण्डाधिष्ठानशुल्कश्च स स्मृतः ॥४५२॥
 पिंचाडिलो वृद्धकुडित्तुदिलोदरिलो च सः ।
 खलतिः शिपिविष्टः स्थादैदलुमिक एव च ॥४५३॥
 अंथो द्व्यनेडमूकः स्थादेडो वधिर उच्यते ।
 जडः कडः स्मृतो मूकः कलामूकस्ववाक्युतिः ॥४५४॥
 खंजः फंगुस्तवा श्रोणः कुणिणविंकलपाणिकः ।
 तुडिरुचतनाभिः स्थाद्विग्रो विगतनासिकः ॥४५५॥
 गडुलः कल्यते कुञ्जः छर्वणादास्तु वामनः ।
 पुणिः स्वल्पणरीरः स्थात्किरातः स च कल्यते ॥४५६॥
 आयुर्वेदी भिषग्वेदो होषजः स्थाविकित्सकः ।
 उपचर्या चिकित्सा स्थाविदानं हेतुरुच्यते ॥४५७॥
 जांगुलिको विषभिषक् व्यालयाद्वादितुडिकः ।
 भैषज्यं भेषजं जायुरगदस्तंत्रमौषधं ॥४५८॥
 सिंधूत्थ माणिमध्य च सैधंवं लवणोत्तम ।
 कृष्णोपकुल्या वैदेही मागधी पिष्वली कणा ॥४५९॥
 शुठी नागरमुक्ता महौषधं विश्वभेषजं विशा ।
 मधुकं घष्टिमधु स्थादमृता वत्सादनी गुडची च ॥४६०॥
 शार्दकं शृगवेरं स्थादज्ञाजी डीरकः स्मृतः ।
 वेष्टाजं मरिचं प्रोक्तमूषणं च मनीषिभिः ॥४६१॥

सौवर्चलस्तु रुचकः कुसुंबुरु च धान्यकः ।
 त्रिकुरु न्यूषणा व्योवं किंग् रामठ उच्यते ॥४६३॥
 कृतिकथमया पथ्या धात्री चामलकी शिवा ।
 कलिरज्ञो विभीतः स्यात् त्रितयं त्रिफला स्मृता ॥४६४॥
 हडगतः प्रपुनाठो दुष्प्रसक्तमर्दकः प्रोक्तः ।
 शतमूलिका लभीरुर्निदिग्धिका कंठकारिका व्याघ्री ॥४६५॥
 पुराव्यो मत्खिणाद्वाद्य गुग्गुलः स्यात्पलंकमः ।
 भृहारजनभिक्षति कुसुर्भ च सुमेधसः ॥४६५॥
 किंगुलं कूसपादं च कुरुविदं निगद्यते ।
 सारधं मात्तिकं ज्ञौद्रं मधु पुष्परसस्तवा ॥४६६॥
 उशीरं वीरणीमूलं क्षीविरं वालकं जलं ।
 मुस्तकः कुरुविदं स्याद्दादा च जलदाह्यः ॥४६७॥
 ॥ इति श्रीभद्रदुलापुष्करकृतायामभिधानरसमालायी
 भूमिकाऊंड द्वितीयं समाप्तं ॥

बडवामुखं पातालं वैरोचननिकेतनं ।
 तथाधोमुवनं पोक्तं नागलोको रसातलं ॥१॥
 निजमगाधो गर्तः श्वभं शुषिरं वपा बिलं विवरं ।
 अतरमव्यु शिंगं निव्यथनं रघ्रोक्तुरदराः ॥२॥

निरयो इर्गतिश्चैव नरकः परिकीर्तिः ।
 नारका जंतकः प्रेता धात्याश्चैवातिवाहिकाः ॥३॥
 यातना कारणा प्रोक्ता कारा बधनमुच्यते ।
 आबाधा वेदना इःखमर्तिः पीडा व्यथा तथा ॥४॥
 वृजिनं डुरिते उष्णतमघमंहुः किलिश्चै तमः कल्के ।
 हनः कल्मषमशुभे पापं स्यात्यातके पाप्मा ॥५॥
 निधनं नाशो मृत्युर्मरणं पञ्चवमत्यधः कालः ।
 संस्था स्यादिष्टातो निमीलने दीर्घनिङ्गा च ॥६॥
 परामुख्यसंपदः प्रमीतः संस्थितो मृतः ।
 प्रेतः परेतश्च तथा कुण्ठः शखमुच्यते ॥७॥
 कब्दिः कप्पते हृडः ज्ञातमीर्ममरुर्वणः ।
 असृग्धराजिनं चर्म कृत्स्निकृष्टं परिकीर्तिता ॥८॥
 पललं जांगलं मांसे पलं यिशितमाभिषं ।
 क्रल्यं तरसनेकार्थं विस्त्रं स्यादामगीधिकं ॥९॥
 ज्ञातज्ञं लोहितमश्च रुधिरमसृक् शोणितं च रुक्तं स्यात् ।
 अस्थीनि धातुकीकर्त्तव्यानि भवति तुल्यानि ॥१०॥
 शरीरस्यास्थि कंकालं तथा स्यादस्थिरंजरं ।
 शिरसो उस्थि करोडः स्यात्कपालं शकलं च तत् ॥११॥
 शाखास्थि नलकं प्रोक्तं पृष्ठस्यास्थि कसेहु च ।
 केऽरा स्यान्महाक्षायुः स्त्रा लायुः शिरा स्मृता ॥१२॥

मस्तिष्कं मस्तकम्भेष्टो वपा मेदो वसा स्मृता ।
 अंत्रे पुरीतत्कथितं कालखेउं पकृन्मते ॥१३॥
 बुक्कं स्यादयमासं च तिलकं लोम कथ्यते ।
 कृमिः कीरस्तु नीलगुः पुलकश्च समः स्मृतः ॥१४॥
 उच्यते वर्च उच्चारो वर्चस्को उवस्करः शकृत् ।
 गूदं कीठं च विद् विष्ठा पुरीषं शमलं भले ॥१५॥
 शुक्रं वीर्यं बलं बीजमिदिये रेत उच्यते ।
 इमशानं स्यात्प्रियतृष्णनं चिता चित्या च कथ्यते ॥१६॥
 क्रादितं हृदितं प्रोक्तं विलापः परिदेवनं ।
 अपन्नानं मृतन्नानं निवापः पितृतर्पणं ॥१७॥
 विषधरददश्कथवनाशनसर्पसरीसृष्टोरुगव्याल-
     भुजगभुजगकुंभीनसपन्नगनागभोगिनः ।
 अहिफणभृत्यहाकुकाकोदरकंचुकिवक्रिगूषपा-
     त् द्विरसनकाद्रवेयदवीकरदकशुतथो भुजगमाः ॥१८॥
 आशीविषो दीर्घ्यष्टः कुडली भिक्षुगः स्मृतः ।
 फणः फणा फटा प्रोक्ता त्रिषं स्यादहरतं गरः ॥१९॥
 अहेः शरीरं भोगः स्यादाशीर्दशाभिधीयते ।
 भवेत्तिलित्तो गोनासो वाक्सो उजगरः शयुः ॥२०॥
 अलगदर्त्ते जलव्यालो राजिलो डुभः स्मृतः ।
 अर्हीरुषी स्यात् द्विमुखो राजसर्पश्च सर्पमुक् ॥२१॥

निल्वर्षनी निमोक्तः केचुक उक्ता भुज्ञगमुक्ता वक् ।
 वभीकूटं नांकुर्वलभीको वामलूरश्च ॥५५॥
 उपजिह्वोपदीका च वभी स्थाडपदेहिका ।
 ग्रत्तं वृश्चिकलांगूलं द्रुत आलिश्च वृश्चिकः ॥५६॥
 ब्रह्मपुत्रः शौलिककेयो दारदश्च प्रदीपनः ।
 रसः सौराश्चिकः इवेऽस्तीच्छाश्च विषमुच्यते ॥५७॥
 शृणिको वत्सनाथश्च कालकूटो रुलालुलः ।
 काकोलो विस्फुलिंगश्च तद्देहाः सुरनेकधा ॥५८॥
 आपस्तोयं घनरसपयः गुज्जरं मेघपुष्टं
     कं यानीयं सालिलमुदकं वारि वा: शबरं च ।
 आर्णः याथः कुरुत्तलवनं द्वीरमंसो ज्वु नीरं
     प्रोक्तं प्राज्ञैर्भुवनमपुतं जीवनीयं दकं च ॥५९॥
 अतलस्यर्षमगाधं ग्रभीरं स्यादभीरमस्थाग्नं ।
 नावा तार्यं नाख्यं द्वाग्भृतकं तत्त्वाशोदृतं तोयं ॥६०॥
 प्रालेयमवस्थायस्तुहिनं शिशिरं हिमं तुषारं च ।
 भिद्धिका स्याबीहारो हिमसंधातो हिमानी च ॥६१॥
 रोमांचः पुलकः स्यात्कंठकमुद्दुषणमुक्तकसनं च ।
 रोमोङ्गरोमविकाररोमकृष्णाः समानार्थाः ॥६२॥
 रलाकरः सरस्वानुदधिरुदन्वान्सरित्पतिरक्षयारः ।
 पारावारस्तोयनिधिर्णवजलराशिसागरसमुद्राः ॥६३॥

धीची मंगस्तरंगः स्यात्नमहूत्वे च कथ्यते ।
 उर्मिरुक्तलिकोषोलः कछोलो लक्षणी तथा ॥३३॥
 मर्यादा कूलदेशो जस्य वेला वृद्धिष्व वारिणः ।
 वेलाधनं तु विज्ञेयमुपकठे जस्य यद्वन् ॥३४॥
 साधान्रिकः पोतवणिक् पोतः प्रवर्हणी स्मृतं ।
 कूपको गुणवृत्तः स्याविर्यामः कर्णधारकः ॥३५॥
 अंतर्जलधर् सत्वे कूरं यादो जभिधीयते ।
 अवहारः स्मृतो माहः कुमारो नक्त उच्यते ।
 कच्छः कम्हः कुर्मस्तद्वार्धा च डुली स्मृता ॥३६॥
 वैसारिणो विसारः पूरुरोमा जलचरो रजो मत्स्यः ।
 तिमिरनिमिषश्च मीनः शकली शत्की च विज्ञेयः ॥३७॥
 सरुसर्दणुः पाठीनः प्रोष्ठी च शफरी स्मृता ।
 नलमीनश्चिलिचिमः कुलीरः कर्कषो मतः ॥३८॥
 शालः शकुलः कुलिशो राजीषो रोल्हितश्च पष्टवक्षः ।
 शृगीमदुरवागुसनव्यावर्तादप्यो महामत्स्यः ॥३९॥
 मत्स्यविशेषो मक्षः कारिमकरो भवति तद्विशेषस्तु ।
 चीरिणितिमितिमिगिलागिलादयो महामत्स्यः ॥४०॥
 कुद्राङ्गो मत्स्यसंघातः पोताधानं च कथ्यते ।
 गंडूपदः गिरुलको जलौकाः स्युर्जलौकसः ॥४१॥
 मंडूकः प्रथको भेकः शालुरो दर्ढो कुरिः ।

प्रवंगमः प्रवगः स्याद्वीभूतद्वधुः स्मृता ॥४०॥
 यावतो दृश्यते नरकरितुरगाद्यः स्थले जीवाः ।
 तावतः सलिलोष्वापि जलपूर्वास्ते तु विज्ञेयाः ॥४१॥
 उक्ता मुक्ता मौक्तिकं शौक्तिकेऽयं
 मुक्तास्कोऽः शुक्तिराख्यायते च ।
 कंतुः शाखः चुच्छकाः चुच्छशाखाः
 शंबूकास्ते स्युः कपर्दो वरादः ॥४२॥
 सिंधुः स्वती तटिनी तरेगिणी
 नदी धुनी निर्करिणी च निघगा ।
 कूलंकणा शैवलिनी सरस्वती
 समुद्रकांता हृदिनी तथायगा ॥४३॥
 स्रोतः स्रोतस्वनी कर्षः कुल्या द्वीपवती सरित् ।
 रोधोवप्रस्तु विज्ञेयो बिन्दु उद्धो नदः स्मृतः ॥४४॥
 तीरं कूलं तटं कक्षः प्रपातो रोध उच्यते ।
 अर्वाक्कूलमपारं स्यात्परं पारभिति स्मृतं ॥४५॥
 पात्रं तु कूलयोर्मध्यमावर्तः पयसां अपः ।
 पूरः स्याद्वंसो वृद्धिः केनो उडीर उच्यते ॥४६॥
 शोदः प्रवाहो वेणी च धारा स्रोतो रथः स्मृतः ।
 संग्रहः संगमो नदोः संवेद्यश्च निगद्यते ॥४७॥
 सैकर्तं पुलिनं द्वीपं सिकता वाङ्मुक्ता स्मृता ।

मध्ये दीपमंतरीय कुदस्तोशाशयो मतः ॥४७॥
 चक्राणि पुष्टभेदाः स्युः सेतुर्वरण उच्यते ।
 श्रातस्त्रपण्यं च तत्त्वं स्याऽद्युवः प्रव्यः ॥४८॥
 तर्हीनैर्मिगिनी बेडा नौदूडः क्षेपणी स्मृता ।
 अरित्रि कोटिपात्रं स्थास्युलिंदो मंग उच्यते ॥४९॥
 भागीरथी सुरसरिक्षिण्युपदी जाङ्गवी तथा मंगा ।
 मंदराकिनी त्रिपथगा सरिद्वा त्रिद्युदीर्घिका प्रोक्ता ॥५०॥
 गोदावरी च गोदा कालिदी दिनकरात्मजा थमुना ।
 शोणो द्विरप्यबालुमेकलकन्या च नर्मदा रेवा ॥५१॥
 वेश्वतः पल्लवलं तल्लो कासारः सरसी सरः ।
 श्रावातो देवखातः स्यात्खाता पुष्करिणी भवेत् ॥५२॥
 श्राधारुद्ध तडागं स्यादाली पाली च कृच्यते ।
 परिखा दीर्घिका प्रोक्ता खाता या परितः पुरं ॥५३॥
 परीवाहो जलोच्छास उत्सः प्रस्तवणी स्मृतं ।
 त्रिमुणी विंदवः प्रोक्ताः पृष्ठतः पृष्ठतास्तथा ॥५४॥
 पिच्छिलं स्याद्विजपिलं पंकः शादो निष्ठरः ।
 झंबालः कर्दमः प्रोक्तो बुधैरिचिकिलस्तथा ॥५५॥
 सहस्रपत्रं शतपत्रमंबुद्धं कुशेश्वरं तामरसं सरोरुहं ।
 विसप्रसूनं कमलं मल्लोत्पत्तं सरोत्रमञ्जो नलिनं च पुष्करं ॥५६॥
 राजीवमरविंदं च पदां पंकजामिष्यते ।

रक्तं कोकनदे प्रोक्तं पुउरीके सितांबुजं ॥५८॥
 सौभेधिके च कङ्गारं स्यादिरीवरमुत्पलं ।
 नीलोत्पलं कुवलयं केर्वं कुमुदं विदुः ॥५९॥
 कर्णिका बीजकोशः स्थात्किङ्गलके केसरे स्मृतं ।
 मृणालं स्थादिसं कंदो विसिनी नलिनी भवेत् ॥६०॥
 कुमुदती कुमुदिनी बुधैः केरविषी स्मृता ।
 शेवाले शेवले प्रोक्तं जलशूकं च नीलिका ॥६१॥
 श्रीधुः कृपः प्रधिर्नेमिश्वरी चुषी च चूतकः ।
 नियाममुद्घानं च वाय्याकृतवश कथयते ॥६२॥
 उहाटकं घटीयत्रं पादावर्तो जग्धृकः ।
 पानं तु सारणिः प्रोक्ता प्राणाली जलपद्मिः ॥६३॥
 ॥ इति श्रीभगवत्तायुधकृतायामभिधानरसमालाया ॥
 पातालकाँडे तृतीयं समाप्तं ॥

निकरनिकायनिवहविसरव्रजपुंजसमूहसंचयाः
 समुदयसार्थयूथनिकुरवकहंवक्यूगराशयः ।
 वयसमवायवृद्धसंदोहसमाजवितानसंख्यति -
 प्रकरघनौषधसंधातव्रातपुलोत्कराः स्मृताः ॥१॥
 परले पेटके चक्रं चक्रवालं च मंडलं ।

ज्ञानं ज्ञाते तथा व्यूहवारस्तोमाश ते स्मृताः ॥१॥
 सूक्ष्मलेशत्वस्तद्वाचुद्भवकणाणावः ।
 किञ्चिन्मात्रतनुस्तोकक्षस्वाल्पवृष्टयः समाः ॥२॥
 प्रार्थ्यं पायरुर् प्रवेकमपरं वर्यं वरेष्यं वरं
     ग्रेष्ठं प्रेष्ठमनुत्तमं च मधुरं मंजुष्मि प्रियं मंजुलं ।
 कृष्णं रूपारि भनोरुर् च हृष्वर् कौतं परं सुदरं
     सौम्यं साधु च वन्न्यु वाहु सुषमं वार्मं शुभं पेशलं ॥३॥
 अर्थं पथानं प्रमुखं पुरोगं मुख्यं परार्थं प्रवरं प्रवर्हं ।
 अग्रेसरं सत्तममुत्तमे च यामश्वमपाण्यमुदाकृति ॥४॥
 शंका वितर्कः संदेहः संशयारेकविभ्रमाः ।
 विचिकित्सा विकल्पश्च धातिरेकार्थवाचकाः ॥५॥
 समीयं सनीडं समर्थाद्भारा-
     त्सदैशं सबेशं ससीमोपकर्ण ।
 तथाभ्यर्णमभ्ययमभ्याशमाहु-
     बुधाः रांनिधानांतिके संनिकृष्ट ॥६॥
 आसत्रं सविर्धं पार्श्वमुपांतमपदांतरं ।
 विप्रकृष्टं परं द्वरमाराद्यवाहितं स्मृतं ॥७॥
 सहकृ समानः सदृशः सदृज्जः प्रख्यः प्रकाशः प्रतिमः प्रकारः ।
 तुल्यः समः संनिम इत्यभिन्नाः शब्दाः प्रयोगेषु गवेषणीयाः ॥८॥
 लोलं चपलं चतुलं प्रचलं तरलं परिश्वमधीरं ।

पारिप्रवं च धीराश्वलाचलं वेवलं च कथयति ॥१०॥
 वक्रं वृत्तिं भंगुरमाविङ्गं वेणितं नसं जिक्षा ।
 भुग्मराले कुटिलं व्याकुचितमूर्भेमत्कथितं ॥११॥
 द्राक्षं चपलं लघु मंजु साक् तूर्णं ब्रह्मितमाशु शीघ्रमरे ।
 अङ्गाय सबरं च क्षिप्रं हुतमंडसा काटिति ॥१२॥
 सततं संततमनिशं नित्यमत्तक्षं च शशदश्मातं ।
 अविरतमनवरतं स्यादेकार्थमनारतमसक्तं ॥१३॥
 वृक्षउरु गुरु विस्तीर्णं पुरु पृथु पृथुलं महद्विशालं च ।
 व्यूहं विपुलं रुक्म वरिष्ठमेकार्थमुदिष्टं ॥१४॥
 पुर्मं पुर्णं च पुगलं हृष्टं द्वितीर्णं यमं यमलं ।
 स्त्रीपुंसयोस्तु पुर्मं मिषुनं परिकथ्यते सद्विः ॥१५॥
 प्रात्यं भूरि प्रभूतं च प्रचुरं बकुलं बकु ।
 पुर्णं पुष्कलं पुष्टमदध्यमभिधीयते ॥१६॥
 आचितं निचितं व्याप्तं हन्ते कीर्णं च संकुलं ।
 आकुलं भरितं पूर्णं नातिनानार्थवाचकाः ॥१७॥
 प्रत्याश्वातं प्रतिज्ञिष्टं प्रत्यादिष्टं निराकृतं ।
 निरस्तमपविङ्गं च प्राज्ञाः परिकृतं विडः ॥१८॥
 अत्याकारः परिभवो निकारश्च पराभवः ।
 अनांदरश्वाभिमवस्तिरुस्कारश्च कथ्यते ॥१९॥
 घोरं प्रतिवर्णं भीमं दारूणं स्याह्नयानकं ।

आभीलं भीषणं भीज्ञं भैरवं च भयावहं ॥१०॥
 सख्यं सासपदीनं सौकृदार्दं सौकृदं तथा स्नेहः ।
 नैत्री प्रीतिरज्ञयं समाज्ञनं संगतं प्रोक्तं ॥११॥
 आदिरयं पुरा पूर्वं प्रथमं माकृ पुरः स्मृते ।
 उपशोयक्रमारंभौ दशाद्य चरमं भवेत् ॥१२॥
 रहः पञ्चवमेकातं निःशलाकमुपहृतं ।
 उपाणु निजनं प्रोक्तं रुहस्यं मुख्यमुच्यते ॥१३॥
 कैतवं कपटं कूटं व्याजक्कभीषधिक्कलं ।
 मिषं निर्भं च निर्दिष्टं व्यपदेशश्च सूरिभिः ॥१४॥
 इक्षा वांका स्पृहा कांक्षा कामनेष्ठा हृचिस्तथा ।
 आशंसा चेति तुल्यार्था निष्ठितं नियतं स्मृतं ॥१५॥
 त्रीणि जरत्युराणां प्रत्ये प्रतनं पुरातनं प्रोक्तं ।
 नव्यं नवै नवीनै स्यान्नूतनमभिनवं नूलं ॥१६॥
 निवृतं वेष्टितमुक्तं परिवृतं वलयितं परित्तितं ।
 आवर्द्धितमुन्मूलितमुत्यादितमुदृतं च सर्वं ॥१७॥
 कृत्स्नं समर्थं सकलं समस्तं सर्वं च विश्वं निखिलाखिले च ।
 खिडार्घनेमाः शकलं च भित्तं सामीत्यसंपूर्णसमानसंज्ञाः ॥१८॥
 अवकीर्णमवधस्तं त्यक्तमस्तुष्टमुडिगतं ।
 अनादतमवशात्तमयहस्तितमिष्यते ॥१९॥
 आगृः संग्रहसंधाप्रतिशब्दाः संश्वः प्रतिशा च ।

हेला स्याद्वहेला रीढावशावलीडा च ॥३०॥
 मूलीकर्म प्रोक्तं सेवनर्न कार्मणं वशीकरणं ।
 विप्रतिसारे उनुशयः पश्चात्तापो उनुतापः स्यात् ॥३१॥
 ज्ञामं शातं कृशं ज्ञीणं पेतवै तंलिनं तनु ।
 निरंतरं घनं सांद्रं बहुलं विरलेतरं ॥३२॥
 निविडं निविरीणं च दृढं गाढं प्रचक्षते ।
 कामं प्रकामं पर्याप्तं नितांतं भृशमुच्यते ॥३३॥
 अत्यर्थमतिमर्यादमतिवेलं च कथ्यते ।
 व्यवधानं तिरोधानमंतर्धिरपवारणं ॥३४॥
 परस्यरं भिदः प्रोक्तमन्योन्यमितरेतरं ।
 कौतूहलं विनोदः स्यात्कौतुकं च कुतूहलं ॥३५॥
 आली शेषावली पंक्तिर्वीथी राजी च कथ्यते ।
 त्तौरं च गडाकरणं मुडनं वपने स्मृते ॥३६॥
 दपो मटो उवलेपो मानो गर्वो भवेद्गुणकारः ।
 श्रावेशः संधेशः संरथः संब्रमस्तथादीपः ॥३७॥
 प्राणः स्थाम् बलं युधमोजः शुष्म तरः सहः ।
 प्रतापः दौर्ख्यं तेजो विक्रमः स्यात्पराक्रमः ॥३८॥
 अनुक्रोशः कृषा शूकं दया च कस्तुणा धृणा ।
 प्रतिज्ञामभीक्षणं च भूयः स्यादसकृमुकुः ॥३९॥
 श्रातंको भयमाशंका दृस्त्रासश साधसं ।

यर्षः क्षमा तितिक्षा च क्षीतिस्त्री सहिष्णुता ॥४०॥
 वैष्णवो लगुडो रेषो हडो यष्टिष्ठ कथ्यते ।
 गतिर्विश्वा विहारः स्यात्परिसर्पः परिक्रमः ॥४१॥
 अणिरुभिस्त्वा कोटिर्यः कोणाय विषयते ।
 कम्बलं मलिनं ज्ञानं मलीमसमुदाहृतं ॥४२॥
 भूतिर्भूत्या च कर्माया वेता मूल्यं च वेतनं ।
 लिपिरालोच्यलेखा स्याद्विलेखाक्षरस्य च ॥४३॥
 कल्पनं कर्तनं प्रोक्तं वर्धनं केदनं तथा ।
 वधत्ययः स्याद्विपर्यासो वैपरीत्यं विपर्ययः ॥४४॥
 श्वपद्ग्रन्थो उपलापः स्याद्वपशानमपात्ययः ।
 धंघनं यथनं मुक्तः संदर्भो रचना स्मृता ॥४५॥
 उद्वर्तनमुत्सादनमाहुः सोत्प्रासहसितमुपहसितं ।
 उत्पिङ्गलमाकुलकं स्यादनुपदमन्वगन्वज्ञा ॥४६॥
 गौरः शेतः सितः शुश्रो वलज्ञो धवलो उर्जुनः ।
 रुरिणः पांडुरः पांडुरवदातश्च पांडरः ॥४७॥
 अरुणः शोणो रक्तो भासिष्ठः पाठ्लस्त्वाया ताष्ठः ।
 लोक्षित इत्येकार्थाः कविभिः शब्दाः प्रगुर्ज्यते ॥४८॥
 असितं शिति कृष्णां च कालं नीतं च मेचकं ।
 श्यामं तु श्यामलं रामं पालाशं रुरितं रुरित् ॥४९॥
 रुहिः कहुः कडारशं पिंगलः परिकीर्तिः ।

वीते हारिद्रमाख्यातं ष्यावं तु कपिशं स्मृतं ॥५०॥
 पिंगः पिर्णग इत्युक्तो बभुः कपिलः पिंगलः ।
 सारेगः शब्दलो वर्णः कल्पावः कुण्ड्यावांउरः ॥५१॥
 पिंजरः पीतरक्तः स्थाइसुरः स्तोकयांउरः ।
 रक्तस्थामो भवेद्दूषो धूमलः स च कृद्यते ॥५२॥
 ष्येनी कुमुदपलाभा शुकाभा रुरिणी स्मृता ।
 ज्ञपाकुसुमसंकाशा लोहिनी परिकीर्तिता ॥५३॥
 परिपाथ्यानुपूर्वीं स्थाइपशायो उनुपात्ययः ।
 अनुक्रमश्च पर्यायो विशायः परिकीर्तितः ॥५४॥
 ईर्षा स्थात्कुरुना दृशो भिष्याचर्या च कुकुटिः ।
 कुसृतिनिर्कृतिर्माया शीबरी पष्वकल्यना ॥५५॥
 चित्रकिर्मिरकल्पाषशब्दलोन्मध्यकर्वुरा ।
 करेबः कवरः शारः संपूर्कः छचितः समाः ॥५६॥
 आयष्णकमुत्कंठा स्थाइल्कलिकारनिष्ठ रणरणकं ।
 श्रौतसुख्य लृष्णो विरहवियोगौ च तुल्यार्थौ ॥५७॥
 प्रतिकूलं प्रतिलीभं प्रतीयमुक्तं प्रसव्यमेकादै ।
 अपवाहितं च पिण्डितं संवीतं संवृतं स्थगितं ॥५८॥
 आङ्गः प्रतीकमवयवमपघनमंगं तथैकदेशो च ।
 उल्घणामुडतमुद्धटमुत्कटमिति नातिनानार्थाः ॥५९॥
 समाजः संसदास्थानी सभा स्थात्परिषत्सद् ।

चित्रमहुतमासर्वं विस्मयथोक्तिमुच्यते ॥६०॥
 प्रेष्ठोलितं तरलितं प्रेषितं लुलितं समृतं ।
 युक्तं स्यादुचितं न्यायं प्राप्तमौपदिकं तथा ॥६१॥
 आदितं निहितं न्यस्तमारोपितामिति समृतं ।
 बद्वं यिनडभासुक्तमविनद्वं च कष्यते ॥६२॥
 वंचनं वातिसंधानं व्यतीकं स्यात्प्रतारणं ।
 विप्रलंभो विसंवादो विपलायथ कीर्तिः ॥६३॥
 व्यलीकमपराधः स्यादग्नो मंतुश विप्रियं ।
 प्रणतिः स्यादनुनयः प्रणिषात्थ सांखर्ण ॥६४॥
 उहात उक्तः प्रस्तावो वारभावसरः क्षणः ।
 वर्द्धत्युपनर्तं प्राज्ञा उपसन्मुपस्थितं ॥६५॥
 प्रांशूब्रुमुक्तं तुंगमुहूर्ये दीर्घमायतं ।
 श्वयत्रितं स्थाडदाममुच्छूलमनगलं ॥६६॥
 विशदं प्रकटं स्पष्टं प्रकाशं स्फुटमिष्यते ।
 तत्त्वाणेकपदे तुल्ये सद्वः सपादि च समृते ॥६७॥
 विशेषकं विशालं स्यात्करालं विकटं तथा ।
 निस्तलं वर्तुलं वृत्तं स्थपुणं विषमोक्तं ॥६८॥
 अवगाहो जलद्रोणी निर्वेदः खेद उच्यते ।
 प्रमादो उनवधानं स्यादत्यधानमतिक्लमः ॥६९॥
 निर्वेश उपमोगः स्यादभोगः वरिपूर्णता ।

अवगीतं सुनुर्दृष्टमुपलब्धं च यज्ञवेत् ॥७०॥
 वामं सव्यं विडः प्राज्ञा अपसव्यं च दक्षिणां :
 प्रतिकूलानुकूलार्थे अपष्टु खनपष्टु च ॥७१॥
 विपरीतं पराचीनमपाचीनं पराइमुखं ।
 स्मृतं कौसीदमालस्थमुपधा हु परीक्षणं ॥७२॥
 विवधो वीवधो भारः पर्याह्वारश्च कथ्यते ।
 काचं शिक्यभिति प्रोक्तं भारयश्चिर्विहृगिका ॥७३॥
 सौषधं स्यादवर्षभो छनः प्रसभमुच्यते ।
 प्रयहो ग्रहको वैदी पणो उद्देष्य मललुः स्मृतः ॥७४॥
 प्रायः स्याह्वीजनत्यागः संन्यासो उनशनं स्मृतं ।
 मोघं मुधाफलं बोध्यं नतं नद्रं च बैधुरं ॥७५॥
 स्मृतं वाणिज्यं वाणिज्यं वाणिज्या च समं त्रयं ।
 युद्धार्थे द्वे प्रयुक्तयेते दौर्मम्बं च करीरके ॥७६॥
 आकृतं स्यादभिप्रायो व्याकूतिर्मगिरुच्यते ।
 स्थंडिलं संस्कृता भूभिरपनं स्वानमुच्यते ॥७७॥
 प्रत्ययमुक्तं सुव्रस्कमुपायमुपसर्जनं ।
 दोला प्रेण्ठोलनं प्रेण्ठा उत्सवः स्यान्महुः ज्ञानः ॥७८॥
 मण्डलं माण्डिष्ठं शृंगं दृतिश्चर्मप्रसेवकः ।
 समुद्धः संपुटो ज्ञेयो वडिशं भत्स्यवैधनं ॥७९॥
 कृते प्रतिकृतं प्राज्ञः प्रतिनिर्धातनं स्मृतं ।

सपत्नाकरणं प्रोक्तं यत्प्रस्थातिरीडनं ॥८०॥
 समासः स्यात्समाहारः संज्ञेपः संयहस्तथा ।
 व्यासः प्रवचो विस्लारः स च शब्दस्य विस्तरः ॥८१॥
 उन्ने ज्ञिर्ब स्मृतं नुवै ज्ञिर्म तुवै च पीडिते ।
 वन्ने तु पातिर्तं प्रोक्तं सन्न शांतं च सूरिभिः ॥८२॥
 व्यञ्जितं स्याद्यः ज्ञिसं ज्ञिपमूर्धमुद्दितं ।
 काचितं सम्भितं प्रोक्तं उपितं गुडितं स्मृतं ॥८३॥
 विष्णुभः प्रतिबंधो विश्रंभः कष्टते च विश्वासः ।
 संभर्दः स्यात्परिमल उग्मदो विप्रकारः स्यात् ॥८४॥
 उपाधिर्वर्मचिंता स्याविःशोध्यमनवस्करः ।
 कुप्रिपं तु ग्रन्थं स्याविःशेषं न्यज्ञमित्यते ॥८५॥
 अपकारो भवेद्वोक्तो दोष आदीनिष्ठो मतः ।
 कथायं तुवरं प्रोक्तं सुरुंगा संधिरुच्यते ॥८६॥
 असौम्यं यद्यत्तेचनुरचनुसात्प्रचन्नते ।
 अवहित्यं च शब्दज्ञा आकारस्य निगूर्हनं ॥८७॥
 संस्तवः स्यात्परिचयः प्रसादः प्रणायः स्मृतः ।
 प्रवारणं मन्त्रादानं संकल्पः कर्ममानसं ॥८८॥
 अनायासार्थकं फारमंतर्गु निर्व्यक्ते ।
 स्वाक्षर्यं निर्निमित्तं च यद्यक्षेत्यभिधीयते ॥८९॥
 आव्यादिममत्यं स्याद्विमं चार्यमाप्यमः ।

मध्यमं मध्यमीयं च मध्यं द्विनमुदाहृतं ॥१०॥
 नमस्या वदना प्रोक्ता तपस्या नियमस्थितिः ।
 परिक्रम्या ब्रतादानं ब्रज्यावा च गतिः स्मृता ॥११॥
 इक्ते तु क्षमसारं तु फलं व्युष्टिः फलं स्मृतं ।
 कलिलं गहनं प्रोक्तं श्वयं शिथिलमुच्यते ॥१२॥
 स्वतंत्रवृत्तिर्युत्थानमध्युत्थानं च गौरवं ।
 संस्थानं संनिवेशः स्यादास्थानं नृपतेः सभा ॥१३॥
 संक्रयाभ्योन्यसंगीतिः प्रतिपत्तिः प्रगल्भता ।
 उच्यते उर्जा उत्साहो भूकुटिर्युकुटिस्तथा ॥१४॥
 उपजायो भवेद्देहः साम साचमिति स्मृतं ।
 तथेति प्रत्ययः अद्वा संस्कारो वासना स्मृता ॥१५॥
 स्मृतमास्थितमाक्रांतं प्रतीक्षं पतदाहृतं ।
 प्रक्षादितं स्यात्संवीतं प्रशस्तं संस्कृतं स्मृतं ॥१६॥
 उन्माथः कृद्यत्रं स्यादवयातो ज्वरः स्मृतः ।
 धर्मः स्वभाव आत्मा स्यादवेज्ञा प्रतिज्ञागमः ॥१७॥
 स्मृतं पश्यमस्तिगमाचारातिक्रमः क्रिया ।
 उच्चारप्रलंबं स्यान्माडिः पश्यशिरा स्मृता ॥१८॥
 अहमहमिका तु सा स्यादास्त्रियते स्वर्घयाधिकं किंचित् ।
 यत्र वृथाभिनिवेशस्तानाहौपुरुषिकां विदुः प्राज्ञाः ॥१९॥
 सिंहनादो भवेत् उवेदा मंडूषो मुखपूरणं ।

प्रभावतां वर्दस्यार्थाः प्रभुता प्रभविष्णुता ॥३०॥
 परमाभी गुणोत्कर्त्तः स्वर्धा संरुर्ध उच्यते ।
 आयामः स्मृत आनाहः परिणास्त्रो विशालता ॥३१॥
 ॥ इति श्रीमद्रुलायुधकृताद्यामभिधानसूत्रमालार्था
 सामान्यकांडं चतुर्थं समाप्तं ॥

एको जर्था बकुभिः शब्दैः कथितः कथ्यते जधुना ।
 एकस्यैव तु शब्दस्य बकुष्यर्थेषु वर्तनं ॥१॥
 हृजे जपि खंडपरशुर्वशत्रुणो जप्येककुडलः प्रीतकः ।
 इतरे जपि प्रतिकृहरः प्राकाराये जपि कपिशीर्ष ॥२॥
 पर्धास्ते जपि कृतं स्यादाहृवनीयादिषु त्रिषु त्रेता ।
 संदेहे जपि द्वापरमाङ्गुः कलहे जपि कलिशब्द ॥३॥
 सेनायामापि कटकं प्राणिष्ठूतं वर्दति गुडे जपि ।
 रजस्यापि पुण्यजननं मृद्गडि जप्युष्टिकामार्थाः ॥४॥
 शेति रजते जप्युक्तं रजतं रुहे शे जपि किशारुः ।
 दैभे जपि गहरं स्याडपहरं संनिधाने जपि ॥५॥
 नयनच्छरे जपि वर्त्मं प्रतिमहः सैन्यपृष्ठमाभे जपि ।
 श्वेष्मण्थापि खेटः स्यान्त्राभिः कुलबालिकारां ध ॥६॥
 गंधो लेशो जप्युक्तः करुणाप्रतिपादने तपस्वी च ।

मणिबधकमिष्ठकयोर्मध्यविभागे उपि करुः स्यात् ॥७॥
 विंताधामपि चर्चा जगती राजप्रधानलोके उपि ।
 गतुरेगनारजस्यापि विकटं श्रेष्ठे उपि निर्दिष्टं ॥८॥
 कवचे उपि वाक्वाणं जीभूतं पर्वते उपि कष्टयति ।
 व्यूहं स्वनाधामपि द्वार्वावाटे उपि शतपत्तं ॥९॥
 करणे काये उपि स्यादुणीषो मूर्धवेष्टने उप्युक्तः ।
 मात्रा पारिक्षदे उपि लुक्तः क्लूरे शुतौ निगमः ॥१०॥
 वृजिनः केशे उप्युक्तः स्याणुः कीले उपि कुंजरे नामः ।
 गंजो भाडागरे गोमुखमुपलेपने उपि स्यात् ॥११॥
 तेजस्यापि धाम स्यादाधरे उप्याशयो घटा गोष्ठ्यां ।
 कुल्या कुलस्त्रियामपि तारो मुक्तागुणे उप्युक्तः ॥१२॥
 कर्मविद्याके उपि दशागती स्मृते कानने उपि द्वद्वावौ ।
 चूडाशिखे शिरस्यापि छास्तिन्यां धेनुकागणिके ॥१३॥
 प्रतिपत्तिपत्तावपि शाहः शष्वे वृणा ब्रुगुप्तायां ।
 उत्तालमुन्नते उपि श्रेष्ठे उपि निगद्यते सुरभिः ॥१४॥
 संवर्तः परिवर्तश्च रुपयने कष्टते उबरे नाकः ।
 पारिमाणे उपि प्रस्थः सर्वात्मनि सर्वसंनाहः ॥१५॥
 पर्व्यामपि द्वितीया दर्मे उपि पवित्रमवधिर्वर्षे उपि ।
 प्रकृतावपि प्रधानं विवक्षितं ज्ञोभने उपि स्यात् ॥१६॥
 आतिमात्रे उप्यतिवेले काये उप्युत्सेध इच्छते सद्विः ।

पृष्ठास्थन्यपि वैशः कदली करिवेन्नर्थत्यां च ॥१७॥
 जालं कपटे उव्युक्तं कपालमुक्तं घटादिशकले उपि ।
 रिष्टं पायाशुभयोरारेष्मण्डे उपि निर्दिष्टं ॥१८॥
 व्यासे उपि विग्रहः स्थान्मानविशेषे उपि पौरुषव्यामौ ।
 हेला प्रस्तावे उपि प्रवल्ह आवंधने उव्युक्ताः ॥१९॥
 कुञ्जरकरे उपि शुडा यावा शैले भवश संसारे ।
 बाले उपि बालिशः स्यात्कलधौतं शातकुमे उपि ॥२०॥
 शाखाधामपि परिधिर्वसतिङ्गेनाश्रमे उपि निर्दिष्टा ।
 अन्वेषणे उपि मार्गो भद्रो वृषभे वके धाँक्काः ॥२१॥
 मणिदोषे उपि ब्रासो वत्सः संवत्सरे उपि निर्दिष्टः ।
 वामः प्रतिकूले उपि प्रोक्तौ शुक्रे उपि शुचिरामौ ॥२२॥
 क्षस्तनदिने उपि कल्य नेत्रं मूले रजस्यवि परामः ।
 शूणो गर्भेण्यामपि भूतिर्विभवे बलः काके ॥२३॥
 गिरिसानुन्यपि वप्रं तल्यं दोरेषु चक्षुषि द्व्योतिः ।
 चौर्यादावपि किंसा प्रसरः प्रणये उपि निर्दिष्टः ॥२४॥
 संघाते उपि ग्रामो भूतेन्द्रियशब्दविषयकरणान् ।
 षड्य वादपानां स्कंधः करिनरतुर्गानां ॥२५॥
 नेम्मावर्तः सर्तः शालः काको धवी उज्जनस्तिलकः ।
 पश्चस्यदनमोक्षा वृक्षविशेषे उपि दृम्यते ॥२६॥
 कुटुंतिकक्षायास्तु सौरम्ये उपि प्रकीर्तिताः ।

शोभार्थे जपि प्रयुज्यते लक्ष्मीशीकोतिविभ्रमाः ॥१७॥
 आर्थः स्यात्सौविरहे जपि लीकावव्याप्तिरिष्यते ।
 चंडाले जपि दिवाकीर्तिर्विवस्वानेवतास्वपि ॥१८॥
 लेहे उप्यवद्ग्रन्थः प्रोक्तो द्वेषे उप्यनुशयः स्मृतः ।
 सुरते जपि व्यवायः स्यावैगमश्च गतावपि ॥१९॥
 डुर्गमार्गे जपि कांतारं गृहवाल्या च निष्कुटः ।
 द्वयं मृगे जपि विशेषं बधुः स्याव्वकुले जपि च ॥२०॥
 अंतर्देहे जपि कोष्टः स्याव्वकरं प्राणणे जपि च ।
 उश्चर्मण्ययि निर्दिष्टः शिविविष्टो मनीषिभिः ॥२१॥
 संस्तरः प्रस्तरे उप्युक्तो हनौ कुलो रणे स्यशः ।
 गर्जन्मेषे जपि पर्जन्यः संधा स्यादवधावपि ॥२२॥
 व्यवस्थायां च संस्था स्वात्सावित्तावपि वेदना ।
 यात्रा स्यादनुवृत्तौ च संशार्या च समाह्यः ॥२३॥
 लगीवो विक्रमहीने जपि समये जपि कठः स्मृतः ।
 कलंके लोङ्कने दोषे उप्यदिः प्रोक्तो रवावपि ॥२४॥
 समितिः संगतिसभयोः ककुरं मृगे विदुः प्रधाने जपि ।
 हृकः स्यादभिमाने प्रस्तरघटनोपकरणे च ॥२५॥
 संकेते चैतन्ये च मूरिभिः कथ्यते तथा संशा ।
 दृडो दमने सैन्ये कुतपो दर्भे उपराहे च ॥२६॥
 कारुण्ये उप्यनुष्ठगः स्यात्प्रोक्तो मुखे उप्यवस्करः ।

वेदिकांगुलिमुद्रायां लाङ्गायां च कृमिस्तथा ॥३७॥
 नीवी परिपणे उप्युक्ता कटिदेशे उपि मेष्टला ।
 पत्यवाधे उपि विश्वेषे विधुरं स्मरते बुधैः ॥३८॥
 निर्दानमवसाने उपि स्वामिन्ययि भवेद्दिनः ।
 ब्रठः कठिने उप्युक्तः प्राज्ञैः परिणाते उपि च ॥३९॥
 काले कल्ये उपि विधिर्वनाघनः शक्रवर्षुकांबुद्धोः ।
 अत्ययशब्दः प्राज्ञैः कृच्छ्रे चातिक्रमे च निर्दिष्टः ॥४०॥
 उद्देरे जले कृपांट संबाधः संफटे भगे उप्युक्तः ।
 पार्णिः प्रत्यासारे च रुद्रस्य च पश्चिमे भागे ॥४१॥
 रुतिभुत्त्वोः संभोगः दक्षिदेये स्त्रीधने च शुल्कं स्यात् ।
 वैशार्दुरे करीरे वृत्तविशेषे उपि कथयते ॥४२॥
 अनूकमन्वये शीले गोत्रं नाम्नि तथान्वये ।
 पुलाकं भक्तासिक्षये च चूदधान्ये च कथयते ॥४३॥
 अकार्ये गुच्छे कौपीनं कीलगलं हृषिरे जले ।
 कुकूलं शंकुमद्रतं तुषायी च निगद्यते ॥४४॥
 षेष्यं बुद्धांडके उप्युक्ते देवतायतने तथा ।
 कृष्णके वृत्तज्ञातौ च शिलींधं स्मरते बुधैः ॥४५॥
 शर्वव्ययसहे व्यालस्तथा द्विस्त्रपश्चौ स्मृतः ।
 पोत्रभित्युच्यते प्राज्ञैर्हलशूकरघोर्मुखं ॥४६॥
 मंदस्वच्छद्योः स्वैरे कदः स्यात्कच्छवीस्त्वोः ।

करेणुर्ग्रन्थस्तिन्योः पीलुश्च गजवृक्षयोः ॥४७॥
 शलाकायुधयोः शल्यं वाढा दुःखनिषेदयोः ।
 स्थूणास्तत्थवयोः स्तम् इला वागद्ययोरयि ॥४८॥
 शर्वनामूलधयोर्दर्वो विसर्गो मुक्तिवर्चसोः ।
 मुनिकुकुटयोर्हज्ञः संधिः संमोर्द्धयोः ॥४९॥
 श्रवश्यभृशयोर्वाङ् दायादस्तुकसपिंडयोः ।
 कुलीनशेषयोर्ज्ञात्यं कोष्ठिरुत्कर्षसंख्ययोः ॥५०॥
 ब्रह्मस्तंदुगिरिशयोः स्थितिः स्थानव्यवस्थयोः ।
 वीकाशः स्मृद्रुसोः काषा कालदकर्षयोः ॥५१॥
 नदीसमुदयोः सिंधुरेणपर्वतयोर्मर्हः ।
 मैथुनं कथ्यते संधिः संबंधयान्वयमर्थयोः ॥५२॥
 प्रहूबंधनयोः प्राधं मोरुः स्थान्मौष्मान्मूर्खयोः ।
 व्यवस्थाने उभसो वेला रुचिः पर्वतसूर्ययोः ॥५३॥
 अग्न्युत्पातौ धूमकेतू शशुर्यैः श्यालोद्घरौ ।
 हिव्यार्थसंयुक्तौ कोशी नेरैङ्गौ नुपवासिन्कौ ॥५४॥
 आडबरो गजाना पद्मुरवे गर्जिते प्रथमे च ।
 गरुशब्दः सूर्यादिसु भूलाहिव्यभिनिवेशो च ॥५५॥
 व्यव्यक्तः परमात्मनि पूर्णे स्पष्टेतरे च निर्दिष्टः ।
 कहा गुरुपिधाने काष्ठा गेहुे प्रकोष्ठे च ॥५६॥
 प्रतियतः संस्कारे लिङ्गोपपर्वतयोऽनिर्दिष्टः ।

अभिहारः संनाहे स्यादभिधोगे यस्त्वक्षुणो च ॥५७॥
 दानविशेषे लब्धौ दायो भागार्हपित्र्यारेकम् च ।
 लिपिसेत्याया शास्त्रे इत्ये च धैशशब्दमिच्छति ॥५८॥
 यूत्साहसारिफलकास्त्रयो उद्याकर्षसंशकाः ।
 संसर्गाभिभवाक्रोशेष्वभिषंगः प्रकीर्तिः ॥५९॥
 लाङ्गे तमसि शत्रौ च वृत्रशब्दस्त्रिषु स्मृतः ।
 मन्यौदैन्ये क्रत्तौ कोपे नाडीस्वर्गज्ञितिष्ठिडा ॥६०॥
 उक्तानामप्यनुक्तानां शब्दानामित्र संग्रहः ।
 कथब्दः सुखवायुखुञ्जस्थमस्तकवाचकः ॥६१॥
 प्रत्ययाः शपथशानकेतुविश्वासनिशयाः ।
 विस्तारे कदके शून्ये वितानं स्यात्क्रतौ ज्ञाणे ॥६२॥
 हेतुवयवमासार्धपतत्रगृह्णभित्तिषु ।
 परिग्रहे समीये च पक्षः पशु निगम्यते ॥६३॥
 अग्निधनरम्पिरलत्रिदशविशेषेषु भवति वसुशब्दः ।
 चेष्टात्मजन्मसत्ताभिप्रायेष्वभिहितो भावः ॥६४॥
 कालविशेषे उवसरे उद्यापारे पारतंत्रे च ।
 मध्ये तथोत्सवे च ज्ञानशब्दः कथते सद्गः ॥६५॥
 आचारे नयनादौ यूत्साहिते तथा रथावयवे ।
 अहं विभीतके उपि प्रयुक्ते वशसु प्राप्ताः ॥६६॥
 निष्ठा लेशे उवसाने च व्यवस्थोत्कर्षयोर्वर्तते ।

मेरेस्थानि धने शुक्रमणिं सार उदाहृतः ॥६७॥
दिग्दश्त्रीयितिस्वर्गवश्रवाम्बाणवारिषु ।
भूमौ पश्चौ च शोशब्दो विद्विद्विशसु स्मृतः ॥६८॥
भूषायो लांगूले पधानशृंगप्रवाषपुडिषु ।
धजलहमतुर्गेषु च नवसु ललामं प्रचक्षते प्राज्ञाः ॥६९॥
अर्कमर्कमूकविष्णुवासववायवः ।
तुरंगसिंहशीतीशुयमाश्च रूपो दश ॥७०॥
पृथिव्यादिषु भूतेषु शरीरेषु रसादिषु ।
लोकेषु च स्मृतो धातुः स्वभावे गैरिकादिषु ॥७१॥
द्विरुक्तराये पद्मे खड़फले व्योनि वायामाडमुखे ।
अगदे जले च तीर्थे पुष्करमष्टासु निर्दिष्टे ॥७२॥
चतुर्विधिषु डीवेषु पृथिव्यादिषु पंचसु ।
अतीते हैवयोनौ च भूतशब्दं प्रचक्षते ॥७३॥
शुल्कादौ ब्राह्मणादौ च शीभायामज्ञरे चते ।
गीतक्रमे स्तुतौ वेषे वर्णशब्दं प्रचक्षते ॥७४॥
शृंगारादिषु नवसु च लवणादिषु पद्मसु यादे रागे ।
निर्वासवीर्यगुणधातुविषयतादौ रसः प्रोक्तः ॥७५॥
घोनौ ग्रलावतरे च मंत्राद्वादशस्वप्ति ।
पुण्यक्षेत्रे तथा प्रात्रे तीर्थे स्याद्दर्शनेषु च ॥७६॥
अकारारादिषु वर्णेषु वडनादिषु च सप्तसु ।

उदात्तादिभु विशेषः प्राणिनां च स्वने स्वरः ॥७७॥
 सत्त्वादीना साम्यावस्था पकृतिं वैहति तत्त्वज्ञाः ॥
 पौरामात्यादीनि च कारणकास्त्वद्वपाणि ॥७८॥
 सत्त्वादौ द्वयादौ शौर्यादौ ततुषु प्रयोगज्ञाः ।
 गुणशब्दं सिजिन्या प्रयोजयत्यप्रधाने जपि ॥७९॥
 उपकरणे करणे च द्रविणे लिङे च धातनायां च ।
 सेनागे संसिङ्गौ साधनशब्दप्रयोगः स्पात् ॥८०॥
 अभिधेयाग्रिप्रायप्रयोजनद्रव्यवाचकेवर्थः ।
 प्रस्तावे संघाते कुत्सायार्मायुधे जले कांड ॥८१॥
 वेदाध्यात्मज्ञाकमण्ड्यगर्भेषु कथते ब्रह्म ।
 प्रकृतिगुणे सत्तायां स्थापनि भूते च सत्त्वं स्पात् ॥८२॥
 इराशब्दो बुधैङ्गेषो भुवि वाच्यशने ज्ञासि ।
 निमेषादौ यमे वर्णे कालो मृत्यौ च कीर्त्यते
 कालसंकेतकाचारसिङ्गांताः समयाः समाः ॥८३॥
 तत्र ततुषु मन्त्रेषु सिङ्गांतपरिक्लदप्रधानेषु ।
 उत्साहुनसूचनयोः प्रकाशने गंधनं प्रीतं ॥८४॥
 वस्त्रे मध्ये तथा किंत्रि व्यवधाने जंतरात्मनि ।
 अवकाशे बहिर्योगे विशेषे ज्वसरे जंतरं ॥८५॥
 प्रागबेक नामपर्याये निपाताः के जपि कीर्तिताः ।
 कथते केचिद्दृष्टे जपि दिशा स्यान्मंगलादिषु ॥८६॥

चिराय चिराग्राय दीर्घकाले प्रयुक्ष्यते ।
 चिरं चिराद्विरेणेति वा विकल्पोपमानयोः ॥४७॥
 परितः सर्वतो विष्वकृ समताच्च समततः ।
 प्रत्यक्षसदृशोऽसाज्ञाद्वार्तासंभावयोः किल ॥४८॥
 शोबने संप्रहर्षे च द्रुतशब्दः प्रयुक्ष्यते ।
 ई द्रुष्टमावने क्रोधे प्रत्यक्षे संनिधावयि ॥४९॥
 पृथग्विनातिरेणते व्यतिरेकार्थवाचकाः ।
 प्रत्यारभे मुकुः प्रोक्तो दुः संप्रश्नवित्कर्योः ॥५०॥
 इतिह स्यात्संप्रदाये प्रेत्यामुन्न भवात्तरे ।
 साकं सार्थं समं सत्रं सहार्थं संप्रकीर्तिताः ॥५१॥
 अधस्ताद्धरतः स्याद्धस्तादधो उधरे ।
 यत इत्युच्यते क्लेतौ निदायां विस्मये वत ॥५२॥
 समयानिकवाशब्दौ सामीये कीर्तितौ चुधैः ।
 तर्कनिश्चितयोर्नूनं कथित्यात्प्रश्नकामयोः ॥५३॥
 आहो उताहो सदेके तु स्वित्प्रश्नवित्कर्योः ।
 वर्तमाने च युक्ते च सापतं संप्रचक्षते ॥५४॥
 प्रकाशे संभवे प्रातः प्रधानसदृशोः प्रति ।
 क्षि स्याद्विशेषणे क्लेतौ तु स्याद्वेदं उवधारणे ॥५५॥
 श्रव्ये प्रश्ने सानुनये सत्ये शीघ्रे तवोजसा ।
 ईषत्केषिन्मनाकृ प्रोक्ताः किंचनस्तीकवाचकाः ॥५६॥

तूणीं ग्रोवं भवेन्मौने स्म स्यात्संस्मरणादिषु ।
 श्वेत्यामज्ञेण हृ क्षो भो भो इति च कथ्यते ॥३७॥
 अनेकार्थे भवेन्नाना ननु प्रभो उवधारणे ।
 आकस्मिकार्थे सहस्रा तत्काले च निगद्यते ॥३८॥
 विस्तारे उगीकृतावूरी कथ्यत अरी तथा ।
 असंशये भवेद्वा सहार्थातिकमोरुमा ॥३९॥
 अर्थान्तरकल्याणसंप्रभादिषु कथ्यते ।
 अयो इति तथा प्रीक्तो नामाभ्युपगमादिषु ॥१००॥
 सदा सना च नित्यबे स्वस्ति स्यान्मंगलादिषु ।
 इतिशब्दः स्मृतो हेतौ प्रकारादिसमाप्तिषु ॥१०१॥
 ॥ इति श्रीभृहुलायुधकृतायामभिधानरुलमाला-
 यामनेकार्थकांडं पंचमं समाप्तं ॥

N O T E S.

N O T E S.

B O O K I.

Verse 9. वेदांगश्च A. द्रौतस्य CD. — 13. अद्विर्बृद्धो R.
 अद्विर्बृद्धो C. अद्विर्बृद्धा D. — 14. °धस्तंहुः A. °धस्तहु C.
 °धस्तंहु D. °धस्तुडि R. — 25. जितः A. — 26. कौमुहकी A. — 28.
 शारी च सावतः A. शीरी च स्यावतः R. — 30. तार्हः A. — 32.
 °सूदन A. — 33. सूर्यका° A. सूर्यका° CD. — 34. °रमणमुच्यते A.
 °रमण मृष्टते CDR. — 36. भिक्षुरो AR. — 39. °पिण्डय R.
 °धृष्णिं° CD. — 40. तपः स्मृतं R. — 43. रजानिवरः CD.
 जोकात्रिको A. — 44. चंद्रतपः A. कृदय CD. — 46. °सायनिः A.
 — 48. क्रौडः A. — 49. शखिनः R. — 51. °मृत्तमयो A. दात्ता°
 पिण्डय; R. दात्तणायणयः C. दत्तणायणयः D. — 53. From पुरदरः to
 तुराषाद् in omitted in A. सूत्राभा CD. — 54. स्थादयधन्वा AR.

‘रिंदोऽगाम CD. — 56. संबः A. शंबुः C. शबु D. — 58. धूमज्योति° AR. — 59. कर्कः A. करका CD. चरमाला A. — 60. छादिनी D. रुदिनी C. — 63. °दमुना CD. °दमना BR. — 64. वीतक्षुत्रो AR. — 66. आयेती CDR. — 68. अतिरिक्ता A. अतिरिक्ताक्ता CD. — 70. वाउवानलः C. वाउवानलः D. — 71. शमवती° CDR. — 73. °नैरतकोणपा° A. °नैरतकोणपा° R. नैरतकोणपा° CD. — 75. स्पर्शनो वायुः A. — 79. पुण्यधनेश्वरः A. — 80. °मर्द्य° A. रिक्तं पृष्ठ्यं A. स्फर्द्यं पित्तं R. ऋकं पृष्ठं CD. — 85. बुधः AR. सुभूतभद्रो AR. तुल्यार्थी° R. — 89. शृंगारचेष्टा स्यु° A. शृंगारचेष्टा च CD. — 90. स्वभावः CD. भावकः A. — 91. °समाः AR. — 93. इष्यते instead of उच्यते CDR. — 94. कालः क्रि° CDR. — 98. भद्रदारुकः A. भग्नदारुकः R. — A. inserts after 99. the following stanzas: रागनाम।

शीरागो वसंतस्य पंचमो भैरवस्तथा ।
 मेघरागस्तु विशेषो षष्ठो नटनरायणः ॥१॥
 गौडी कोलाकूलधारी इविडी मालवकौशिका ।
 षष्ठी स्याहेवगांधारी शीरागा च विनिर्मिता ॥२॥
 आदोला कौशिकी वैव तथा पदमंजरी ।
 गुडकरी वैव हेशाख्या रामकरी च वसंतना ॥३॥
 त्रिगुणा स्तंभतीर्थी च आमेरी कुकुमा तथा ।

विघ्राडी तथा चेरी षड्टे पंचमे मताः ॥४॥
 भैरवी गूर्जरी चैव भाषा वैलाङ्गली तथा ।
 कर्णाडी रुक्मिनी च षड्टे भैरवे मता ॥५॥
 वंगुला मधुरा चैव कामोदा चौषसाटिका ।
 देवगिरी च देवाला षड्टे मेघरामज्ञाः ॥६॥
 त्रोट्की मोट्की चैव उंखिनहृ यिशाटिका ।
 मलारी सैधवी चैव एता नटनरायणे ॥७॥

Rājendralāl Mitra of Calcutta had the kindness to supply me with the following information. He writes: „My correspondents at Benares, Agra and Mithura have all disappointed me. None of them has been able to find out the verses in question. They do not occur in the College of Fort William MSS., nor are they traceable in the Sanskrit College exemplar. I asked Rājā Itādhikānta about the MSS. whence he quoted the Abhidhānaratnāmālā, and he referred me to Professor Wilson, from whom he had obtained the loan of the work. There are now five MSS. of Halāyudha in Calcutta accessible to me, but the verses occur in none of these, and I am disposed to think* from this circumstance, that they are perhaps not authentic.“ I am much indebted to Professor Wilson for having kindly sent me some extracts from several Rāgamālas in the E. I. H. Library, but neither these nor some others in the Bodleian Library contain precisely the same system, or the same names of the Rāgās and Rāginis. A passage in Keçava's Kalpadru (Wilson, MSS. 334, fol. 152.) bears, on the whole,

the greatest resemblance to our verses.—102. प्रदिशस्तथा CD.
— 104. कुमुदोऽनवामनौ CD.—106. °निष्काशौ CD.—110.
तिनिष्ठा A. तमिष्ठा CD.—111. गोत्सर्गः A.—112. शशिनी A.
— 113. शरदे A. शरदो CD.—114. चैत्रादिमासौ CD.—115.
ब्राक्ष्य ACD.—116. °संवत्सरसमयः A.—118. सांसुष्टिकं R.
सांसुष्टकं A.—119. °निकषाश्वनताम् A.—120. पुष्पवंतौ CD.
Hemacandra II. 38. gives both.—121. ज्ञावामूल्यौ CD.—122.
स्वशेषसं AR. ज्ञोवशीयं A. ज्ञाःशेय, ज्ञोवशीयं D. ज्ञाःशेयं,
ज्ञोवशीयं C. शुर्यं शिवं भविकं भाविकं A. प्रमोदः प्रमदो CD.
— 124. मुलिमोक्षा A.—125. स्यादनुस्वरं A. स्यादनस्वरं R.
— 126. देवभयानयं AR. देवमवायनं CD.—127. उबम्ब A.
डियम् CD.—°पासनं CD. प्रसाधना ACD.—130. प्रतिकृतं AR.
प्रतिपातना प्रतिकावं A.—131. लिरण्यी स्यादिरणायां A.
— 133. पीयूष उच्यते A.—136¹. This pada appears only in
CDR. and in B. s. m. भीमादि° CD. धीमदि° R. लेमादि° B.
tertia m.—138. °दृष्ट्य A.—139. °मिष्टङ्गं च A.—140.
उच्चैःस्वरो A. कलम्ब CDR.—142. °स्त्रीलमिष्टते CD.—144.
From सम्यक् to तथा is wanting in A.—145. कविकल्पनं च A.
— 147. ल्हौतिल्हौं CD. ल्हौतल्हौं R. ल्हौतिर्णं A.—149. शाय
आज्ञोय आज्ञोक्तोशः D. शाय शा उक्ताशः C. आयत्रशाक्तोश

आज्ञेयः A. °सोत्याशोपरुषासाः A. °सोत्यासः सोपरुषासाः R.
— 152. प्रहूलीका. The reading approved by the best authorities is प्रबलिका. — 153. द्वित्रिल्पा° AR. — 154. आकर्षण° A. —

BOOK II.

1. धरिणी A. — 3. °दिरणम्° CDR. खिलमपद्धिते CDR.
— 4. It would be more correct to write शाहलौ. See P. IV, 2, 88. — 11. सानुः CD. प्रसवो ABCF. प्रश्ववो R. — 12. पर्यंत-पर्वताः CDF. — 15. °मुदंबर्° ACDF. — 18. भस्म instead of भर्म A. कृम्यं F. — 20. च after मरकतं ABEF. — 20. स्याद्वै-द्वैर्य ABCFR. — सर्वतोहुं CD. — 22. ग्रियः CD. कुरुच्च ACDEF. °रनोकुरु, हुविष्टि° A. — 23. छ्रस्वशिखः शाखी ACDR. छ्रस्वशिखशाखी F. छ्रस्वशाखः शिखी E. स्मृतः instead of फ्ली CDEF. — 24. पुष्यंति MSS. — 27. स्कंधशाखास्तु AFR. स्कंधशाखासु CD. — 30. बहुं पत्रं दूरं पर्यां CD. — 31. प्रसवं CDEF. — 32. उद्दहं AF. — 32. विकाश° EFR. — 33. गुह्णो गुलंकः A. गुंको गुलुंकः R. गुत्सो गुलुंकः E. ग्लुको ग्लुंकः F. pr. m. गुह्णो ग्लुंकः F.s. m. — 34. शिलादुः A. शलादु CDE. शलाडः F.

शंबा ACDFR. शंबा E. According to Rāyamukuta it ought to be written सिंबा. पर्व पुरः स्मृतः F. — 36. यवसं प्रोक्ते A. बाल्हिर्भक्षणः स्मृतः D. बर्द्धिर्भक्षणः स्मृतः C. कुशः कुशः FR. विल्वजः AE. विल्वजः R. इषिका काय CD. इषीका कास FR. — 38. वलिनी CD. — 39. करणो ADF. कुवला CD. — 40. शालं ACDFR. इञ्जुलः A. इच्छुलः CD. प्रीलः गङ्गलो E. प्रोक्त वंजुलो F. — 42. शैलुः CD. शलुः R. — 44. पीतशालो ACDFR. सहदेवी CD. — 45. शङ्खारः A. सिंधुवारः CD. — 46. सीतो CDF. Bochilmegik in his edition of Hemacandra has printed सीत against the authority of the commentary. स्थूलशृङ्^० ACD. — 47. केशातकी A. शाकातकी पठोना CD. — 52. °मभिलानके AR. °मभिलातके CE. °मसिलातके D. Rāyamukuta quotes this verse in his comm. on Am. II, 4, 2, 54, and writes अभिलातके and कुरुष्टके. करुष्टके AF. कुरुष्टके R. — 53. माधवीलता AE. माधवी माधवी लतां C. माधवौ लता D. — 54. इर्वारुश्चर्भिः A. एर्वारुश्चर्भिः CD. एर्वारुश्चर्भिः F. एर्वातुश्चितिः E. एर्वारुश्चर्भिः R. वालुंकी AR. डुधिका A. डुगिका C. डुधिका D. — 55. नातिनानार्थ° CDE. — 57. तरुषंडः ACD. — 58. °कंठं CD. — 61. मूर्धि E. करकः A. °कठो गुज्जो B. कठो गंजो F. कर्शीरः E. — 62. From दृश्यनौ to प्रोक्ते in

- v. 64. is wanting in CD. — 64. पेचुकः AE. पचकः CD. पेयुकः F.
— 65. स्यादुद्धातो E. तिर्यग्दृष्टः प० AR. — 66. सर्जितः AF.
भूषा CDEFR. and A. pr. iii. कन्ता DEF. वन्ता C. —
67. पादकर्म युतं CDF. पादकमाघतं A. उभयो A. उभय D. —
69. शृणि ACDR. श्रेणि° F. साब्नाद्यः A. सनाद्यः R. — 70. From
मरुमात्रा to दीपी is omitted in CD.—71. करिष्य A. किरिष्य FR.
विदिष्य A. — 72. सेरव ACDF. सेरिम R. — 73. °भालूक° CD.
— 74. °भूरिमायु EFR. स्यात् शृगालो R. स्याङ्गीलो CD.
फेरुडः ER. — 75. मनः CDR. तपसाराः D. तपस्याराः C. — 78.
शल्यकः D. — 79. मुशलै CD. गोधेरा° ABDEFR. गोधेरा C. —
80. स्यादुद्धुः CD. स्यादुद्धः E. — 83. विविकस्तथा A. —
84. वाङ्गिस्तथा EFR. — 85. पेशीकोशः According to Rāya-
mukuta this term signifies 'egg' as a compound, or it may be
separated into पेशी and कोशः:—90. From धांक° to धांक°
is omitted in CD. — 91. मौष्कलि° ACD. मौकलि° ER. Puru-
shottama gives another term very similar in sound, मौडलि.—92.
भाश A. — 94. शरारिरात्यात उत्को° CDEF. — 95. आतापी
ACEFR. — 98. प्राचिका mss. सेना चटिका A. सेनाशिठिका E.
सेनाशिठिकाः F. — 99. कारुडवकार्द्वकवक्रकाराद्याः A.
कारुंकारुडवकार्द्वकराद्याः CD. कार्दवः कर्दवकः क्रकराद्याः E.

कार्तवकाद्यकः कृकराम्बा F. कार्तवकाद्यकक्रकराम्बा: R.
 — 100. °चिंचिरीका° AD. °चिंचरीका° R. °चिरीका° C. —
 101. °ज्ञालिकक्रिमयश्च A. °क्रिमयश्च A. °क्रम° F. — 102. त्वयो—
 तिरिंगिषः CDR. त्वयोतिरिंगिषः E. योतिरिंगिषः A.
 योतिरिंगिषः F. — 103. तु instead of च CD. — 106. परिकीर्तिर्ति CD.
 — 109. स तु CDE. — 111. स्थौरी R. °त्युष्टि° A. — 112. नीचिकी E.
 — 114. प्रौद्योगिका च CD. — 115. सूरता E. सूरिना E. सूरिता R.
 — 116. नीचिकी AFR. नैचिका CD. — 117. प्रचृप्रवृत्तिः CD. —
 122. दामिनी AEF. वस्तुः हागः R. गङ्गः हाग° A. बस्तुः हागः C.
 वस्तुः हागः D. वत्संहाग° E. °गङ्गहागङ्गल° F. —
 123. °व्यंजनस्तु A. — 127. °कद्रूरिति ACDR. विश्वद्रूरिति E. —
 128. षट्क्रू ए. षह° C. षह° D. — 129. उपपर्वत° CD. —
 132. °झायनी FR. — 133. हस्तिनाखं E. °कुररकं A. °कुररि E.
 °कुररी C. °कुरर D. कुररविं F. — 134. च for तु CDE. —
 135. वास्तु E. It is wanting in CD. — 138. गृहमिष्ठ° R. AFR.
 insert च after आयतने, A. also before कृम्य. The whole
 stanza is wanting in CD. — 139. इद्रकोशस्तु° A. आवेशिनं A. —
 143. ग्रतिनां शाला CD. — 146. °माला च CDEFR. °रोहणी A.
 रोहिं CD. — 147. गृहावगृहिणी ACF. गृहाचगृहिणी D.
 देहली च CDEF. वस्करः E. विक्करः E. — 148. नीधं CD.

‘याली’ and संशां R. — 149. गवानस्तु R. प्रकोष्ठ स्यात् CD.
 प्रकाष्टु E. — 151. परिस्थंदः CD. परिष्ठः AFR. तथोपकारणी CD.
 — 152. उपाश्रयस्तु A. आयाश्रयस्तु CD. अपाश्रियस्तु F. Wanting
 in E. — 153. नवनं AFR. — 155. खंडकं E. खंडकं F.
 कदं C. कदुं D. — 157. खटिका CD. Am. and HC. have only
 खटाण्डा. — 158. °मुध्मानं A. °मुडानं CDE. °मुडानं R. °मधानं F.
 — 161. कौशिका E. — 162. मंथिनी CDFR. — 163. क्षाचिकं CD.
 शुकिं CD. सुक्तं A. शिळ्मा E. — 164. क्रूरं E. तथोदर्नं भित्सा A.
 तथौदूनो भित्सा EFR. तथोदूनो गिःसा CD. पूविका CD —
 165. तरणी ACDR. तरणी F. नरणी E. क्षरियी AF. क्षेरेयं CE.
 क्षेरेयं D. — 166. भिष्टावं भोजनं शेयं R. वेशवार् A. वेशवार् CDF.
 कर्बो CDE. — 167. मतं instead of स्मृतं FR. — 168. From
 संसिद्धं in the preceding stanza to संसिद्धं is wanting in CD. डाव्यं
 मुखाधां AFR. डाव्यमुखाधा E. — 169. फाणितं AB. फाणितं
 CDE. — 172. °बानुकर्षश्च CDE. — 173. °त्संपीतिः CD. °पद्मशौ
 FR. — 174. सीधु ACDFR. परिशुता ABEFR. परिशृता CD.
 सुडा ABFR. सुडा CD. — 175. कस्यं ACDFR. परिशुडा AR.
 परिशुडा° E. परिशृडा° CD. — 182. °पशद्मं A. °मणकृष्टं R.—
 185. पाटचरः ACDF. पटचौरो E. — 187. कखटः A. कष्टः CDR.
 कथटः F. Omitted in E. which has कर्षक्षणो हह उच्यते. घल्त E. —

188. श्राव्यःपरिदृढः CDE. — 189. मनोहृषिणः CD. रुद्रेष्टुणः F.
 The whole stanza is omitted in ER. — 190. अवणस AEFR.
 मधमारी A. निधेयः AE. निर्गम्यः CD. — 193. इतरः AEF. —
 194. दांडात्रनिकः A. दैउत्रनिकः CDE. दांडोत्रनिकः E.
 दृंडात्रिनिकः R. See P. V, 2, 76. कापाटिको CDR. — 196. पौराधिकः CD.
 पौरधृतः E. सौष्कल्तः E. and A. pr. m. मौष्कलः A. s. m.
 मौष्कलिः DFR. पौष्कलिः C. — 197. प्रस्त्रितः CDF. —
 198. प्रोत्सं for लोलं CD. उत्सकः AEFR. प्रस्ततः E. प्रसितः R.
 — 201. महात्म्योः A. माहात्म्यो F. — 202. आभ्यागा° AR.
 कुरुबः AEFR. — 203. ज्ञायालो A. ज्ञायालो CD. ज्ञायाजो E.
 आवेशकः ACDEF. प्राधुणिक CDFR. पाद्युणिक E. —
 204. धनीयकः D. — 205. तुद्रान् A. तुद्रान् E. तु CD. बुभु-
 च्छितप्सतो C. बुभुच्छितप्सातो D. — 207. इष्यते for उच्यते CDE.
 — 208. तृश्चिको E. — 209. लिप्सा च शाथनाथा C. लिप्सा
 च शाथनाथा D. लिप्सा स्याहनाथा E. लिप्सा स्याहनाथा F.
 प्रसितः ER. — 211. प्राणाघः A. प्रेणाघः CD. प्राणाघ्यः E.
 प्रोणाघः F. प्राणाघ्ये R. See P. III, 1, 128. — 214. °स्तिमा°
 न्मृतः E. °स्तिवान्मृतः AR. °स्तिभवा मतः E. प्रेत्यः R.
 प्रेत्तः F. — 219. सुमुखः ACDF. The whole stanza is wanting
 in E. — 220. शीली CD. — 223. °त्कद्धरः ACF. करद्धरः D.

- कांडूरः E. प्रकांडोद्यौ AEF. प्रकांडोधौ R. प्रकांडाद्यौ CD. —
 225. नार्थश्च कथ्यते CD. वातश्च कथ्यते E. नार्थश्च कथ्यते FR.
 — 226. बलवान्मांसलो E. — 227. पञ्चविकः CDE. —
 228. हीर्षसूत्रो AER. निष्कृतो A. निःकृतो E. निःकृष्टो F.
 स्थाहूर्द्भूर्द्भूर्दमः स्थितः E. स्थाहूर्द्भूर्द्भूर्दमवस्थितः R. स्थात्
 ऊर्ध्मूर्ध्मदस्थितः C. स्थात् ऊर्ध्मूर्ध्मदस्थितः D. स्थाहूर्द्भूर्दमस्थितिः E. — 232. सीतको ACD. शीतगो E. विपुलांगः A.
 — 233. दरोदरं AE. — 234. कुलीनश्च कुं AE. — 239. कर्मसां° AD.
 कर्मसो° C. — 241. °भिजनं A. °भिजन R. — 242. This and
 the preceding stanza are wanting in CD. — 244. शांतः शांतश्च A.
 — 245. शैक्ष्यः A. शिष्यः CD. शैष्यः R. — 246. °णामिति स्मृतं A.
 — 247. शंसितश्च AR. — 248. उयोतिषको CD. — 250. धर्मधन्त्रो.
 Both AM. and HC. write धर्मधन्त्री. कांडपृष्ठो CD. कांडपृष्ठे E.
 °द्विजाधमः R. °द्विजोत्तमः CD. — 251. अब्रव्युष्यवापर्यं D.
 अब्रव्युष्यं C. अब्रव्युष्यमव्यं R. लक्षणो D. ल्राक्षणो AER. —
 254. पारिरक्षकः CER. परिरक्षकः D. — 255. वैकल्यं° CD.
 वैकल्यं° R. — 256. वृसी A. भृसी E. — 260. परिस्कृता mss.
 — 261. सान्नायं CD. नार्थलुविरुद्धते E. See the notes on
 HO. 3, 493. आमिष्यां AR. आमज्ञः E. — 264. विरुद्धायनमं°
 हि° A. विरुद्धायितमं° CD. विरुद्धायतमं° E. विरुद्धायनमं° R.

निर्वापण AR. निर्वापण E. — 266. °पालाश ER. — 268. च instead of तु CD. प्रकीर्तिं ACD. — 270. गृहवौस्यः ADR. गृहयोस्यः C. रूक् CD. धेरिक E. The comm. to H.C. 3, 397 writes दैरिक without giving a derivation.—272. महामात्यः AE. प्रधानः E. प्रधानः प्रधानः स्था° R. — 274. स्तयो E. शेषो CD. — 275. वर्षचरः CD. उभयं वर्षजनं mss. पीछो A. योशोया CD. — 277. केलिकल्लो CE. केलिकल D. केलिकिरी R. pr. m. केलिकरी R. s. m. — 279. लंबोत्को° A. नुचोत्को° CD. लंकोत्को° E. — 280. आङ्होटन्न AR. आङ्होटन्न CD. आङ्होटन्न D. °खोटकमि° CD. °खेटकमि° E. — 281. ताज्जो° AE. — 285. सूक्लो E. H.C. IV, 301, writes शूक्ल. — 286. कस्य CDR. खुरा: शिफा: R. pr. m. खरा: शफा: R. s. m. — 287. कसा A. कसा: R. बल्गारभिकशा: स्मृता: A. बल्गुरभिम: कशा स्मृता CD. बल्गारभिमकशा: स्मृता: E. बल्गारभिमकशा: स्मृता: R. — 290. अधन्य: A. वैनविको अधन्य: R. वैनयको अधन्य: R. पारियात्रकः CD. पारियातिकः R. तनय CD. नयन E. — 291. सांपरायकः R. — 294. युग्म E. युग्मि C. युग्मि D. — 295. पदातिपदातिपादिकपदातयः C. पदातिपत्तिपदातयः तिपादिकपदातयः D. पदातिः पादतिः पतिः पदातिकः पदातयः E. पदातिः etc. R. — 295. पादाकः पदिकषेति C.

पादकः पदिक पदिकशेति D. पादतः पदिकशेति E. पदातः
 पदिकशेति R. — 296. केल्लिका CDR. — 298. संग्रित्वलिः A.
 संस्कोटः ER. संस्कोटो CD. प्रविदारणं CD. — 300. अभिजातिं
 CDR. — 303. तु for च E. — 304. संनाहं E. — 308. नुरकादिकं
 CDE. — 309. स्यान्मूर्खीं A. — 310. °वेदृष्टिनिः A. वेदृष्टनी CD.
 °वेदृष्टिनः E. — 311. °कर्त्त्वाः A. — 312. This stanza is want-
 ing in CD. — 319. परस्वधः AE. निशानं A. निशांतं CE. नि-
 शांतां D. — 321. °यद्यिश° mss. °मुष्ठंडी° A. °भूष्ठंडी° CD.
 °मुखंडी° E. °मुखंडी° R. The comm. to HC. III, 451. writes
 मुखुंडी. खिंडिमाला° CD. खिंडिमाल° E. खिंडमाल° R. Am.
 and HC. have खिंदिमाल. — 322. निःसरणं CD. निसरणं E. —
 323. HC. III, 34 reads प्रमथः. — 324. जितकासी A. — 328.
 Rayamuk. on Am. II, 6, 1, 17. reads कोरुवी. — 332. च निष्फला
 ACD. तु निष्फली E. अवणा AR. अमणा CD. — 333. बिदुः C.
 विंदुः D. किंदुः E. भिदुः R. HC. reads निंदुः. — 334. मतका-
 मिनी AR. मत्तगामिनी E. मतकाशिनी CD. — 336. तु for
 च CD. — 337. कुक्कुनी CD. Am. and HC. write कुरूनी. चुंडी AR.
 चंडी CD. कुट्टि° A. कुदि° CD. — 338. च for तु CDR. — 339.
 गृहणी ADE. — 340. कुलबालिका E. कुलबाधिका CD. —
 341. बंधका Am. and HC. धर्षणी ER. इर्विनीता CD.

द्वाभिनीता E. — 343. समा स्मृता ACD. समा स्मृताः E. —
 345. फलिलं CD. कलिलं R. pr. m. — 348. विशसा AER.
 विशसा CD. दारुकं AR. — 350. शेयो नप्रा पौत्रम् E.
 पौत्रस्तु CDR. — 351. आतूजः स्मृतः E. — 353. स्मृताः for
 समाः CDR. — 356. अंध्रिः AD. अंध्रिः C. पाणिशयं mss. —
 357. आरोहस्तु AE. — 358. युतौ mss. कुरुदरौ CD. कुरुदरा E.
 The whole verse is quoted in the comm. on HC. III, 272 and
 ascribed to Bhāguri. — 360. पित्रिंडं CD. °तुङ्° A. °तुंड° E. —
 361. कर्णश्रोत्रं ACD. कंधरो E. — 364. °जलाश्रामुनामानि A.
 जलाश्रामिनामानि CD. °जलास्ताश्रुनामानि E. °जला°
 श्रुनामानि R. — 365. स्यात् after °पांगः ACDR. सृक्कः A.
 सृष्टि CD. सृक्कं E. सृष्टा R. °पर्यतं A. — 366. संधिनी CD.
 सिध्नी E. — 368. मुष्टिरिष्वते R. मुष्टिरिष्वते CD. वंक्षिणः A.
 वक्षणः R. — 370. °शुबकं D. °शुबकं C. कक्षा A. — 371. °ना°
 मानः CDR. भवेति instead of पिज्जा च CD. — 372. वक्ष-
 मिहृति A. — 378. कफणः A. केपिः C. कफेपिः D. प्रकांडः Am.
 and HC. have प्रगंडः. — 380. वांकिताश्वो CDR. श्रीतो AR. —
 381. सकनिष्ठकः R. Perhaps we ought to read °रालिरकनि-
 शिकः. — 385. समालंभं CDR. °रिस्कारथ mss. — 387. पत्रवल्ली
 तु CD. — 388. जागुडँ A. जागुडँ C. जागुडँ D. — 391. °मंतरीयं R. —

393. पृष्ठपोदः R. HC. III, 331. writes प्रोतः. — 394. पत्तोर्णी AR.
 पूतुर्ण C. पूतुर्ण D. — 395. पृष्ठचरः AR. — 396. दशा AD. देशी C.
 आविको^० mss. — 398. वैकन्ति^० CD. — 399. आपीडशे^० AR.
 — 401. ताडकं ता^० R. — 405. रुशना A. रुशमा C. रुशना D.
 — 406. शिजिनी A. — 407. अर्धा माणकः C. अर्धो माणकः D.
 छारौ R. — 408. °माला च A. °मौतिकः C. °मौतिके D. —
 411^४. This verse is wanting in CD. — 414. रुतिकून्निति CDR. —
 415. औरव्याश्च A. उरव्याश्च C. उल्वाश्च D. औरव्याश्च R. —
 416. कुशीटिकः AR. कुसीटकः C. कुसीदः D. — 418. कुसकं
 CDR. वक्रप्रस्तथा CD. — 419. कर्बुकः A. कुटंबी R. सैत्ये OR.
 सैन्यं D. — 420. सीरै CD. शीरै R. °कीलिका CD. कीलिकं R. —
 421. कोटीरै A. कीठिशै D. काटीशं C. — 422. लूनं दात्रं^० A.
 लूनं दान^० CD. — 423. मेठिः AR. मेठिः D. HC. has मेथि and
 मेधि. — 424. गुङ्की AR. गुष्टो C. गुष्टो D. — 426. भाँगल्यको A.
 — 428. °रुण्यप्रभव^० A. तिलायिंग^० A. — 430. अष्टु and after-
 wards अष्टा mss. — 432. रुयकारस्तु A. 434. °चंडालो A. चा-
 डिलो CD. प्रात्तहारिकः A. प्रतिहरिकः D. — 435. संवारुकों
 गमर्द C. संवारुकों गमर्दः D. — 436. चिन्नकर्मादिकं CD. —
 438. सौंडिकः A. — 439. मत्स्यबधिनी ACR. — 440. शौनिकः
 mss. शूना AR. — 442. रुजुर्वारुद्धा रुद्धा A. रुजुर्वराकरुद्धा CD.

HC. writes वठारक् वठस्तंत्रीगुणः AC. वठस्तंत्रागुणः D. वठस्तंत्रीगुणस्तथा R. — 443. चांडालो A. पश्चाश mss. This word is written पुस्तकस पुक्कस पुवक्षा लुप्कक्षस, but the first seems to be the oldest and most correct form. प्रवगः CDR. — 444. शि-
विरा A. — 447. खणः CDR. — 448. खर्तुः mss. — 449. मृदः AD.
— 450. प्रतिशायश AR. प्रतिश्यावश CD. — 452. ददणो ददः A.
ददणो ददः CD. — 453. यिचिडिलो A. यिडिलोचि C.
यिचिडिलो D. — 454. This verse is wanting in CD. 454.
कलम् AR. — 458. व्यालयाह्नोहि॒ अR. This and the pre-
ceding stanza are wanting in CD. — 459. माणिबंधं CD. —
460. सुठी A. शुठी C. शठी D. — 460. गदूची A. — 461. प्रोक्तं
ज्यूषणं CD. प्रोक्तं पूषणं R. — 462. कस्तबरु A. कुस्तुबरु C.
कुस्तवरु D. कुस्तबरु E. रामठो क्षिंगुरुच्यते A. क्षिंगु व्योषं
रामठ उच्यते CD. 464. प्रपुन्नाठो AR. प्रमुन्नाठो CD. निर्दि-
ग्धिका AR. निर्दिग्धिका CD. गुणैः कंठकैर्वा निर्दिल्लते स्म
उपचिता । दिल्ल उपचये । निर्दिग्धा । कनि निर्दिग्धिका ।
Rayamukuta. — 465. सुराव्यो CD. महिषाल्यश CDR. महा-
राजतः AR. कुसंभं ACD. — 466. करविंदं A. प्रचक्षते instead of
निगक्षते R. — 467. उसीरं R.

BOOK III.

2. अंतरमध्याकृ CD. अंतरमध्य R.—3. सैवात्यधारुकाः A.
सैवातिवारुकाः DR.—4. दुःखमर्तिः A. दुःखमार्तिः CD.
—5. कलुषः A.—9. जागरू CD. विश्वरू AR.—11. च यत् AR.
—13. मस्तकयै A. मस्तिष्यु C. मस्तिकयै R.—14. लोमः
मिष्टते� CD.—18. पवनाशसंर्पयै A. व्यालः CDR. भुजगभुजंगमः A.
The metre of this stanza is called Dhritaçri, or according to
others Pancakāvati. It consists of 4 tetrastichs, each containing
28 short syllables, arranged in the following order: —————
—————। It occurs again in IV, 1. and is used in
the Ciçupālavadha III, 82. Without considerable alterations, it
would have been impossible to restore the necessary order in
the first verse. — 19. आशीर्विषो A.—20. आशीर्दृष्टा R.
आसी दृष्टा CD. भवेतिलंसो A. भवेत्तिलिंगो CD. भवेति-
लंगो R. स्मृतः instead of श्रयुः A.—21. डुडुभः AR. इडुभिः CD.
अक्षीरामी C. अक्षीरामी D. द्विजिन्हः स्यात् instead of स्यात्
द्विभुखो CD.—22. निर्लयिनी CD. निर्लयनी R. वप्रीकूट A.
वल्मीकूट C. वील्मीकूट D.—23. वप्री A.—24. शौलिकक्लेयः DR.
—25. शृणिका CD. विस्फुलिंगः स्यात् A. तद्रेदा अप्यनेकधा

CD. — 26. कुशजलवन्^० mss. — 27. °मस्तांगं CD. — 29. रोमोङ्गलो रोमविकारो AR. रोमोरोमविकारो C. रोमो-
इरो रोमविकारो D. — 32. कूलदेशेस्य A. कूलदेशाश्च C. कूलद-
शाश्च D. — 33. प्रोतः A. Omitted in CD. — 35. वैसारणी A. वैशारणी R.
— 36. प्रौष्ठी AR. — 37. लोक्तिष्य A. पञ्चायिक; CD. °मुहुर्^०
ACD. — From महामत्स्याः to महामत्स्याः is omitted in R. —
38. चिरिणि^० CD. A long syllable is wanting. — 38. पोतारानं A.
किञ्जलको AR. किञ्जलको CD. जलौकाश जलोकतः CD.
जलोकाः स्यु^० A. — 41. तेषि विशेषाः A. — 44. उथो A.
उथो C. उथो D. उबो R. — 45. अवाक्यूल^० CD. — स्या-
दैभसां D. डिंडिम CD. — 47. वेणी तु CD. संवेदस्तु D. संव-
द्यरक्त नि^० C. — 49. सेतुर्वारणमुच्यते CD. तर्ब स्याङ्गुयं CD. —
53. पल्वणं A. आखातो seems to be a wrong reading instead of
आखातो. — 55. उत्सः प्रवहणं R. — 56. स्याद्विज्ञवर्लै CD.
बुधेरिचकिल^० A. — 57. विसप्रसूतं A. विसप्रसूतं R. — 60.
बीजकोशं CD. किञ्जलकः D. किञ्जः C. स्याद्विसकदो CD. —
61. शैवालं CDR. — 62. चंठी A. चुडी CDR. — 63. उद्धाटनं R.
सारणैः A. सारणैं CD.

BOOK IV.

1. "निकर्बं AR. कुरु केरने। कुरृति विच्छिन्नं भवति। बाहुलकात् स्थ स्तो जब्जकवा वित्यज्ञकारस्योद्देशं इ। निकुरुंषं । Itiyamuk. on Am. II, 5, 40. — 2. पेष्टने ACD. पेष्टति पेष्टः। लिङ्गादिकाद्य्। ततः स्वार्थं के पेष्टके। निलिंगः। Comm. on HC. VI, 47. ते समाः CD. — 4. प्रायं AR. — 5. सतमनुशमं A. सतममुतमं C. सतमुतमं D. — 6. "संशयावेकं C. "संशया" वेकं D. संशयोद्रेकं R. — 7. "भ्यासमा" AR. — 14. सूर्यं A. वृद्धं CD. भद्रं R. The true reading is, perhaps, वृद्धं. — 15. स्त्री-पुसथीश्च A. — 16. प्रायं for प्रात्यं CD. पुरुञ्जं mss. Is it meant for पुरुञ्जं? — 23. कामना स्थादुं CD. — 27. विवृत्तं वेष्टित-मुक्तं A. निवृतं वेष्टनमुक्तं C. निवृतं वेष्टशुक्तं C. — 29. This stanza is wanting in CD. — 30. लीढा" A. शीढा D. — 31. मूलकर्म CD. — 32. क्षामं शांतं A. क्षामं क्षांतं D. क्षामं क्षामं क्षांतं C. — 33. निवडं निवडीशं A. — 34. "तर्धिष्पारेवारणं CD. — 43. वेचा A. लिविशाले" R. लिपिलोखाद्यस्य A. — 45. This stanza is wanting in CD. — 46. "मुक्ताद्यनमादुः" A. — 47. पाँडुकः A. पौडुरः CD. — 48. मांजिष्ठः mss. शब्दाः कविभिः A. — 49. सिति A. सित CD. — 50. यितिरः परि" A. —

50^b. R. omits this and the next verse. स्थाम् CD.—52. This verse is wanting in CD.—54. स्थादुदाशयो C. स्थादुपशयो D.—55. कुकुटिः ACD. कुकुटिः R. कुकुटु इवाचरति कुकुटुति ईमेन निभूते चरति। कुकुटुनं कुकुटिः। Comm. on HC. III, 42. °निर्जकृति° A. निःकृति° R. पृष्ठकलिपनी CD.—56. विनकर्मी॑ mss.—61^b. This and the next verse are wanting in CD.—63. कीत्यते D. कीत्यते C.—66. तुण उद्दते CD.—67. स्मृतं C. स्म् D.—68. विसंकटं CD. क्षयुटं A. सपुटं CD.—69. अवगाहो CD. स्थादत्याधान° A. स्थादन्याधान° CDR.—70. मुहुर्दिष्ट° CD. मुहुर्दिष्ट° R.—71. प्रतिकूलोनुकूलार्थो अपदुरमयणा च C. प्रतिकूलानुकूलार्थो अपदुरमयह च D.—72. पराचीनयाचीनं A. पराचीनं पराम्बादं CD. शक्यमिति mss.—74. पसभ उथते A. पणाक्षेषु AR. पाण्यक्षेषु C. पाण्याक्षेषु D.—76. प्रयुज्येता A. होर्मध्ये CD.—77. स्थानमिष्यते CD.—79. °प्रसेवकः A.—82. तुवं क्षिप्तं तुवं A. शवं शोतं A.—83. गुडितं AR. गुडिनं CD.—86. सुरंगा mss.—88. This stanza is wanting in CD.—91. नियमः स्थानिः A. लक्ष्याका. AR. मीत्याद्यथा CD.—92. व्युष्यफलं A. व्युष्यफलं CD. व्युष्यफलं R.—94. मुकुटिर्भुकुटिः D. उत्साहो शुकुटिः C. मृकुटिर्भुकुटिः R.—96. प्रतिष्ठं तु पदाधुतं C. प्रतिष्ठं तु पदाधुतं D. प्रतीष्ठं पतदा-

इति R. — 97. स्थाद्वतापो AR. स्थाद्वपानो C. स्थाद्वदः
स्मृतः D. स्थाद्येत्ता AR. स्थाद्येत्ता D. — 98. I leave this
passage as given in R. °माचारोतिक्रमः A. °माचारातिः
कमज्जया CD. — 98. पञ्चशरा mss. — 99. स्यद्यया किंचित् A.
स्यद्ययाधिकि किंचित् CD. — 100. प्रभावती mss.

BOOK V.

1. एकार्थो CD. — 2. प्रतीक्षारः mss. प्राकाराये पि की-
र्तिं CD.—3. त्रिषु from R. — 8. रा-प्रधानं C. राप्रधानं D.—
12. लारा CD. धातारो A. — 13. धेनुका मणिका CD. —
15. प्रस्त्रं CD. — 17. पृष्ठास्थिन्यपि ACD. — 20. सुड्ड A. —
22. रुद्रो वृथये CD. — 23. बलः काले A. बलिः काके C. ब-
लिकाले D.—25. खंडश्च पादपानी AR. खंड पादानी CD. —
26. सरलः शालः शाकोथवार्तुनस्तिलकः C. सरलः शाको-
थवार्तुनस्तिलकः D. सरलः शालः शाको धवो उजनस्तिलकः
R. पद्म may be meant for पद्मा. कथयति instead of उपि दृम्यते
CD. — 29. दत्तावपि mss. — 32. निर्दिष्टः for पर्जन्यः R. —
33. देवने for वेदना CD. — 34. कलले A. — 35. विदुःप्रभावे
पि CD. — 38. प्युक्त A. युक्तः CD. — 40. श्रिधिर्वमार्घनः A.

विधिनाम्बनः C. विधिनाम्बनः D. विधिनाम्बनः R. शक्रवर्षः
 CDR. — 44. This stanza is omitted in R. — 45^१. लुडाडके.
 This reading is by no means satisfactory. लुडाडके A. लुडा-
 डके CD. लुडाडक. R. Two mss. of Ajaya explain चैत्य thus: चैत्य
 उद्देशयुक्ते स्याचित्ताचिक्रे जिनाडके। — 45^२. शलंध्रं A. शिलंध्रं R.
 — 46. दिनः CD. — 50. अवर्यं ADR. °र्षशीखयोः CD. — 51. लुध-
 स्तुङ् A. ल्रधस्ताडि° CD. ल्रधस्तुङ्° R. विकाश° CDR. See P.
 VI, 3, 123. — 52. समुद्रनदयोः CDR. — 53. °मूर्खयोः ACD.
 °मौर्खयोः R. लुसो वला CD. लुसोर्वला AR. सूर्यपर्वतयो
 रविः A. — 55. पठ्हः स्वे C. पठ्हः खे D. 58. दाने विशेष° A.
 °पितृक्रवये A. पितृरिकये R. पैथमिङ्गति CD. — 59. °धिष्ठंगः R.
 — 62. प्रत्ययः A. — 64. °जन्ममवाभिः C. °जन्मसवाभिः D. —
 65. कथ्यते कृतिभिः R. — 66. प्रयुत्यते CDR. — 67. शुक्ले C.
 शुल्के D. — 69^३. च by conjecture. लल्लाम CD. — 70. °सीतीशु-
 र्षुमा लुरयो C. °सीतीशुर्षुमा करयो D. — 74^४. वर्षे CD.
 प्रयुजते R. — 75^५. लवणादिषु पारदे A. लवणादिकप्रद्यु-
 पारदे R. लवणादिषु नसु (नवसु D.) लवणादिषु प्रसु पारदे CD.
 च by conjecture. — 75^६. निर्यासे मुणवीयं (मुणवीर्य C.) धातु-
 गुणवृत्तादौ रसः शब्दः CD. निर्यासगुणवीर्यधातुविश्वदादौ
 रसः प्रोक्तः A. निर्यासवीयगुणधातुविश्वदातौ रसः प्रोक्तः R.

— 76. मञ्च्याद्वा० A. — 77. खड्डादिषु A. — 79. तंतुषु च CD. —
 81. प्रथोजनव्य० A. प्रथोजनकचकचकश्चार्थः C. प्रथोजनक-
 श्चार्थः D. — 82. स्थानि AR. — 83. चारे A. सिङ्गातसेमयाः
 CDR. स्मृताः instead of समाः R. — 84. तंत्रेषु AR. Omitted in
 CD. — 87. चिराचिरेण AR. च विकल्पोप्रधानयोः C. च विक-
 ल्पोप्रधानयोः D. — 88. संगोव्यये विल CD. — 89. कुतशब्दै
 प्रचक्षते CD. — 90. मनुः AR. रूनः CD. — 93. तर्कनिश्चतयो० A.
 तर्कनिश्चययो० CD. काम्ययोः A. — 94. नुश्चित्व० AR. —
 96. सानुशये A. — 101. नित्यार्थे A.

GLOSSARY.

GLOSSARY.

अ

अशु m. 1) a ray of light 1, 39.—2)
 the sun. 1, 36.
अशुक n. cloth, dress. 2, 393.
अशुमत् m. the sun. 1, 36.
अशुपालिन् m. the sun. 1, 33.
अंस n. the shoulder. 2, 370.
अंसकूङ् m. a bull's hump. 2, 111.
अंसल्म adj. strong. 2, 226.
अंहुति f. a gift, a donation. 2, 264.
अंहुस् n. sin. 3, 5.
अंहि m. a foot. 2, 356.
अंहिप m. a tree. 2, 22.

अकार्य n. an improper act. 5, 44.
अकिञ्चन adj. poor. 2, 193.
अकुव्य n. gold or silver. 1, 81.
अकृपार m. the ocean. 3, 30.
अक्षा m. 1) Terminalia Belerica. 2, 463. 5, 66. 2) ■ die for playing with. 5, 59. 3) playing with dice, gambling. 2, 233. 5, 66.
अक्षा m. 1) justice, equity. 2, 274. 2) custom, practice (? आचा). 5, 66.
अक्ष n. 1) the axle of a wheel. 5, 66. 2, 293. 2) an organ of sense. 2, 380. 5, 66.

अक्षदेश m. a judge. 2, 274.

अक्षर n. 1) eternal beatitude. 1, 124. 2) a letter of the alphabet. 5, 74. 4, 43.

अक्षरजीवक m. a scribe. 2, 431.

अक्षयतरि f. playing with dice. 2, 233.

आक्षि n. the eye. 2, 364.

आक्षिगति adj. hateful, detestable. 2, 211.

आखिल adj. all, whole, entire. 4, 28. n. निखिल.

आग m. a tree. 2, 22.

आगट m. a drug, a medicine. 2, 458. 5, 72.

आग्रह m. Aloeswood. 2, 390.

आगस्ति m. the name of a Rishi. 2, 238.

आगाध adj. 1) deep. 3, 27. 2) m. a hole, a chasm. 3, 2.

आगार n. a house. 2, 137. See वासागार.

आग्नायी f. the wife of Agni. 1, 66.

आग्नि m. fire, both as a god and an element. 1, 62. 5, 54. 64. Agni is the regent of the south-east quarter. 1, 100.

आग्निभू m. Skanda, the god of war. 1, 19.

आग्ने adj. first. 4, 22.

आग्ने m. the firstborn son, an elder brother. 2, 351.

आग्नेयन्मन् m. a Brahman. 2, 236.

आग्नेयी adj. best, excellent. 4, 5. See आमणी.

आग्नेयास n. the heart. 3, 14.

आग्निम adj. prior, foremost. 4, 90.

आग्नेयसर् adj. best, excellent. 4, 5.

आग्नेय adj. 1) prior, foremost. 4, 90. 2) best, excellent. 4, 5.

आग्नेय n. a sin, a crime. 3, 5.

आग्नेयन् adj. liquid. 2, 120.

आग्नेया f. a cow. 2, 113. 5, 48.

आग्नेयक m. 1) a mark, a sign. 1, 45. 2) the lap. 2, 373.

आग्नेयपाली f. embracing. 2, 413.

आग्नेयकुर् m. a sprout, a shoot. 2, 30.

See आग्नेयकुर्.

अंकुश m. the hook used to drive an elephant. 2, ■■■

अंकुशवारा n. driving the elephant with a hook. 2, 67.

अंकूर m. a sprout, a shoot. 2, 30.

See अंकुर.

अंग n. 1) a limb, a member. 4, 59.
2) the body. 2, 335.

अंग a vocative particle. 5, 97.

अंगज़ m. Kâma, love. 1, 32.

अंगद n. a bracelet worn upon the upper arm. 2, 402.

अंगना f. a woman. 2, 326.

अंगनारज्जस् n. the menstrual flux. 5, 8.

अंगमर्दिन् m. a man who makes it his employment to rub or knead the body of bathers. 2, 435. v. r. अंगमद्.

अंगराम m. different unguents used for perfuming the body. 2, 390.

अंगविक्षेप { m. gesticulation.

अंगहार { 1, 94.

अंगार mn. charcoal. 2, 168.

अंगारक m. the planet Mars. 1, 46.

अंगारस्कटी f. a portable fire-stove. 2, 159.

अंगिकृति f. assent. 5, 99.

अंगुलि f. the tip of an elephant's trunk. 2, 64.

अंगुलिमुद्रा f. ■ signet-ring. 2, 404. 5, 37.

अंगुली f. a finger. 2, 361. 404.

अंगुलीयक n. ■ finger-ring. 2, 404.

अंगुष्ठि m. a foot. v. r. 2, 356.

अंगुष्ठि m. a tree. v. r. 2, 22.

अचक्षुस् n. the evil eye (asamyaṁ eāxus) 4, 87.

अचंडी f. a tractable cow. 2, 115.

अचल m. 1) a mountain. 2, 10.
2) अचला f. the earth. 2, 1.

अचिरोशु f. lightning. 1, 60.

अचूभष्टि m. a bear. 2, 73.

अच्छोदन n. hunting. 2, 280. See अच्छोदन.

अच्युत m. Vishnu. 1, 23.

अज्ञ m. a ram. 2, 122.

- अश्व** m. Vishnu. 1, 25.
अजगर् m. a large snake, the boa constrictor. 3, 20.
अजगव n. Giva's bow. 1, 14.
अजन्य n. a portent foreboding misfortune. 1, 127.
अजय n. friendship. 4, 21.
अजस्र adv. continually, eternally. 4, 43.
अजाजी f. cumin-seed. 2, 461.
अजातीव m. a goatherd. 2, 226.
अजिन n. the skin. 3, 8.
अजिर् n. a court, a yard. 2, 144.
अज्ञ adj. ignorant, foolish. (2, 222.)
अंचल m. the border of a cloth. 2, 393.
अजन m. 1) the elephant of the west. 1, 104. 2) a kind of tree. 5, 26. 3) n. a collyrium applied to the eyelashes. 2, 400.
अजनिका f. = kind of lizard. 2, 102.
अजलिकारिका f. a doll made of clay. 2, 338.
अजसा adv. 1) quickly, speedily. 4, 12. 5, 96. 2) truly. 5, 96.
अठनि (v. r. अठनी) f. the notched end of a bow. 2, 310.
अट्टेष्ठक m. the name of a tree (Justicia Adhatoda). 2, 43.
अठवी 1) a wood, a forest. 2, 55.
अठे } m. a room at the top
अठलक } of a house 2, 139.
अथा f. roaming or wandering about. 4, 91.
अष्टक adj. vile, inferior. 2, 182.
अणि m. f. 1) the pin of an axe. 2, 293. 2) a corner. 4, 42.
अण्ण 1) adj. (f. अण्णी), small. 4, 3. 2) m. a kind of grain (panicum miliaceum). 5, 28.
अड 1) m. an egg. 2, 85. 2) n. a testicle. 2, 368.
अडज m. a bird. 2, 83.
अतलस्पर्श adj. deep, fathomless. 3, 27.
अतस् adv. therefore. 5, 92.
अतसी f. flax (*linum usitatissimum*). 2, 427.
अतिक्रम m. 1) — अत्याधान 4, 69. 2) transgression. 5, 40.

अतिगर्वित adj. conceited, arrogant. (2, 228.)	अत्यथ m. 1) a transgression. 5, 40. 2) distress, danger. 5, 40. 3) death. 3, 6.
अतिथि m. a guest. 2, 203.	अत्यर्थ adj. exceeding, excessive. 4, 34.
अतिभी m. the flash accompanying thunder. 1, 57.	अत्याकार m. disrespect, contempt. 4, 19.
अतिमध्याद् adj. excessive. 4, 34.	अत्याधान n. अतिक्रम . 4, 69. (The Bhūriparyogakosha explains this word, like Hālīyudha, merely by अतिक्रम .)
अतिमात्र adj. excessive. (5, 17.)	अत्रिनेत्रप्रसूत m. the moon. 1, 42.
अतिमुकुक m. the name of a plant (Gaertnera racemosa). 2, 53.	अथ, अथो ind. 1) then (स्वातो जथ मुते , first he bathed, then he partook of a meal). 2) now (auspicious and inceptive; अथ परस्मैपद्धानि , now let us treat of the middle voice). 3) what, how (interrogatively; अथ शक्तो एसि शोकुं , what you are able to eat? Kshirasvāmin). 5, 100.
अतिरक्ता f. one of the seven tongues of Agni. 1, 68.	अद्भु adj. much. 4, 16.
अतिवाहिक m. a spirit abiding in hell. 3, 3.	अद्विति f. the mother of the gods. 1, 119.
अतिवेल adj. excessive. 4, 34. 5, 17.	
अतिसंधान u. cheating, deceiving. 4, 63.	
अतिसार m. diarrhoea. See सातिसार .	
अतिसारकिळ adj. afflicted with diarrhoea. 2, 451.	
अतीत adj. passed. (5, 73.)	

अद्वा *ind. certainly, truly, verily.*
5, 99.

अहृत् *n. 1) surprise, wonder.*
4, 60. *2) one of the nine sen-*
timents to excite which is the
object of a poetical composi-
tion. 1, 92.

अभार् *adj. glutinous, voracious.*
2, 195.

अद्रि *m. 1) a tree.* 2, 22. *2) a*
mountain. 2, 10. *3) the sun.*
5, 34.

अहमवादिन् *m. Buddha.* 1, 85.

अहिंश् *m. a Brahman who has*
lost his caste by suffering the
domestic fire to become ex-
tinguished. 2, 249.

अधम् *adj. low, vile, inferior.*
2, 182.

अधर् *1) adj. low, below.* 5, 92. *2)*
overcome in argument or con-
troversy. 2, 209. *3) m. the un-*
derlip, or lip in general. 2, 369.

अधरतस् *{* adv. below, be-
अधरस्तात् *neath.* 5, 92.

अधस् *adv. down, below, down-*
wards. 1, 102. 2, 27. 63. 4, 83.
5, 92.

अधस्तात् *adv. down, below,*
downwards. 1, 102. 5, 92.

अधिकृत् *1) adj. superintending.*
2, 274. *2) m. a superintendent.*
2, 107. 272.

अधित्यका *f. a wood upon the*
upper part of a mountain. 2, 56.

अधिप

अधिपति *{* m. a lord or master.
2, 188.

अधिभू

अधिरोहिणी *f. a ladder.* 2, 146.

प्र. अधिरोहणी.

अधिश्चयणी *f. an oven or stove.*
2, 158.

अधिष्ठान *n. a town.* 2, 130.

अधीर् *adj. wavering, unsteady.*
4, 10.

अधीश *m. = lord or master.*
2, 188.

अधृष्ट *adj. modest, bashful, ti-*
mid. 2, 220.

अधोत्तमः m. Vishnu. 1, 23.

अधोयुक्तन् n. the infernal regions. 3, 1.

अधोमुखः adj. (f. द्वि) looking downward, turned downward. 2, 230, 303.

अधिक्षत् m. a superintendent. 2, 272.

अध्यात्मः n. the supreme spirit. 5, 82.

अध्यापकः m. a teacher. 2, 245.

अध्येषणा f. begging, solicitation. 2, 205.

अधगः m. a traveller. 2, 202.

अधन् m. a way, a road. 2, 105.

अधनीनः m. a traveller. 2, 202.

अधन्यः 1) adj. fit for travelling. 2, 290. 2) m. a traveller. 2, 202.

अधर् m. a sacrificer. 2, 259.

अर्नगः m. Kâna. 1, 33.

अन्तुरुः 1) m. (nom. अन्तून्) = bull or ox. 2, 108. 2) f. **अन्तुर्ली** or **अन्तूर्ली**. a cow. 2, 113.

अर्नत 1) m. Baladeva. 1, 28.

2) **अर्नता** f. the earth. 2, 1.

अनंतर् adj. following immediately, near. 5, 100.

अनप्रस्तु adj. not contrary, coincident. 4, 71.

अनयः m. ill-luck, misfortune. See **अयानयः**.

अनगतिः adj. unrestrained, unhindered. 4, 66.

अनर्थिकः adj. useless, worthless, void of sense. 1, 150.

अनलिः m. fire. 1, 62, 100.

अनवधानः n. inadvertence, carelessness. 4, 69.

अनवर्त्त adj. unceasing, continual. 4, 13.

अनवस्कर् adj. unsoiled, clean. 4, 85.

अनशनः n. abstaining from food, fasting. 4, 75.

अनशर् adj. imperishable, eternal. 1, 125.

अनस् n. a cart. 2, 289.

अनाहर m. disregard; disre-spect. 4, 19.

अनादिवार्ता f. a tradition. 1, 147.

अनादृत adj. unrespected, despised. 4, 29.

अनामा f. the ringfinger. 2, 383.

अनायासार्थक adj. prepared without exertion or difficulty. 4, 89.

अनारुद्ध adj. unceasing, continual. 4, 13.

अनार्त adj. unscathed, healthy. 2, 225. v. r.

अनाविल adj. unsullied, clean, pure. 1, 132.

अनिबड्ड adj. disconnected. 1, 139.

अनिष्टि m. 1) a god. 1, 4. 2) a fish. 3, 35.

अनिरुद्ध m. the son of Kāma. 1, 34.

अनिल m. wind. 1, 75.

अनिश्ची adv. continually. 4, 13.

अनीक m. n. 1) a host, an army. 2, 302. 2) war, combat. 2, 298.

अनीकस्थ m. a guard, a sentinel. 2, 278.

अनीकिनी f. a host, an army. 2, 302.

अनुशूल adj. agreeing or in accordance with. 4, 71.

अनुक्रम m. succession, order. 4, 54.

अनुक्रोश m. compassion. 4, 39.

अनुग m. 1) an attendant, a servant. 2, 273. 2) a lover a husband. 2, 342.

अनुचर m. an attendant, a servant. 2, 273.

अनुचिक्ष adj. moral, righteous. 2, 247.

अनुज m. a younger brother. 2, 351.

अनुजीविन् m. a companion, a follower. 2, 273.

अनुतर्फ m. a goblet, a vessel used for drinking spirits with. 2, 172.

अनुतोष m. repentance. 4, 31.

अनुत्तम adj. unequalled, best, excellent. 4, 4.

अनुत्तर adj. deserving no reply, talking nonsense. 2, 222.

अनुवाद m. salutation, obeisance. 4, 64.

अनुपरे adv. following. 4, 46.

अनुपदिन् adj. searching, inquiring. 2, 225.

अनुपदीना f. a boot. 2, 156.

अनुपात्यय m. absence of neglect, following the appointed order. 4, 54.

अनुभति f. the fifteenth day of the moon's age, on which she rises one digit less than full. 1, 112.

अनुमानोक्ति f. the art of reasoning, logic. 1, 10.

अनुयोग m. a question. 1, 154.

अनुलाप m. a repetition of what had been said before, tautology. 1, 150.

अनुलेपन n. ointment, unguent. 2, 387.

अनुवृत्ति f. = धरत्रा. 5, 33.

अनुशय m. 1) repentance. 4, 31.
2) ancient enmity. 5, 29.

अनुषंग m. compassion. 5, 37.

अनूकू n. 1) race, family. 5, 43.
2) temperament, disposition. 5, 43.

अनूचान m. a Brahman versed in the Vedas and Vedāngas. 2, 240.

अनृत n. untruth, falsehood. 1, 144.

अनेकधा adv. variously, numerously. 2, 282. 3, 25.

अनेकप m. an elephant. 2, 59.
See द्विप.

अनेतमूक adj. blind. 2, 454.

अनेकस् m. time. 1, 105.

अनोक्त्व m. a tree. 2, 22.

अंतःपुर n. a seraglio, a harem. 2, 274. 325. 336.

अंतक m. Yama. 1, 72.

अंतर् 1) adj. external (**अंतरे**)
चेडालगृहा वाला इत्यर्थः
Kahtrasyāmin). 5, 85. 2) n.
 the middle, the midst. 5, 85.
 3) intervening space. 2, 106.
 2, 61. 5, 85. 4) the soul. 5,
 85. 5) a hole, a rent. 3, 2.
 6) a foible, a weak side (**अंतर्**
लब्धारे: प्रकृतेन् Ksh.). 5, 85.
 7) room, opportunity (**अंतर्**
देहि Ksh.). 5, 85. 8) differ-
 ence. 5, 85. 9) clothing. 5, 85.

अंतरात्मन् m. the soul. 5, 85.

अंतराय m. obstacle, impedi-
 ment. 2, 246.

अंतरात्मा adj. intermediate. 1, 102.

अंतरिक्ष n. the sky, the atmo-
 sphere. 1, 137.

अंतरीय n. an island. 3, 48.

अंतरीय n. a lower garment. 2,
 391.

अंतरेण prep. except, without.
 5, 90.

अंतर्गतु adj. useless, worthless.
 4, 89.

अंतर्देह (?) m. n. entrails. 5, 31.

अंतर्धि m. concealment. 4, 34.

अंतर्देशिक m. the superinten-
 dent of a harem. 2, 274.

अंतर्दली f. a pregnant woman.
 2, 343.

अंतर्वाणि adj. skilled in sci-
 ence. 2, 244.

अंताकसाधिन् m. a man of a
 low tribe. 2, 443.

अंतिक n. vicinity, neighbour-
 hood. 4, 7. 5, 99.

अंतिम adj. final, last. 4, 90.

अंतेवासिन् m. a pupil. 2, 245.

अंत्य adj. final, last. 4, 90

अंत्यज m. a man belonging to
 the Cūdra caste. 2, 237.

अंत्यजाति m. a man of a low
 tribe. 2, 444.

अंत्यवर्ण m. a Cūdra. 2, 431.

अंत्र n. an entrail. 3, 13.

अंटुक m. the chain with which
 the feet of elephants are se-
 cured. 2, 68.

अंध adj. blind. 2, 454.	अप् f. pl. water. 3, 26.
अंधकरियु m. Çiva. 1, 11.	अपकार् m. injury, offence. 4, 86.
अंधकार् m. n. darkness. 1, 110.	अपकृष्ट adj. low, inferior. 2, 182.
अंधतमसा n. great darkness. 1, 110.	अपघन् m. a limb, a member. 4, 59.
अंधस् n. boiled rice. 2, 164.	अपचित् adj. honoured, respected. 2, 229.
अंधु m. a well. 3, 62.	अपज्ञान n. concealment of knowledge. 4, 45.
अञ्ज n. boiled rice. 2, 164.	अपरी f. = screen surrounding a tent. 2, 154.
अन्यभूत m. the Indian cuckoo. 2, 88. See परपुष्ट.	अपत्य n. offspring, a child, male or female. 2, 342.
अन्योन्य pron. mutual, reciprocal. 4, 35.	अपत्रपा f. bashfulness. 2, 412.
अन्वज्ञ } अन्वेच् } adj. following. 4, 46.	अपदांतर् adj. adjoining, contiguous. 4, 8.
अन्वय m. race, lineage. 2, 241. 5, 43.	अपभित्यक n. debt. 2, 417.
अन्ववाय m. race, lineage. 2, 241.	अप् adj. unsurpassed, superior. 4, 4.
अन्वासन n. a workshop, a manufactory. 2, 142.	अपात्रिता f. a plant (clitoria ternatea). 2, 47.
अन्वेषण n. search, inquiry. 5, 21.	अपराह्निषु m. an archer who always misses the butt. 2, 316.
अन्वेष् adj. searching, inquiring. 2, 225.	

अपराध m. a fault, a transgression. 4, 64.

अपराह्ण m. the afternoon. 5, 36.

अपर्णा f. Durga. 1, 16.

अपलोध m. concealment of knowledge. 4, 45.

अपवर्क n. a lying-in chamber. 2, 137.

अपवर्ग m. exemption from further transmigration, eternal beatitude. 1, 124.

अपवर्जन n. gift, donation. 2, 264.

अपवाद m. censure, blame. 1, 148.

अपवारण n. concealment. 4, 34.

अपवारित adj. covered, concealed. 4, 58.

अपविड adj. rejected. 4, 18.

अपसु adj. contrary, opposite. 4, 71. See अनपसु.

अपसद m. an outcaste. 2, 182.

अपसर्प m. a spy. 2, 270.

अपस्थिति adj. not left, right. 4, 74.

अपस्कर् m. any part of a carriage. 2, 293.

अपस्नान n. bathing after the performance of a funeral ceremony. 3, 17.

अपहस्तित rejected, despised. 4, 29. This word occurs in the notes to Urvaṣī, ed. Bol-Jensen, p. 253.

अपश्चिम m. 1) concealment of knowledge. 4, 45. 2) affection. 5, 29.

अपांग m. the outer corner of the eye. 2, 365. 62.

अपाचीन adj. 1) turned away. 4, 72. 2) southern. 1, 103.

अपाच् (अपाठ अपाची अपाकृ) southern. 1, 103.

अपादव n. sickness, disease. 2, 445.

अपात्यय m. concealment of knowledge. 4, 45.

अपान n. the anus. 2, 358.

अपां वित्त n. fire. 1, 63.

अधार् n. the near bank of a river. 3, 45.	अब्द् m. 1) a cloud. 1, 58. 2) a year. 1, 115, 116.
अपावृणु m. a fence or hedge in front of a building. 2, 152.	अब्रकृष्ण n. used as an exclamation: sacred, not to be hurt. 2, 251.
अपिनङ्ग adj. dressed, accoutred. 4, 62. See पिनङ्ग .	अभया f. yellow myrobalan (<i>terminalia citrina</i>). 2, 463.
अपुनर्भव m. exemption from further transmigration, eternal beatitude. 1, 124.	अभिक m. a lover, a husband. 2, 342. See अभीक .
अपूप m. a cake. 2, 164. See पूप .	अभिष्या f. 1) beauty. 2, 410. 2) fame, glory. 1, 153.
अप्रधान n. subordination, inferiority. 5, 79.	अभिज्ञन m. family, race. 2, 241.
अप्रलंब adj. quick, expeditious. 4, 98.	अभिजात adj. well-born, of noble descent. 2, 234.
अप्रकृत adj. untilled, fallow. 2, 3.	अभिझग्न adj. skilful, clever. 2, 180.
अप्सरस् f. a nymph of Indra's heaven. 1, 87, 88.	अभिज्ञान n. a sign, a token. 1, 43.
अफल adj. barren, unprofitable, useless. 4, 75.	अभिधा f. a name. 1, 152.
अबद्ध adj. unconnected, senseless. 1, 141.	अभिधान n. speaking, speech. 1, 138.
अबला f. a woman. 2, 327.	अभिधेय n. meaning, significance. 5, 81.
अङ्ग 1) m. the moon. 1, 42. 2) n. a lotus. 3, 57.	अभिनय m. dramatic action expressive of sentiment. 1, 94.

अभिनव adj. new. 4, 26.

अभिनिर्याता n. march. 2, 306.

अभिनिवेश m. perseverance, determination to accomplish an object. 4, 99. 5, 55.

अभिन्न adj. not different, identical. 2, 16. 280. 4, 9.

अभिन्नाय m. 1) intention, purpose. 4, 77. 5, 81. 2) meaning. 5, 64.

अभिमव m. 1) disregard, disrespect. 4, 19. 2) defeat. 5, 59.

अभिमंत्रणा n. calling, inviting. 1, 154.

अभिमान m. pride, haughtiness. 5, 35.

अभियाति m. an enemy. 2, 300.

अभिधोग m. an attack. 5, 57.

अभिदृप adj. learned. 2, 177.

अभिलाष m. greedy desire after, covetousness. 2, 209.

अभिलाषुक adj. craving, desiring, covetous. 2, 208.

अभिवाहन n. salutation, obeisance. 2, 243.

अभिवाद्य adj. to be saluted. 2, 243.

अभिषंग m. 1) connexion. 2) defeat. 3) imprecation. 5, 59.

अभिष्वत m. sour gruel. 2, 163.

अभिषेषान् n. march to attack an enemy. 2, 306.

अभिसंपात m. war, battle. 2, 299.

अभिसार s. सर्वाभिसार.

अभिसारिका f. a woman who makes an assignation. 2, 341.

अभिहार m. 1) robbing. 2) attack. 3) arming, taking up arms. 5, 57.

अभीक m. a lover, a husband. 2, 342. See अभिक.

अभीक्षणी adv. repeatedly. 4, 39.

अभीरु f. asparagus racemosus. 2, 464.

अभीशु m. a ray of light. 1, 38.

अभ्यय adj. near. 4, 7.

अभ्यर्ता adj. near. 4, 7.
 अभ्यवहार m. eating. 2, 170.
 अधागम m. war, battle. 2, 298.
 अध्यागारिक, adj. diligent in supporting one's family. 2, 202.
 अध्याश m. vicinity, neighbourhood. 4, 7. v. r. अध्यास.
 अध्यास m. military practice. 2, 315.
 अध्युत्थान n. dignity, respectability. 4, 93.
 अध्युपगम m. granting, allowing. 5, 100.
 अधूष m. slightly parched grain. 2, 430.
 अध्र n. a cloud. 1, 58.
 अभ्रमातृग m. Airavata, Indra's elephant. 1, 61.
 अमत्र n. a vessel. 2, 172.
 अमर m. an immortal, a god. 1, 4.
 अमरावती f. the city of Indra. 1, 55.
 अमर्त्यभुवम n. heaven. 1, 3.

अमर्ज m. anger, passion. 2, 207.
 अमर्षणा adj. angry, passionate. 2, 206.
 अमलानक n. the blossom of globe amaranth (*gomphrena globosa*). 2, 52. vr. अमलातक.
 अमा adv. 1) together. 2) near. 5, 99.
 अमात्र्य m. a minister, a senator. 2, 271.
 अमावास्या f. the first day of the first quarter, on which the moon is invisible. 1, 112.
 अमित्र m. an enemy. 2, 300.
 अमुक्त n. a weapon which is always held in the hand, and not thrown, e. g. a knife. 2, 307, 308. See मुक्तामुक्त, पंचमुक्त.
 अमुत्र adv. in a future world. 5, 91.
 अमृत n. 1) the food of the gods. 1, 133. 2) water. 3, 26. 3) final beatitude. 1, 124. 4) f. अमृता a plant (*menispermum cordifolium*). 2, 460.
 अमृताशन m. a god. 1, 4.
 अबक n. the eye. 2, 364.

अंबर् n. 1) cloth, dress. 2, 393. 2) the sky or heaven. 1, 137. 5, 15.	अंबरीष m. a frying pan. 2, 158.	अंबा f. a mother. 2, 349.	अंबिका f. Pārvati. 1, 15.	अंबुज n. water. 3, 26. 5, 61.	अंबुज़ा n. a lotus (<i>nymphaea nebulosa</i>). 3, 57.	अंबुद m. a cloud. 5, 40.	अंबूक्त adj. spattered (of speech). 1, 142.	अंभस् n. water. 3, 26. 46. 5, 83.	अय m. good luck. 1, 126. (अयानय 'whether producing good or ill luck').	अयन n. 1) a road, a path. 2, 105. 2) a place, a site (?). 4, 77.	अयंत्रित adj. unrestrained, unhindered. 4, 66.	अयस् n. iron. 2, 16.	अयस्कोत m. the loadstone. 2, 14.	अयि a particle introducing a kind enquiry. 5, 96.	अंर adv. quickly. 4, 12.	अंघटक m. a wheel for drawing water with. 3, 63. Hind. <i>अंगूळ</i> .	अंगणि m. f. wood used for kindling by attrition the sacrificial fire. 2, 260.	अंगार n. a wood, a forest. 2, 55.	अंगारचन् m. a wolf. 2, 73.	अंति f. longing, regretting. 4, 57.	अंग्लि m. a cubit, or measure from the elbow to the tip of the little finger. 2, 381.	अंगृ m. n. the leaf of a door. 2, 133. v. r. अंगरि .	अंगिर n. a lotus (<i>nymphaea nebulosa</i>). 3, 58.	अंगाति m. an enemy. 2, 300.	अंगल adj. bent, crooked. 4, 11.	अंगि m. an enemy. 2, 300.	अंगित्र n. = rudder. 3, 50.	अंगिष्ठ m. 1) a tree (<i>nimba azadracharia</i>). 2, 41. 2) a crow. 2, 90. — n. 3) a natural phenomenon boding misfortune.
--	--	----------------------------------	----------------------------------	--------------------------------------	--	---------------------------------	--	--	---	---	---	-----------------------------	---	--	---------------------------------	---	--	--	-----------------------------------	--	--	--	--	------------------------------------	--	----------------------------------	------------------------------------	---

1, 127. 4) misfortune. 5, 18.
5) buttermilk. 2, 120.

अरिष्टगृह n. a lying-in chamber. 2, 344.

अरुण adj. red. 4, 48.

अरुतुर् adj. inflicting pain, painful. 2, 216.

अरुस् n. a wound. 3, 8.

अर्क m. the sun. 1, 36. 120. 5, 70.

अर्कास्मन् m. crystal. 2, 21.

See **सूर्यकात्**.

अर्गला f. a bolt to fasten a door. 2, 145.

अर्ध m. 1) price. 2) an oblation given to a venerable person. 5, 49.

अर्चना f. worship, homage. 5, 49.

अर्ची f. 1) worship, homage. 1, 128. 2) an image. 1, 131.

अर्चिष्मत् m. fire. 1, 62.

अर्चिस् n. flame. 1, 65. 67.

अर्तुन् 1) adj. (f. इ.) white. 4, 47.
2) m. a tree (pentaptera ar-

juna). 2, 40. 3) v. r. instead of
अंजन. 5, 26. 4) n. grass. 2,
35. 5) f. a cow. 2, 193.

अर्पण m. the ocean. 3, 30.

अपास् n. water 3, 26.

अर्पि f. pain. 3, 4.

अर्थ 1) cause, motive. 5, 81. 2)
intention, purpose. 3) meaning,
signification. 4) wealth.
1, 80. 5, 81. Comp. **देवतार्थ**,
युडार्थ 2, 291.

अर्थवाद m. praise. 1, 145.

अर्थव्ययसङ्ख adj. prodigal. 5,
46.

अर्थागम m. income. 2, 278.

अर्थिन् m. a beggar. 2, 204.

अर्ध 1) adj. half. 2, 407. 2) m.
a part. 4, 28.

अर्धगुच्छ m. a necklace consisting according to HC. and Ra-yam. (**गुत्साध्य**) of 24 strings. 2, 407.

अर्धचंद्र m. an arrow with a head like a crescent. 2, 314.

अधोरुक् adj. reaching to the middle of the thigh, e. g. a petticoat. 2, 392.	अलतक m. lac. 2, 400.
अभक्त m. a child, the young of any animal. 2, 347.	अलत्तमी f. (nom. अलत्तमी), misfortune, calamity, personified as a goddess. 1, 86.
अर्यमन् m. the sun. 1, 35.	अलगद्र m. a water snake. 3, 21.
अर्थ m. a master. 2, 188.	अलंकरण n. an ornament. 2, 403.
अर्वत् 1) m. a horse. 2, 281. 2) f. अर्वती a mare. 2, 285.	अलंकरिण adj. skilful, clever. 2, 215.
अर्वन् adj. bad, inferior. 2, 182.	अलंकार m. an ornament. 2, 384.
अर्वाच्छूल n. the near bank of a river. 3, 45.	अलर्क m. a mad dog. 2, 127.
अर्श n. piles. 2, 451.	अलस adj. indolent, lazy. 2, 232.
अर्शस् n. piles. 2, 450.	अलात n. a fire brand. 1, 67.
अर्शस् adj. afflicted with piles or haemorrhoids. 2, 451.	अलाबू f. a long white gourd (<i>cucurbita lagenaris</i>). 2, 64.
अर्हत् m. = Jaina saint. 1, 86.	अलि m. a bee. 2, 100.
अला n. the tail (or rather the sting) of a scorpion. 3, 23.	अलिक n. the forehead. 2, 370.
अलक n. curled hair, a lock. 2, 376.	अलिङ्ग m. an earthen water jar. 2, 162.
अलक्ष f. the residence of Kuvera. 1, 83.	अलिन् m. a bee. 2, 100.
	अलिहक m. a terrace before a house. 2, 144.

अलीक n. untruth, falsehood.
1, 144.

अल्प adj. small. 4, 3.

अवकर् m. dust, sweepings. 2,
147.

अवकाश m. opportunity. 5, 85.

अवकीर्ण adj. scattered. 4, 29.

अवकीर्णिन् m. a religious stu-
dent who has broken his
vows by incontinency. 2, 249.

अवकृष्ट adj. vile, inferior. 2,
182. v. r. for अपकृष्ट.

अवकेशिन् m. = tree without
fruit. 2, 23.

अवत्रम् m. price. 2, 418.

अवगाहू m. a bucket (?) —
इलदोणी). 4, 69. The Qkd. of
Rādhākānta reads अवगाहू,
but the meaning नौकातल—
सेचनपात्र has no authority.
The Oxford Ms. of the Cab-
damāla reads अवगाहू
इलदोणी.

अवगीत adj. 1) seen frequent-
ly, well known, *decurrent-*

tas. 2) censured, blamed.
4, 70.*

अवग्रह m. the forehead of an
elephant. 2, 63.

अवग्रहिणी f. See गृहः.

अवचूल m. an ornament hang-
ing downwards from the top
of a banner. 2, 303. See
अचूल.

अवशा f. disregard, contempt.
4, 30.

अवशात् adj. despised. 4, 29.

अवट m. a hole or pit. 4, 97.
5, 16.

अवटु 1) f. the nape of the neck.
2, 370. 2) n. (?) a hole, a
rent. 3, 2.

अवतंस } m. 1) a garland of
अवतंसक } flowers worn on the
crown of the head. 2) an ear-
ring. 2, 399.

• अवगीते तु निवेदे ज्ञाता—
दुष्टे विगर्हिते. Ajaya.

अवत्पस n. slight darkness. 1, 110.

अवतोका f. a cow which has miscarried. 2, 115.

अवदृश m. a stimulant to drink. 2, 173.

अवदात adj. white. 4, 47.

अवम् adj. low, inferior. 2, 182.

अवधारणा n. determining, stating or holding with positiveness and assurance. 5, 95. 98.

अवधि m. 1) a boundary, a limit. 2, 104. 2) a hole, a pit. 5, 16. 3) an agreement 5, 32.

अवध्य adj. not to be killed, sacred. 2, 251.

अवधस्त adj. scattered. 4, 29.

अवनि f. the earth. 2, 1.

अवतिसोम m. sour gruel. 2, 163.

अवंती f. Ujjayini, the modern Oujein. 2, 132.

अवदात m. a hole or pit. 4, 97.

अवभूष m. a supplementary sacrifice made to atone for any defects in a principal and preceding one. 2, 262.*

अवम् adj. low, inferior. 2, 182.

अवयव m. a member, a part. 4, 59.

अवरङ्ग m. a younger brother. 2, 351.

अवरोध m. a seraglio, a haran. 2, 325.

अवरोह m. a creeping plant climbing up to the top of a tree. 2, 29.**

“प्रधानयागो दीज्ञा। त”
स्यांतः समायको धो उपरो
यज्ञो न्यूनवादिदोषनिरा-
साय प्रधानयागस्य पूर्णाय
प्रतिष्ठार्थं क्रियते सो अवभूषः॥
Rayam.

“वृक्षमूलात्प्रभुति वृक्षा-
यपर्यंतं गता गुदुच्चादिलता-
यवरोहः॥ Rayam.

अवर्णवाद् m. censure, blame, reproach. 1, 148.

अवलय n. the waist. 2, 362.

अवलीष्ट f. disregard, contempt. 4, 30.

अवलेप m. pride, haughtiness. 4, 37.

अवलोकन n. looking, seeing. 2, 411.

अवस्थ्य adv. certainly, positively. 5, 50.

अवश्याय m. frost, hoar frost. 3, 28.

अवश्यं m. — सौषध. 4, 74.

अवसर m. occasion, opportunity. 4, 65. 5, 65. 85.

अवसान n. end, termination. 5, 39. 67. 2, 23.

अवस्कद् m. assault, attack. 2, 297.

अवस्कर् m. 1) faeces, excrement. 3, 15. 2) a privy, an organ of generation. 5, 37.

अवकार् m. a shark. 3, 34.

अवहित्य n. dissimulation. 4,

87. अगविकृतस्य शोभाचा-

देराच्छादनादवहिःस्थित-

त्वमवहित्याऽअवहित्वम्-

शोभते भारतात् लीब-

मपि ! Rāyam.

अवहेतु n. disregard, contempt. 4, 30.

अवाक्षमुति adj. deaf and dumb. 2, 434.

अवाम्याम m. the part below. 2, 26.

अवाच् 1) n. of अवाच्, down, below, downwards. 1, 102. 2)

f. अवाची the south. 1, 101.

अवि m. a sheep. 2, 124.

अविहस n. ewe's milk. 2, 124.

अविनीता f. an immodest woman. 2, 341.

अविमरीस n. ewe's milk. 2, 124.

अविस्रत adj. unceasing, continual. 4, 13.

अविसोऽ n. ewe's milk. 2, 124.

अविस्यु adj. unclear, indistinct. 1, 141.

अवी f. (nom. ई), a woman in her courses. 2, 333.

अवेक्षा f. attention, watchfulness. 4, 97.

अव्यक्त 1) adj. indistinct, unclear. 5, 56. 2) inarticulate. 1, 140. 3) m. the supreme spirit. 5, 56.* 4) a fool. 5, 56.

अव्यक्तवाच् adj. speaking indistinctly. 2, 232.

अव्यज्ञन adj. beardless. 2, 123.

अव्यापार m. vacation from work, state of being unemployed. 5, 65.

अशन m. 1) eating. 2, 170. 2) food. 2, 164. 5, 83.

अशनाया f. hunger. 2, 206.

अशनि m. 1. Indra's thunderbolt. 1, 56.

* In this sense it appears generally as a neuter.

अशुभ n. 1) sin. 3, 5. 2) misfortune. 5, 18.

अशोक m. a tree (*jonesia asoka*). 2, 37.

अमग्नि n. an emerald. 2, 20.

अमन् m. a stone. 2, 13.

अमन्तक n. an oven or stove. 2, 158.

अमसार n. iron. 2, 16. **अम्भ-**
सारं च शस्त्रकमित्यमर्
मालायोऽलीवमपि. Rāyam.

अम्भ 1) m. a corner. 4, 42. See
अधि. 2) a tear. 2, 364.
See **अशु.**

अमौति adj. continual. 4, 13.

अधि f. a corner. 4, 42.

अशु n. a tear. 2, 364.

अम्भील adj. coarse, vulgar. 1, 142.

अश्व m. a horse. 2, 281.

अश्वत्तर m. a mule. 2, 295.

असूत्र m. the holy fig tree. (*ficus religiosa*) 2, 41.

असुमुख m. a Kinnara, an attendant on Kuvera. 1, 82.

अशारोह m. a horseman. 2, 235.
अशिन् m. du. the twin sons of
Açvins, and physicians of the
gods. 1, 84.
अष्टपद n. gold. 2, 18.
अष्टीवत् m. the knee. 2, 360.
असंशय m. absence of doubt,
certainty. 5, 99.
असकृत् adv. repeatedly, again.
4, 39.
असक्त adj. continual. 4, 13.
असनी f. an unchaste woman.
2, 341.
असन n. a tree (*pentapteria
tomentosa*). 2, 44.
असंपूर्ण adj. incomplete. 4, 28.
असमत् adj. disapproved, des-
pised. 2, 211.
असक्त m. an enemy. 2, 300.
असार adj. pithless, empty, vain.
4, 92.
असि m. a sword. 2, 317.

असिक्ती f. a woman in attend-
ance in a harem. 2, 336.
असित् 1) adj. black. 1, 50. 4,
49. 2) m. the planet Saturn.
1, 48.
असिधेनु |
असिद्युत्रिका | f. a knife. 2, 318.
असु m. pl. life. 1, 134.
असुर m. a demon. 1, 5. .
असुक्ष्म m. an enemy. 2, 300.
असूधरा f. the skin. 3, 11.
असूज् n. blood. 3, 10.
असीचनक adj. insatiable. 2, 195.
According to Amara 'charming
to such extent that the eye
does not get tired of look-
ing at it.'

असीम्य adj. not pleasing, un-
friendly. 4, 87.

अस्तिमत् adj. wealthy. 2, 214.

अस्त्र n. 1) a weapon in general.
2, 307. 2) a bow. 2, 309.

अस्थाग adj. deep. 3, 27.

अस्ति n. a bone. 3, 10, 11.
अस्तिपर्णर् n. a skeleton. 3, 11.
अस्तिग्रथ adj. unkind, harsh. 4, 98.
अस्त्र n. blood. 3, 10.
अस्तु n. a tear. 2, 364.
अस्त्वप्त m. a god. 1, 4.
अस्त्वाध्यात् m. a brahman who has not read the Vedas previous to his investiture. 2, 250.
अस्त्वयु adj. proud, conceited. 2, 224.
अस्त्वकार् m. pride, haughtiness. 4, 37.
अस्त्वकारिन् adj. proud, conceited. 2, 224.
अस्त्वत् n. new clothes. 2, 395.

अस्त्वपद्मिका f. outdoing a rival. 4, 99.
अस्त्वपति m. the sun. 1, 37.
अस्त्वस् n. a day. 1, 106.
अस्त्वार्थ m. = mountain. 2, 10.
अस्त्विं n. a snake. 3, 18, 20.
अस्त्वित m. an enemy. 2, 300.
अस्त्विर्बृश m. Civa. 1, 13.
अस्त्वीरणिन् m. a kind of snake. 3, 21. Purushottama writes
अस्त्वीरणि.
अस्त्वोरात्र n. day and night. 1, 105. A day and night of the Pitrīs last a month, of the gods a year, of Brahman 2000 yugas of the gods. 1, 115.
अस्त्वाय, adv. soon, quickly, speedily. 4, 12.

आ.

आकर् m. a mine. 2, 14.
आकर्ष m. 1) a die, dice. 2) playing with dice. 3) a draught-board. 5, 59.

आकल्प m. ornament, decoration. 2, 384.
आकल्प n. sickness, disease. 2, 445.

आकस्मिक adj. (f. ०), sudden. 5, 98.

आकार m. an affection of the body, considered as indicative of mental sentiment or emotion. 4, 87.

आकारण n. calling, inviting. 1, 154.

आकुल adj. filled with. 4, 17.

आकुलक — आकुल्ल adj. confused, disordered. 4, 46.

आकूत्त n. intention, purpose. 4, 77.

आक्रम m. war, battle. 2, 298.

आक्रीत adj. — **आस्थित**. 4, 96.

आक्रोश m. reviling, imprecation. 1, 149. 5, 59.

आक्षय m. abuse, taunt. 1, 149. 2, 223.

आखंडल m. Indra. 1, 53.

आखात m. a natural pond. 3, 53.

आखु m. a rat, a mouse. 2, 80.

आजुरथ m. Ganeça. 1, 18.

आखेटक m. chase, hunting. 2, 280.

आख्या f. a name. 1, 152.

आख्यान n. a tale, a legend. 1, 152.

आगंतु m. a guest. 2, 203.

आगम m. sacred science. 1, 9.

आगत् n. offence, transgression. 4, 64.

आगुर f. assent. 4, 30.

आग्नेयी f. the wife of Agni. v. r. 1, 66.

आधार m. a boundary, a limit. 2, 104.

आधार m. clarified butter. 2, 120.

आगिरस m. Brihaspati. 1, 47.

आचमन n. sipping water before or after religious ceremonies. 2, 253.

आधार m. custom, usage, practice. 5, 66. 83.

- आचारातिक्रम** (?) 4, 98.
- आचित** adj. gathered, accumulated. 4, 17.
- आच्छाद** m. clothes. 1, 121.
- आच्छादन** n. 1) clothes. 2, 393.
2) the wooden frame of a roof. 2, 148.
- आच्छोदन** n. hunting, chase. v. r. 2, 280.
- आजानेय** m. a horse of a good breed. 2, 284.
- आजि** f. war, battle. 2, 298.
- आजीव** m. 1) livelihood, subsistence. 2, 415. See पाल्या-जीव. 2) a Jain beggar. 2, 190.
- आज्ञा** n. clarified butter. 2, 120.
- आटि** f. a bird (*turdus ginginianus*). 2, 94. See आति.
- आटोप** m. pride. 4, 37.
- आउंबर** m. 1) the sound of a drum (?). 2) the roaring of elephants (?). 3) — प्रपञ्च. 5, 55.
- आच्छी** f. a kind of pulse (*cytisus cajan*). 2, 429.
- आच्छ** adj. rich, wealthy. 2, 201.
- आतंक** m. 1) sickness, disease. 2, 443. 2) fear. 4, 40.
- आतप** m. the heat produced by sunshine. 1, 40.
- आतपत्र** n. a parasol. 2, 268.
- आतर** m. money paid for being ferried over a river, fare, freight. 3, 49. The same is expressed, according to Rayam, by आतार and अनुतर.
- आतापिन्** m. a kite. v. t. 2, 95.
- आतोपिन्** m. a kite. 2, 95.
- आति** f. a bird (*turdus ginginianus*). 2, 94.
- आतिथेय** n. }
आतिथेयी f. } hospitality. 2,
204.
- आतिथ्य** n. }
- आतोम्ब** n. a musical instrument. 1, 93.
- आत्मज** m. a son. 2, 342.
- आत्मन्** m. 1) the soul. 1, 134.
2) nature, disposition, character. 4, 97. 5, 64.
- आत्मसू** m. 1) Vishnu. 1, 24.
2) Kama. 1, 33.

आत्मीय adj. related, cognate. 2, 354.	आनक m. a sort of drum. 1, 97.
आत्रेयिका f. a woman in her courses. 2, 333. .	आनकुड़ुभि m. Vasudeva, the father of Krishna. 1, 27.
आदर्श m. a mirror. 2, 400.	आनन्द n. the face. 2, 363. 97.
आदि adj. 1) first. 4, 22. 2) at the end of a compound: et cetera, and so on. 5, 101.	आनंद m. joy, delight. 1, 123.
आदित्य m. 1) the sun. 1, 35. 2) a deity in general. 1, 4.	आनाय m. a net. 2, 439.
आदिम adj. first. 4, 90.	आनाहृ m. length. 4, 101.
आदीनव m. a fault. 4, 86.	आनुपूर्वी f. order, method, succession. 4, 54.
आदेशिन् m. an astrologer. 2, 248.	आपगा f. a river. 3, 43.
आदेष्ट m. a person instituting the performance of a sacrifice. 2, 265.	आपला m. a shop. 2, 141.
आद्ध adj. first. 4, 90.	आपत्सत्त्वा f. a pregnant woman. 2, 343.
आधून adj. voracious. 2, 195.	आपान n. a liquor shop. 2, 173.
आधार m. 1) a receptacle. 5, 12. 2) a pond. 3, 54.	आपीड m. a chaplet worn on the crown of the head. 2, 399.
आधि m. mental pain, anxiety. 2, 380.	आपीन n. an udder. 2, 116.
आधोरणा m. an elephant-driver. 2, 70.	आपस m. a relation. 2, 354.
	आप्लवन n. bathing, ablution. 2, 253.
	आपंथ m. a thong of leather

which fastens the oxen to the yoke of a plough. 2, 420.
आबैधन n. a tie. 5, 19.
आबाधा f. pain. 3, 4.
आभरण n. an ornament. 2, 384.
     404.
आभीर m. a cow-herd. 2, 432.
आभीरपल्ली f. a station of herdsmen. 2, 106.
आभील adj. formidable, fearful. 4, 20.
आभोग m. fulness, completeness. 4, 70.
आम m. sickness, disease. 2,
     445.
आमर्गधिक n. the smell of raw meat. 3, 9.
आमंत्रण n. calling to, addressing a person. 5, 97.
आमध m. sickness, disease. 2,
     445.
आमलकी f. emblie myrobalan (*phyllanthus emblica*). 2,
     463.

आभिक्षा f. a mixture of boiled and coagulated milk. 2, 261.
आभिष n. 1) meat. 3, 9. 2) a present, a bribe. 2, 279.
आमुक्त adj. dressed, accounted. 4, 62.
आमुष्यायण m. the son of a celebrated father. 2, 240.
आमोद m. fragrance. 1, 77.
आग्राध m. sacred doctrine, handed down by oral tradition. 2, 247. 2) the Veda. 1, 9.
आम्र m. the mango tree (*mangifera indica*). 2, 37.
आमेडित n. repetition of a sound or word. 1, 153.
आघ m. income, revenue. 2, 278.
आयःशूलिक m. a man who, in order to attain an object, uses forcible, instead of gentle means, as for instance a beggar, who holds a lance to your breast, in begging for alms. 2, 216.

आयत adj. long. 4, 66.

ग्रायतन n. a shed for sacrifices.
2, 138.

अग्रयस्ति f. future time. ४, 118.

आप्यवक् n. regretting, longing. 4, 57.

आधाम m. length. 4, 101.

अयुधः n. a weapon. 2, 307. 5,
48. 81.

आयुर्वेदिन् m. a physician. 2,
457.

श्रायम्भत् adj. long-lived. 2, 226.

आयोध्या *i.e.* war, battle, 2, 298.

आरक्ष m. brass. 2, 15.

आरुक्ति m. the part beneath the frontal projections on the forehead of an elephant. 2,63.

आरुवध m. a tree (*cassia fistula*), 2, 43.

आरनाल n. sour gruel made from boiled rice after fermentation. 2-163

आर्द्रभ ॥ beginning, 4, 22.

आराघ n. the head of certain arrows, having the shape of an awl, or an arrow of that kind. 2,314. Cf. Çārgadhabra-paddhati 80, 64. **आरापाणि**

क्षुरप्रे च गोपुच्छं चार्धचेद्रकं ।
सूचीमुखं च भलं च वत्सदृतं
द्विभलकं ॥ कर्पिकं काकतुंडं
च तथान्यान्यव्यनेकशः ॥ फ-
लानि देशदेशेषु भवति व-
कुद्वपतः ॥ आरामुखेन वै चर्म
क्षुरप्रेण च कामुकं ॥ सूचीमु-
खेन कवचमध्यचेद्रेण मस्तकं ।
भलेन कृहर्य वैधं etc.

आरात adv. 1) near, 4, 7. 2)
far, 4, 8.

आराधना f. service, worship.
1. 129.

आराम n. a grove in the outskirts of a town. 2, 57.

आपालिक m. a cook, 2, 276.

अनेक *n.* doubt, uncertainty.

आरोपित adj. placed in or upon. 4, 62.	आत्मस्थ n. idleness, indolence. 4, 72.
आरोल m. 1) height. 2, 26. 2) the buttocks. 2, 337.	आत्मान n. the post to which an elephant is tied. 2, 66.
आरोहण n. a ladder, a staircase. 2, 146.	आलि m. a scorpion. 3, 23.
आर्ति f. pain. v. r. 3, 4.	आतिंगन n. embracing, an embrace. 2, 413.
आर्द्धक n. ginger in the undried state. 2, 461.	आली f. 1) a woman's female friend. 2, 332. 2) a row or range. 4, 36. 3) a causeway, a bridge. 3, 54.
आर्द्धालुभ्यक m. the dragon's tail or descending node. 1, 49.	आलोङ्गलोखा f. painting. (?) 4, 43.
आर्य m. 1) a respectable, venerable man. 1, 99. 2, 217. 2) a Vaishya. 2, 415. 3) a guard of the women's apartments. 5, 28. 4) f. आर्या, Parvati. 1, 13.	आलोक m. light, lustre. 1, 66.
आर्यम् m. a bull fit for castration. 2, 109.	आवरण n. a shield. 2, 305.
आलंथ m. killing, slaughter. 2, 323	आवर्त m. a whirlpool. 3, 46.
आलय m. a dwelling, a house. 2, 137	आवर्णित adj. eradicated. 4, 27.
आलवाल m. a trench for water dug at the root of a tree. 2, 29.	आवली f. a row or range. 4, 36
	आवस्थ m. a dwelling, a house. 2, 136.
	आवाप m. 1) a trench for water dug at the root of a tree. 2, 29. 2) a bracelet. 2, 402.

आवाल n. a trench for water dug at the root of a tree. 2, 29.	20. (Açım iva kalâm indeh, Rājaçekhara quoted by R.M.).
आवास m. a dwelling, a house. 2, 136. Comp. निरुपा	आशीर्विष v. r. for आशीर्विष. 3, 19.
आविक m.(?) a woollen blanket. 2, 396.	आशीर्विष m. a snake. 3, 19.
आविह adj. crooked. 4, 11.	आशु adj. quick, fast. 4, 12.
आवुक m. a father (in theatrical language). 1, 99.	आशुसुन्दणि m. fire. 1, 63.
आवेश m. conceit, pride. 4, 37.	आश्वर्य n. a wonder, a marvel. 4, 60.
आवेशन n. a work-shop. 2, 141.	आश्रम m. 1) a hermitage. 2, 143. 2) a religious order of four kinds, according to the different periods of life. See ब्रह्मचारी, गृहस्थ, वानप्रस्थ, यति. 2, 238.
आवेशिक m. a guest. 2, 203.	आश्रय m. support, shelter, refuge. 2, 143.
आवेष्टक m. an enclosure, a wall. 2, 135.	आश्रयाश m. fire. 1, 64.
आशंसा f. wish, desire. 4, 25.	आश्रेष m. embracing, an embrace. 2, 413.
आशंका f. fear. 4, 40.	आषाठ m. a staff of Palāça wood carried by ascetics on the day of full moon of the month Ashādha. 2, 256.
आशय m. a receptacle. 5, 12.	
आशा f. 1) a region. 1, 100. 2) desire. 2, 209.	
आशिस् f. (nom. आशि) a serpent's fang. 3, 20.	
आशी f. v. r. for आशिस्. 3,	

आसन n. 1) a seat in general; a stool, chair, couch, carpet, etc. 1, 121. 2, 155. 256. 2) the withers of an elephant. 2, 62.

आसीदी f. a couch. 2, 156.

आसन adj. near. 4, 8.

आसव m. spirituous liquor. 2, 175.

आसार m. a heavy fall of rain. 1, 59.

आसीन adj. sitting. 2, 231.

आसुतीकूल m. one who causes a sacrifice to be performed on the day of the new or full moon, etc. 2, 265.

आसुरी f. black mustard (*sinapis chinensis*, Lin.). 2, 426.

आस्तरण n. a coloured cloth or blanket thrown over the back of an elephant, or a carriage, etc. 2, 153.

आस्थान 1) n. a royal waiting-room. 4, 93. 2) f. **आस्थानी**, an assembly. 4, 60.

आस्थित — आक्रात. 4, 96.

आस्य n. the mouth, the face. 2, 363.

आकृष्ण m. war, battle. 2, 298.

आकृत्वनीय m. the sacred fire in which oblations are offered. 5, 3.

आकृत m. 1) eating. 2, 170. 2) food. 2, 164. Comp. त्रिदृशः

आसाव m. a trough or ditch near a well for watering cattle. 3, 62.

आस्ति adj. placed. 4, 62.

आस्तुर्तुडिक m. a snake-catcher. 2, 458.

आकृतो part. or. 5, 94. (स्थाण-
राकृतो पुरुषः 'is this a trunk
of a tree or a man?' Kshibra-
svāmin).

आकृतपुरुषिका f. a vain determination to accomplish an object, vaunting of one's power. 4, 99. (Durgā is called Indra's *akopurushikā* i. e. his vaunting in battles. Ānandalahari. 7.) **निजभुजबलाकृ-**

पुरुषिकाकारकार Bhv. I, 79.

आकृतान् n. 1) calling, inviting. 1, 154. 2) a name. 1, 152.

४.

इ m. a name of Kâma. 1, 34.
इचिकिल m. mud, mire. 3, 56.

इच्छा f. wish, desire. 4, 25.
Comp. महेच्छ.

इत्तिल m. a plant (barbingtonia acutangula). 2, 40.

इत्याशील adj. performing many sacrifices. 2, 265.

इडा f. 1) earth. 2) heaven. 3) an artery on the left side of the body, one of the three (idâ, pingalâ, sushumna) principal channels of vital breath.* 5, 60.

इतर् pron. adj. 1) other, different. 2, 325. 2) low, vile, vulgar. 2, 193.

इतरेतर् pron. mutual, reciprocal. 4, 35.

इति part. 1) therefore (हृती-तिवलायते 'he strikes, therefore the other runs away.'), 2) thus, similarly (अौरथो लुस्तीनि जातिः 'a cow, a horse, an elephant, and animals of a similar kind form a class.'), 3) it is so. 4, 95.

व्यागुष्मतमा शेषा सा ब्रह्मा
देवता ॥५४॥ Gorakshaçataka
११. प्राणं चेदित्या पिवे-
त्यरिमित भूयोऽन्ययरेचये-
त्पीत्वा पिंगलया समीक्षमं-
थो बद्धा त्वज्जेहामया । सूर्या-
चेद्रमसोरनेन विधिना विंब-
द्वय ध्यायता शुद्धा नाडिगणा-
मवंति धमिनां मासत्रया-
हृष्टतः ॥

4) and so on (ब्राह्मीत्याद् यास्तु मातरः 'the divine mothers are Brāhma etc.').
5) in conclusion, here ends (इति स्वर्गवगः 'here ends the chapter of heaven'). 5, 101.

इतिहृ part. according to tradition. 5, 91. (इतिहृ वृक्षेरुक्तमिहृ वर्णे यज्ञः प्रतिवस्तीति 'it is told by old men, a. t. t., that this figtree is inhabited by a Yaksha' R. M.)

इत्यरी f. an unchaste woman. 2, 341.

इथ m. fuel. 1, 69.

इन m. 1) a master, a lord. 5, 39. 2) a wealthy or powerful man. 2, 201. 3) the sun. 1, 35.

इदिदिर् m. a bee. 2, 100.

इदिरा f. Lakshmi. 1, 31.

इदीचर् n. a blue lotus. 3, 59.

इङ्ग m. the moon. 1, 42.

इङ्ग m. the god of heaven and regent of the east quarter. 1, 52, 55, 100.

इंद्रकीर्ण m. a platform. 2, 139.

इंद्रपत्रणा n. Indra's thunder-bolt. 1, 56.

इंद्रलुप्त n. a disease producing baldness. 2, 450. Comp. इंद्र-लुप्तिक.

इंद्राणी f. the wife of Indra. 1, 55.

इंद्रायुध m. a horse marked with black about the eyes. 2, 283. Comp. H.C. on IV, 309: म-शिकान्तःसितेनेत्रैःस्यादा-त्तीकायुधो ऽसितैः ॥

इंद्रावर्त्त m. Vishnu or Krishna. 1, 23.

इंद्रिय n. 1) an organ of sense. 2, 380. 2) semen virile. 3, 16.

इंद्रियाम m. the senses collectively. 5, 25.

इंधन n. fuel. 1, 69.

इम m. an elephant. 2, 59.

इरमह m. a flash of lightning. 1, 70.

इरा f. 1) the earth. 2) water. 3) speech. 4) food. 5, 83.

इरिष्ण n. a spot with saline soil. 2, 3.	इरीका f. a kind of reed (<i>saccharum spontaneum</i>). 2, 36.
इला f. 1) a cow. 5, 48. 2) the earth. 2, 1. 3) speech. 5, 48. Comp. इडा , इरू .	इशु m. f. an arrow. 2, 311.
इष्ट m. the month Åçvina (September-October). 1, 114.	इषुधि m. f. a quiver. 2, 310.

इ-

इ A part, expressive of 1) grief, 2) anger, 3) possibility, 4) proximity. 5, 89.	इर्प्ति f. envy. 4, 55.
इक्षण n. 1) sight, seeing. 2, 41f. 2) the eye. 2, 364.	इर्प्तालु adj. envious. 2, 229.
इडा f. praise. 1, 145.	इली f. According to Kshirasvamin, a single-edged sword, used as a weapon by the Tushkas. 2, 440.
इति f. calamity, arising from excessive rain or drought, foreign invasion, or birds, rats, locusts, which destroy the crops. 1, 127.	इश्वर m. a lord, a mighty man. 2, 201.
इप्ता f. wish, desire. 4, 25.	इश्वान m. Çiva. 1, 11.
इन्द्र n. a wound. 3, 8.	इश्वर m. a lord, a powerful man. 2, 201.
इर्वाहु v. r. for ऐर्वाहु . 2, 54.	इष्टस् adv. a little. 5, 96. 2, 412.
	इक्षामृग m. a wolf. 2, 73.

ॐ

उक्तात् m. a large bull. 2, 110.
H. C. on IV, 324 explains the word by *hrasita ukshā*.

उक्तन् m. an ox or bull. 2, 108.

उखा f. a pot. 2, 159. 168.

उख्य adj. boiled in a pot, as e. g. meat. 2, 168.

उय m. Qiva. 1, 11.

उयधन्वन् m. Indra. 1, 54.

उचित adj. right, proper. 4, 61.

उच्च adj. high. 4, 66.

उच्चुड adj. quick, fast. 4, 98.

उच्छय m. the knot which fastens the lower garments round the loins. 2, 392.

उद्धार् m. faeces, excrements. 3, 15.

उद्भावच adj. various, unconnected, digressive. 1, 139.

उद्धूल m. an ornament tied upwards on the top of a banner. 2, 303. Comp. उद्धूल.

उद्देश्यवस् m. the horse of Indra. 1, 61.

उद्देस्तर् adj. higher, louder, very high. 1, 140.

उच्छिष्ट 1) adj. left, rejected.
2) n. remainder. Comp. अनुच्छिष्ट, मुक्तोच्छिष्ट, मधुच्छिष्ट.

उच्छीर्षक n. a pillow. 2, 154.

उच्छ्रूत्खल adj. unshackled, unrestrained, free. 4, 66.

उज्जतिनी f. n. pr. of a city the modern Oujein. 2, 132.

उद्गवत् adj. splendid, bright, pure. 1, 132.

उद्दिगत adj. left, rejected. 4, 29.

उद्गङ् n. a hut, a house. 2, 136.

उद्गु n. a star. 1, 51.

उद्य n. a raft, a float. 3, 49.

उताळो part. or. 5, 94. Comp. आताळो.

उत्क adj. desiring or longing for. 2, 231.

उत्कर्ष adj. exceeding, excessive. 4, 59.

उत्कृष्टा f. regretting, longing. 4, 57.

उत्कृष्टित adj. desiring or longing for. 2, 231.

उत्कृष्ट् m. a multitude. 4, 1.

उत्कर्षम् m. 1) excellence, eminence, superiority. 5, 50. 67. 2) joy, pleasure (?). 1, 123. Comp. गुणोत्कर्षम्.

उत्कलिका f. 1) a wave, a billow. 3, 31. 2) strong desire, longing. 4, 57.

उत्कोच m. a bribe. 2, 279.

उत्क्रोश m. an osprey. 2, 94.

उत्तस m. 1) a chaplet, a wreath worn on the crown of the head. 2) an earring. 2, 399.

उत्तम adj. chief, principal, best. 4, 5.

उत्तमांग n. the head. 2, 363.

उत्तर adj. 1) future. 1, 118. 2)

f. **उत्तरा** the north. 1, 101.

उत्तरांग n. the lintel of a door. 2, 145.

उत्तराच्छवि m. a cover, a wrapper. 2, 153.

उत्तराशापति m. Kuvera. 1, 79.

उत्तरासंग m. an upper garment. 2, 255.

उत्तरीय n. an upper garment. 2, 391.

उत्ताल adj. swift, speedy. 2, 215. 2) high, tall. 5, 14.

उत्पल n. a blue lotus. 3, 59.

उत्पश्य adj. looking upwards. 2, 230.

उत्पादित adj. torn out, eradicated. 4, 27.

उत्पाति m. a portent, any natural prodigy or phenomenon. 1, 127. 5, 54.

उत्पिन्नाल adj. confounded, confused. 4, 46.

उत्प्रास m. excess (*uddhikyaRM.*)
Comp. सोत्प्रास.

उत्स m. a spring, a fountain. 3, 55.

उत्संग m. the lap. 2, 373.	उंच् 1) adj. (nom. उङ्हु, उही) वी, उक्) northern. 1, 103. 2) f. (udici) the north. 1, 101.
उत्सर्ग m. gift, donation. 2, 264.	उद्घन n. a lid or cover. 2, 161.
उत्सव m. a festival. 4, 78. 5, 65.	उद्धित adj. thrown upwards. 4, 83.
उत्सादन n. rubbing and cleaning the body with fragrant unguents. 4, 46.	उधि m. the ocean. 3, 30.
उत्सारक m. a doorkeeper, a porter. 2, 269.	उहत m. tidings, intelligence. 1, 146.
उत्साह m. effort, exertion, energy, magnanimity. 1, 91. 4, 94. Comp. महोत्साह.	उद्या f. thirst. 2, 208.
उत्साहन n. effort, perseverance. 5, 84.	उद्यत् m. the ocean. 3, 30.
उत्सुक adj. desiring, longing for, attached to. 2, 198.	उद्यान n. = well. 3, 62.
उत्सृष्ट adj. thrown away, left. 4, 29.	उर् n. the belly. 2, 360. 5, 41.
उत्सेध m. the body. 5, 17.	उद्गिल adj. fat, corpulent. 2, 453.
उद्क n. water. 3, 26.	उद्क m. the future result of actions. 1, 118.
उद्क्षया f. a woman in her courses. 2, 333.	उद्लोबणिक adj. (f. i), prepared with brine. 2, 167.
उद्भूम m. fertile soil. 2, 5.	उद्वसित n. a house, a dwelling. 2, 136.
उद्यम adj. high, tall. 4, 66.	उद्यित n. buttermilk with an equal proportion of water.

2. 120. अर्धे दृषि अर्धे जलं
यत्र तद्युधित्. Rāyam. Comp.
the note on तक्ष.

उदात् 1) adj. generous, noble.
2, 201. 2) m. the high accent
or acute. 5, 77.

उदार् adj. generous, noble. 2,
201.

उदीशीन adj. northern. 1, 103.

उदीरण् n. speaking, saying.
1, 138.

उदीर्ष adj. generous, noble.
2, 201.

उड्बर् n. copper. 2, 15.

उदमनीय n. bleached clothes.
2, 396.

उद्द m. fig. a model, a pattern.
2, 223. Blk. 7, 64 as an adj.

उद्वाक n. the rope and
bucket of a well. 3, 63.

उद्वात् m. commencement. 4, 63.

उदाम् adj. unfettered, unre-
strained, free. 4, 66.

उद्दाल m. an inferior grain (*pas-*
palum frumentaceum). 2, 425.

उद्धोत m. light, brilliancy.
1, 66.

उद्गत adj. exceeding, excessive.
4, 59.

उद्घव m. joy, rejoicing. 1, 123.

उद्धन v. r. for *uddhmdna*.

उद्धार् m. debt. 2, 417.

उदुषण् n. erection of the hair
of the body. 3, 29.

उद्यूत adj. torn out, eradicated.
4, 27.

उद्धमान n. a fire-place, an oven.
2, 158.

उद्य m. a river. 3, 44. Bhk. 6,
59.

उद्धुइ adj. budded, blown. 2,
32. Comp. उचिइ.

उद्ग्र adj. excellent. 4, 59.

उद्यान n. a garden, a park. 1,
55. 83. 2, 58.

उद्योग m. exertion, persever-
ance. Comp. भृत्योग.

उद्धत्तम् n. rubbing and clean-
ing the body with fragrant
unguents. 4, 46.

उद्धान v. r. for <i>uddhamāna</i> .	उपकारिका f. a royal tent
उद्धारु m. marriage. 2, 340.	उपकार्या f. 2, 135.
उड्डर m. a rat. 2, 80. v. r. उड्डर .	उपकुल्पा f. long pepper. 2, 459.
उच्च adj. whet. 4, 82.	उपक्रम m. beginning. 4, 22.
उच्चत adj. raised, high, tall. 4, 66. 5, 14. 2, 453.	उपक्रोश m. censure, reproach. 1, 148.
उच्चिद्र adj. budded, blown. 2, 32. Ciçup. 4, 13. 31. Comp. उद्गुड़ .	उपगूरुन् n. embracing, an embrace. 2, 413. Uj. p. 150.
उच्छीथ m. a snare, a trap. 4, 97.	उपयुक्ता n. the taking prisoner. 5, 57.
उच्छिमश adj. variegated. 4, 56.	उपयोक्ता n. a present. 2, 279.
उच्छिष्ठित } adj. budded, blown.	उपश्व m. a contiguous resting place, or shelter (Comp. Bhk. पिपायाद्विगुहोपश्वान्वा- नरान्, she fed the monkies who had taken shelter in the cave). 2, 143.
उच्छीलित } 2, 32.	
उच्छुख adj. (f. ई), looking upwards. 2, 230.	उपचर्या f. the practice of medicine. 2, 457.
उच्छूलित adj. eradicated. 4, 27.	उपचार ■. 1) attention, courtesy. 1, 129. 2) a present, an offering. 2, 279.
उपकंठ 1) adj. near, neighbouring. 4, 7. 2) n. neighbourhood, vicinity. 2, 56. 58. 3, 32.	उपज्ञाप m. the stirring up disension or disunion. 4, 95. Ciçup. 2, 99.
उपकरण n. 1) an implement, instrument, tool. 5, 35. 80. 2) retinue. 2, 131.	उपजिह्वा f. a sort of wit. 3, 23.

उपशार f. the commencement of a thing not previously done. 4, 22. लघुवं केक्षयुपश्च 3, 31.

उपताप m. disease. 2, 445.

उपत्यका f. a forest at the foot of a mountain. 2, 56.

उपदृश m. a relish, a stimulant to drink. 2, 173.

उपदत् f. a present. 2, 279.

उपदीका f. a sort of ant. 3, 23. Taittr. Br. 1, 1, 3, 4.

उपद्रव m. a disaster, a calamity. 1, 127.

उपधा f. trial of honesty. 4, 72. Bhk. 7, 72.

उपधान n. a pillow. 2, 154.

उपधि m. imposition, deception. 4, 24.

उपधृति f. a ray of light. 1, 39.

उपनगर n. a suburb. 2, 131.

उपनत adj. approached, near. 4, 65.

उपनिधि m. a deposit, a trust, especially if the goods are not shown to the trustee. 1, 82.

उपनिषद् f. the knowledge of Brahman as the only existent, and the sections of the Veda which treat of this knowledge. 1, 9.

उपपति m. a paramour. 2, 229.

उपग्रह m. an eclipse. 1, 41.

उपबर्ह n. a pillow. 2, 154.

उपभोग m. enjoyment. 4, 70.

उपमर् m. — विप्रकार. 4, 84.

उपमातृ f. a fostermother, a nurse. 2, 352.

उपमान n. analogy, illustration. 5, 87.

उपयाम m. marriage. 2, 340.

उपराम m. an eclipse. 1, 41.

उपरि adv. and prep. above. 1, 102. 2, 145.

उपरिष्टात् adv. above. 1, 102. 2, 56.

उपल m. a stone. 2, 13.

उपलभित्ति f. comprehension, understanding. 2, 179.

उपलिंग n. a portent, boding misfortune. 1, 127.

उपलेपन n. ointment, unguent. 5, 11. गोचर्ममात्रभूमेस्तु
क्षुपलेपनज्ञफलं दत्त्वा। Bri-
hamārad. 34, 43.

उपवन n. a grove, a plantation. 2, 57.

उपवर्त्तन n. a country. 2, 129.

उपविष्ट adj. sitting. 2, 231.

उपवीत n. the sacrificial cord or piece of cloth worn by the three first classes of Hindus over the left shoulder and under the right. 2, 232. Comp. निवीत, प्राचीनावीत.

उपशाल्य n. an open piece of ground near a town or village. 2, 104. Comp. शैलोपशल्य, Cieup. 5, 8.

उपशाध m. sleeping alternatively. 4, 54. Said of soldiers

when mounting guard etc.

निशोयशाध, Bhk. 7, 41.
Comp. उपशाधिका रक्षस्यः
Bhk. 8, 123.

उपसंव्यान n. a lower garment. 2, 391.

उपसेयकृण n. embracing one's feet as a token of respect. 2, 243.

उपसंयाह्वा adj. worthy to be saluted in the described manner. 2, 243.

उपसन्न adj. approached, near. 4, 65.

उपसंपत्ति adj. 1) sufficient. 2, 171. 2) dead. 3, 7.

उपसर्ग m. a portent of evil omen, a calamity. 1, 127.

उपसर्जन n. something subordinate, or inferior. 4, 78.

उपसर्जनंभार्या 'a wife is subordinate or inferior (with regard to the husband'), Kshīrasvāmin.

उपसर्या f. a cow fit to receive the bull. 2, 117. Bhk. 6, 52.

उपसूर्यक n. the halo round the sun. 1, 41.

उपस्कर m. a particular condiment, consisting of mustard-seed, tamarind, peppers etc. 2, 166.

उपस्थ m. pudendum muliebre. 2, 359.

उपस्थित adj. approached, near, at hand. 4, 63.

उपस्वर्णन n. rinsing the mouth, sipping water for the purpose of religious purification. 2, 253.

उपहसित n. ridiculing, derision. 4, 46.

उपहार m. tribute, a present, a gift. 1, 128.

उपहर n. 1) vicinity. 5, 5. 2) solitude. 4, 23.

उपर्गु adv. privately, secretly. 4, 23.

उपाकृत m. an animal immolated after previous solemn prayers. 2, 262.

उपाश्र n. something subordinate or inferior. 4, 78.

उपात्त m. an elephant out of rut. 2, 65.

उपादान n. a present. 2, 279.

उपाधि m. consideration of moral duties. 4, 85.

उपाध्याय m. an expounder of the sacred books, a teacher, ■ preceptor. 2, 245. यो
उधापयेदेकदेशं शुनेर्गा-
न्यथाधि वा : वृत्त्यर्थं स
उपाध्यायो विहासः परि-
गीयते ॥ Kāçikh. 36, 54.

उपानस्त् (nom. उपानत्) f. a shoe of leather. 2, 156.

उपात n. vicinity. 4, 8. Comp नयनोपात.

उपायन n. a present, a gift. 2, 279.

उपालंभ m. reproach, censure. 1, 154.

उपासग m. a quiver. 2, 310.

उपासना } f. worship, adoration, devotion. 1, 129.
उपास्ति }

अर्द्धे m. Vishnu or Krishna. 1, 23.	2, 371. Comp. अ॒सि॒रु॒ह्. Cf. Ciqup. 8, 59.
अयव्यंजन adj. having the marks of both sexes. 2, 275.	
अमा f. 1) linseed. 2, 427. 2) the wife of Qiva. 1, 16.	अ॒र् 1) adj. (f. अ॒र् or अ॒र्वी), large, great. 4, 14. 2) f. अ॒र्वी, the earth. 2, 1.
उमापति m. Qiva. 1, 11.	अ॒र्वरा f. fertile soil. 2, 3.
उम्म n. a field of linseed. 2, 8. Comp. श्रौमीन.	अ॒र्वशी f. the name of an Apsaras. 1, 88.
उग m. a snake. 3, 18. 1, 119.	उल्लय m. 1) a shrub. 2, 35. 2) a kind of grass (<i>saccharum cylindricum</i>). 2, 36. Cf. Ciqup. 4, 8, 5, 62. Comp. Hindi <i>ulka</i> .
उण {m. a ram. 2, 124. उभ्र}	
उरी , a particle expressing 1) expansion, (उरीकृत्य पट, 'having spread out the cloth'); 2) assent or acceptance, (Comp. तद्वलेन च किं राज्ये नयदमुररीकृते Kāçikb. 45, 93. तद्विनमुररीकुरु Kāçikb. 59, 36.) 5, 99. Comp. उरी.	उलूकू m. an owl. 2, 91.
उर्क्षद m. a corslet, a mail. 2, 304.	उल्का f. a flame. 1, 67.
उस n. the breast. 2, 372.	उल्मुक n. a fire-brand. 1, 67.
उसित m. the female breast.	उष्टकसन n. erection of the hair of the body. 3, 29. Probably from उष्टा - उष्टा Lat. <i>villus</i> , and कसन.
	उष्टाघ adj. recovered from sickness, convalescent. 2, 225.
	उष्टाप m. an outcry. 1, 150.
	उष्टीच m. an awning, a canopy. 2, 155. उष्टोचैसंद्रवासुभिः

Kāṇik. 3, 12. धृत्स्तेभपता-	अस् n. the dawn. 1, 111.
काश विनिवोष्टोचकानि	उआरमणा m. a name of Ani-
च, ibid. 34, 106.	ruddha, the husband of Ushas. 1, 34.
उल्लोल m. a surge, a billow.	उद्धु m. a camel. 2, 125.
3, 31. Comp. कृष्णोल.	उड्हिका f. an earthen vessel
उत्त्वा n. the uterine germ. 2,	5, 4.
345.	उषा adj. hot, warm. 1, 40.
उत्त्वणा adj. exceeding, much.	उषिका f. rice-gruel. 2, 165.
4, 59.	उषीष m. n. 1) a turban. 5,
उशनस् m. (nom. उशना), the	10. 2) a diadem. 2, 410.
planet Venus. 1, 48.	उत्त्र 1) m. a ray of light. 1, 39.
उशीर् n. the fragrant root of	2) उत्त्रा f. a cow. 2, 113.
andropogon muricatum. 2, 467.	
उषबुध m. a name of Agni. 1, 62.	

अ.

उधस् n. an udder. 2, 116.	ceptance. 5, 99. कार्यं दक्षे-
उधस्य n. milk. 2, 119.	षोरीकृतं व्यथा, Bhk. 8, 11.
उत्त्वा m. a man of the third,	Comp. उरी.
or agricultural and mercan-	
tile caste. 2, 415.	उत्तु m. the thigh. 2, 360, 368.
उरी, ■ particle expressing 1)	उत्ति m. 1) power, energy. 4, 94.
expansion; 2) assent or ac-	2) the month Karttika (Octo-
	ber-November). 1, 114.

ऊर्णनाथ m. a spider. 2, 101.

ऊर्णायु m. 1) a ram. 2, 124. 2)
a woollen blanket. 2, 396.

ऊर्ध्वः 1) adj. high, raised up. 2,
231. 2) **ऊर्ध्वः**, adv. on high, up,
upwards. 1, 102. 2, 303. 4, 83.

ऊर्ध्वदृम adj. raised up, stand-
ing up. 2, 231.

ऊर्ध्वलोक = heaven. 1, 3.

ऊर्भि m. f. a wave. 3, 31.

ऊर्भिका f. a finger-ring. 2, 404.
दीक्षितेन परिशाता देवात्

घूतकृतः करे । उवाच दी-
चितस्तं च कुतो लभा
बयोर्भिका॥ Kāśikha. 13, 69.

ऊर्भिमत् adj. bent, crooked.
4, 11.

ऊषणा n. pepper. 2, 461. Comp.
उष्णूणा.

ऊष्मन् m. heat. 1, 67.

ऊर्म n. a spot with saline soil.
2, 3.

ऊर्ह m. reasoning. 1, 10.

८.

माक्य n. property, wealth. 1, 80.

मात्रा 1) m. a bear. 2, 73. 2) n.
a star. 1, 51.

मत्तेश m. the moon. 1, 42.

मत्तु adj. straight. 1, 57.

मत्ता n. debt. 2, 417.

मत्त n. truth. 1, 144. Comp. **मनृत.**

मत्ति f. = road (?). 5, 29.

मत्तु m. 1) a season of the Hindu

year, consisting of two months.
1, 113. 2) the menses. 5, 48.

मत्ते prep. with acc. or abl., ex-
cept, without. 5, 90.

मत्तु m. a god, a deity. 1, 4.

मत्तम् m. a bull. 2, 108

मत्ति m. a seer, a prophet, a
saint. 2, 257.

मत्त्य m. the black antelope. 2, 75.

The correct spelling is **मत्त्य**.

४.

एककुडली m. a name of 1) Baladeva. 1, 28. 2) Kuvera. 5, 2.

एकतान् adj. intent or bent upon one object. 2, 379.

कृष्णकलानाल्मन् Gg. 12, 28.

एकदृत m. a name of Ganęça. 1, 18.

एकदश m. a crow. 2, 90.

एकदेश m. a part, a portion. 4, 59.

एकमह n. time being, same time. 4, 67. Used chiefly adverbially in the loc.

एकवदी f. a path. 2, 105.

एकयष्टि f. a single string of pearls. 2, 408. Com. **एकावली**.

एकाय adj. turned towards one point, intent upon one object. 2, 379.

एकात adj. private, secret, hidden. 4, 23.

एकायन adj. — **एकाय**. 2, 379.

एकावली f. a single string of pearls. 2, 408.

एड adj. deaf. 2, 454.

एडगल m. the ringworm-shrub (cassia alata Lin.) 2, 464.

एण्डा m. a kind of deer. 2, 75.

एध m. fuel. 1, 69.

एधस n. fuel. 1, 69.

एनस n. sin. 3, 5.

एर्धारु m. f. a cucumber. 2, 54.

एषणा 1) m. an iron arrow. 2, 312. 2) f. **एषणा**, begging solicitation. 2, 205.

४.

ऐकमारिका m. a thief. 2, 183.

ऐनिष्टा n. oral tradition, a legend. 1, 147.

ऐद्र adj. (f. t), belonging to Indra. 1, 101.

ऐंडलुमिक adj. bald in consequence of disease. 2, 453.

ऐरावण m. Indra's elephant. 1, 61.

ऐरावत 1) m. Indra's elephant, placed at the east quarter. 1, 61, 104. 2) f. **ऐरावती**, lightning. 1, 60.

ऐलविल m. a name of Kuvera. 1, 78.

ओ-

ओकस् n. a dwelling, a house. 2, 136.

ओव m. 1) a stream, a current, a course of water. 3, 47. 2) a multitude. 4, 1.

ओकार m. the mystic syllable Om. 1, 8.

ओजस् n. vitality, power, strength. 4, 38.

ओडुपुष्य n. the China-rose. 2, 52.

ओतु m. f. a cat. 2, 81.

ओदन m. boiled rice. 2, 164.

ओषधि f. an annual plant. 2, 25.

ओषधीश m. the moon. 1, 42.

ओचु 1) m. the lip. 2, 369, 365, 370. 2) f. **ओसो**, a plant (*bryonia grandis* Lin.) 2, 48.

औ-

औत्सुख्य n. anxiety, eagerness, regret. 4, 57.

औद्रिक adj. (f. द्रि), voracious. 2, 195.

शौधिक adj. (f. दि), fit, proper. 4, 61.

शौपदास्त्र m. a royal elephant. 2, 69.

शौमीन n. a field of linseed. 2, 8. Comp. उम्या.

शौरभ m. a woollen blanket. 2, 396.

शौर्व m. submarine fire. 1, 70.

शौषीर n. a couch, serving also the purposes of a chair or, according to Subhāti: 1) a couch, 2) a chair. 1, 121.

शौष्य n. any drug or medicament. 2, 458.

क.

क m. 1) the god Brahman. 5, 61. 2) wind. 5, 61. 3) n. the head. 5, 61. 4) water. 3, 26. 5, 61. 5) pleasure. 5, 61.

केसगित् m. Krishna. 1, 25.

ककुद m. n. 1) the top of a mountain. 5, 33. 2) a bull's hump. 2, 111. 3) eminence, superiority. 5, 35. Also ककुद f. with the same significations.

ककुदत् 1) m. a bull. 2, 108. 2) f. (सती), the hips and loins. 2, 357.

ककुम् f. a region, a quarter. 1, 100.

ककुम m. a tree (*terminalia arjuna* Rox.), 2, 40.

कक्षाद्व adj. hard. 2, 187.

कक्षा m. 1) the hem of a garment tucked into the waistband. 5, 47. 2) a creeping plant. 5, 47. L कक्षा. 3) the armpit. 2, 370. 4) a girdle. 5) a piece of cloth worn between the legs to conceal the privities. 6) a court in a palace etc. Comp. प्रावेश्यततः: कक्षां द्वितीयां राजवेश्मनः Devibhāg. I, ch. 54. 7) a house (? मेहे पकोष्टे seems a mistake of the ms. for गेह्य-कोष्टे). 5, 56.

कार्तिर् n. an inner court of a palace etc. 2, 149.

कर्त्तापट m. a piece of cloth serving to cover the privities. 2, 256.

कर्त्त्या f. an elephant's girth. 2, 66.

कंकट m. armour, mail. 2, 304.

कंकण m. n. an ornament for the wrist, a bracelet. 2, 403.

कंकत n. a comb. 2, 156.

कंकपत्र m. an arrow. 2, 311.

कंकानि n. a skeleton. 3, 11.
वद्धः पातु रविः शशवर्गमि
सूर्यः स्वयं सदा। कंकालं मे
सदा पातु सवदेवनमस्कृतः॥
Brahmav. III, 20, 26.

कंकेणि f. the Açoka tree. 2,
37. Anandal. 86.

कंसु f. a kind of millet (*panicum italicum* Lin.). 2, 427.
Hind. *kangni*.

कात्त m. the hair of the head. 2, 375.

कथितः, & particle introducing

1) a direct question with expected positive answer, (कथित्वं पुराणामधीषे, do you read the Purâna?); 2) a kind enquiry, (कथित्वावति मे माता, I hope my mother is living?). 5, 93.

कच्छ m. 1) the bank of a river. 3, 45. 2) the hem of a garment tucked into the waist-band. 5, 47.

कच्छय m. a tortoise. 3, 34.

कच्छु f. scab or itch. 2, 447.

कडगल n. lamp-black, and a collyrium prepared from it. 2, 400.

कचुक m. 1) mail, armour. 2, 397. 2) the skin of a snake. 3, 22.

कचुकिनि m. 1) an attendant on the women's apartments. 2, 272. 2) a snake. 3, 18.

कर् m. 1) the hip. 2, 373. 2) the temples of an elephant. 2, 61.
3) the outskirts of a town. 2, 104. 4) — समय. 3, 34.

काञ्च m. 1) the ridge of a mountain. 2, 11. 2) a bracelet. 2, 402. 3) an army. 5, 4.

कराक्ष m. a side-glance. 2, 412.

करान्त m. a boiler. 2, 160.

कटि and **कटी** f. the hip, the loins. 2, 357. 5, 38.

कटिप्रोष्य m. the buttocks. 2, 358.

कटिशीर्वक m. the hip, the loins. 2, 373.

कटिसूत्र n. a silk cord worn by females round the loins. 2, 403.

कटीर n. the hip, the loins. 2, 357.

कटु adj. strong-scented, pungent. 5, 27. लोकमृणः प-

रिमलैः परिपूरितस्य का-
म्बीरजस्य कुतापि नि-
तातरम्यत. Bhām. 1, 59.

कट्टर adj. contemptible. 2, 223.

कठिन adj. hard, solid. 2, 187.
5, 39.

कठोर adj. hard, solid. 2, 187.

कड adj. dumb. 2, 454.

कडेगर m. chaff, husk. 2, 423.

कडार adj. (L हृ), tawny. 4, 50.

पथ्यितः करभक्ठकडार्
Clipup. 5, 3.

कण m. 1) a single grain of rice etc. 2, 423. 2) a particle, a small bit. 4, 3. 3) a spark. 1, 67. 4) f. **कणा**, long pepper. 2, 459.

कणिण n. an ear of corn. 2, 424.

कंडक n. erection of the hair of the body. 3, 29. **कंटकवती**
तद्य यीवा Anand. 68.

कंटकारिका f. a plant (*solanum jacquinii* Lin.). 2, 464.

कंठ m. the throat, the forepart of the neck. 2, 361. 252. 367.

कंठिका f. a single string of pearls. 2, 408.

कंठीर्व m. a lion. 2, 59.

कंदरा f. a principal artery of the body. 3, 12.

कंदू f. itching, scratching, the itch. 2, 448.

कंदूति १—**कंदू**. 2, 448. **गवा-**
कुङ्कुम वो दृश्य गोकंदूतिन्
वै कृता K&gkh. 7, 34.

कंदूधन n.—**कंदू**. 2, 448.

कंदूया f.—**कंदू**. 2, 448.

कथन n. saying, telling, relating. 1, 138.

कथा f. a tale, a story. 1, 152.

कटक m. an awning, a canopy. 2, 155. 5, 62.

कर्त्तन n. destroying, killing. 2, 323.

कर्त्त्व or कर्त्त्वक n. a mass, a multitude. 4, 1. **कर्त्त्वाना**

कर्त्त्वेषु मुञ्जद्वोलंबयुद्भक्ते
K&gkh. 32, 94. गोपकर्त्त्व
Gg. 2, 4. **फेनकर्त्त्व** Gg. 11,

25. **मृगाणां कर्त्त्वकं** Bhk. 2,
17. **षट्लापिकर्त्त्वकं** Ciçup. 6,

31. **ग्रसकर्त्त्वकं** Ciçup. 6, 26.
स्त्रीकर्त्त्वकं MArt. 6, 8.

कर्त्त्य adj. mean, miserly, stingy. 2, 192.

कर्त्तली f. 1) the plantain or banana tree. 2, 37. 2) a flag carried by an elephant. 5, 17. Comp. Ciçup. 5, 2.

कहु 1) adj. brown, yellowish. 4, 50. 2) **कहु** f. the mother of the Nāgas. 1, 119.

कहद adj. speaking improperly. 2, 223. **प्रियापार्य** कहद
चूंसको किलं ब्रातं Bhk. 6, 75.

कनक 1) n. gold. 2, 19. 2) f. **कनका**, one of the seven tongues of Agni. 1, 68.

कनकोलुका f. a golden vase. 2, 160.

कनिष्ठ 1) m. a younger brother. 2, 351. 2) f. **कनिष्ठा** or **कनिष्ठका**, the little finger. 2, 383. 5, 7.

कनीनिका f. the pupil of the eye. 2, 365.

कंदू m. a bulbous root. 2, 28.
3, 60

कंदर् m. कंदरा f. a cave. 2, 12.	कापि॒ m. a monkey. 2, 76, 77.
कंदर्प m. Kâma. 1, 32.	कपिंजलि॑ m. the francolin partridge. 2, 99.
कंड m. f. an iron plate or pan for baking cakes etc. 2, 158.	कपिलि॑ adj. tawny. 4, 51.
कंधा॑ f. the neck. 2, 361.	कपिश्चि॑ adj. of a dark brown colour. 4, 50.
कन्यकुञ्जा॑ f. a pr. of a city, Kanoj. 2, 132.	कपिशीर्ष n. the coping of a wall. 5, 2.
कन्या॑ f. a young girl. 2, 328.	कपोत॑ m. a dove or pigeon. 2, 99.
कन्यापुत्र m. the child of an unmarried girl. 2, 346.	कपोतपाली॑ f. a dove-cot. 2, 148. Cîgu. 3, 51.
कपूर् n. deceit, fraud, illusion. 4, 24, 5, 18.	कपोलि॑ m. the cheek. 2, 367, 387.
कपृदि॑ m. 1) a small shell used as a coin. 3, 42. 2) the braided hair of Cîva. 1, 14.	कफ॑ m. phlegm. 2, 450.
कपट्टिन्॑ m. a name of Cîva. 1, 11.	कफिणि॑ f. m. the elbow. 2, 378.
कपाट m. n. the leaf of a door. 2, 133.	कपैध॑ m. a headless trunk ('retaining some power of action'). 3, 8.
कपाति॑ n. 1) a fragment of broken earthen-ware. 5, 18. 2) the skull. 3, 11. Comp. testa.	कमठ॑ m. a tortoise. 3, 34.
कपातिन्॑ m. a name of Cîva. 1, 12.	कमडल्लु॑ m. an ascetic's or student's water-pot. 2, 256.
	कमलि॑ 1) n. a lotus. 3, 57. 2) f. कमली॑, a name of Lakshmi.

- १, ३। ब्राह्मण. III, २२, २.
शाधिपत्यकमला तिवंचला।
 Kāçikha. १५, ३४. Gg. १, १७.
- कमलासन** m. Brahman. १, ७.
 Ks. ७, ७०.
- कमितु** m. a lover. २, ३४२.
- कंप** m. trembling, tremor. २,
 ४४६.
- कंबलन** m. a blanket. २, ३९६.
- कंबलवाल्याक्षु** m. a cart drawn
 by oxen. २, २८९. This word
 is m. and n., but कंबलि-
 वाल्याक्षु seems to be the more
 correct spelling. कंबलिन् is
 said to signify 'having a dew-
 lap, an ox'.
- कंचु** m. a conch, a shell. ३, ४२.
 Bhk. ३, ३४.
- कंचुयीवा** f. a neck marked
 with three lines like a shell.
 २, ३६२. The same is called
 त्रिवलया.
- कम्** adj. loving, desirous, lust-
 ful. २, २२६. Bhk. ४, २०, ७, २४.
- कर्** m. १) the hand. २, ३५६. २)
- the distance from the elbow
 to the tip of the middle fin-
 ger, taken as a measure. २,
 ३६१. ३) a ray of light. १, ३९.
 ४) tax, impost, revenue. २, २७८.
- करैक** m. १) hail. १, ५९. २) an
 ascetic's waterpot. २, १६२.
- करैज** m. a tree (*dalbergia ar-*
borea Willd.). २, ४३.
- करू** m. १) an elephant's tem-
 ples. २, ६१. २) a crow. २, ९०.
- रुद्रः करुषः करु**, Kāçikha.
 ६८, ५३. **करुषो रारुद्रितयेषः**
 ibid. ५६, २६.
- करूणा** n. १) an instrument or
 means. ५, ८०. २) an organ of
 sense. २, ३८०. ३) the body.
 ५, १०.
- करूणमाम** m. the senses col-
 lectively. ५, २५.
- करूपन** n. a saw. २, ३२०. **चि-**
दारथास्य मूर्धनि करूपनेण
दारुवत्। Kāçikha. ८, ६०.
- करूपत्ति** m. a sword. २, ३१७.
- करूभि** m. १) the distance from
 the wrist to the tip of the

little finger. 5, 7. 2) a young camel. 2, 125.

कर्मुक n. a weapon thrown by the hand, e. g. a dart. 2, 307.

कर्मिक adj. mixed. 4, 56.

कर्मग m. barley-meal mixed with curds. 2, 166.

कर्मूक m. a finger-nail. 2, 356.

कर्मीर m. a shrub (*oleander* or *nerium odoratum*) 2, 39.

कर्माखा f. a finger. 2, 361.

कर्मसीकर m. the water which an elephant ejects from his trunk. 2, 61. Pk. 1, 30.

कर्म्माट n. the bulbous root of a lotus. 2, 28.

कर्माय n. the tip of an elephant's trunk. 2, 64.

कर्माल adj. great, large. 4, 68.

कर्मिन् m. an elephant. 2, 59, 3, 41.

कर्मिपोत m. a young elephant. 2, 69.

कर्मिमकर m. a fabulous sea-monster. 3, 38.

कर्मिवेशमती f. a flag carried by an elephant. 5, 17.

कर्मिसंघ m. a flock of elephants. 5, 25.

कर्मीर 1) m. a jar, a water-vessel 2, 161. 2) n. the shoot of a bamboo. 5, 42. 3) a shrub (*capparis ap'hylla Rox.*) 5, 42. 4) f. **कर्मीरी**, the root of an elephant's tusk. 2, 68.

कर्मीक n. fight, battle. 4, 76.

कर्मिष n. cowdung. 2, 118.

कर्म्मा 1) m. the pathetic sentiment in poetry. 1, 92. 2) f.

कर्मणा, compassion. 4, 39. 5, 7.

कर्मण m. a tree (*citrus decumana*) 2, 39.

कर्मणि 1) m. the male elephant. 2) f. the female elephant. 5, 47.

कर्मोटि f. the skull. 3, 11. Also

कर्मोटी. नृकर्मोटी तथा ३-

रिकर्मः Mabi. 24. लाक्ष्मे नृक-
र्मोटीय Kālīkh. 73, 137.

- कर्क** m. a white horse. 2, 282.
कर्कट 1) m. a crab. 3, 36. 2) f. कर्कटी, a sort of cucumber (*cucumis utilissimus* Rox.). 2, 54.
कर्केशु m. f. the jujube. 2, 39.
कर्कटी f. a waterpot. 2, 162.
कर्कटी तोयपूरिता Chāra-dātil. t.
कर्कश adj. hard, firm. 2, 187.
कर्कारू m. a pumpkin-gourd. 2, 54.
कर्ष m. the ear. 2, 361.
कर्णधार or **कर्णधारक** m. a pilot, a helmsman. 3, 33.
कर्णपर m. an ornament for the ear. 2, 399.
कर्णमूल n. the root of the ear. 2, 62.
कर्णमोटी f. the name of a goddess, one of the incarnations of Durgā. 1, 17.
कर्णपष्टेन n. an earring. 2, 401.

- कर्णालीकरूणा** n. an ornament for the ear. 2, 401.
कर्पिका f. 1) any ornament for the ear. 2, 401. 2) the tip of an elephant's trunk. 2, 64. 3) the pericarpium of a lotus. 3, 60.
कर्पिकार m. a tree (*pterospernum acerifolium*). 2, 44.
कर्णिरथ m. a litter borne on men's shoulders. 2, 290.
कर्णेश्वर m. a slanderous whisperer, a tale-bearer. 2, 191. Bhk. 3, 7. Ānandalah. 55.
कर्तन n. cutting, clipping, shearing. 4, 44.
कर्तटी f. 1) scissors, shears. 2, 440. 2) the feathered part of an arrow. 2, 313.
कर्दम m. mud, mire 3, 56.
कर्त्त m. a rag, ragged clothes. 2, 393.
कर्त्तर m. a pot, a boiler. 2, 160.
कर्यास m. the cotton-plant. 2, 47.

कर्पूर m. camphor. 2, 390.

कर्पुर 1) adj. greyish, variegated. 4, 56. 2) n. gold. 2, 19.

कर्मठ adj. accomplishing one's work carefully or scrupulously. 2, 214. Bkh. 1, 11.

ब्रह्मकर्मसु कर्मठौ Pk. 1, 14.
इत्यादानादिक्रियाकर्मणो

विषः Pk. 1, 9. 3, 6.

कर्मण्या f. wages. 4, 43.

कर्मन् n. an act, an action. 4, 88. 2, 228.

कर्मदिन् m. a religious mendicant of the Brahminical caste. 2, 254.

कर्मविधाक m. the result of actions done in former stages of existence. 5, 13. Mārk. 10, 71.

कर्मशाला f. a workshop. 2, 142.

कर्मशील adj. able to accomplish a work. 2, 215.

कर्मण् m. one who accomplishes his work assiduously or scrupulously. 2, 214.

कर्मसंन्यासिक m. one who has cast off all worldly desires, an ascetic. 2, 239.

कर्मसात्त्वि m. the sun. 1, 37.

कर्मच m. = husbandman. 2, 419.

कर्ष f. a canal. 3, 44.

कर्त्त adj. (a note or tone) inarticulate, but melodious. 1, 140.

कर्त्तकंठ m. the Indian cuckoo. 2, 88.

कर्त्तकर्त्त्व m. the confused noise of a crowd. 1, 139.

कर्त्तक m. (n.) 1) a stain, a spot. 1, 45. 5, 34. 2) a blemish, a fault. 5, 34.

कर्त्तव्य n. 1) the hips and loins. 2, 357. 2) a wife. 2, 339.

कर्त्तवौति n. 1) gold. 5, 20. Comp. Ciçup. 3, 47. 4, 31. 2) silver. 2, 17.

कर्त्तव्य m. a young elephant. 2, 69.

कर्त्तम् m. a sort of rice. 2, 425.

कर्त्तव्य m. an arrow. 2, 311.

कलन्त्र n. 'the uterine germ'.
2, 345.

कलादिक m. a sparrow. 2, 88.

कलश m. a jar, a jug. 2, 161.

कलन्त्र m. quarrel, strife, contention. 2, 298. 5, 3.

कलहंस m. a kind of goose with greyish wings. 2, 98.

कला f. a measure of time. 1, 105. According to Manta (— Narasinha) 48 seconds; according to Am. and H.C. 8 seconds.

कलादृ m. a goldsmith. 2, 433.

कलातंत्र n. interest on money. 2, 417.

कलाप m. 1) a peacock's tail. 2, 87. 2) a quiver. 2, 310. 3) a zone. 2, 405.

कलापिन् m. a peacock. 2, 86. Ciqu. 6, 31.

कलाय m. peas (*pisum sativum*). 2, 427.

कलि m. 1) a tree (*terminalia*

belerica). 2, 463. 2) contention, strife. 2, 298. 5, 3.

कलिका f. a bud. 2, 31.

कलिंग m. the fork-tailed shrike. 2, 93.

कलिन्द adj. impervious, inaccessible, crowded. 4, 92.

कलेश n. the body. 2, 355.

कलक n. sin. 3, 5.

कलप m. a precept, an injunction. 5, 40.

कल्पन n. cutting. 4, 44.

कल्पपाल m. a distiller of spirituous liquors. 2, 438.

कल्पवृक्ष m. a fabulous tree of Svarga, granting every thing desired. 1, 135.

कल्पात m. the end of a *kalpa*, or of a day and night of Brahman, at the end of which the total destruction of the world ensues. 1, 117. Mārk. 8, 115.

कलिपत adj. (an elephant) armed for war. 2, 66.

कर्त्तमण m. a stain, a blemish, sin. 3, 5.	178. 2) m. a name of Qukra. 1, 48.
कर्त्तमाष adj. (f. दृ), 1) greyish white. 4, 51. 2) variegated. 4, 56.	कटिक n. the bit of a bridle. 2, 287.
कर्त्त्य 1) adj. well, healthy. 2, 225. 2) n. the dawn, the morning. 1, 111. 3) yesterday. 5, 23. 4) spirituous liquor. 2, 175.	कशट f. a whip. 2, 287.
कर्त्त्याणि 1) adj. (f. दृ) lucky, auspicious. 1, 122, 5, 100. 2) n. gold. 2, 18.	कश्मल्ल adj. foul, dirty. 4, 42.
कर्त्तमक adj. deaf and dumb. 2, 454.	कश्य n. 1) spirituous liquor. 2, 175. 2) the flank of a horse. 2, 286.
कर्त्तोन्न m. a surge, a billow. 3, 31.	कश्यपनेत्र m. a name of Garuda. 1, 30.
कत्रच n. armour, mail. 2, 304. 5, 9.	कश्याय adj. 1) of an astringent flavor. 4, 86. 2) fragrant. 5, 27.
कवाचित् adj. clad in armour. 2, 305.	कसेरु n. the backbone. 3, 12.
कवर् 1) adj. mixed, blended. 4, 56. Comp. व्याकीर्णमित्यकवर् कवरी तरुण्याऽऽप्ति. 5, 19. 2) f. कवरी, afraid of hair. 2, 375.	कस्तूरिका f. musk. 2, 389.
कवि 1) adj. wise, clever. 2,	कल्पार n. the white water-lily. 3, 59. Mārk. 6, 21.
	कौस्य n. brass. 2, 15.
	काक m. 1) a crow. 2, 90, 5, 23. 2) a sort of tree. 5, 26.

काकतुड m. a dark species of agallochum. 2, 390.	ebony (<i>bauhinia variegata</i>). 2, 51.
काकतुडिका f. a tree — ता-यिच्छ (?) 2, 48.	कौची f. a girdle, a zone. 2, 405. 5, 56.
काकरह m. three or five locks left on the crown or the sides of the head of children (of the military class) at the time of tonsure. 2, 377.	कौचीदृ n. the hips and loins. 2, 357.
काकु f. a significative alteration of voice. 1, 143. 150.	कौजिक n. sour gruel. 2, 163.
कोफुह n. the palate. 2, 366.	काड m. n. 1) a stalk, a stem. 2, 424. 2) an arrow. 2, 311. 312. 5, 81. 3) a multitude. 5, 81. 4) season, opportunity. 5, 81. 5) water. 5, 81. 6) used at the end of compounds, to express a censure: bad, inferior. 2, 182. 5, 81.
काकोदर m. a snake. 3, 18; e. g. काकोदरसोदरः खलः;	कौडपट m. — अपटी 2, 154.
काकोल m. 1) a raven. 2, 91. 2) a sort of poison. 3, 25.	काउस्युष m. a Brahman, who lives by the profession of arms. 2, 250.
कांचा f. wish, desire. 4, 25.	कातर adj. irresolute, timid. 2, 199.
काच n. (?) the looped strings by which the articles to be carried are suspended to the cross-pole. 4, 73.	कात्यायनिका f. a middle-aged woman. 2, 330.
काचित adj. suspended in a <i>kacca</i> . 4, 83.	कात्यायनी f. Durgā. 1, 15.
कोचन n. gold. 2, 19.	काटंब m. a kind of goose with grey wings. 2, 99.
कोचनारक m. a species of	

कार्दशी f. a sort of spirituous liquor. 2, 174.

कार्दविनी f. a series of newly arisen moving clouds. 1, 59.

काकवेय m. a snake. 3, 18.

कानन n. a grove, a wood. 2, 53, 5, 13.

कानीन m. the son of an unmarried young woman. 2, 346.

कात 1) adj. lovely. 4, 4. 2) m. ■ lover, a husband. 2, 342. 3) f. **काता**, a mistress, a wife. 2, 327.

कातार् n. 1) ■ difficult road. 5, 30. 2) a forest. 2, 55.

काति f. splendour, beauty. 5, 27.

कादिशीक adj. not knowing where to resort to (**का॒ दि॒श**)

प्रपाभीति व्याकुलः (Ksh.), put to flight. 2, 324. **कंदिषीकमभवज्जगत्** Kaçikha. 2, 27. **कादिशीका निषादास्तु**

विविशुसत्रः, ibid. 50, 78.

कापाटिक v. c. for **कार्पटिक**. 2, 194.

कापिशरथन n. a sort of spirituous liquor. 2, 175.

कापेय n. the tricks and doings of a monkey. 2, 77.

काम m. 1) wish, desire. 5, 93.

2) the god of love. 1, 32. 3)

कामं adv. according to one's wish. 4, 33.

कामदंसिन् m. a name of Civa. 1, 12.

कामना f. wish, desire. 4, 25.

कामयतो f. the wife of Kama. 1, 34.

कामयाल m. a name of Baladeva. 1, 29.

कामाकुण m. a finger-nail. 2, 336.

कामिन् 1) adj. wishing, desiring, lustful. 2, 226. 2) f. **का॒ मि॒नी**, ■ loving or beloved woman. 2, 326.

कामुक adj. desirous, lustful. 2, 226.

कांबोज़ा m. a horse of the breed of Kambojā. 2, 284. Pl. 4, 174.	कार्पटिक m. a juggler, a cheat. 2, 194. चाटा: कार्पटिकाः प्रसृतः Bhavishyap.
काय m. the body. 2, 353. 5, 10, 17.	कार्पास n. cotton-cloth. 2, 393.
कायस्थ m. a man belonging to the writer-cast, a copyist, a clerk. 2, 431.	कार्मणा n. sorcery. 4, 31. का चित्कार्मणात्त्वज्ञा KA-çikha. 45, 9. ~
कारुणि n. —शक्ति. 5, 78.	कार्मुक n. a bow. 2, 309.
कारुणा f. torment. 3, 4.	कार्मुककोटि f. the notched end of a bow. 2, 310.
कारणिक adj. (f. आ or ई), investigating, examining. 2, 234.	काल m. 1) time. 1, 105. 5, 40. 51. 83. कालक्रियाभान n. a measure of the duration of (musical) time. 1, 94. काल-
कारुडश m. 'a sort of duck.' 2, 99.	विशेष m. a particular (point of) time. 5, 63. 2) death. 3, 11. 5, 83. 3) Yama. 1, 71. 5, 83. 4) f. काली , a name of Durga. 1, 15.
कारा f. confinement, captivity. 3, 4.	काल adj. (f. ई), black. 4, 49. 5, 83.
कारु m. a mechanic, an artisan. 2, 438. 142. 5, 78.	कोलकूट m. a particular poison. 3, 25.
कारुण्य n. compassion. 5, 37.	
कार्त्तस्वर n. gold. 2, 19.	
कात्तिक m. an astrologer. 2, 248.	
कात्तिकेय m. Skanda, the deity of war. 1, 19.	

कालज्वर n. the liver. 3, 13.
कालशेय n. buttermilk. 2, 120.
कालरियस n. iron. 2, 16.
कालिदी f. the Yamuna. 3, 52.
कालिंदीकर्णण m. a name of Baladeva. 1, 29.
कालिंदीसोदर m. a name of Yama. 1, 71.
कालेय n. saffron. 2, 388.
काल्या f. a cow fit to receive the bull. 2, 117.
काल्य m. Çukra. 1, 48.
काश m. a kind of reed (*saccharum spontaneum*) 2, 36.
काशि f. Benares. 2, 132. Also
 काशिका, e.g. तैव रुषुमः
 कालो घट्यायते काशिका.
Kaçikh. 58, 14, 79, 36.
काष्मीर n. saffron. 2, 388.
काष्यपी f. the earth. 2, 2.
काष n. wood. 2, 338.
काष्टतच् m. (nom. तच्) a carpenter. 2, 432.

काष्ठ f. 1) a region or quarter of the world. 1, 100. 2) a measure of time, eighteen twinklings of an eye. 5, 51. 3) excellence. 5, 51.
कास m. cough, catarrh. 2, 446.
कासर m. a buffalo. 2, 72.
कासार m. a pond. 3, 53.
किंवदंती f. rumour, report, whether true or not. 1, 147.
किंशारु m. 1) the beard of corn. 2, 424. 2) an arrow. 3, 3.
किंशुक m. a tree (*butea frondosa*). 2, 42.
किंकिरीयि m. the blue jay. 2, 92.
किंकर् m. a servant. 2, 210.
किंषिणी f. a small bell, a tinkling ornament. 2, 405.
किंकिराति n. the blossom of a species of amaranth. 2, 52.
किंचन adv. somewhat. 5, 96.

किंचित् adv. 1) somewhat. 5, 96. 2) a little. 4, 3, 5, 96.

किंचुलक m. an earthworm. 3, 39.

किंतल्क n. the filament of the lotus and some other flowers. 3, 60.*

कितव m. a gambler. 2, 233.

किनर् m. a demigod attached to the service of Kuvera. 1, 82, 87. Comp. किंपुरुष.

किनरेशर् m. a name of Kuvera. 1, 78.

किंपचान adj. niggardly, avaricious. 2, 192. Comp. मितपच.

किंपाक् m.—**महाकाल.** 2, 48.

किंपुरुष—किनर्. 1, 82.

किर् v. r. for **किरि.** 2, 71.

किरणि m. a ray of light. 1, 38.

* This word is as well n. as m. Comp. H.C. 4, 232, where the comm., in explaining किंतल्क केसरी, says expressly: पुङ्कोवलिग्यावेतो ॥

किरात m. 1) the name of a mountainous savage tribe. 2, 444. Kum. 1, 6, 15. Rgh. 4, 76. 2) a dwarf. 2, 456.

किरि m. a hog. 2, 71.

किरीट m. n. a crest, a diadem. 2, 410.

किमर्मि adj. variegated. 4, 56.

किल adv. 1) as reported (अधानं कंसे किल वासुदेव). 2) probably (अर्जुनः किल जेष्ठते कुद्रन् Kshirasv.). 5, 88.

किलाट m. 'inspissated milk.' 2, 169.

किलास n. a sort of cutaneous eruption. 2, 447.

किल्लिष n. wrong, sin. 3, 5. :

किशोर् or **किशोरक** m. a colt. 2, 285.

किसलय n. a sprout, a shoot. 2, 30.

कीकसि n. a bone. 3, 10.

कीचक m. a hollow bamboo,

said to be sounding when shaken by the wind. 2, 49.	कोश m. a monkey. 2, 76. Kāçikha. 42, 31.
कीट 1) m. a worm, an insect. 3, 14. 2) n. excrements. 3, 15.	कु f. the earth. 2, 1.
कीनाश 1) adj. niggardly. 2, 192. 2) m. a name of Yama. 1, 71. Ånanda. 26. कीनाश- नगरी KAçikh. 42, 17. की- नाशनिकेतनं Çīçu. 1, 73.	कुकुर m. the cavities of the loins. 2, 358.
कीर् m. a parrot. 2, 93.	कुक्रन् 1) m. conflagration of husks. 2) n. a hole filled with stakes. 5, 44.
कीर्पा adj. spread over, covered, full. 4, 17.	कुम्कुड m. a cock. 2, 92. 5, 49.
कीर्ति f. praise, fame, glory. 1, 153.	कुकुटि f. (?) hypocrisy. 4, 55.
कील 1) m. a pin, a stake, a post. 5, 11. 2) कीला f. a flame. 1, 65.	कुति m. the belly. 2, 360.
कीलक m. a pin, a bolt, a stake. 2, 296. Comp. पुगः.	कुकुम n. saffron. 2, 388.
कीलाल n. 1) water. 2) blood. 5, 44.	कुच m. the female breast. 2, 371.
कीलिका — कीलक . चक्राय- कीलिका, the pin of an axle. 2, 293.	कुचमुख n. a nipple. 2, 371.
	कुचर adj. (f. दृ), malevolent. 2, 234.
	कुज m. a tree. 2, 22.
	कुचितागुलि adj. with bent fingers. 2, 382.
	कुङ्ग m. the jaw. 5, 32.
	कुंभर m. an elephant. 2, 59. 5,

११. कुंतरक् m. an elephant's trunk. 5, 20.	कुठ m. a tree. 2, 22.
कुड़ १) m. a jar, a jug. 2, 161. 2) n. a house. 2, 136.	कुठार् m. an axe. 2, 319.
कुटज् m. a tree (<i>nerium anti-dysentericum</i> Lin.). 2, 38.	कुधस्त्र m. n. an opening bud. 2, 31.
कुटिल् adj. १) crooked. 4, 11. 2) curly. 2, 376.	कुण्ड m. a corpse. 3, 7.
कुटिलाशय् adj. ill-intentioned, malevolent. 2, 234.	कुणी adj. one whose arm is crippled, or withered. 2, 455.
कुटुंबव्याप्ति adj. engaged in (the support of) the household. 2, 202.	कुठ अ. slow at work, inefficient, indolent. 2, 227.
कुठुबिन् m. a householder, a husbandman. 2, 419.	कुड़ n. a pot. 2, 159.
कुठुलारिका f. a female servant. 2, 337. H.C. writes कुटः.	कुड़लन् m. an earring. 2, 401.
कुरित् adj. pounded, flattened. 2, 430.	कुड़लिन् m. a snake. 3, 19.
कुरिनी f. a procuress. 2, 337.	कुंडिका f. a waterpot. 2, 256.
कुट्रिम् n. a tessellated pavement. 2, 139. हृम्याणि यत्र मणि- कुट्रिम् भूम्याणि प्ल. 1, 5.	कृत्रोपनत्कुंडिकाश नाध- माय समर्पितः । Kāṇikha. 7, 18.
	कुतप् m. १) Kuça-grass. २) the afternoon. (?) 5, 36. Comp. Matsyap. 22, 79: अङ्गो मुदूता विज्ञाता दृश्येच सर्वदा: तत्राष्ट्रो मुदूर्ते यः स कालः कुतपः स्मृतः ॥

कुत्तुल n. sport, play, amusement. 4, 35. Comp. कौटुम्बिकूल.

कुत्सा f. censure, abuse. 5, 81.

कुत्सित adj. reproached, despised, contemptible. 2, 223.

कुष्ठ m. 1) Kuṣṭha-grass. 2, 36. 2) कुष्ठ m. कुथा f. a variegated blanket. 2, 153. Çīçup. 1, 8. 5, 31. Bhk. 10, 1.

कुदालो n. a spade, a hoe. 2, 422.

कुध्र m. a mountain. 2, 10.

कुत m. a lance. 2, 320.

कुतल्ल m. a particular mode of dressing the hair. 2, 375.

कुर्य n. any metal except gold and silver. 1, 81.

कुप्रिय adj. detested, base. 4, 83.

कुब्ज m. humpbacked. 2, 456.

कुमार 1) m. (in theatrical language), the heir apparent or crown prince. 1, 98. 2) Skanda. 1, 19. 3) f. कुमारी, a girl. 2, 328.

कुमुद 1) n. the white esculent waterlily. 3, 59. 2) m. the elephant of the south. 1, 104.

कुमुदपत्राम adj. resembling the leaves of the white waterlily. 4, 53.

कुमुदिनी or **कुमुदती** f. an assemblage of white waterlilies. 3, 61. सुदे कुमुदिनीना-

पस्तनोति चंद्रः Kāçūkh. 15, 25. Bhk. 2, 4, 6.

कुप m. 1) a pot, a jar. 2, 161. 2) the frontal globe on the upper part of the forehead of an elephant. 2, 61. 63. 3) f. कुभी, a pot. 2, 159.

कुपकार m. a potter. 2, 435.

कुभिन् m. an elephant. 2, 59.

कुभीनसा m. a kind of snake. 3, 18.

कुभीर m. a crocodile. 3, 34.

कुरग m. a deer, an antelope. 2, 75.

कुरुक n. the blossom of a spe-

cies of amaranth. 2, 52. v. r.
कुर्णटक.
कुरर m. an osprey. 2, 94.
कुरविद् 1) m. a plant (*Cyperus rotundus*). 2, 467. 2) n. vermillion. 2, 466.
कुरुर m. a dog. 2, 126.
कुर्ति n. 1) a crowd, an assemblage of living beings. 4, 1. 2) family, race, lineage. 2, 241. 3) a house. 2, 136.
कुलदा f. an unchaste woman. 2, 341.
कुलबालिका f. a respectable woman. 2, 340. 5, 6.
कुलस्त्री f. a woman of a good family and respectable conduct. 2, 340. 5, 12.
कुलाय m. a nest. 2, 85.
कुलाल m. a potter. 2, 435.
कुलिष्ठ 1) n. a thunderbolt. 1, 56. 2) m. a sort of fish. 3, 37.
कुलीन adj. 1) of high descent. 2, 234. 5, 50. 2) of a good breed. 2, 284.

कुलीर m. a crab. 3, 36.
कुल्य n. a bone. 3, 10.
कुल्यत f. — *kulastrī*. 5, 12.
कुल्यत f. a canal. 3, 44.
कुवलय n. a blue lotus. 3, 59.
कुवली f. the jujube. 2, 39.
कुविरक m. a weaver. 2, 435.
कुवेणी f. a fish-basket. 2, 439.
कुवेर m. the god of wealth and regent of the north. 1, 79. 100.
कुश 1) m. sacrificial grass (*Poa cynosuroides*). 2, 36. 2) n. water. 3, 26. 3) **कुशा** f. a bridle, a rein. 2, 287.
कुशल adj. skilful, clever, expert. 2, 180. 127. 387.
कुशायीयमति adj. one whose understanding is ■ sharp ■ the point of a blade of Kuṣā: acute, penetrating, subtle. 2, 218. **कुरामीया बुद्धि:** Bhk. 5, 15.
कुशिक m. a ploughshare. 2, 420.

कुशीलव m. an actor, a mime. 2, 437.

कुश्ल m. a granary. 2, 157.

कुशेश्वर n. a lotus. 3, 57.

कुष्ट n. leprosy. 2, 449.

कुसीद n. usury. 2, 417.

कुसीदिक m. (f. f.) a usurer. 2, 416.

कुसुम n. a flower. 2, 31.

कुसुमायुध m. Kâma. 1, 32. Ks. 6, 44. 7, 67.

कुसुम n. safflower (*carthamus tinctorius*). 2, 465.

कुसृति f. evil practices, magic rites, sorcery. 4, 55. Comp.

कौसृतिक.

कुसूत्तुबुरु n. coriander-seed. 2, 462.

कुहक m. a cheat, a rogue, a juggler. 2, 194.

कुहन 1) adj. envious. 2, 229.
2) **कुहना** f. hypocrisy. 4, 55.

कुहर n. a hole. 3, 2.

कुहू f. the new moon. 1, 112.

कुट 1) n. the summit of a mountain. 2, 11. 2) fraud, deceit. 4, 24. 3) m. an ox with broken horns. 2, 112.

कुठयंत्र n. a snare, a trap. 4, 97.

कुप m. a well. 3, 62.

कुपक m. According to some comm., the mast of a vessel; according to others, a tree to which a boat is moored. 3, 33.

कुर n. boiled rice 2, 164.

कुर्बक m. an ornament on the top of a banner. 2, 303.

कुर्चिका f. 'inspissated milk' 2, 169.

कुर्य n. the space between the eyebrows. [2, 365].

कुर्यार m. the elbow. 2, 378. 381.

कुर्मास m. a bodice, a jacket, a mantle. 2, 397. Comp. **कुर्मा-**
सक Qicup. 5, 23.

कुर्म m. a tortoise. 3, 34.

कूल n. a bank, a shore. 3, 45.
 46. **कूलदेश** m. 3, 32.
कूर्लकशा f. a river. 3, 43.
कूवर 1) n. the pole of a carriage. 2, 292. 2) **कूवरी** f. a kind of carriage. 2, 289.
कूब्दाड m. a pumpkin. 2, 54.
कूकलास m. the gecko (*Lacerta gecko*). 2, 79.
कूकबाकु m. a cock. 2, 92.
कूकाटिका f. the nape of the neck. 2, 370.
कृच्छ्र n. distress, danger. 5, 40.
कृत adv. done with, enough. 5, 3. e. g. **कृतमतिविस्तरेण**, 'let us have done with too great detail.'

कृतकर्मन् adj. skilful, clever. 2, 180.

कृतयुज adj. skilled in archery. 2, 316.

कृतमोल m.—**आरग्वध**. 2, 43.

कृतमुख adj. conversant with the means of success, clever. 2, 180.
कृतहस्त m. handy, dexterous, skilful. 2, 180.
कृतीति m. 1) established truth or doctrine. 1, 10. 2) a name of Yama. 1, 71.
कृताभिषेक adj. anointed. 2, 325.
कृतिन् adj. wise, learned, skilful. 2, 178.
कृति f. bide, skin. 3, 8.
कृतिका f. pl. the third of the lunar mansions, consisting of six stars, the Pleiades. 1, 50.
कृतिवासस् m. a name of Qtra. 1, 12.
कृतस्त्र adj. all, whole, entire. 4, 28.
कृयण adj. miserly, avaricious. 2, 192. Ujj. 2, 79.
कृपा f. pity, compassion. 4, 39.
कृपाणा 1) m. a sword. 2, 317. Ujj. 2, 90. 2) **कृपाणी** f. scissors, shears. 2, 440.

कृषीठ n. 1) the belly. 2) water. 5, 41.

कृषीरथोनि m. a name of Agni. 1, 63.

कृषि m. 1) a worm, an insect. 3, 14. 2) a spider. 2, 101. 3) the silkworm. 2, 394. 4) lac. 5, 37.

कृष्ण adj. thin, spare, slender. 4, 32.

कृशानु m. a name of Agni. 1, 62.

कृशाश्चिन् m. a dancer, an actor. 2, 437. Pk. 5, 7.

कृषिक m. a husbandman. 2, 419. v. r. **कृषक**.

कृषीवल m. a husbandman. 2, 419.

कृष्टि m. a wise man. 2, 178.

न चित्तयेदनिष्ठानि तस्मा-

त्कृष्टिः (SchoL विज्ञान्) क-

दाचन. Kāśikh. 12, 30.

कृष्ण 1) adj. (f. d), black or dark blue. 4, 49. 2, 283. 2) m. Vishnu, or one of the incar-

nations of Vishnu. 1, 21. 3) f. one of the seven tongues of fire. 1, 68. 4) long pepper. 2, 459.

कृष्णकाक m. = raven. 2, 91.

कृष्णपांडुर adj. greyish white. 4, 51.

कृष्णभूमि m. a country with black soil. 2, 5.

कृष्णभूसिका f. black soil. 2, 5.

कृष्णालि f. a plant (*abrus precatorius*). 2, 48.

कृष्णावलि adj. blackfaced. 2, 77.

कृष्णावर्ण adj. of a black colour. 2, 282.

कृष्णावर्त्मन् m. fire. 1, 63.

कृष्णसार m. the black antelope. 2, 73.

कृष्मिक n. — प्रकृय. 2, 418

केका f. a peacock's cry. 2, 87

केकिन् m. a peacock. 2, 86.

केको केको परित्यज्य मौर्न

तिष्ठति-नद्रयात् Kāśikh. 3, 71.
25

केणिका f. a tent. 2, 296.

केतन n. a flag, a banner. 2, 303.

केतु m. 1) a ray of light. 1, 39. 2) a comet. 1, 49. 3) a flag, a banner. 2, 303. Comp.

धूमकेतु.

केदार n. a field. 2, 419. H.C. on IV, 31. says of *vapra* and *kedāra*: पुङ्गीवलिमग्रदेतौ.

केयूर n. a bracelet worn on the upper arm. 2, 402.

केलि m. f. play, sport, pastime. 2, 277.

केलिकिल m. a jester, a buffoon. 2, 277.

केवलिन् m. a Jaina deified saint. 1, 86. Pk. 3, 50.

केश m. the hair of the head. 2, 375. 376. 397. 5, 11.

केशब्र n. a disease producing baldness. 2, 450.

केशपत्र, केशपाश, केशरुता m. a fine head of hair. 2, 376.

केशमार्जन् n. a comb. 2, 156.

केशव m. Krishna or Vishnu 1, 21.

केसर 1) n. the filament of flowers. 3, 60. 2) m. a tree. (*mimulus* *elengi* Lin.) 2, 51.

केसरिन् m. a lion. 2, 59.

कैट्यारि m. a name of Vishnu or Krishna. 1, 25. Comp.

कैटभजित् Cīcup. 9, 30. **कैटभ-** हिष् Cīcup. 1, 23. **कैटभभेद्** Anandal. 30.

कैतव n. deceit, fraud. 4, 24.

कैरघ n. the white esculent waterlily. 3, 59.

कैरविणी f. an assemblage of white waterlilies. 3, 61. **कैरवे-** रुदरैरिङ्गविंकासयति कैर- विणीकुलानि. Bhām. 1, 73.

कैवर्त m. a fisherman. 2, 439.

कैवल्य n. absorption in the deity, eternal emancipation. 1, 124.

कोक m. 1) a wolf. 2, 73. 2) the ruddy goose (*anas cassarea*). 2, 89.

कोकनद n. the red lotus. 3, 58.

कोकिल m. the Indian cuckoo. 2, 88.

कोठर m. the hollow of a tree. 2, 27.

कोटि f. 1) the point or extreme part. Comp. कार्मुककोटि. 2) an angle or corner. 4, 42. 3) the tip-top, excellence, eminence. सा ह्रीसर्गस्य परा
कोटिनिर्ममे विधिना Pk.
3, 19. 4) ten millions. 5, 50.

कोटिपात्र n. a rudder. 3, 50.

कोटीर m. n. a crest, a diadem. 2, 410. स्वर्णाचलोत्तुगको-
टीरपरिमंडिते द्वीये Pk. 2, 1.
देवैद्विष्यकोटीरमंडितौः 2, 54
Anandal. 30.

कोटीश n. a harrow. 2, 421.

कोण m. 1) an angle, a corner. 4, 42. 2) a drum-stick, an instrument for striking the cords of the lute, etc. 1, 98.

कोदंड n. = bow. 2, 309.

कोद्रव m. an inferior sort of grain (*paspalum frumentaceum*). 2, 423.

कोप m. anger, passion. 2, 207.
5, 60.

कोपन adj. inclined to anger, passionate. 2, 206.

कोमल adj. soft, tender. 2, 34.

कोयडि m. a sort of aquatic bird. 2, 94.

कोरुक m. n. a bud. 2, 31.

कोरट्रपक m. an inferior sort of grain (*paspalum frumentaceum*) 2, 423.

कोल m. a hog. 2, 71. corrupted from कोडि.

कोलाहुल m. the confused noise of a crowd, an uproar. 1, 139.

कोविद् adj. skilled, experienced. 2, 177.

कोविदार् m. a species of ebony. 2, 51.

कोश m. 1) a pod, a seed-vessel. Comp. बाजिकोश. 2) a sheath, a scabbard. 2, 318. 3) a storehouse, a treasury. 5, 54. 4) an egg. 2, 85. 5) a testis. 2, 368. 6) an ordeal, at which either the plaintiff, or the defendant is obliged to sip two handfuls of water, previously consecrated by the bathing of an idol. 5, 54. Yagn. 2, 95.

कोशातकी f. a cucurbitaceous plant (*trichosanthes laciniosa* Klein?). 2, 47.

कोशिका f. a sort of drinking vessel. 2, 161.

कोष्ट m. the intestines, viscera. 5, 31.

कोक्षेयक m. a sword. 2, 317.

कौटुम्बी f. a naked woman. 2, 328.

कौटिक m. one who sells meat of beasts or birds. 2, 440.

कौण्डप m. a Râkshasa. 1, 73.

कौतुक n. festivity, sport, play. 4, 35.

कौतूक्ला n.—कुतूक्ला. 4, 35.

कौद्रवीणा n. a field sown with *kodrava*. 2, 7.

कौपीन n. 1) a privy part. 5, 44. 2) a cloth worn over the privy parts. 2, 256. 3) an improper act. 5, 44.

कौमुदी f. moonlight. 1, 44.

कौमोदकी f. the mace of Vishnu or Krishna. 1, 26.

कौलीन n. rumour, report. 1, 147.

कौलेयक m. a dog. 2, 126.

कौचेरी f. the north. 1, 101.

कौशिक m. 1) a name of Indra. 1, 52. Çîçup. 1, 53. 2) an owl. 2, 91.

कौशीय s. धौतः.

कौसीमा n. indolence. 4, 72.

कौसुतिक m. a juggler, a cheat. 2, 194.

कौस्तुभ m. the jewel suspended on Vishnu's (or Krishna's) breast. 1, 27.

क्रकच n. a saw. 2, 320.

क्राकर् m. a sort of partridge. 2, 99.

क्रतु m. a sacrifice. 2, 259. 5, 60, 62.

क्रतुपुरुष m. a name of Vishnu. 1, 22.

क्रदित n. crying. 3, 17.

क्रमुक n. the betel-nut. 2, 390. Magha 3, 81.

क्रमेलक m. a camel. 2, 125.

क्रव्य n. raw flesh. 3, 9.

क्रत्याद m. a Rakshasa. 1, 73.

क्रिया f. action, work, business. 2, 227. 4, 98.

क्रियावस् adj. active, indus-

trious, strenuous. 2, 228.

क्रतुषु क्रियावान् Bhk. 1, 10.

क्रीडा f. play. 2, 277. 77.

क्रीडारथ m. a pleasure-van. 2, 291.

क्रुच m. a kind of heron or curlew. 2, 89. Bhk. 6, 73. Comp. **क्रोच**.

क्रुर् 1) adj. cruel, fierce, savage. 3, 34. 5, 10. 2) hard, solid. 2, 187. 3) v. r. for **क्रुर्**.

क्रुरकर्मकृत् adj. perpetrating cruel actions. 2, 217.

क्रोट 1) n. the chest, the breast, the bosom. 2, 373. 2) m. a hog. 2, 71. 3) the planet Saturn. 1, 48.

क्रोडीकरण n. embracing, an embrace. 2, 413.

क्रोध m. anger, wrath, passion. 1, 91. 2, 207. 5, 89.

क्रोधन्, क्रोधिन् adj. angry, passionate. 2, 206.

क्रोषु m. (nom. **क्रोष्टा**) a jackal. 2, 74.

क्रौंच m. — शुभ्. 2, 89.

क्रौंचाराति m. a name of Skanda. 1, 19.

क्लमधु m. fatigue, languor. 2, 446. **क्लमधुरित्यपि पाठः** Kashrasv. on Am.

क्लिन adj. wet, moist. 4, 82. 2, 452 (dim with rheum).

क्लीव 1) m. a eunuch. 2, 275. 2) adj. emasculated, emasculated, impotent. 5, 34. 3) mean, miserly. 2, 192.

क्लोध m. trouble, affliction, distress. 5, 67. 2, 244.

क्लोमन् n. the lungs (Schol. *pupphusa*). 3, 14.

क्लाणि (m. 1) a measure of time, equal to four minutes. 5, 65. 2) leisure. 5, 65. 3) season, opportunity. 4, 65. 5, 62. 65. 4) the middle. 5, 65. 5) a festival. 4, 78. 5, 65. 6) dependence. 5, 65.

क्लापा f. the night. 1, 107. **क्लापा-**

नाथ m. the moon. Mâgha 3, 22.

क्लामानुरागिन् adj. one

whose affection lasts only a moment. 2, 220.

क्लिका f. lightning. 1, 60. Comp. चपल्ता.

क्लत n. a wound. 3, 8.

क्लतज्ज्ञ n. gore, blood. 3, 10.

क्लतव्रत adj. having broken one's vows. 2, 249.

क्लट्टु m. 1) a doorkeeper. 2, 269. 2) a charioteer. 2, 293.

क्लत्र n. the military and regal class. 2, 266.

क्लत्रिय m. a man of the military class. 2, 237. 238. 266.

क्लपण m. a Bandha mendicant. 2, 190.

क्लपा f. the night. 1, 107. **क्लपा-**

नाथ m. the moon. Mâgha 3, 22.

क्लम 1) adj. able, competent. 2, 231. 2) **क्लमा** f. forbearance, patience. 4, 40. 3) the earth. 2, 1. Bhk. 3, 22.

क्लय m. a dwelling, a house. 2, 136. Bhk. 6, 7.

जय m. 1) the destruction of the universe. 1, 117. 2) pulmonary consumption. 2, 447.

जायसु m. cough, catarrh 2, 446.

जाति f. patience, forbearance. 4, 40. Gg. 4, 21.

जाम adj. thin, spare, emaciated. 4, 32. Comp. जीणा.

जार् n. potash. 1, 69.

जारपा f. accusation of infidelity, or censure in general. 1, 149. Also जारण n.

जिति f. the earth. 2, 1, 5, 60.

जितिधर् m. & mountain. 2, 10.

जितिरूह m. a tree. 2, 22. Mâgha 7, 54.

जिति adj. cast, thrown, thrown at. 4, 82. 83.

जिप adj. quick, swift. 4, 12.

जीणा adj. emaciated, thin, slender. 4, 32. Gg. 4, 21. Anand. 80.

जीर् n. 1) milk. 2, 119. 169. 2) water. 3, 26.

जीरोदत्तनपा f. a name of Lakshmi. 1, 31.

जीव adj. drunk, intoxicated. 2, 231. Bhk. 8, 31. 6, 143.

जुष adj. one who has mastered the principles of a science. 2, 197.

जुद् adj. 1) small, little. 4, 3. 2) poor, indigent. 2, 193. 3) avaricious, niggardly. 2, 192. 4) low, vile, wicked. 2, 191. 5) cruel. 5, 10. जुद्रा f. 6) a bee. 2, 101. 7) a dancing girl. 2, 437. 8) a whore, a harlot. 2, 335.

जुद्रघटिका f. a small bell. 2, 405.

जुदतेतुल m. a grain of rice. 2, 423.

जुदधान्य n. shrivelled grain. 5, 43.

जुदनासिक adj. small-nosed. 2, 452. Comp. नःजुद्.

जुदथिक m. a small bird. 2, 98.

जुदगोख m. a small shell. 3, 42.

कुदौड़ adj. having (recently) come out of a small egg. 3, 39.	ज्ञेत्रातीव m. a husbandman. 2, 419.
कुहत् adj. hungry. 2, 205.	ज्ञेयाणी f. an oar. 3, 50.
कुध् and कुधा f. hunger. 2, 206.	ज्ञेमकार् adj. (f. ई), conferring happiness, promoting the welfare of. 2, 183.
कुधित् adj. hungry. 2, 205.	ज्ञेरेणी f. a dish made of milk, rice and sugar. 2, 163.
कुप m. 1) a shrub, a bush. 2, 23. 2) a clump of grass (?). 2, 424.	ज्ञोणी f. the earth. 2, 1.
कुभित् adj. agitated, frightened. 2, 200.	ज्ञोद m. powder, dust. 2, 283.
कुमा f. Unseed. 2, 427.	मलयनज्ञोद Kāçkh. 33, 93.
कुरप m. a kind of arrow. 2, 314.	कर्यूक्ष्मोद ibid. 34, 51.
कुरमदिन् m. a barber. 2, 434.	ज्ञौद्र n. honey. 2, 466.
कुरिका f. a knife, a dagger. 2, 308. 318.	ज्ञौम n. wove silk. 2, 394.
कुष्टक 1) adj. miserly, avaricious. 2, 192. 2) m. a small shell. 3, 42.	ज्ञौर n. shaving. 4, 36. Kudār-nava 12, 85.
क्षेत्र n. 1) a field. 2, 7. 9. 419. 2) a wife. 2, 339. 3) the body. 2, 355.	ज्ञमा f. the earth. 2, 1.
क्षेत्रश्च 1) adj. experienced, skillful. 2, 180. 2) the soul. 1, 134.	ज्ञेड m. poison. 3, 24. Anand. 29.
	ज्ञेडा f. a war-cry. 4, 100.

ख.

ख n. 1) the sky. 1, 137. 2) an organ of sense. 2, 380.	खुडशकरा f. granulated sugar. 2, 189.
खग m. 1) the sun. 1, 37. 2) a bird. 2, 83. 3) an arrow. 2, 311. 316.	खटिक m. pease. 2, 427.
खचित mixed, combined. 4, 56.	खदोत m. a fire-fly. 2, 102.
खडेक m. a churning-stick. 2, 121.	खनक m. a rat. 2, 89.
खतिका f. a spoon, a ladle. 2, 137.	खनि f. = mine. 2, 14.
खंड adj. lame. 2, 455.	खर 1) adj. sharp, hot. 1, 40. 2) m. an ass. 2, 125.
खंडन and खंडरी [ी] m. a wag-tail. 2, 89.	खर्सू f. the itch. 2, 448.
खड़ m. a sword. 2, 317. 1, 26.	खर्षणा ^ज adj. dwarfish. 2, 456.
खड़पिधान n. a sheath, a scabbard. 2, 318.	खल 1) m. a rogue, a scoundrel. 2, 191. 2) n. a threshing-floor. 2, 423.
खड़फल n. the blade of a sword. 5, 72.	खलति adj. baldheaded. 2, 453.
खड़िन् m. a rhinoceros. 2, 72.	खलधान्य n. a threshing-floor. 2, 423. Hind. كھلیان.
खंड m. n. a fragment, a part. 4, 28.	खलीन n. the bit of a bridle. 2, 287.
खुपरसु m. a name of Rudra. 5, 2. Kālikh. 6, 99. 63, 39.	खल्लूरिका f. a place for military exercise. 2, 315.
	खल्लेवाली f. a post fixed in

the centre of a threshing-floor, to which the cattle are attached as they go round to tread out the corn. 2, 423.

खस्त m. itch, scab. 2, 447.

खाता f. an artificial pond. 3, 53.

खादन n. eating. 2, 170.

खिल n. waste or fallow land. 2, 3.

खुर m. a hoof. 2, 286.

खिट 1) m. phlegm. 5, 6. 2) n. at the end of a compound: bad, inferior. 2, 182.

खिटक n. 1) a village. 2, 103. 2) a shield. 2, 305.

खेद m. grief, despondency. 4, 69.

खेलन n. play, sport. 2, 277. **जलखेलनक** Kāçikh. 12, 72.

ग.

गगन n. the sky, the atmosphere. 1, 137. 2, 85

गंगा f. the Ganges. 3, 51.

गंगधर m. a name of Çiva. 1, 13.

गज m. an elephant. 2, 59, 60. 5, 47, 55.

गजप्रिया f. the olibanum tree (*boswellia thurifera*). 2, 44.

गजबद्धन n. the place where elephants are tied up. 2, 68.

गजबद्दन m. a name of Ganeça. 1, 18.

गजाजीव m. an elephant-keeper. 2, 70.

गजारोळ m. an elephant-driver. 2, 235. Comp. **दृस्त्यारोळ**.

गंड 1) m. a store-room. 5, 11. 2) **गंडा** f. a mine. 2, 14.

गु m. a bump on the back. 2, 449.

गड्डल adj. humpbacked. 2, 456.

गषा m. 1) n. multitude. 4, 1. 2) pl. the host of Çiva. 1, 14.

गणक m. an astrologer. 2, 248.

गणपति m. Ganeça. 1, 18.

मण्डरात्रि m. many nights. 1, 108.

मणारथिप m. a name of Civa. 1, 13.

मणिका f. 1) a harlot. 2, 335. 336. 2) the female elephant. 5, 13.

गंड m. 1) the cheek. 2, 367. 61. 2) a boil, a blister, a pimple. 2, 449.

गंडक m. a rhinoceros. 2, 72.

गंडशैलि m. a rock fallen from a mountain. 2, 13. Mâgha 4, 13. 40, 8, 25.

गंडूपद m. a kind of worm. 3, 39.

कोटिगंडूपदाना मम गृह-
पठले Kathârnava 6. **गंडूपदः**
किमधिरोक्ति मेरुशंगः ibid.
14.

गंडूष m. a handful of water taken for rinsing the mouth.

4, 100. e. c. **तत्पुर्य स्वाक्ष-**
तगुणं गंगागंडूषयानतः ka-
ch. 27, 103. **गंडूषा द्वादश**
याल्ला सुखस्य परिशुद्धये
35, 28.

गति f. 1) going, moving, wandering about. 2, 85. 4, 41. 91. 2) — karmavipâka 5, 13.

गद 1) m. disease, sickness. 2, 445. 2) **गदा** f. a mace, a club. 2, 321. 1, 26.

गदायन m. = name of Krishna. 1, 25.

गदाधर् m. Vishnu or Krishna. 1, 24.

गेत्री f. a cart drawn by oxen. 2, 289.

गंध m. the mere scent of a thing, a little. 5, 7.

गंधकारिका f. a female employed with the preparation of perfumes. 2, 337.

गंधन n. 1) manifestation. 2) informing against. 3) effort. 5, 84.

गंधमूषिका f. the musk-rat. 2, 80.

गंधर्व m. 1) a celestial musician. 1, 87. 2) a horse. 2, 281.

गंधवन् m. the wind. 1, 76.

गैधोलमा f. spirituous liquor.	f. greediness, covetousness.
2, 174.	2, 209.
गमस्ति m. a ray of light. 1, 39.	गम्भ m. 1) the womb. 2, 360. 2) an embryo or foetus. 2, 344. 3) a child. 2, 347.
गमीर adj. deep. 3, 27.	गम्भक m. a wreath of flowers worn in the hair. 2, 397.
गमीर adj. 1) deep. 3, 27. 2) (of sound) deep, full. 1, 140.	गम्भूरु n. a lying-in chamber.
गर m. poison. 3, 19.	2, 137.
गरुल n. poison. 3, 19.	गर्भाशय m. the womb, the uterus. 2, 345.
गरुड m. the bird and vehicle of Vishnu, the king of the birds. 1, 30.	गर्भिणी adj. f. pregnant (used only of animals). 2, 114. 343. 5, 23.
गरुत् m. a wing. 2, 84. According to HC. on 4, 384. also n.	गर्व m. pride, arrogance. 4, 37.
गरुत्मत् m. 1) a bird. 2, 82. 2) Garuda. 1, 30.	गर्हत् f. reproach, censure. 1, 148.
गर्मरी f. a churn. 2, 162.	गर्ह्यवादिन् adj. speaking in an improper manner. 2, 223.
गर्जन्मेघ m. a thunder-cloud. 5, 32.	गल m. the throat. 2, 361.
गर्जित n. roaring. 5, 55.	गलकंबल m. a dewlap. 2, 111.
गर्त m. a hole. 3, 2, 5, 44.	गलतिका f. a water-jar. 2, 162.
गर्दभ m. an ass. 2, 125.	देवालये ये द्वुष्टुधारा
गर्धन 1) adj. greedy, covetous. 9, 208. 138, 7, 16. 2) गर्धना	गलतिका: Kāṣṭkh. 12, 55.
	गलित adj. fallen. 2, 13.

गङ्गा m. the cheek. 2, 367. (corrupted from गँड). एतस्य
गङ्गावुत्पुष्टौ त्रोणा वि-
पाठ्य Kāṣṭh. 8, 59.

गङ्गकं m. a goblet. 2, 172.

गवल n. a buffalo's horn. 4, 79.

गवान् m. an air-hole, a little round window. 2, 149.

गत्य adj. (anything) produced by a cow, as milk, butter, etc. 2, 118.

गरुन 1) adj. impervious, inaccessible. 4, 92. 2) n. a thicket, a wood. 2, 55.

गहर n. 1) a thicket. 2, 12. 2) hypocrisy. 5, 5.

गांगेय 1) m. Kārttikeya. 1, 20. 2) n. gold. 2, 18.

गाढ adj. tight, close, compact. 4, 33.

गाणिक्य n. an assembly of harlots. 2, 336.

गान् n. the body. 2, 355.

गान्धस्तकोचिन् m. a polecat. 2, 81.

गान् n. singing, a song. 1, 93.
Māgha 9, 54.

गिर् f. speech. 1, 8.

गिरि m. a mountain. 2, 10.

गिरिकर्णी f.—aparājita. 2, 47.

गिरिता f. Pārvati. 1, 16. Anand. 79.

गिरिमणिका f.—कुट्टज. 2, 38.

गिरिश m. a name of Śiva. 1, 11, 5, 51.

गिरिसानु n. table-land. 5, 24.

गिरिसार m. iron. 2, 16.

गीत n. a song. 1, 93, 95.

गीतकम m. the arrangement of a song (?). 5, 74. Comp. Ks. 5, 56.

गीर्वाणा m. = god, a deity. 1, 4.

गुमुल m. bdelium. 2, 465.

गुच्छ m. a cluster of blossoms. 2, 33. 2) a necklace of 32 strings. 2, 407. 3) a clump of grass (?). 2, 424.

गुच्छक m. a cluster of blossoms. 2, 33.

गुडा f. a plant (*abrus precatorius*). 2, 48.

गुद्वची f. a plant (*menispermum cordifolium*). 2, 460.

गुण m. 1) a cord, a string. 2, 442. 5, 79. 2) a bow-string. 2, 309. 5, 79. 3) quality, property, (godness, etc., shape, etc.; heroism, etc.). 5, 79. 4) a subordinate quality or inferior degree. 5, 79. 5) flavour, taste (of which 6 are specified: स्वादबलवृणातिकोषणकषाधका). 5, 75.

गुणलयनी f. a tent. 2, 296.

गुणवृक्ष m. — *kṛpaka*. 3, 33.

गुणोत्कर्ण m. excellence, superiority. 4, 101.

गुडित adj. crushed, pounded (?) . 4, 83.

गुत्स v. r. for गुच्छ. 2, 33.

गुह m. the anus. 2, 358.

गुदकीलक m. the piles. 2, 450.

गुदा f. a kind of grass (*cyperus rotundus*). 2, 467.

गुण m. stringing a garland. 4, 45.

गुरु 1) adj. (f. *gurvi*), great, large. 4, 14. 2) m. Vṛihaspati 1, 47. 3) **गुर्वा** f. a pregnant woman. 2, 343.

गुरुकृति m. oral tradition handed down from teachers to their disciples. 2, 247.

गुलुङ्क m. a cluster of blossoms. 2, 33.

गुल्फ m. the ankle. 2, 360.

गुल्म m. a shrub, a bush. 2, 35.

गुरु 1) m. a name of Karttikeya. 1, 20. 2) **गुरु** f. a cave, a cavern. 2, 12.

गुच्छ 1) adj. to be concealed, to be kept secret. 4, 23. 2) n. an organ of generation. 5, 37. 44.

गुच्छक m. 1) a class of demigods attendant on Kuvera, and guardians of his treasures. 1, 37. 2) Kuvera. 1, 79.

गुहापिधान n. a cover over the privities. 5, 56.

गुद्यादू m. a snake. 3, 18.

गुप्तपुस्त्र m. a spy. 2, 270.

गृष्म n. excrements. 3, 15.	sacred cord, performs the duties of the father of a family. 2, 239, 238.
गृवाक m. the betelnut tree (areca faufel or catechu). 2, 45.	
गृथु adj. greedy, craving. 2, 208.	गृहस्थान n. a temporary residence. 2, 135.
गृष्टि f. a cow that has had one calf. 2, 118.	गृहाधिष्ठ m. — गृहमेधिन् . 2, 217.
गृह 1) n. a house. 2, 136, 138. 2) m. pl. a wife. 2, 339.	गृहाखयगृणी f. the threshold. 2, 147.
गृहगोधिका f. a house-lizard. 2, 102.	गृहिणी f. a wife, a matron. 2, 339.
गृहबलिभुज् m. a sparrow. 2, 88.	गृहीतदिश् adj. run away, retreated. 2, 324.
गृहभित्ति f. the wall of a house. 5, 63.	गृह्ण adj. belonging to a party, confederate. 2, 234. देवगृह्णा Bhk. 6, 61.
गृहभूमि f. the site of a building. 2, 135.	गृहक adj. domesticated, tame. 2, 186.
गृहमेधिन् m. a householder. 2, 217.	गैह n. a house. 2, 136, 5, 56.
गृहवाटी f. a grove near a house. 5, 30.	गैहेनर्दिन् and गैहेश्चर् m. a poltroon, a dunghill-cock. 2, 212. Bhk. 5, 41.
गृहस्थ m. a householder, a man of the three first classes, who having finished his studies, and been invested with the	गैरिक n. 1) mineral, ore. 2, 15, 5, 71. 2) gold. 2, 19.
	गो m. 1) a bull. 2, 108, 5, 68.

2) a ray of light. 1, 39. 5, 68.
 3) heaven. 1, 3. 5, 68. 4) a thunderbolt. 1, 56. 5, 68. f.
 5) a cow. 2, 113. 5, 68. 6) the earth. 2, 1. 5, 68. 7) speech. 1, 8. 5, 68. 8) Sarasvati. 1, 8. 5, 68. 9) a quarter, a region. 5, 68. 10) an eye. 5, 68. 11) an arrow. 5, 68. 12) pl. water. 5, 68.

गोकर्ण m. a span from the tip of the thumb to that of the ringfinger. 2, 383.

गोकुल n. a station of cattle. 2, 107.

गोकुर m. a plant (*ruellia longifolia*, Roxb.). 2, 46.

गोत्र m. 1) a mountain. 2, 10.
 b. 2) family, race, lineage. 2, 241. 5, 43. 3) a name. 5, 43.
 4) **गोत्रा** f. the earth. 2, 1.

गोत्रभिद् m. a name of Indra. 1, 53.

गोदा f. the Godavari river. 3, 52.

गोदारण n. a spade, a hoe. 2, 422.

गोदावरी f. a river rising in the Deccan, and falling into the bay of Bengal. 3, 52.

गोधन n. a multitude of cattle. 2, 107.

गोधा f. a kind of lizard. 2, 79.

गोनास m. a large species of snake. 3, 20.

गोपति m. 1) a name of Surya. 1, 35. 2) of Indra. 1, 52.

गोपानसी f. a beam supporting the framework of a roof. 2, 148. Magha 3, 49.

गोपाल m. a cowherd. 2, 432.

गोपूर्क m. a necklace, consisting, according to HC., of two strings. 2, 407.

गोपुर n. the gate of a city. 2, 133. आबडतोरणोतुंगे गोपुर Pk. 4, 5.

गोप्य m. the son of a female slave. 2, 346.

गोमत् m. rich in cattle. 2, 107.

गोमतिका f. a tractable cow. 2, 115.	गोसर्म m. the break of day. 1, 111.
गोमध n. cowdung. 2, 118.	गोस्तनी f. the vine. 2, 38.
गोमायु m. a jackal. 2, 74.	गोस्वामिन् m. a possessor of herds. 2, 107.
गोमिन् adj. — gomat. 2, 107.	गौडी L rum distilled from molasses. 2, 169.
गोमुख n. ointment, unguent. 5, 11. गोमयमोमुखानि Cil. cup. 3, 48.	गौधेर m. the young of the <i>gadka</i> lizard. 2, 79.
गोयुग n. a yoke of oxen or other beasts, e. g. उद्धुः 2, 128.	गौर 1) adj. (f. द), white. 4, 47. 2) गौरी f. Pārvati. 1, 15.
गोलांगूल m. a blackfaced monkey with a tail like that of a cow. 2, 77.	गौरव n. dignity, respectability. 4, 93.
गोविंद m. 1) the superintendent of cowherds. 2, 107. 2) a name of Krishna. 1, 22.	गौरीपुत्र m. a name of Skanda. 1, 19.
गोवृद्ध n. a multitude of cattle, a cow-station. 2, 107.	घट m. 1) a composition, a book, a code. 2) a line in a manuscript, consisting of about 32 syllables. 3) substance. 5, 58.
गोष्ठ 1) n. a cowpen, a cow-station. 2, 107. 2) गोष्ठी f. an assembly. 5, 12. Comp. पानः.	घंशन n. stringing a garland, composing a book. 4, 45.
गोष्ठस m. the dog in the manager. 2, 213.	घंथि m. 1) a joint or knot of a reed. 2, 34. 2) a knot. 2, 392
गोसंभव adj. coming from, or produced by, a cow. 2, 118.	घस्त adj. slurred, uttered with

the omission of letters or syllables. 1, 142.

यरु m. 1) a planet. 2) an imp, an evil spirit. 3) perseverance. 5, 55.

यरुक्त m. a captive, a prisoner. 4, 74.

याम m. 1) a village, a hamlet. 2, 103, 106, 129. 2) at the end of compounds: a group of organically connected things. 5, 25. Comp. indriya^a, karana^b etc.

यामणी adj. chief, principal. 4, 5.

यामाधान n. a village. 2, 103.

यामोतिक n. the neighbourhood of a village. 2, 104.

यामीण and **यामेयक** adj. born or living in a village. 2, 103.

याम्य adj. 1) rustic. 2, 103. 2) (of speech) coarse, vulgar. 1, 142.

याम्यधर्म m. copulation. 5, 52.

यावन् m. 1) a stone. 2, 13. 2) a mountain. 5, 20.

याळ m. a shark. 3, 34.

योद्धा f. the neck. 2, 361, 362, 398, 403.

योष्म m. the hot season, about June-July. 1, 113, 116.

यैवेयक n. an ornament for the neck. 2, 403.

मल्लु m. a stake at play. 4, 74.

मलानि f. fatigue, languor. 2, 446.

घ.

घट 1) m. a jar. 2, 161. 5, 18. 2) **घटा** f. an assembly. 5, 12. 3) a troop of elephants arrayed for battle. 2, 66.

घटना f. assembling, arranging. 2, 66.

घटयोनि m. a name of Agastya. 2, 258. Brahmap. Utt. 17.

घटीयत्र n. the rope and bucket of a well. 3, 63.

घटिका f. a small bell. 2, 405.

घन 1) adj. solid, compact. 4, 32. 2) m. the body. 2, 355. 3) a cloud. 1, 58.	घुट or घुटक m. the ankle. 2, 360.
घनरस m. water. 3, 26.	घुनूषा n. saffron. 2, 388.
घनसार् m. camphor. 2, 390. Cat. 158.*	घृणा f. 1) tenderness, compassion. 4, 39. 2) disgust, contempt. 5, 14.
घनाघन m. 1) Indra. 2) a rainy cloud. 5, 40. तउडुड्यासैर्व- र्बति स्म घनाघनः Pk. 6, 51.	घृणि m. a ray of light. 1, 38. f. Anand. 96.
घनोफल m. hail. 1, 59.	घृत n. clarified butter. 2, 120. 5, 75.
घर्ष m. beat. 1, 40.	घृताची f. the name of an Ap-saras. 1, 88.
घस्मर adj. gluttonous. 2, 195. Bhk. 2, 38. दावानलो घस्मरः Bhv. 1, 32.	घृष्णि m. a hog. 2, 71.
घस्त्र m. a day. 1, 106. Pk. 4, 12.	घोटक m. a horse. 2, 281.
घाटा f. the nape of the neck. 2, 370.	घोणा f. 1) the nose. 2, 366. 2) the nostrils of a horse. 2, 286.
घातक adj. murdering, destroying. 2, 217.	घोर् adj. terrible, frightful. 4, 20.
घातन n. killing, slaying. 2, 322.	घोप m. 1) sound, noise, roar. 1, 138. 2) a station or ward inhabited by herdsmen. 2, 106.
घातनस्थान n. a slaughtering-place. 2, 440.	घोषवती f. the Vlna. 1, 96.
घास m. grass for fodder. 2, 36.	ग्राणा n. the nose. 2, 366.

व.

चकित् adj. afraid, timid. 2, 199.

चकोर् m. the francolin partridge (*perdix rufa*. Lath.). 2, 99.

चक्र n. 1) a wheel. 2, 292. 2) a discus used as a missile weapon. 2, 321. 1, 26. 3) a circle, a multitude. 4, 2. 4) a host, an army. 2, 302. 5) the bend of a river. 3, 49. 6) m. the ruddy goose. 2, 89.

चक्रधारा f. the periphery of a wheel. 2, 292.

चक्रमट्टक m. ringworm shrub (*cassia alata* Lin.). 2, 464.

चक्रवर्तिन् m. a universal monarch, an emperor. 2, 267.

चक्रवाक m. the ruddy goose (*anas casarca*). 2, 89.

चक्रवाल n. a circle, a multitude. 4, 2.

चक्रांग m. a gander. 2, 96.

चक्रिन् m. a snake. 3, 18.

चक्रीयत् m. an ass. 2, 125. Mâgha 5, 8.

चक्राणि n. a stimulant to drink. 2, 173.

चक्रुष्य adj. pleasing, handsome. 2, 212. Mâgha 8, 57.

चक्षुस् n. the eye. 2, 364. 5, 24.

चंचरीक m. a bee. 2, 100. Bhv. 1, 46.

चंचल adj. trembling, shaking, unsteady. 4, 10.

चंचु or **चंचू** f. the beak or bill of a bird. 2, 85. Bhv. 1, 56.

चटक 1) m. a sparrow. 2, 88. 2) **चटिका** f. = hen-sparrow. 2, 98.

चटु n. pleasing discourse. 1, 146. Mâgha 4, 6. Comp. चाटु

चटुल adj. trembling, shaking. 4, 10.

चड 1) adj. hot. 1, 40. 2) **चडी** Durgâ. 1, 16.

चंडातक n. a short petticoat. 2, 392.	चंद्रक m. the eye in the feathers of a peacock's tail. 2, 87. Comp. चंद्रकिन् m. a peacock. Mgha 3, 49.
चंडाल m. an outcaste, a man of a low tribe, born from a Cudra father and Brahman mother. 2, 443. 5, 28.	चंद्रदा॒र m. pl. the 27 lunar stations. 1, 51.
चंडिल m. a barber. 2, 434.	चंद्रमस् m. the moon. 1, 42.
चतुःशाल n. a square formed by four houses. 2, 137. Matsyap. 241. L Also चतुःधाली .	चंद्रशाला f. a room on the top of a house, an upper story. 2, 149.
चतुर adj. dexterous, clever. 2, 180.	चंद्रहास m. a sword. 2, 317.
चतुर्मुङ्ग m. Vishnu or Krishna. 1, 22.	चंद्रातप m. चंद्रिका f. moon light. 1, 44.
चतुर्वक्ता m. Brahman. 1, 7.	चंद्रोदय m. an awning, a cloth spread over an open hall. 2, 155. Hind. <i>chandred</i> .
चतुर्विध fourfold. 2, 307. 394. 5, 73.	चयल 1) adj. wavering, unsteady, fickle. 4, 10. 2) swift, speedy. 4, 12. 3) चयला f. lightning. 1, 60.
चतुर्थण n. a place where four roads meet. 2, 134.	चमू f. an army. 2, 302.
चलर् n. a court or yard. 5, 31.	चय m. a collection, a mass, a multitude. 4, 1.
चंदून n. sandal wood. 2, 389. Comp. लौहित .	चर् m. a spy, a secret emissary. 2, 270. Comp. चार् .
चंद्र 1) m. the moon. 1, 42. 120. 2) n. gold. 2, 18.	

चरण m. the foot. 2, 356. 97.

चरणाभृण n. an ornament for the foot. 2, 406.

चूकायुध m. a cock. 2, 92.

चरम adj. last, final. 4, 22.

चरित n. conduct, behaviour. 2, 241.

चरित्र n. conduct, behaviour. 2, 241. Comp. चारित्र.

चरु m. 1) a pot. 2, 159. 2) an oblation consecrated by prayers, or the vessel in which such an oblation is offered. 2, 261.

चर्चा f. 1) smearing the body with sandal and other unguents. 2, 385. 2) reflexion, consideration. 5, 8. e. g. तत्त्वचर्चा, ग्रष्टाग्न्यागचर्चा SindhAsana. 3) the name of a goddess, one of the incarnations of Durgā. 1, 17.

चर्मकृत् m. a carrier, a shoemaker. 2, 441. Comp. चर्मकर्त् Taitt. Br. I, 2, 6, 7.

चर्मदुंड m. a whip. 2, 287..

चर्मन् n. 1) skin, hide, leather. 3, 8. 2) a shield. 2, 305.

चर्मप्रसेषक m. a bellows. 4, 79.

चलाचल adj. movable, unsteady. 4, 10.

चषक m. a drinking vessel, a goblet. 2, 172. Bhk. 8, 39. Māgha 10, 4, 11. 24.

चारु u. pleasing discourse. 1, 146.

चाँडाल v. n. for चेडाल. 2, 443.

चातक m. a bird (cuculus melanoleucus). 2, 93.

चाँद्रमसायन m. the planet Mercury. 1, 46.

चाप n. a bow. 2, 309. 1, 26.

चामर n. a chowrie, the tail of the bos grunniens used as a whisk. 2, 268.

चामीकर् n. gold. 2, 19.

चामुडा f. a goddess, an incarnation of Durgā. 1, 17.

चार m. a spy, a secret emissary. 2, 270. Comp. चर्.

चारुषा m. a strolling actor, a bard. 2, 437.

चार्य m. a valorous warrior. 2, 199.

चारित्र n. conduct, behaviour. 2, 241. Comp. चरित्र.

चारु adj. beautiful. 4, 4.

चाष m. the blue jay. 2, 92.

चिकित्सक m. a physician. 2, 457.

चिकित्सा f. the practice of medicine. 2, 457.

चिकुर m. the hair of the head. 2, 375.

चिता f. a funeral pile. 3, 16.

चित्त n. the mind. 2, 379.

चित्था f. a funeral pile. 3, 16.

चित्र adj. 1) variegated. 4, 56.
2) n. a wonder, a marvel. 4, 60.

चित्रफ n. the sectarian mark on the forehead. 2, 386.

चित्रकाय m. = tiger. 2, 71.

चित्रकृत् m. a painter. 2, 436.

चित्रयुज m. an arrow. 2, 311.

चित्रमानु m. 1) the sun. 1, 37.
2) fire. 1, 62.

चित्रशिविडिन m. pl. the constellation of Ursa Major. 1, 50.

चित्रशिविडिप्रसूत m. a name of Vrihaspati. 1, 47.

चिद्रूप adj. intelligent, thoughtful. 2, 218. (Schol. वस्तुतत्त्व-शानयुक्त).

चिता f. thought, reflexion. 5, 8.

चिपिट m. grain flattened after boiling. 2, 430.

चिकुक n. the chin. 2, 370.

चिर्, **चिरात्**, **चिराय**, **चिरेण** adv. a long time. 5, 87.

चिरङ्गीविन् m. a crow. 2, 90.

चिरंटो f. a young woman, whether married or not. 2, 329.
Kehtrasvamin quotes another form: **चरंटी**.

चिरान् 1) m. a great many nights, a very long period. 1, 108. 2) dat. चिरान्नाय adv. a long time. 5, 87.	चुल्ल adj. blear-eyed. 2, 452.
चिर्मट m. a sort of cucumber (<i>cucumis utilissimus</i>). 2, 54.	चुर्णी f. an oven, a fire-place. 2, 158.
चिलिचिम m. — नलमीन. = sort of fish. 3, 36. Explained by बछीगत, चलदूग, वृक्ष-चल. चिलिचिमस्त्रोष्कृ-दिति वैद्या: । Sv.	चुरुक m. n. a nipple. 2, 371.
चिल्ल 1) adj. blear-eyed. 2, 452. 2) m. the Bengal kite (<i>falco chela</i> Lath.). 2, 95.	चुडा f. 1) a peacock's crest. 2, 87. 2) the head. 5, 13.
चिङ्ग n. a mark, a sign. 1, 45.	चुडामणि m. a jewel worn in a crest or diadem. 2, 409.
चीर n. tattered clothes. 2, 393.	चूत m. the mango tree. 2, 37.
चीरिलि m. a sort of large fish. 3, 38.	चूतक m. a small well. 3, 62.
चीरी f. a cricket. 2, 101.	चूर्ण n. powder, dust. 2, 268.
चुही f. a small well. 3, 62.	चूलिका f. the base of an elephant's ear. 2, 62.
चुही f. a procuress. 2, 337.	चूपा f. an elephant's girth. 2, 66.
चुबक m. a loadstone. 2, 14.	चेट 1) m. a servant. 2, 210. 2) चेटी f. a female servant. 2, 337.
चुरी f. a small well. 3, 62.	चेतन m. a sentient being. 1, 134.
	चेतस् n. intellect, mind. 2, 379.
	चेत्त 1) n. clothes. 2, 393. 2) at the end of compounds (f. f.): bad, contemptible. 2, 182.
	चेष्टा f. motion, action. 5, 64.

चेतन्य n. consciousness. 5, 36.	चेन्नरब n. the garden of Ku-vera. 1, 83.
चेत्य n. 1) a temple. 2) a building containing an image of a Buddha (or Jina). 5, 45. e.g. श्रीमत्तीर्थकराणा प्रतिदि- वसमर्ह तत्र चेत्यानि वधे.	चोक्क n. surprise, wonder. 4, 60.
चैत्र m. the first month of the year (March-April). 1, 114.	चौर m. = thief. 2, 183. 184.
	चौर्य n. stealing, theft. 2, 184. 5, 24.

क.

कृग m. a goat. 2, 122. Comp. कृग.	कुंदस n. the Vedas. 1, 9.
कृगलक्ष m. a goat. 2, 122.	कृच adj., covered, full. 4, 17.
कृत्ति n. a parasol, an umbrella. 2, 268.	कृत्ति n. disguise, sham, deceit. 4, 24.
कृत्तिक n. a mushroom. 5, 45.	कृग m. a goat. 2, 122.
कृहि m. 1) a wing. 2, 84. Comp. स्मितकृहि. 2) a leaf. 2, 30.	कृष्ण m. a pupil, a disciple. 2, 245.
कृहनि n. 1) a wing. 2, 84. 2) a leaf. 2, 30.	कृदस m. a brahman conver-sant with the Vedas. 2, 240.
कृभन् n. disguise, fraud, deceit. 4, 24.	कृपातनय m. the planet Sa-turn. 1, 48.

हिन् n. 1) a hole, a rent. 3, 2.
2) a foible, a weak side. 5, 85.
हुक्कुदूरी f. the musk-rat. 2, 80.

हेक adj. shrewd, clever. 2, 230
केदून n. cutting, breaking, tearing. 4, 44.

अ.

जगद्बृहस्पति m. the eye of the world, the sun. 1, 37. **जगद्बृहस्पतिनुहः**: Kāśikha. 46, 44.

जगत् 1) n. the world, the universe. 1, 133. 2) **जगती** f. the earth. 2, 1. 3) the King and his subjects. 5, 8.

जगत्कर्ता m. the creator of the world, Brabman. 1, 7.

जगत्प्राण m. wind. 1, 75.

जगहिनाश m. the destruction of the universe. 1, 117.

जगनाथ m. Vishnu or Krishna. 1, 24.

जगर m. armour, mail. 2, 304.

जागिध f. eating. 2, 170.

जग्धन n. the loins. 2, 357.

जग्धनकूपक m. the cavities of the loins. 2, 358.

जघन्य adj. low, base, wicked. 4, 85.

जंघा f. the leg. 2, 360.

जंघाल adj. light-footed, fleet, swift. 2, 203. Also **जंधिल**.

जटा f. 1) matted hair as worn by ascetics. 2, 377. 2) a fibrous root. 2, 28.

जटावंध m. a knot or tuft of matted hair. 1, 14.

जठर 1) adj. hard, firm, solid.
2) old. 5, 39. 3) m.n. the belly. 2, 360.

जड adj. 1) dull, slow, stupid, heavy. 2, 232. 181. 2) dumb. 2, 454.

जडक्रिय adj. slow at work, sluggish, dilatory. 2, 228.

जटु n. lac. 2, 400.

जनु n. the collar bone, the clavicle. 2, 368.

जन्म m. man, mankind, people. 2, 129.

जनक m. a father. 2, 349.

जनेशम् m. a man of a low caste, a CAndala. 2, 443.

जननी f. a mother. 2, 349.

जनपद m. an inhabited country. 2, 129.

जनवाद m. जनशुति f. popular talk, rumour, tidings. 1, 147.

जनार्दन m. Vishnu or Krishna. 1, 23.

जनाशय m. a temporary shed or hall. 2, 143.

जनी f. a daughter-in-law. 2, 349.

जंतु m. a creature, a living being. 3, 3.

जन्मन् n. birth, origin. 5, 64.

जन्य n. war, combat. 2, 299.

जपा ■ the China-rose (*hibis-*

cus rosa Sinensis Lin.). 2, 52. 4, 53.

जंपति m. du. husband and wife. 1, 120. Comp. दृपति.

जंबाल m. mud, mire. 3, 56. Pk. 1, 45.

जंबीर m. common lime. 2, 39.

जंबुक m. a jackal. 2, 74.

जंघत m. the son of Indra. 1, 55.

जंगल adj. (f. क) old. 4, 26.

जंगलवा m. an old ox. 2, 110.

जंगल f. old age. 2, 348.

जंगलु m. the womb, the uterus. 2, 345.

जंतिल m. sesame growing wild. 2, 428.

जल n. 1) water. 3, 26. 5, 41. 44, 72. 81. Prefixed to the name of animals living on the continent, it signifies a corresponding aquatic animal, e. c. जलमाहार, an otter. 3, 41. 2) — ज्ञोवेर. 2, 467.

जलचर् m. a fish. 3, 35.

जलद् m. a sort of grass (*cyperus rotundus*). 2, 467. Any term for cloud signifies the same.

जलझोणी f. — *avagāha*. 4, 69.
जलपङ्कति f. a water-course, a gutter, a drain. 3, 63.

जलरुक् m. a species of water-bird — *ddhyūha*. 2, 94.

जलराशि m. the ocean. 3, 30.

जलधार्यस m. the diver. 2, 95.

जलव्यालि m. a water-snake. 3, 21.

जलशथन m. a name of Vishnu. 1, 22.

जलशूक n. the green moss-like substance growing on the surface of stagnant water, duckweed. 3, 61.

जलाधिदेवत n. the supreme deity of the waters, Varuna. 1, 74.

जलाधतार m. a landing-place at a river's side. 5, 76.

जलोच्छास m. a drain, a sluice. 3, 55. Comp. *parivāha*.

जलौका f. sg. and **जलौकस्** pl. f. a leech. 3, 39. जलौकयोपमीर्यते प्रमदा मंदबुद्धिभिः मृगीदृशा जलौकाना विचारान्मस्तुतरं ॥ जलौका केवलं रक्तमाददाना तथा द्विना । प्रमदा सर्वमादते चितं विन्न बलं सुखे ॥ *Kālikh.* 36, 85. 86.

जघ m. speed, velocity. 2, 288.

जवन adj. fleet, swift. 2, 203.

जवनिका (corrupted from *yavarṇika*) f. a curtain, a screen, a veil. 2, 154. *Māgha* 4, 54.

जागरण n. जागरा and जागर्था f. waking, being awake. 2, 448. Often used of religious vigils.

जागुड n. saffron. 2, 388.

जागल n. flesh. 3, 9.

जागुलिक m. a dealer in antidotes, a poison-doctor. 2,

458. जागुलिको विषयि-
ग्राविशारहः KAcKh. 46, 17.

जात n. a mass, a multitude. 4, 2. **पद्मजात** n. a mass of words, a period. 1, 143. **अध्य-रूपान्त्रजात** Bhk. 3, 33. **अस्त्र-जात** Bhk. 2, 22. Rgh. 5, 1.

जातरेग्स् adj. f. having the catamenia. 2, 333.

जातहृष n. gold. 2, 18.

जातवेदस् m. Agni. 1, 63.

जाति f. 1) birth, descent, caste.
2) **जातियात्रोपलीचिन्** adj. one who gets a living only by the merit of his caste. 2, 251. 2) species. 2, 99, 321. 3) great-flowered jasmin. 2, 50.

जात्य adj. 1) of noble descent.
2) excellent. 5, 50.

जानु m. the knee. 2, 360.

जाबाल m. a goatherd. 2, 226.

जाभात् m. a daughter's husband, a son-in-law. 2, 350.

जामि 1) a sister. 2, 352. 2)

a virtuous or respectable woman. 5, 6.

जामेय m. a sister's son. 2, 352.

जांबूनह n. gold. 2, 19.

जाधा f. a wife. 2, 339, 353.

जाधातीव m. an actor. 2, 437.

जाधापति m. du. husband and wife. 1, 120.

जायु m. a medicament, medicine. 2, 458.

जात् m. a paramour, an adulterer. 2, 229.

जात्त n. 1) a net. 2, 439. 2) a window. 2, 149. 3) entanglement, deception. 5, 18. 4) a heap, a multitude. 4, 2.

जात्तक n. 1) a window. 2, 149.
2) a bud. 2, 31.

जालिका m. 1) a fisherman. 2, 439.
2) a spider. 2, 101. 3) a knave, a rogue. 2, 194. 4) **जालिका** f. a net. Comp. मृगः 5) an iron corselet. 2, 304.

जाल्य adj. acting inconsiderately or foolishly. 2, 18t.

तारुक m. a pole-cat. 2, 81.
ताम्रवी f. the Ganges. 3, 51.
तिघत्सा f. appetite, hunger. 2, 206.
तिघत्सु adj. hungry. 2, 205.
तिघोसु m. an enemy. 2, 300.
तिक्ताशिन् । तिताहृष adj. victorious, triumphant. 2, 324.
तिन m. 1) a Buddha. 1, 85.
 2) Vishnu or Krishna. 1, 25.
तिनेंद्र m. a Jaina saint. 1, 86.
 Pk. 2, 33.
तिष्णा m. 1) Indra. 1, 52. 2)
 Vishnu or Krishna. 1, 25.
तेक्ष्म adj. 1) wry, crooked. 4,
 11. 2) slow, tardy. 2, 232.
तेलुग m. a snake. 3, 19.
तेह्वा f. 1) the tongue. 2, 366.
 2) a tongue or flame of fire.
 1, 67. 68.
तेमूत m. 1) a cloud. 1, 58. 2)
 a mountain. 5, 9.
तिरुक m. camain-seed. 2, 461.

तीर्ण adj. old. 2, 395. 4, 26.
तीव m. 1) a living being, a creature. 3, 41. 5, 73. 2) life. 1, 134. 3) a name of Vrihaspati. 1, 47. Kāçikha. 17, 44. 4) **तीवा** f. life. 1, 134. 5) a bowstring. 2, 309.
तीवक m. a Jain mendicant. 2, 190.
तीवैजीव m. a species of pheasant or partridge. 2, 99.
तीवतीका f. a woman whose children are living. 2, 331.
तीवत्तति f. a woman whose husband is living. 2, 331.
तीवधन n. live-stock, property consisting of cattle. 1, 81'.
तीवन n. living, means of subsistence, livelihood. 2, 415.
तीवनीय n. water. 3, 26.
तीवसू f. a woman whose children are living. 2, 331.
तीवस्थान n. a vital member or organ. 2, 374.

जीवित n. life. 1, 134.	ज्ञ adj. knowing, possessed of knowledge. 2, 177.
जुगुप्ता f. disgust. 1, 91, 148, 5, 14.	जाति m. a kinsman, a relation. 2, 354.
जेतु adj. victorious, triumphant. 2, 291.	ज्ञान n. knowledge. 5, 62.
ज्ञेमन n. eating. 2, 170.	ज्ञानिन् m. an astronomer or astrologer. 2, 248.
ज्ञेन्द्रिय m. a triumphal car. 2, 291. Comp. Rgh. 12, 83. Rv. I, 102, 3, 5.	ज्या f. 1) a bowstring. 2, 309. 2) the earth. 2, 1.
जैन m. (f. i), a follower of the Jaina doctrine. 2, 190. Comp.	ज्येष्ठ 1) m. the first-born son, an elder brother. 2, 351. 2)
स्वयं गवा जिनातिकं प्रक्रियो जगुदे जैनीं . Pk. 2, 36.	ज्येष्ठा f. a house-lizard. 2, 102.
जैनाश्रम m. a Jain monastery. 5, 21.	ज्योतिरिंगण v. r. for ज्योति-रिंगण.
जैवात्मक 1) adj. long-lived. 2, 226. 2) the moon. 1, 43.	ज्योतिषिक m. an astronomer. 2, 248.
जीर्ण adj. 1) joyfully, happily. 1, 123. तदा जीर्णमासुः सामा-	ज्योतिस् n. 1) light. 1, 65. 2)
जिकामर्त : Pk. 3, 168. 2)	a star. 1, 51. 3) the eye. 5, 24.
silently. 5, 97. जीर्ण स्थिते	ज्योत्स्ना f. moonlight. 1, 44.
मुनौ तत्र महाकालसाध-	ज्यलन m. fire. 1, 62.
सात् Kāçīkh. 89, 19.	ज्याला f. a flame. 1, 65, 67.

क.

कैकावात् m. a violent storm with rain. 1, 77. **आसरेकी-**

कामारुतभीषणैः Pk. 6, 52. *Jhanjhānīla* KĀçīkh. 88, 98.

कृष्टि adv. quickly, at once, on the spot. 4, 12.

कृष m. a fish. 3, 35.

कृषकेतनं m. a name of Kāma. 1, 32. Comp. **कृषधड** Bhk. 8, 48.

कालुक m. a tree (*tamarix indica*). 2, 40.

चिट्ठी f. a plant (*barleria cristata*). 2, 50.

किळीका f. a cricket. 2, 101.

ट.

टक m. 1) a stonemason's hammer. 2) pride, conceit. 5, 35.

उ.

उमर् m. a scuffle, a turmoil. 1, 127. **जिनेष्वरे सानेकृतेष्वा**
वैरिडमरः Pk. 4, 186.

उयन n. 1) flying in the air. 2, 85. 2) a litter carried upon men's shoulders. 2, 290.

डिंडिम m. a kind of small drum or tambour. 1, 97. Gg. 11, 7.

डिडीर m. cuttle-fish bone, considered as being the foam of the sea. 3, 46.

डिल्ल m. — उमर्. 1, 127.

डिख m. any young animal. 2, 347.

T.

तक्र n. buttermilk with a fourth part of water. 2, 120. द्विगु-

णांबु सेतसमधीर्दकमुरधि-
तै। तक्र भवेत्पादगतं केवलं
भधितं स्मृतं ॥ Dhāny. Nigh.
यत्यादंबु धोलं तत्क्रं।
भागत्रयं यत्र दृष्टशतुर्थो भागो
जलस्य तत्क्रः ॥ RM*

तदान् m. a carpenter. 2, 432.

तट n. 1) the declivity or side of a hill. 2, 11. 56. 2) a bank or shore. 3, 45.

तटिनी f. a river. 3, 43.

तडाग n. a pond, a pool, a reservoir. 3, 54.

तडित् f. lightning. 1, 60.

तंडक n. a period containing many compound words. 1, 143.

तंडु m. one of the chief atten-

dants of Qiva, and original teacher of the ballet. 1, 14. 5, 51.

तत्काल 1) m. time being, present time. 5, 98. 2) तत्कालं adv. at the time being. 1, 118.

तत्कालोत्पन्नधी adj. possessed of presence of mind. 2, 221.

तत्कालं adv. at the time being, at the same time, forthwith. 4, 67. 3, 27.

तत्पर adj. intent on. 2, 197.

स्त्रीभोगादौ भेषजे तत्परः
प्राणी Pk. 5, 73.

तत्रभवत् adj. (f. *ti*), venerable, respectable. Used in speaking of a person not present. 1, 155.

तथा adv. yes, it is so. 4, 95.

तथागत m. a Buddha. 1, 85.

तथ्य adj. true. 1, 144.

तदात्म n. time being, present time. 1, 118.

* Corrected accordingly my translation of *Tatka* in the glossary to Ujj.

तद्रूप adj. bent or intent on. 2, 379.

तद्धल m. a part of arrow. 2, 312.

तनय 1) m. a son. 2, 342. 2) f. (d) a daughter. 2, 350.

तनु 1) adj. (f. उ, ऊ, or वि), thin, slender. 4, 32. 2) small, little. 4, 3. 3) f. (उ or ऊ), the body. 2, 355.

तनुज m. a son. 2, 342.

तनुत्राण n. armour, mail. 2, 304.

तनूनयात् m. a name of Agni. 1, 63.

तनूरुहु n. 1) the hair of the body. 2, 369. 2) the wing of a bird. 2, 84.

तेतु m. a thread, a string. 5, 79. 84.

तेतुवाय m. a weaver. 2, 435.

तेत्र n. 1) a thread, a string. 2) established doctrine, a scientific treatise. 3) mystic prayers. 5, 84. 4) a medicament. 2, 458. 5) retinue. 6) the quality of being chief or principal.

5, 84. 7) **तेत्री** f. (nom. वा), the string or wire of a lute, etc., or a string in general. 1, 96. 2, 442.

तपन m. the sun. 1. 35.

तपनीय n. gold. 2, 19.

तपस् 1) n. penance, austerity. 2, 244. 2) m. the month Māgha. 1, 114.

तपस्य 1) m. the month Phālguna. 1, 114. 2) f. (d), religious penance, mental devotion. 4, 9t.

तपस्विन 1) adj. engaged in religious austerities, subst. an ascetic, a religious mendicant. 2, 189. 254. 2) exciting pity, pitiable. 5, 7. *

तपात्यय m. the rainy season. 1, 116.

तमग m. a platform. 2, 139.

तमस n. 1) darkness. 1, 110. 5, 60. 2) Rāhu. 1, 49. 3) sin. 3, 5.

तमस्किनी f. night. 1, 107.

तमालपत्र n. the sectarian mark on the forehead. 2, 386.

तमिक्ष n. 1) darkness. 1, 110. 2) तमिक्षा f. darkness. 1, 110. Rgh. 5, 13. Mâgha 6, 70. 3) night. 1, 107.	तरस n. flesh. 3, 9.
तमी f. night. 1, 107. Mâgha 9, 23. .	तरी f. (nom. ts), a boat, a ship. 3, 50.
तमोघ m. fire. 1, 64.	तरु m. a tree. 2, 22.
तरचु m. a tiger, or rather a hyena. 2, 71.	तरुणा adj. (f. i), young. 2, 348. 123.
तरंग m. a wave. 3, 31.	तरुष्टि m. a group of trees. 2, 57.
तरंगिषी f. a river. 3, 43.	तर्क m. doubt. 5, 93. 2) the sci- ence of logic. 1, 10. (Lit. <i>turn- ing and twisting</i> , Lat. tricæ.)
तरणि m. the sun. 1, 35.	तर्णक m. a calf. 2, 109.
तरपण्य n. money paid for being ferried over a river. 3, 49.	तर्हि f. a wooden ladle. 2, 157.
तरल 1) adj. tremulous,unstea- dy. 4, 10. 2) m. the central gem of a necklace. 2, 409. 3) तरला f. rice-gruel. 2, 165.	तर्पणा n. fuel for lighting a sa- crificial fire. 1, 69.
तर्लित adj. undulating, dang- ling, tremulous, unsteady. 4, 61. कुचक्कलशोपरिमर्लित- क्षारा Gg. 7, 14.	तर्ष m. thirst. 2, 208.
तरवारि m. a sword. 2, 317.	तर्षित adj. thirsty. 2, 207. Comp. तृष्टित.
तरस् n. 1) speed, velocity. 2, 268. 2) power, strength. 4, 38.	तर्ल m. 1) the palm with extended fingers. 2, 382. 2) the pal- myra tree (<i>borassus flabelli- formis</i>). 2, 37. Comp. ताल.
	तर्लिन 1) adj. thin. 4, 32. 2) n. ■ bed or couch. 2, 152.
	तर्लय n. 1) a bed or couch. 2 152. 2) a wife. 5, 24. 3) a raft or float. 3, 49.

ताणा n. a small pond. 3, 53.

तस्कर m. a robber. 2, 183.

ताडक m. **ताडपत्र** n. an earring. 2, 401.

ताडव n. dance accompanied with violent gesticulations. 1, 93.

तात m. a father. 2, 349.

तापस m. an ascetic. 2, 254.

तापिच्छ m. a tree (*xanthocymus pictorius*). 2, 48.

तामरस n. a lotus. 3, 57.

तांबूली 1) f. the betel-plant (*piper betel*). 2, 45. 2) **तांबूल** n. the betel-nut. 2, 390.

ताम्र 1) adj. (f. i) of a dark red or coppery colour. 2, 97. 4, 48. 2) n. copper. 2, 15.

ताम्रचूड़ m. a cock. 2, 92.

तार adj. high-sounding, soprano, shrill. 1, 140. **ताम्रचूड़-उधनिस्तारः** Pk. 3, 41. **दुर्भय-**

स्तारः स्थनुः Pk. 3, 133.

तार (corrupted from स्तारः)

1) m. a principal pearl in a necklace, or a large pearl. 5, 12. 2) n. silver. 2, 17. 3) **तारा** f. a star. 1, 51. 2, 365 (the pupil of the eye).

तारक n. **तारका** f. a star. 1, 51.

तारकारि m. a name of Skanda. 1, 19.

तारोपथ m. the starry path, the sky. 1, 137.

तार्त्त्व m. 1) a name of Garuda. 1, 30. 2) a horse. 2, 281.

ताल m. 1) musical time or measure. 1, 94. 2) a span measured by the distance between the extended thumb and middle finger. 2, 383. 3) the palmyra tree. 2, 37.

तालधित्र m. a name of Baladeva. 1, 28.

तालवृत्त n. a fan. 2, 153.

तालु n. the palate. 2, 366.

तिर्स adj. fragrant. 5, 27. **मङ्घा** 5, 33.

तिग्म adj. fiery, hot. 1, 40.
तिग्माशु m. the sun. 1, 35.
तितिज्ञा f. forbearance, patience, resignation. 4, 40.
तिभि m. 1) a fish in general. 3, 35. 2) a fabulous fish of an enormous size. 3, 38.
तिभिगिलगिल m. a fabulous fish of an enormous size. 3, 38.
तिभिर् n. darkness. 1, 110.
तिभिरसिपु m. the sun. 1, 36.
तिरस्करिणी f. a curtain, a veil. 2, 154. Ks. 1, 14. U.p. 27.
तिरस्कार n. disregard, disdain. 4, 19.
तिरोधान n. concealment. 4, 34.
तिर्यक् adv. obliquely, transversely, awry. 2, 65. 145. 398.
तिल m. sesame. 2, 428.

तिलक 1) n. the sectarian mark on the forehead. 2, 386. 2) the lungs. 3, 14. 3) m. a kind of tree. 5, 26.

तिलपिंज and **तिलपेङ्ग** m. barren sesame. 2, 428.
तिलित्स m. a kind of snake — *gondas*. 3, 20.
तिलीत्तमा f. the name of an Apsaras. 1, 88.
तिल्य n. a sesame-field. 2, 8. Comp. तैलीन्.
तिष्य m. the eighth lunar asterism. 1, 51.
तीक्ष्ण 1) adj. hot, fiery. 1, 40. 2) n. iron. 2, 16. 3) m. (?) poison. 3, 24.
तीक्ष्णोयाय m. a forcible means, a strong measure. 2, 216.
तीर् 1) n. a bank, a shore. 3, 45. 2) **तीरी** f. an arrow, the shaft of which consists of reed and a fourth part of iron. 2, 312.
तीर्थ n. 1) a landing place at a river's side. 5, 76. 2) a holy place in the vicinity of sacred streams or springs. 5, 72. 76. 3) a vessel (**तीर्थहृष्टकव्ययोः**: Ksh.). 4) pu-

dendum muliebre. 5) a minister and 17 other officers of state in whom a king ought not to place implicit confidence. Comp. Mhb. 2, 172. Pan-cat. p. 156. Rgh. 17, 68. Magha 2, 111. 6) a school of philosophy. 5, 76.

तीक्ष्ण adj. fierce, hot. 1, 40.
तीक्ष्णता f. exceedingness. 2, 315.

तु part. 1) but. 2) indeed. 5, 95.

तुक्त m. (तुक्तौ, तुक्तः), offspring, children. 2, 342. 5, 50.

तुंग adj. high. 4, 66.

तुच्छ adj. empty. 4, 92.

तुड n. the beak of birds, the mouth. 2, 363.

तुडि f. a prominent navel. 2, 455.

तुडिका f. a plant — शोषी, विन्धी. 2, 48.

तुद n. the belly. 2, 360.

तुदिल adj. gorbellied, corpulent. 2, 453.

तुच्छ adj. hurt, injured. 4, 82.

तुच्छवाय m. a tailor. 2, 435.

तुभल m. tumult. 1, 139.

तुंबी f. a long white gourd (*curbita lagenaris*). 2, 54.

तुरंग m. a horse. 2, 281. 3, 41.

तुरंग m. a horse. 2, 281. 5, 25. 69. 70.

तुरंगम m. a horse. 2, 281.

तुरंगस्कंध m. a troop of horses. 5, 25.

तुरासाह् (nom. तुरोषाद्) m. a name of Indra. 1, 53.

तुरीयवर्ण adj. belonging to the fourth caste. 2, 237.

तुलाकोटि m. an ornament for the feet of women. 2, 406.

तुल्य adj. similar. 4, 9.

तुषर 1) adj. astringent. 4, 86.
2) f. *turart* a kind of pulse (*cytisus cajan*). 2, 429.

तुषायि m. a fire of the husks of corn. 5, 44.

तुषार n. frost, cold. 3, 28.

तुषीटक n. sour gruel. 2, 163.	तुषाक adj. craving, longing for. 2, 208.
तुक्षिन n. frost. 3, 28.	तुष्टि f. 1) thirst. 2, 208. 2) desire, wish. 2, 209.
तूषा n. तूषी f. a quiver. 2, 310.	तेजस् n. 1) radiance, splendor, light. 1, 65. 5, 12. 2) might, power. 4, 38.
तूषीर n. (?) a quiver. 2, 310.	तेजित adj. sharpened, whetted. 2, 319.
तूष्ण adj. quick, fleet. 2, 198. 4, 12.	तैजस् n. any metal. 2, 21.
तूष्णोदित adj. spoken rapidly. 1, 142.	तैलीन n. a sesame-field. 2, 8.
तूतक n. cotton. 2, 47.	तोक n. offspring, children. 2, 342.
तूवर m. 1) a bull without horns. 2) a man without beard. 2, 123.	तोत्र n. a goad for driving cattle. 2, 422.
तूष्मी adv. silently. 5, 97.	तोप n. water. 3, 26. 27.
तृष्णा n. grass. 2, 35.	तोथनिधि m. the sea. 3, 30.
तृष्णधार्य n. corn growing wild. 2, 429.	तोथाशय m. a lake. 3, 48.
तृष्णराज m. the palmyra tree (<i>borassus flabelliformis</i>). 2, 37.	तोपण n. a festoon suspended across gateways on festive occasions. 2, 146. :
तृतीया प्रकृति La hermaphrodite. 2, 275.	तथा adj. left, forsaken. 4, 29.
तृष्णि f. satisfaction. 2, 171. 193.	त्यक्तायि m. a brahman who has neglected his household fire. 2, 249.
तृष् f. thirst. 2, 208.	
तृष्णित adj. thirsty. 2, 207. Comp. तर्षित.	

- त्रयः** L. shame, bashfulness. 2, 412.
- त्रयु** n. tin. 2, 17.
- त्रयी** f. the Rig, Yajus and Samaveda collectively. 1, 8.
- त्रयोत्तम्** m. the sun. 1, 37.
- त्रस्त्** adj. frightened. 2, 199.
- त्रास** m. 1) fright. 4, 40. 2) a defect in a jewel. 5, 22.
- त्रिकृ** n. the aggregate of three spices, viz. black and long pepper, and dry ginger. 2, 462. Comp. त्रियष्णु.
- त्रिकंठक** m. — gokshura. 2, 46.
- त्रिकस्थान** n. the part below the spine. 2, 357.
- त्रिकालदर्शिन्** adj. acquainted with the past, present, and future. 2, 257.
- त्रिकालिषिद्** m. a Jaina saint. 1, 86.
- त्रितय** n. a triad. 1, 93. 2, 463.
- त्रिदश** m. a god. 1, 4, 5, 64.
- त्रिदशदीर्घिका** f. a name of the Ganges. 3, 51.
- त्रिदशावर्धम्** m. a name of Vṛishabha-pati. 1, 47.
- त्रिदशालय** m. the mountain Meru. 1, 136.
- त्रिदशावास** m. heaven. 1, 3.
- त्रिदशाळार** m. the food of the gods, ambrosia. 1, 133.
- त्रिदिव** n. heaven. 1, 3.
- त्रिनेत्रन** m. a name of Civa. 1, 11.
- त्रिपलक** m. a tree (butea frondosa). 2, 42.
- त्रिपथगा** f. the Ganges. 3, 51.
- त्रिपुरांतक** m. a name of Civa. 1, 11.
- त्रिकल्ता** f. the three species of myrobalan. 2, 463.
- त्रियामा** f. night. 1, 107.
- त्रिविष्टय** n. heaven. 1, 3.
- त्रिविष्टपस्त्र** m. a deity. 1, 4.
- त्रुटि** f. a small part. 4, 3.
- त्रेता** f. the aggregate of the three sacred fires, or the southern, household and sacrificial fires. 5, 3.

क्रोठि f. the beak or bill of a bird. 2, 83.

ज्यूषणा n. — त्रिकुरु. 2, 462.

बचसार् m. a bamboo. 2, 49.

तच् f. 1) bark. 2, 28. 394. 2) hide, skin. 3, 8. 22.

बचिसार् m. a bamboo. 2, 49.

बरित 1) adj. quick, speedy, expeditious. 2, 198. 215. 2) बरितं adv. quickly. 4, 12.

बाष्ठ m. 1) a carpenter. 2, 432. 2) n. pr. the architect of the gods. 1, 84.

वात्र m. Vritra, the son of Tvashtri. 5, 60.

विष् f. light. 1, 65.

तस्तु m. the hilt or handle of a sword and similar weapons. 2, 318.

द-

देशन n. armour, mail. 2, 304.

देशित adj. armed, mailed. 2, 305.

दंष्टा f. a large tooth, a tusk, a fang. 3, 20.

देश्विन् m. a hog. 2, 71.

देव n. water. 3, 26. **नाभिमा-**
त्रदेवे स्थिता. Phetk. 17.

देव 1) adj. dexterous, skilful. 2, 180. 2) m. the name of a saint. 3) a cock. 5, 49.

देवाधर्घसकृत् m. a name of Giva. 1, 11.

दक्षिणा 1) adj. right, not left. 4, 71. 2, 252. 2) straightforward, candid. 2, 230. 3) **दक्षिणा** f. the south. 1, 101. 4) presents given to Brahmans upon festal occasions; **दत्तस वस्त्व-**
दक्षिणा, one who has given all his property to the priests. 2, 263.

दक्षिणास्थ m. a charioteer, who stands on the right of his master. 2, 293.

दक्षिणाशापति m. Yama, the regent of the south. 1, 72.

दड m. 1) a stick, a staff, a rod.

2, 256. 4, 41. 2) a kind of weapon. 2, 321. 3) punishment. 4) an army. 5, 36.

दृढधर् m. a name of Yama. 1, 72.

दृडासन, a kind of arrow. 2, 312.

दृडाकृत n. buttermilk. 2, 120.

दृडिन् m. a staff-bearer, a door-keeper. 2, 269.

दृडोत्पल m. a plant—*sabadeva*. 2, 44.

दृकुष्ण m. ringworm-shrub (*cassia alata* Lin.). 2, 464.

दृहुण् or **दृहुरोगिन्** adj. afflicted with ringworms. 2, 452.

दृधि n. coagulated or curdled milk. 2, 120, 167.

दृधिमंड m. the liquid part of curdled milk. 2, 166.

दृधिसकू m. pl. barley-meal mixed with curds. 2, 166.

दृधिसार् n. fresh butter. 2, 119.

दृतु ■ the mother of the Dānavas. 1, 119.

दृत m. 1) a tooth. 2, 372. 2) an

elephant's tooth, ivory. 2, 63.
338.

दृतचक्र m. a lip. 2, 369.

दृतमल n. the root of a tooth. 2, 68.

दृतवासस् n. a lip. 2, 369.

दृहशूक m. a snake. 3, 18.

दृभि adj. small, little. 4, 3.

दृमन n. subduing, restraining. 5, 36.

दृमुनस् m. a name of Agni. 1, 63.

दृपती m. du. man and wife. 1, 120.

दृभि m. hypocrisy. 4, 55. 5, 5.

दृभोलि m. a thunderbolt. 1, 56.

दृम्य m. a young bullock. 2, 109.

दृया f. tenderness, compassion. 4, 39.

दृयित 1) adj. cherished, beloved. 2, 212. 2) **दृयिता** f. a beloved woman. 2, 327.

दृर 1) m. fear. 4, 40. 2) **दृर** m. n. **दृरा**, **दृरी** f. a cave, a cavern. 2, 12. 3, 2. 3) **दृरे** adv. a little. 2, 430.

दरित adj. frightened, timid. 2, 199.	दृश्या 1) L. pl. the unwoven threads of a web of cloth. 2, 396. 2) f. the result of actions. 5, 13.
दरिन् adj. poor. 2, 193.	दस्यु m. a thief. 2, 183.
दरोदर n. a die, dice. 2, 233. v. r. for डरोदर.	दस्त m. du. the Açvins. 1, 84.
दर्ढर m. a frog. 3, 40.	दस्तन् m. fire. 1, 62.
दर्प m. pride. 4, 37.	दस्तनीयल m. crystal. 2, 21.
दर्पक m. a name of Kâma. 1, 33.	दान्तायणी f. 1) a name of Durgâ. 1, 16. 2) f. pl. the 27 lunar mansions. 1, 51.
दर्पण m. a looking-glass. 2, 400.	दान्तायणीरमण m. the moon. 1, 43.
दर्भ m. Kuça grass (pea cynosuroides). 2, 36. 5, 16. 36.	दांडाजिनिक m. one who wears a staff and deerskin—the insignia of sanctity—for fraudulent purposes, a hypocrite, a rogue. 2, 194.
दर्वा f. a spoon or ladle. 2, 157.	दात adj. cut, reaped. 2, 422.
दर्विकर m. a snake. 3, 18.	दात्यूलु m. a species of water-bird, belonging to the order of Grallae (<i>gallinula Madras-patana</i>). 2, 94.
दृष्टन् n. 1) seeing, sight. 2, 411. 2) a system or school of philosophy. 5, 76.	दात्र n. a sickle. 2, 422.
दल n. a leaf. 2, 30.	
दृव m. 1) a wood on fire. 1, 70. 2) a forest. 5, 13. Comp. दाव.	
दृष्टु m. burning, fever. 2, 446.	
दृश्यन् m. a tooth. 2, 62. 372.	
दृश्यबल m. a Buddha. 1, 85.	

दाधिक adj. (f. t.), dressed with curdled milk. 2, 167.

दान n. a gift, a donation. 2, 264. 5, 58.

दान n. the juice that flows from the temples of an elephant when in rut. 2, 62.

दानव m. a kind of Titans, the offspring of Daqu. 1, 5. 119.

दानशील adj. liberal, generous. 2, 211.

दाति adj. subdued, enduring with resignation the privations imposed by austerities. 2, 244.

दामन् n. **दामनी** f. a rope for tying cattle. 2, 122.

दामोदर m. Vishnu or Krishna. 1, 23.

दाय m. 1) a special present, e. g. that which bride and bridegroom receive on their marriage. 2) patrimony. 3) taking, receiving (?). 5, 58.

दायाद m. 1) male offspring, a son. 2) a kinsman entitled to

participate in the offering of funeral oblations to deceased relatives. 5, 50.

दार m. pl. a wife. 2, 339. 5, 24

दारक m. a child. 2, 348.

दारद m. a sort of poison produced in the Darad (Sindh) country. 3, 24.

दारु n. wood, timber. 2, 145. 148.

दारूणि adj. heart-rending, horrible, terrific. 4, 20.

दार्क्षस्तक m. a wooden spoon or ladle. 2, 157.

दार्ढाधाट m. the woodpecker. 2, 89. 5, 9.

दाव m. — **दव**. 1, 70. 5, 13.

दाशार्थ m. Vishnu or Krishna. 1, 22.

दास 1) m. a servant. 2, 210
2) a fisherman. 2, 439. 3)

दासी f. a female servant. 2, 337.

दासीसुत m. the son of a female slave. 2, 346.

दासेरक m. 1) the son of a female slave, a servant. 2, 210.
2) = camel. 2, 125. Mâgha 5, 66.

दिक्पाल m. the regent of a quarter of the universe. 1, 100.

दिग्गज m. an elephant supposed to be placed at one of the quarters of the compass. 1, 104.

दिवासस् m. a naked Baudha mendicant. 2, 190.

दिति f. the mother of the Daityas. 1, 119.

दिदीवि m. boiled rice. 2, 164.

दिधिषु f. a woman in her second marriage 2, 330.

दिन n. a day. 1, 106.

दिनकर m. the sun. 1, 35.

दिनकरात्मजा f. a name of the Yamuna. 3, 52.

दिनमणि m. the sun. 1, 35.

दिव् i. See यो.

दिवत m. a day. 1, 106.

दिवसमुख n. the begin of day, break of day. 1, 111.

दिवस्पति m. Indra. 1, 54.

दिवा adv. by day. 1, 106.

दिवाकीर्ति m. 1) a barber. 2, 434. 2) a man of an impure cast. 5, 28. दोन्हितो जपि दिवाकीर्तिः पंडितो वाप्य- पंडितः। तुल्यो मे मोक्षदी- क्षाया सप्राप्य मणिकर्णि- का॥ Kaçikh. 79, 87.

दिवावसान n. the end of day. 1, 109.

दिव्य n. an ordeal. 5, 54.

दिश् f. a region, = point of the compass. 1, 100—102. 5, 68.

दिष्ट m. time. 1, 105.

दिष्टांत m. death. 3, 6.

दिष्ट्या adv. auspiciously. 5, 86.

दीन्हित adj. having commenced the preparatory rites for sacrifice. 2, 265.

दीधिति f. a ray of light. 1, 38.
5, 68.

दीप्ति f. 1) brilliancy, light. 1,
38, 65. 2) the rapid flight
of an arrow. 2, 315.

दीर्घ adj. long. 4, 66.

दीर्घकाल m. a long time. 5, 87.

दीर्घदृष्टि adj. far-sighted. 2, 221.

दीर्घनिद्रा f. the long-lasting
sleep, death. 3, 6. *Mārk.* 7,
13. महामरणे ये प्राप्त
दीर्घनिद्रा Kāçikha. 32, 14.

दीर्घपृष्ठ m. a snake. 3, 19.

दीर्घसूत्र adj. spinning a long
yarn, dilatory. 2, 228. अदीर्घ-
सूत्रम् भवेत्सर्वकर्मसु पा-
थिवः दीर्घसूत्रस्य नृपतेः कर्म-
क्षानिर्भवेद्युवं ॥ Matsyāp.
206.

दीर्घिका f. a long pond. 3, 54.

दुख n. unhappiness, pain, af-
fliction. 3, 4, 5, 48, 89.

दुरस्थ adj. hard up, poor. 2, 193.

दुर्स्फोट m. a sort of weapon.
2, 321.

उक्तल n. woven silk. 2, 394.

उम्ध n. milk. 2, 116, 119, 124.

उम्धिका f. the name of a plant.
2, 54.

इदुम m. a sort of snake — इट-
जिल. 3, 21.

इडाभि m. a large kettle-drum.
1, 98.

इराचार adj. ill-conducted,
wicked. 2, 249.

इरित n. evil ways, sin. 3, 5.

इरोदर n. playing at dice, gam-
bling. 2, 233.

इर्गत adj. poor, indigent. 2, 193.

इर्गति f. hell. 3, 3.

इर्गमार्ग m. a difficult pass or
road. 5, 30.

इर्गी f. the wife of Clva. 1, 16.

इर्जन m. a bad man, a scound-
rel. 2, 191.

इर्दिन n. a dark, cloudy day.
1, 59.

दुर्मुख adj. foul-mouthed. 2, 222.	दृष्टि n. a tent. 2, 296. Mâgha 5, 21.
दुर्विध adj. embarrassed, poor. 2, 193.	दक्षमुति m. a snake. 3, 18. Comp. चक्रायकस् Kaçikh. 58, 161. Kir. 16, 42.
दुर्विनीति adj. ill-trained. 2, 285.	दृष्ट adj. firm, solid, compact. 2, 187. 4, 33.
दुली f. the female tortoise. 3, 34.	दृति m. a pair of bellows. 4, 79.
दुश्चर्मन् adj. leprous. 5, 31. Yâjnav. 3, 209.	दृश् f. the eye. 2, 364.
दुष्यवन् m. a name of Indra. 1, 52.	दृष्टद् f. a stone. 2, 13.
दुष्कृति n. a misdeed, sin. 3, 5.	दृष्टि f. 1) seeing, sight. 2, 411. 2) the eye. 2, 364. 5, 68.
दुष्गग्नि m. a vicious elephant. 2, 70.	दृष्टिविज्ञेप m. casting one's looks obliquely, a sidelong glance. 2, 412.
दुर्लितुशति m. a son-in-law. 2, 350.	देव m. 1) a god. 1, 4. 2) a title added to names by way of respect. 1, 155, e. g. कुमारपा-लदेव. 3) देवी f. (in theatrical language) the queen. 1, 96.
दूती f. a daughter. 2, 350.	देवखाति m. a natural pond. 3, 53.
दूती f. a female messenger, a go-between. 2, 336.	देवचिकित्सक m. du. a name of the Acvins. 1, 84.
दूर adj. far, remote. 2, 57. 4, 8.	
दूरार्थ m. a remote or recondite object. 2, 221.	
दूर्बा f. a sort of grass (<i>Agrostis linearis</i> Lin.). 2, 36.	

देवकंदृ m. a necklace of pearls consisting of a hundred strings. 2, 407.	देश m. a country. 2, 129. 6, 5, 52.
देवता f. a deity, a god. 1, 4, 2, 138. 291. 5, 28.	देह m. n. the body. 2, 355. 5, 63.
देवतायतन n. a temple. 5, 45.	देहली f. the threshold of a door. 2, 147.
देवमातृक adj. (a country) fertilized by rain. 2, 6.	देतीय m. the offspring of Diti, a giant or Titan. 1, 5.
देवयुग n. an age or period of the gods, comprising the four ages (yuga) of mankind. Two of these form a day and night of Brahman. 1, 115. Comp. Manu I, 71. 72.	देतिय — देतेय . 1, 5. 119.
देवयोनि m. a being of divine origin. 1, 87. 5, 73.	देत्यगुरु m. Cukra, the preceptor of the Daityas. 1, 48.
देवस्थ m. a car for carrying the images of the gods in a procession. 2, 291.	देत्यारि m. Vishnu or Krishna. 1, 22.
देवघर्षकि m. Tvashtri, the carpenter of the gods. 1, 84.	देन्य n. depression, low-splinteredness, grief. 5, 60.
देवास्य m. a horse of the gods. 1, 61.	देव n. fate, accident. 1, 126.
देवू m. a husband's brother. 5, 54.	देवश m. an astrologer. 2, 248.
	देवत n. a deity, a god. 1, 4.
	देवपर adj. trusting to fate, believing in predestination 2, 222.
	दोला f. a swing. 4, 78.
	दोष m. a blemish, a fault. 4, 86. 5, 34.

दोषमात्रिन् adj. fault-finding, censorious, vituperative. 2, 191.	मुख n. 1) wealth. 1, 80. 2) strength, power. 4, 38.
दोषक 1) adj. knowing (and avoiding) faults, wise. 2, 177. 2) m. = physician. 2, 457.	मूल n. play, gambling. 2, 233. 5, 59, 66.
दोषा adv. at night. 1, 107.	मूतकार m. = gambler. 2, 233.
दोस् m. the arm. 2, 367.	मूतकारक m. the keeper of a gambling-house. 2, 233.
दोल्ह n. the longing of pregnant women. 2, 343.	ओ f. 1) heaven. 1, 3. 2) sky, atmosphere. 1, 137.
दौर्मध n. a fight, a battle. 4, 76.	बोतन n. sight, seeing. 2, 411.
दौर्लह n. — दोल्ह . 2, 343. This word was invented by some crazy etymologer.	बोतिरिंगपा m. a fire-fly. 2, 102.
दौवारिक m. a doorkeeper, a porter. 2, 269.	डंग m. a town. 2, 130.
दौलित्र m. a daughter's son. 2, 350.	ड्रस्ट n. diluted curds. 2, 120.
द्यावाभूमि f. du. heaven and earth. 1, 121.	ड्रव m. play, sport. 2, 277.
द्यु m. 1) a day. 1, 106. 2) the heaven, the sky. 1, 137.	द्रविण n. property, wealth. 1, 80. 5, 80.
द्युति f. 1) brilliancy, light. 1, 38. 2) a ray of light. 1, 65.	द्रव्य n. substance, property. 1, 80. 2, 184. 5, 58. 81.
द्युमणि m. the sun. 1, 36.	द्राक्ष adv. quickly, instantly, soon. 4, 12. Pk. 2, 47. 5, 78. (Perhaps from दृश.)
	द्राक्षी f. the vine. 2, 38.

द्राम्भूतक n. water just drawn out of the well. 3, 27.

दु m. a tree. 2, 22.

दुधपा m. a mallet, a hammer. 2, 320.

दुषा f. a bow-string. 2, 309.

दुत 1) adj. liquid, melted. 2, 121.
2) m. a scorpion. 3, 23. 3)

दुर्त adv. quickly. 4, 12.

दुम m. a tree. 2, 22.

दुष्टिष्ठा m. a name of Brahman. 1, 7.

द्रोण m. a raven. 2, 91.

द्रोणादुधा f. a cow that yields much milk. 2, 116.

द्रोह m. offence, injury. 4, 86.

द्वंद्व n. 1) a pair. 4, 15. 2) quarrel, strife. 2, 298.

द्वास्थ m. a doorkeeper, a porter. 2, 269.

द्वादशात्मन् m. the sun. 1, 37.

द्वापर m. doubt. 5, 3.

द्वार f. **द्वार** m. a door, a gate. 2, 145. 5, 2.

द्वारपाल m. a doorkeeper, a porter. 2, 269.

द्विज m. 1) a brahman. 2, 236.
2) a bird. 2, 83. 3) a tooth. 2, 372.

द्विजन्मत् m. a brahman. 2, 236.

द्विग्राहि m. the moon. 1, 43.

द्विजानि m. a man belonging to one of the three first classes. 2, 237.

द्वितिहृ adj. double-tongued, insincere. 2, 191. Mâgha 1, 63.

द्विजीतम् m. a brahman. 2, 236.

द्वितय n. a pair, two. 4, 15.

द्वितीयवयस् adj. having arrived at the second period of age. 2, 329.

द्वितीया f. a wife. 5, 16.

द्विव n. a pair, a couple. 2, 128.

द्विप m. an elephant. 2, 59.

द्विमुख m. a sort of snake. 3, 21.

द्विरह m. an elephant. 2, 59.

द्विरुक्तराय n. the tip of an elephant's trunk. 5, 72.	द्वीपवती f. a river. 3, 44.
द्विरसन् m. a snake. 3, 18.	द्वीपिन् m. a tiger. 2, 71.
द्विरेफ m. a bee. 2, 100.	द्वेष m. hate, enmity. 5, 29.
द्विषत् m. an enemy. 2, 301.	द्वेषिन् m. an enemy. 2, 301.
द्विसीत्य adj. double-furrowed, plowed first lengthways and then across. 2, 421.	द्वेष्य adj. odious, hateful. 2, 211.
द्वीप n. an island. 3, 48.	द्वैमुणिक m. a usurer. 2, 416.
	द्वैपायन m. a name of Vyāsa. 2, 258.

ध.

धन n. property, wealth. 1, 80. 81, 2, 107. 5, 64. 67.	धनिन् 1) adj. wealthy, opulent. 2, 201. 2) m. a name of Kuvera. 1, 79.
धनंजय m. a name of Agni. 1, 64.	धनिष्ठा f. the twenty third lunar mansion. 1, 51.
धनद m. a name of Kuvera. 1, 78. 100.	धनुष् m. n. a bow. 1, 151. 2, 309.
धनवत् adj. wealthy, rich. 2, 201. 214. 138.	धन्वन् 1) m. a desert. 2, 3. 2) n. a bow. 2, 309.
धनोध्यक्ष m. the god of riches, Kuvera. 1, 78.	धमाने f. the throat. 2, 361.
धनायत f. the desire of obtaining riches, covetousness. 2, 209.	धन्मिळ m. the braided hair of women. 2, 375.

धर् 1) m. a mountain. 2, 10. 2)
धरा f. the earth. 2, 1.

धरणिधर् m. a name of Vishnu. 1, 22.

धरणी f. the earth. 2, 1.

धरात्मज m. the planet Mars. 1, 46.

धराधारा f. the earth. 2, 2.

धरित्री f. the earth. 2, 1.

धर्म m. 1) virtue. 1, 125. 2) natural condition. 4, 97.

धर्मचिंता f. consideration of moral duties. 4, 85.

धर्मधज m. one who hangs out the flag of righteousness for selfish purposes, a religious hypocrite. 2, 250.

धर्मराज m. a name of Yama. 1, 72.

धर्षिणी or **धर्षणी** f. a harlot. 2, 341. The Brahmanaivarta II, 28, 4, gives the following gradation of women: 1) परिप्रता — एकपल्ली. 2) कुलप्रता.

3) धर्षिणी. 4) पूंशली. 5, 6)
वेष्या. 7, 8) पुंगी. 9) महा-
वेष्या.

धव m. 1) a husband. 2, 342.
2) a sort of tree (**मधुरवच**). 5, 26.

धवल adj. white. 4, 47.

धवलित adj. whitened. 2, 139.

धातु m. 1) natural condition. 5, 71. 2) a mineral. 2, 15, 5, 71. 3) metal, ore. 5, 71. 4) an element, of which five are enumerated. 5, 71. 5) a constituent part of the body: blood, marrow, fat, flesh, bones, the medullary substance, and the seminal fluid. 5, 71, 75. 6) a bone. 3, 10.

धातृ 1) m. Brahman. 1, 6. 2)
f. **धात्री**, the earth. 2, 1. 3)
Embliq myrobalan (*phyllanthus emblica* Lin.). 2, 463.

धात्री f. a foster-mother, a nurse. 2, 352.

धाना f. pl. fried barley. 2, 430.

धान्य n. corn, grain. 2, 430.	धिवय 1) m. = name of Cukra. 1, 48. 2) n. a house. 2, 136. 3) a star. 1, 51.
धान्यक n. coriander seed. 2, 462.	धीरी f. the intellect. 2, 179.
धान्यकोष्ठक m. a granary. 2, 157.	धीमत् and धीर् adj. intelligent, wise. 2, 177.
धान्यशीर्षक n. the ear of corn. 2, 424.	धीवर् m. a fisherman. 2, 439.
धान्यशूक n. the beard of corn. 2, 424.	धुनी f. a river. 3, 43.
धान्याच्छ n. sour gruel. 2, 163.	धुर् f. the shaft of a carriage. 2, 110.
धामन् n. 1) a house. 2, 136. 2) radiance, brilliancy. 5, 12. 3) a ray of light. 1, 39.	धुर्य m. the bullock carrying, or attached to, the shaft. 2, 110. Comp. <i>dhaureya</i> .
धारा f. a stream, a current of water. 3, 47.	धूमकेतु m. 1) a meteor. 2) a name of Agni. 5, 54.
धाराय n. the broad-edged head of some arrows. 2, 314.	धूमधज् m. a name of Agni. 1, 62.
धाराधर m. a cloud. 1, 58.	धूमयोनि m. a cloud. 1, 58.
धारासंपात् m. a heavy fall of rain. 1, 59.	धूमल् adj. of a dark red colour. 4, 52. Comp. <i>dhumra</i> .
धार्त्रीक् m. a sort of goose with black legs and bill. 2, 97.	धूमसंहृति and धूम्या f. a mass of smoke. 1, 66.
धिषणा 1) m. a name of Vrihaspati. 1, 47. 2) धिषणा f. the intellect. 2, 179.	धूम्याट m. the fork-tailed shrike. 2, 93.
	धूम् adj. of a dark red colour.

६, 52. भेरेणवस्त्रीवद्दग्नः	धौरिय m. — <i>dhurya</i> . 2, 110.
खूधमरुचः <i>Mâgha</i> 5, 8.	धुरं वहन्ति धौरियो न जातु चन गौर्गलिः <i>Pk</i> . 2, 12.
धूर्तिः m. a name of Clev. 1, 12.	धमाकार m. a smith. 2, 433.
धूर्त adj. subtle, crafty. 2, 194.	धुक् adj. constant, continual. 1, 125.
धूली f. dust. 2, 288.	धुवकः m. a post, a pale, a stake. 2, 296.
धूसर् adj. of a greyish or dusky white colour. ६, 52, 2, 98.	धज m. a flag, a banner. 2, 303. 5, 69.
धृष्ट adj. bold, saucy. 2, 216.	धग्निनी f. an army. 2, 302.
धेनु f. a cow that has lately calved. 2, 114.	धग्नि m. sound, or noise in ge- neral. 1, 140. 143. 151. Comp. धान.
धेनुका f. the female elephant. 5, 13.	धाँकः m. 1) a crow. 2, 90. 2) a crane. 5, 21.
धोरणा n. a vehicle, any means of conveyance. 2, 294.	धांक्षाराति m. an owl. 2, 91.
धौत adj. 1) washed. 2, 253. 396. 2) polished, whetted. 2, 319.	धान m. sound, or noise in ge- neral. 1, 138.
धौतकौशेय n. bleached silk- cloth. 2, 394.	धांत n. darkness. 1, 110.

न.

नक्तुङ् adj. small-nosed. 2, 452.	नक्तेचर् m. a nocturnal fiend, a Râkshasa. 1, 73.
नक्तुल m. an ichneumon. 5, 30.	

नक्तमाल m. a tree (<i>dalbergia arborea</i> Willd.). 2, 43.	नटीसुत f. the son of a dancing girl. 2, 346.
नक्तमुखा f. the night. 1, 107.	नद्यल adj. abounding in reeds. 2, 4.
नक्र m. a crocodile. 3, 34.	नेत adj. bent, crooked. 4, 11. 75.
नहीं n. a star. 1, 51.	नदि m. नदी f. a river. 3, 44. 43. 5, 52.
नक्षत्रमाला f. a necklace of 27 pearls. 2, 408.	नदीमातृक adj. (a country) watered by rivers. 2, 6.
नख or नखर m. a nail of a finger or toe. 2, 356.	नद्द adj. bound, tied. 2, 185.
नखरायुध m. a lion. 2, 59.	नद्दी f. a leather thong. 2, 441.
नग m. 1) a mountain. 2, 10. 2) a tree. 2, 22. Comp. अग.	नद्यबुजीवन adj. deriving its sustenance from river-water. 2, 6.
नगर n. नगरी f. a town. 2, 130. 1, 55. 83. 2, 57.	ननु a particle introducing 1) a question (nonne); 2) an affirmation (surely). 5, 98.
नगौकसु m. a bird. 2, 83.	नंदक m. the sword of Vishnu. 1, 26.
नग्ना f. a naked woman. 2, 328.	नंदन 1) m. a son. 2, 342. 2) n. Indra's pleasure-ground. 1, 55.
नग्नाट m. a Buddhist mendicant. 2, 190.	नंदिकेश्वर m. Civa's chief attendant. 1, 14.
नग्निका f. a girl before the time of menstruation. 2, 329.	नंदिगार्व m. 1) a palace built in the shape of the anagram
नठ 1) m. an actor. 2) नठी f. an actress. 2, 437.	

- of the same name; according to the Matsyap. a *caturçāla* without a western gate. 2, 150.
 2) a tree (*tabernaemontana coronaria*). 3, 26. 3) a sort of large fish. 3, 37.
- नपुंसक** m. a eunuch. 2, 275.
- नमृ** m. a grandson. 2, 350.
- नमस्** 1) n. the sky, the atmosphere. 1, 137. 2) m. the month Çravana (July-August). 1, 114.
- नमस्य** m. the month Bhâdra (August-September). 1, 114.
- नमस्वत्** m. wind. 1, 76.
- नमस्या** f. reverence, adoration. 4, 91.
- नम्र** adj. bent. 4, 75.
- नयन** n. the eye. 2, 364. 365. 369. 5, 66.
- नयनच्छ्र** m. an eyelid. 5, 6.
- नयनजल** n. a tear. 2, 364.
- नयनोपांत** n. the corner of the eye. 2, 365.
- नर** m. a man. 2, 476. 3, 41.
- नरक** m. hell. 3, 3.
- नरदेव** m. a king. 2, 266.
- नरवाह्न** m. a name of Kuvera. 1, 79.
- नरस्कंध** m. a multitude of men. 5, 25.
- नरोङ्ग** m. 1) a king. 5, 54. 2, 138.
 2) a conveyor of news or intelligence. (?) 5, 54.
- नर्तनस्थान** n. a dancing-place. 1, 97.
- नर्मदा** f. a river rising on the Amerakanthaka in the Vindhya mountains, and falling into the gulf of Cambay. 3, 52.
- नर्मन्** n. play, jest, joke. 2, 277.
- नल** m. n. a reed. 2, 4.
- नलक** n. the radius of the arm. 3, 12.
- नलकूबर** m. the son of Kuvera. 1, 83.
- नलमीन** m. a sort of fish. 3, 36. Some read तलमीन.

नलिन n. a lotus. 3, 57.

नलिनी f. a place abounding in lotuses. 3, 60.

नव adj. new. 4, 26. 2, 395.

नवत n. a cover, a blanket, a wrapper. 2, 153.

नवनीत n. fresh butter. 2, 119.

नवप्रसूति adj. f. who has lately brought forth. 2, 114.

नवमालिका f. many-flowered nyctanthes. 2, 52.

नवीन and **नव्य** adj. new, recent, modern. 4, 26.

नय्यत्प्रसूति adj. whose offspring perishes. 2, 333.

नष्ट adj. run away, fled. 2, 324.

नस्तित and **नस्योत** adj. (a beast of burden) that has a rein strung through its nose. 2, 112.

नाक m. heaven, sky, atmosphere. 1, 3, 5, 15.

नाकु m. an ant-hill. 3, 22.

नाम m. 1) a snake. 3, 18. 2) an elephant. 5, 11.

नामकेसर m. a tree (*mesua ferrea* Lin.). 2, 51.

नामर n. dry ginger. 2, 460.

नागलोक m. the abode of serpents, hell. 3, 1.

नागबली f. the betel-plant. 2, 45.

नादेर m. the son of a dancing girl. 2, 346.

नाट्य n. the combination of singing, instrumental music and pantomimic dancing; ■ dramatic representation, a play. 1, 93. 92. 95. 98.

नाडी and **नाडि** f. 1) an artery. 5, 60. 2) a period of twenty-four minutes. 1, 105.

नाडिधम m. a goldsmith. 2, 433.

नार m. sound or noise in general. 1, 138.

नाना adv. variously. 5, 98.

नायित m. a barber. 2, 434.

नाभि f. 1) the navel. 2, 455.
2) the nave of a wheel 2, 292.

नाम adv. agreed. अस्तु नाम
स धनी मे किञ्चिद्दराति
'granting that this rich man
will make me a present' (but
I know that he is too cove-
tous to do any such thing).
5, 100.

नामधेय n. a name, an appella-
tion. 1, 152.

नामन् n. a name. 1, 152. 5, 43.

नाथक m. 1) a leader, a chief.
2, 188. 2) the central gem of
a necklace. 2, 409. MAgHa 2, 92.

नारक (f. &) adj. abiding in hell.
3, 3.

नाराच m. an iron arrow. 2,
312.

नारायण m. a name of Vishnu.
1, 24.

नारी f. a woman. 2, 326. 329.
333. 334.

नाल n. a stalk. 2, 424.

नावारोह and **नाविक** m. a
passenger on board ship, a
sailor, etc. 2, 235.

नाट्य adj. navigable. 3, 27.

नाश m. destruction, death. 3, 6.

नासत्य m. du. the two Agvins.
1, 84.

नासा and **नासिका** f. the nose.
2, 366.

नारूल m. pl. the name of a
barbarous tribe. 2, 444.

निश्चलाक adj. private, soli-
tary. 4, 23.

निशेष adj. without remainder,
entire, whole. 4, 85.

निशोध्य adj. what does not
require cleansing, clean, pure.
4, 85.

निष्ठेणि f. a ladder, a flight of
stairs. 2, 146.

निष्ठेयस n. supreme felicity in
the life to come. 1, 124.

निस्तृण n. the egress or out-
let from a building, market-
place, etc. 2, 134.

निकर् m. a multitude. 4, 1.

निकषा f. the mother of the *Pitṛḍana* fiends. 1, 119.

निकषा adv. (joined with the acc.) near. 5, 93. प्रथागतीर्थि निकषा प्राप्तादो विदुमप्रभः Kāçikh. 69, 127. लक्ष्मि निकषा Māgha 1, 68.

निकाय m. a gathering, an assembly of coordinate persons, a set. 4, 1, e. c. अमणनिकाय Ksh. शत्रुनिकाय Bhk. 7, 44.

निकाय n. (?) a dwelling, a house. 2, 136. Bhk. 6, 66.

निकार् m. putting down, humiliation, injury, insult. 4, 19.

निकृत n. a place overgrown with shrubs and creepers, a thicket, an arbour, etc. 2, 12.

निकुर्ब n. a mass, a multitude. 4, 1. स योगिनीनां निकुर्बः Kāçikh. 44, 68. आकीर्ण-पुष्पनिकुर्ब Matsyap. 167, 32. चिकुरनिकुर्ब, किरण-

निकुर्ब Ananda 43, 20. लता-

निकुर्ब Gg. 11, 5. नीलो-
त्पलनिकुर्बकैः Kāçikh. 20,
94.

निकृत adj. humbled, injured, insulted. 2, 228. Comp. नि-
कार्.

निकृति f. deception, fraud. 4,
55.

निकृष्ट adj. base, vulgar. 2, 182.

निकेतन n. a habitation, a house. 2, 136. Comp. वेरो-
चननिकेतन.

निकौप m. a deposit, a trust. 1, 82. स्वं दद्यं यत्र विश्वभा-
विज्ञिपत्यविशकितः। नि-
कौपो नाम तत्प्रोक्तं Narada.

निखिल adj. all, whole. 4, 28.

निगड़ m. the chain used to secure the hindfeet of an elephant, a shackle in general. 2, 68. Māgha 5, 49.

निश्चम m. 1) a road. 2, 105.
2) a town. 2, 130. 3) the Veda.
5, 10.

निश्चूल n. concealing. 4, 87.

निश्चयन n. killing, destroying.
2, 323. Probably, a corruption
of निक्रयन.

निष्ठ adj. subject, dependent.
2, 186. शर्म यथा परनिष्ठम्—
त्यजस्तस्वनिष्ठमभिकान्तसे
भृः : Pt. 5, 104.

निष्प्रित adj. overspread, cov-
ered, full of. 4, 17.

निचुल m. a plant (barringtonia
acutangula). 2, 40.

निचोलक m. a bodice, a jacket,
a mantle. 2, 397. Gg. 5, 11.
8, 11, 11, 11,

निर्त्व m. 1) the ridge of a
mountain. 2, 11. Bhk. 2, 8, 7,
58. 2) the buttocks. 2, 357.

नितबिनी f. γνωμή καλλίσυγος.
2, 327.

नितात् adv. exceedingly. 4, 33.

नित्य adj. perpetual, continual,
eternal. 1, 125. 4, 13. (adv.).

नित्यत्व n. perpetuity. 5, 101.

निराध m. 1) heat. 1, 40. 2) the
hot season. 1, 116.

निरान n. 1) the primary cause
(of disease). 2, 457. 2) end,
termination. 5, 39.

निरिगिधिका f.—कंठकारिका.
2, 464.

निधन n. death. 3, 6.

निधि m. a board, a treasure.
1, 82.

निधुवन n. sexual intercourse.
2, 414.

निध्यान n. looking at, beholding.
2, 411.

निर्दा॑ट f. reproach, censure. 1
148. 5, 92.

निप m. a water-jar. 2, 161.

निपात m. a particle, the gram-
matical term for adverbs, con-
junctions and interjections.
5, 86.

निधान a place near a well for watering cattle. 3, 62.

निधि n. a sham, a trick. 4, 24.

निभालन n. seeing. 2, 411.

निमित्त n. an archer's butt. 2, 313.

निमीलन n. closing the eyes in death, dying. 3, 6.

निमेष m. the twinkling of an eye, taken as a measure of time. 5, 83.

निन्दा n. a gap or chasm in the ground. 3, 2. Yv. 2, 151.

निषग्गा f. a river. 3, 43.

नियतं adv. decidedly, positively. 4, 26.

नियति f. destiny, fate. 1, 86. Māgha 4, 34.

नियंत् m. a charioteer. 2, 293.

नियमस्थिति f. steady observance of religious obligations. 4, 91.

निरंतर adj. without intervening space, compact, dense. 4, 32. Comp. Māgha 9, 68.

निर्य m. hell. 3, 3.

निर्दृष्टक adj. purposeless. 4, 89.

निर्वयहु adj. unchecked, uncontrolled. 2, 224.

निरसन n. extermination, destruction. 2, 322.

निरस्त adj. 1) hurriedly uttered. 1, 142. 2) rejected. 4, 18.

निराकृत adj. removed, set aside, rejected. 4, 18.

निराकृति m. a Brahman who neglects the duties of his caste (आकृति) by not going through a regular course of studies. 2, 250.

निरामय adj. free from illness, hale. 2, 225.

निर्झर्ति f. misfortune personified as a goddess. 1, 86.

निर्मुडी f. a shrub (vitex negundo or trifolia). 2, 45.

निर्यष m. a Jain beggar. 2, 190.

निर्जर् m. a god, a deity. 1, 4.

निर्कर् m. a waterfall, a cataract. 2, 11.

निर्करिणी f. a river. 3, 43.

निर्पित adj. washed, cleansed. 2, 253.

निर्गोद्धक m. a washerman. 2, 438.

निर्निमित्त adj. without reason or motive. 4, 89.

निर्मधकास्त्र n. the wood used for kindling by friction the sacrificial fire. 2, 260.

निमोक्ति m. the cast off skin or sleigh of a snake. 3, 22. M. XIII, 5539. Urv. p. 25.

निर्धाण n. the outer corner of an elephant's eye. 2, 62. Mâgha 5, 41.

निर्धाम m. a sailor, a pilot. 3, 33.

निर्धास m. any exudation, like gum, resin, juice, etc. 5, 75.

निलव्यधनी f. the slough of a snake. 3, 22. Brihadâr. p. 871.

निर्वपण n. spending freely,

bestowing presents. 2, 264.
Comp. निर्विवर्जु, Bhk. 3, 42. *

निर्वाण n. extinction of individual existence, and consequent union with the deity. 1, 124.

निर्वाद m. obloquy, censure. 1, 148.

निर्वापण n. extinction, annihilation. 2, 323.

निर्वासन n. expulsion, annihilation. 2, 323.

निर्विरा f. a woman who has lost her husband and children. 2, 331.

निर्विद्र m. self-disparagement, despondency. 4, 69.

निर्वेष m. enjoyment. 4, 70. n. c. *stry annam pânam nirve-
shah*. Ksh.

निर्व्यथन n. a chasm, a hole. 3, 2. *

निलय m. a place of abode, a dwelling. 2, 136.

निवर्दृण n. eradication, annihilation. 2, 322.

निवासन n. 1) a dwelling, a habitation. 2, 137. 2) clothes in general. 2, 393. 43) a lower garment. 2, 391.

निवर्ण m. a multitude. 4, 1.

निवाप m. oblations and presents given in memory of deceased relations. 3, 17.

निविड and **निविरीश** adj. tight, close, compact. 4, 33. Maṭha 7, 20.

निवीत n. the sacrificial cord or cloth hanging down from the neck. 2, 232. Comp. उपवीत, प्राचीनावीत.

निवृति adj. surrounded. 4, 27.

निवृत्त adj. ceased. 2, 244.

निवेश m. a halting-place, a camp. 2, 297.

निवेशन n. a habitation, a dwelling. 2, 136.

निवृष्टि n. destruction, annihilation. 2, 322.

निशा f. night. 1, 107, 108.

निशाठन m. an owl. 2, 91.

निषात adj. sharpened, whetted. 2, 319. Comp. निषित.

निशांत n. a habitation, a dwelling. 2, 136.

निशामन n. becoming aware of, looking at, seeing. 2, 411.

निशित adj. sharpened, whetted, pointed. 2, 319.

निशीथ m. midnight. 1, 109.

निशीथिनी f. night. 1, 107.

निशीथिनीनाथ m. the moon. 1, 43.

निशुभन n. killing, slaying. 2, 322.

निश्चय m. certainty, positiveness. 5, 62.

निश्चित 1) adj. decided, established. 5, 93. 2) **निश्चित्त** adv. decidedly, positively. 4, 25.

निषंग m. a quiver. 2, 310.

निषद्धर m. mud, mire. 3, 56.

निषाद m. the name of a barbarous tribe, said to be the offspring of a Brāhmaṇa and Cūḍal. 2, 443. Maṭu 10, 8.

निषादिन् m. an elephant-driver. 2, 70, 235. Magha 5, 41.

निषेध m. prohibition, hindrance. 5, 48.

निष्क n. gold. 2, 18.

निष्कल्ता f. a woman who has past the time of menstruation. 2, 332.

निष्कारा m. waning, disappearance. 1, 106.

निष्कुट m. 1) the hollow of a tree. 2, 27. (निष्कुटते निष्कुटते वा निष्कुरुः। निष्कुट इत्येके 8v.). 2) a garden attached to a house. 5, 30.

निष्ठ m. an outcast, a barbarian. 2, 444.

निष्टा f. 1) conclusion, end. 2) trouble, affliction. 3) a religious obligation. 4) — *vya-vastha*. 5) eminence. 5, 67.

निष्ठीष m. spitting. 1, 142.

निष्टुर adj. (of sound or lan-

guage) gruff, rough. 1, 140.

वचस्तस्य वशनिर्धातनिष्टुरं
Çivapur. Sk. 16, 90. संरब्ध-
हस्तियकनिष्टुरं बोदनाभिः
Magha 5, 49.

निष्पात adj. *imbatus*, conversant with, skilful. 2, 180.

निष्पाचक m. a sort of pulse (*phaseolus radiatus*). 2, 429.

निस्तल adj. globular, round. 4, 68. Ka. 1, 43.

निस्त्रिंश m. a sword. 2, 3f7.

निष्कृत adj. placed with, deposited. 4, 62.

नीच adj. low, base, mean. 2, 191.

नीचकी f. the head of cattle. 2, 112.

नीड m. a nest. 2, 85.

नीडज m. a bird. 2, 83.

नीर n. water. 3, 26.

नील adj. dark blue, black. 4, 49, 2, 50.

नीलकंठ m. a sparrow. 2, 88.	तीर्त्रि n. the edge or side of a sloping roof, eaves. 2, 148.
नीलयोष m. a name of Civa. 1, 12.	नीलगर m. frost. 3, 28.
नीलगु m. a worm growing in the inside of animals. 3, 14.	नु adv. 1) now (interrogatively), e.g. को नु धावति, who is it pray that runs? 2) or, भीमी नु काल्युनो नु स्थात, is it Bhima or Arjuna? 5, 94.
नीलतीक्ष्ण m. a name of Civa. 1, 13.	नुति f. laudation, praise. 1, 145.
नीलतीवर m. = name of Baladeva. 1, 28.	नुच adj. propelled, thrown. 4, 82.
नीलिका f. — <i>jatayika</i> 3, 61.	नुतन and नुल (f. i) adj. recent, modern, new. 4, 26.
नीलीराग adj. one whose affection is as lasting as the colour of indigo. 2, 219. Comp. Sāhityad. 80, 8.	नुन adv. 1) perhaps. 2) surely. 5, 93.
नीलोत्पल n. a blue lotus. 3, 59.	नुपुर n. an anklet. 2, 406.
नीद्वार m. rice growing wild. 2, 429.	नु m. a man. 2, 176.
नीवि f. 1) the knot which fastens the lower garments round the loins. 2, 392. 2) capital, stock. 5, 38.	नृत्य n. pantomimic dancing. 1, 93.
निवृत् f. (m.) an inhabited country. 2, 129.	नृप m. a king. 2, 266. 5, 54.
	नृपति m. a prince, a king. 4, 93.
	नृशंस adj. hurtful, mischievous. 2, 217.

नेतृ m. a leader, a chief. 2, 188.	a race of Rākshasas, the offspring of Nirriti. 1, 73.
नेत्र n. 1) the eye. 2, 283. 364. 2) the root of a tree. 5, 23.	नौ f. a ship. 3, 50. 27.
नेयश्य n. decoration, ornament. 2, 384.	नौदंड m. an oar. 3, 50.
नेम pr. half. 4, 28.	न्यक्ति adj. whole, entire. 4, 85.
नेमि f. 1) the periphery of a wheel. 2, 292. 2) the windlass of a well. 3, 62.	न्यगोध m. the Indian fig tree. 2, 41.
नैकश्य m. a race of Rākshasas, the offspring of Nikashá. 1, 73.	न्यकु m. a kind of deer. 2, 75.
नैगम m. 1) a trader, a merchant. 2, 416. 2) a road (?). 5, 29.	न्यचित् adj. bent or cast down. 4, 83.
नैचिकी f. a cow showing on her head excellent marks. 2, 116.	न्यस्त adj. 1) put, placed. 2, 398. 2) placed with, deposited. 4, 62.
नैर्देश m. 1) the ruler of the southwest quarter. 1, 100. 2)	न्याय adj. fitness, justice, equity. 2, 274.
	न्याय्य adj. adapted, fit, proper. 4, 61.
	न्युब्जा adj. bent downwards. 2, 230.

प.

पञ्चकण्ठ m. the abode of savage tribes. 2, 106.	पञ्चीयतिरभूदयः पिंगास्तः इति विष्वुतः X. 41. 16.
पुरा पञ्चकण्ठस्वत्तनामापाणीः।	पक्षा adj. cooked. 2, 121. 430.

पक्षारा m. the name of a barbarous tribe. 2, 443.

पक्ष m. 1) a side. 5, 63. 2) a partisan, a follower. 2, 234.* 5, 63. 3) neighbourhood. 5, 63. 4) a wall. 5, 63. 5) the half of the lunar month, a fortnight. 1, 50. 5, 63. 6) a wing. 2, 84. 98. 5, 63. 7) (in composition with words signifying hair) a quantity. 2, 376. Comp. पक्षःपास्तग्रहत्पात्रसहायबलभित्ति. Valayantī.

पक्षाति f. पक्षमूल n. the tip of a bird's wing. 2, 84.

पक्षिन् m. a bird. 2, 83. 99.

पक्षिराज m. Garuda, the king of birds. 1, 119.

पक्षमन् n. an eyelash. 2, 369.

पंक m. mud, mire. 3, 56.

पंकज n. a lotus. 3, 58.

पंक्ति f. a line, a row, a range. 4, 36.

पक्षु 1) adj. lame. 2, 453. 2) m. the planet Saturn. 1, 48.

पक्षिन् m. a Qidra. 2, 431.

पंचजन m. man. 2, 176.

पंचजनीन्. 2, 213.

पंचल n. dissolution into the five elements, death. 3, 6.

पंचशाख m. the hand. 2, 356.

पंचानन m. a lion. 2, 59.

पंचेषु m. the five-arrowed god of love. 1, 32.

पठ m. cloth. 2, 393.

पठकटो f. a tent. 2, 296.

पठखोर m. a clothes-stealer, a shoplifter. 2, 185. HC. on 3, 45.

पठखर n. old or ragged clothes. 2, 395.

पठन् n. 1) a roof. 2, 148. 2) a multitude. 4, 2.

पठल m. a sort of drum. 1, 97. 5, 55.

पठु adj. fierce, hot. 1, 40.

पठोली f. — Kopftuch. 2, 47.

पठिस m. a sort of weapon. 2, 321.

पश्चा m. a wager, a stake at play. 4, 74.

पश्चात् m. a small drum or cymbal, one used for the accompaniment of singing. 1, 97.

पंडक m. a eunuch. 2, 275. Yajn. 3, 273.

पंडित adj. learned. m. a learned man, a scholar. 2, 177.

पण्डविकाषणाला f. a hall for buying and selling. 2, 141.

पण्डीगना f. a prostitute. 2, 335.

पण्डाजीष m. a tradesman. 2, 416.

पतंग m. a bird. 2, 82.

पतंग m. 1) a bird. 2, 82. 2) a moth. 2, 102. Comp. Kum. 3, 64. 4, 20. 40. and Hind. शूलः 3) the sun. 1, 35.

पतंत्र m. a bird. 2, 82.

पतंज n. a wing. 2, 84. 5, 63.

पतञ्जिन् m. a bird. 2, 82.

पताका f. a flag, a banner. 2, 303.

पताकिनी f. an army. 2, 302.

पति m. a husband. 2, 342.

पतिवर्ती f. a young woman who has the privilege of choosing her husband. 2, 328.

पतित adj. 1) fallen. 4, 82. 2) defeated in battle. 2, 324.

पतिवली f. a woman whose husband is living. 2, 331.

पतिव्रता f. a faithful wife. 2, 340.

पत्तन n. a town. 2, 130.

पत्ति m. a pedestrian, a foot-soldier. 2, 295.

पत्त n. 1) a wing. 2, 84. 2) a leaf. 2, 30. 3) a blade, a sort of long knife. 2, 318. 4) a vehicle, a carriage. 2, 294.

पत्तपाली f. the feather of an arrow. 2, 313.

पत्तरू m. a bird. 2, 82. Kāçikh. 59, 11.

पत्तवली f. a patch of musk and other ointments with

which women adorn their persons. 2, 387. *Māgha* 8, 59.

पञ्चशिरा f. the vein of a leaf. 4, 98.

पञ्चिन् m. 1) a bird. 2, 82. 2) an arrow. 2, 311.

पञ्चोर्प n. bleached silk. 2, 394.

पञ्ची f. a wife. 2, 339. 5, 16.

पञ्चकल्पना f. jugglery, delusion. 4, 55.

पञ्चिक m. a traveller, a wanderer. 2, 202.

पञ्चिदेव n. (toll) levied on public roads. 5, 42.

पञ्चिन् m. a road, a way. 2, 105.

पञ्च्या f. yellow myrobalan (*terminalia citrina*). 2, 463.

पदग m. a pedestrian, a foot-soldier. 2, 295.

पदवी f. a path, a road. 2, 105.

पदात्, पदाति, पदातिक, पद्म
m. — *padaga*. 2, 295.

पद्मति f. 1) a path. 2, 105. 2) a row, a line. 2, 374.

पद्म 1) n. a lotus. 3, 58. 5, 72.

2) red spots on the body of elephants. 2, 64. (पद्मप्रति-
कृतिरक्तबात्यमकातासुषये
हिरुस्तिनोदेहे रक्तविद्वः
सुः: Kālīrasv.). 3) m. a sort
of tree. 5, 26. 4) **पद्मा** f.
Lakshmi. 1, 31.

पद्मनाभ m. a name of Vishnu. 1, 21.

पद्मभ m. a name of Brahman. 1, 6.

पद्मराग m. a ruby. 2, 20.

पद्मवासी f. a name of Lakshmi. 1, 31.

पद्म 1) m. a Qūdra. 2, 431. 2)
पद्मा f. a road, a path. 2, 105.

पञ्च adj. fallen. 4, 82.

पञ्चग m. a snake. 3, 18.

पञ्चस n. 1) water. 3, 26. 46. 2)
milk. 2, 119.

पञ्चोधर m. 1) a cloud. 1, 58.
2) a breast. 2, 371.

पर 1) adj. opposite. 3, 45. 2) other. 2, 213. 3) distant, far. 4, 8. 4) surpassing, excellent. 4, 4. 5) m. an adversary, an enemy. 2, 300.

परचक्ष्मी adj. subject to the will of others, dependent. 2, 186.

परजात adj. maintained by strangers, one who depends on others for his sustenance. 2, 196.

परतन्त्र adj. dependent, subject. 2, 186.

परविडाह adj. eating the food of strangers, a parasite, a hanger-on. 2, 196.

परपुष्ट m. a cuckoo. 2, 88.

परमाग m. the upperhand, superiority, excellence. 4, 101.

परमात्मन् m. the supreme spirit. 5, 56.

परमात्म n. — *kshairey*. 2, 165.

परमेश्वर m. *Civa*. 1, 11.

परमेष्ठिन् m. Brahman. 1, 6.

परवत् adj. standing under the

command of another, dependent. 2, 186.

परवश adj. dependent, subject. 2, 186.

परशु m. an axe, a hatchet. 2, 319.

परशुधर m. a name of Ganeṣa. 1, 18.

परस्थि m. an axe, a hatchet. 2, 319.

परस्पर adv. mutually. 4, 35. 2, 353.

परस्वलूण n. depriving others of their property. 5, 57.

पराक्रम m. prowess, valour. 4, 38.

पराग m. 1) dust, powder. 5, 23. 2) the pollen of flowers. 2, 33.

पराइमुखः (1 & and 2), and
पराचीन adj. turned away, averted. 4, 72.

पराधीन adj. subject to another, dependent. 2, 186.

पराव्र adj. eating the food of others, sponging. 2, 196.

पराभव m. defeat, overthrow. 4, 19.

परायत्त adj. dependent, submissive. 2, 186.

परायण adj. devoted to, bent on. 2, 197.

पराधीर्य adj. best, excellent. 4, 5. Mâgha 4, 11. 3, 58. 6, 45. Rgh. 3, 27.

परासु adj. dead. 3, 7.

परास्करिन् m. a robber, a thief. 2, 183.

परिकर् m. 1) retinue, followers. 2, 151. 2) a cloth worn round the loins. 2, 255.

परिकूठ n. — *hastinakha*. 2, 133.

परिकम् m. walking about. 4, 41.

परिचित् adj. surrounded. 4, 27.

परिखा f. a moat. 3, 54.

परिषस् m. retinue, attendants. 2, 151. 5, 63.

परिघ m. 1) a bolt. 2, 145. 2) an iron club. 2, 320.

परिधातन m. an iron club. 2, 320.

परिचय m. acquaintance, intimacy. 4, 88. Mâgha 7, 61. कट्ट-
ब्यपरिचयो लक्ष्यज्ञाणं va-
masa.

परिचर्पा f. waiting upon, attendance, service. 1, 129.

परिच्छ m. 1) retinue, attendants. 2, 151. 5, 84. 2) goods, property. 5, 10.

परिणत 1) adj. mature, advanced in age. 5, 39. 2) m. an elephant who gives a side-blow with his tusks. 2, 65. Mâgha 4, 29.

परिणयन् n. marrying, marriage. 2, 340.

परिणाम् m. breadth, width. 4, 101.

परितस् adv. all round, from all sides. 5, 88. 3, 54 (with acc.).

परिताप m. burning, fever, pain. 2, 446.

परिदेवन n. lamentation. 3, 17.

परिधान n. a lower garment. 2, 391, 392.

परिधि m. 1) the halo round the sun or moon. 1, 41. 2) a branch. 5, 21.

परिषण n. capital, stock. 5, 38.

परिपंथिन् m. an enemy. 2, 300.

परियाटी f. regular course or succession. 4, 54.

परिपूर्णता f. completeness. 4, 70.

परिप्रव adj. wavering, shaking, unsteady. 4, 10. Māgha 14, 68. Comp. पारिप्रव.

परिभ्रव m. slight, contempt. 4, 19.

परिमल m. 1) the pounding of fragrant substances. 4, 84. 2) fragrance, scent. 1, 77.

परिमाण n. measure. 5, 15.

परिमोषिन् m. a thief. 2, 183.

परिमधा n. embracing, an embrace. 2, 413.

परिवर्त m. 1) the completion of the cycle of four ages. 1, 117. 2) a year. 5, 15.

परिवर्ह m. retinue. 2, 151.

परिवाह m. obloquy, taunt. 1, 148.

परिवादिनी f. a vīṇā with seven strings. 1, 96. Māgha 6, 9.

परिवार m. retinue. 2, 151.

परिवृष्ट m. a superior, a master. 2, 188.

परिवृत्त adj. encircled, surrounded. 4, 27.

परिवृत्ति m. exchange, barter. 2, 418.

परिवेष m. the halo round the sun or moon. 1, 41.

परिव्रत्या f. exercising the duties of a religious mendicant. 4, 91.

परिप्राप्तक m. a religious mendicant. 2, 254.

परिषद् f. an assembly. 4, 60.

परिष्कार m. embellishment, ornament. 2, 385.	परीक्षा n. putting to the test, trying. 4, 72.
परिष्कृत adj. arranged, purified. 2, 260.	परिवाह m. a drain, a sluice. 3, 55.
परिष्वंग m. embracing, an embrace. 2, 413.	परीष्टि f. reverence, respect. 1, 129.
परिसर m. surrounding country, bounds. 2, 104.	परुष adj. harsh, rough, rude. 4, 98.
परिसर्प m. walking about. 4, 41.	परुस् n. the knot or joint of a reed. 2, 34. Comp. पर्वन्.
परिस्कद m. a messenger, a servant. 2, 214.	परेत adj. dead. 3, 7.
परिस्तोम m. a coloured cloth thrown over the back of an elephant, put on a carriage, etc. 2, 153.	परेशुका f. a cow that has many calves. 2, 117.
परिस्थै m. retinue. 2, 151.	परैधित adj. maintained by others. 2, 196.
परिसूत् and परिसूता f. spirituous liquor. 2, 174, 175.	पर्जन्य = 1) a thunder-cloud. 5, 32. 2) Indra. 1, 52.
परिलूर्य m. a bracelet. 2, 402.	पर्ण n. a leaf. 2, 30.
परिलूस m. merriment, jest, sport. 2, 277.	पर्यक m. 1) a bedstead, a couch. 2, 152. 2) a cloth worn round the loins. 2, 255.
परिकृत adj. set aside, removed, rejected. 4, 18.	पर्यनुयोग m. a reproof, a reprimand. 1, 154. e. g. Mit. on Yv. 3, 254. उत्तरवित्तोरधीयानस्य
परीक्षक adj. investigating, examining. 2, 234.	34

किंपठसि नापितं स्येष्वेष	पस्तंकम् m. <i>bstellium</i> . 2, 465.
पर्यनुयोगप्रदानं.	पलल n. flesh. 3, 9. Comp. पल्त.
पर्यत m. <i>confines</i> , bounds, border. 2, 104. 365.	पलाश 1) m. a tree (<i>butea frondosa</i>). 2, 42. 2) n. a leaf. 2, 30.
पर्यवस्थात् m. an antagonist, an adversary. 2, 301.	पलिकृ f. a cow with calf. 2, 118.
पर्यस्तिका f. — <i>paryanka</i> . 2, 255.	पल्तित n. grey hair. 2, 377.
पर्याण n. a saddle. 2, 287.	पत्ययन n. a saddle. 2, 287.
पर्याम् adj. sufficient, abundant, enough. 2, 171. 4, 33. 5, 3.	पछाय n. a sprout, a shoot. 2, 30.
पर्याय m. progression, succession. 4, 54.	पछायक m. 1) a libertine, a gallant. 2, 227. 2) a sort of fish. 3, 37.
पर्यालार m. a lath provided with slings at each end, used for carrying various articles across the shoulders. 4, 73.	पछायांकुर् m. the germ of a bursting leaf. 2, 29.
पर्युदचन n. debt. 2, 417.	पत्त्वल n. a small pond. 3, 53.
पर्वत m. = mountain. 2, 10. 5, 9. 52. 53.	पवन m. wind. 1, 75.
पर्वन् n. the knot or joint of a reed. 2, 34. Comp. पर्वस् .	पवनाशनाश m. a name of Garuda. 1, 30.
पल n. flesh. 3, 9. Yv. 3, 215.	पवमान m. wind. 1, 75.
पलगैड m. a plasterer. 2, 436.	पवि m. a thunderbolt. 1, 56.

पवित्र 1) adj. pure. 1, 132. 2) n. <i>kuṣa</i> grass. 5, 16.	पाकस्थान n. a cooking-place. 2, 140.
पशु m. a beast (especially domesticated). 2, 122. 123. 128. 262. 78. 5, 68.	पांचतन्त्र m. the conch of Vishnu or Krishna. 1, 26. Māgha 3, 21.
पशुपति m. a name of Civa. 1, 11.	पांचालिका f. a doll. 2, 338.
पश्चात् adv. behind. 4, 22.	पाठम् m. a shoplifter. 2, 185.
पश्चात्याप m. remorse, repentance. 4, 31.	पाठलि adj. pale red, pink-coloured. 4, 48.
पश्चिम adj. hindmost. 2, 373. 5, 41.	पाठीन m. a sort of fish (<i>silurus boalis</i>). 3, 36. Mauu 5, 16.
पश्यतोक्तुर् m. a thief who steals in the very sight of the possessor. 2, 184. e. g. पश्यतोक्तुरः शत्रुघ्नस्ता.	पाणि m. the hand 2, 356. 382.
पस्त्य n. a house. 2, 136.	पाणिधृणा n. marrying, marriage. 2, 340.
पांशु m. dust, powder. 2, 288.	पाणिनि m. a finger-nail. 2, 356.
पांशुला f. an unchaste woman. 2, 341.	पाणिमुक्त m. — <i>karamukta</i> . 2, 308.
पाणि m. 1) the young of any animal. 2, 347. 2) maturity, ripeness. 2, 25.	पाणिमूल n. the extremity of the arm. 2, 378.
पाकशासन m. a name of Indra. 1, 54.	पांडुर and पांडु adj. pale, yellowish white. 4, 47.
	पांडुमूल m. a country with a yellowish soil. 2, 5.

पांडुर 1) adj. pale, white. 4, 47.
52, 2, 377. 2) n. leprosy. 2, 449.

पासक n. sin. 3, 5.

पाताल n. hell. 3, 1.

पातालनिलय m. an Asura. 1, 5.

पात्र n. 1) a vessel in general. 2, 172. 2) a sacrificial vessel. 2, 260. 3) a fit person. 5, 76. 4) the channel of a river. 3, 46.

पायस् n. water. 3, 26

पायेध n. provisions for a journey, viaticum. 2, 203.

पाद m. 1) a foot. 2, 356. 67.
2) It is added to proper names as a title of respect, e. g.
कुमारिलपादा: the venerable Kumārila. 1, 155. 3)
the hills around a mountain. 2, 12. 4) the root of a tree. 2, 28. 5) a ray of light. 1, 39.

पादकठक m. an ornament for the ankle. 2, 406.

पादचारिन् adj. walking on foot. 2, 295.

पादप m. a tree. 2, 22. 5, 25.

पादबंध m. any tie for the foot. 2, 68.

पादस्त्रा m. a shoe. 2, 156.

पादवलमीक m. elephantiasis. 2, 449.

पादाय n. the extremity of the foot, the metatarsus. 2, 374.

पादात m. — पदात. 2, 295.

पादावति m. an engine for drawing water out of wells. 3, 63.

पादुका f. a wooden shoe. 2, 156.

पादुकाकार m. a shoemaker. 2, 441.

पान n. a water-conduit. 3, 63.

पान्चोष्टी f. a carousal, or a place where one is held. 2, 173.

पानीय n. water. 3, 26.

पानीयघाला f. a shed on the roadside for the accommodation of passengers with water. 2, 142.

पांडि m. a traveller, a wanderer. 2, 202.	पारावार m. the ocean. 3, 30.
पाप 1) adj. bad, wicked. 2, 182. 2) n. sin, crime. 3, 5, 5, 18.	पाराशरिन् m. a religious mendicant of the Brahminical caste. 2, 254.
पापकि f. getting a living by hunting. 2, 280.	पाराशर्य m. a name of Vyasa. 2, 258.
पाप्मन् m. sin. 3, 5.	पारित्रितक m. the coral-tree, supposed to be one of the five trees in heaven. 1, 135.
पामन् f. scab. 2, 447.	पारिधंषिक m. a thief, a robber. 2, 183.
पामर् adj. shabby, low, vulgar. 2, 193.	पारिग्रव adj. (f. i), movable, tremulous, unsteady. 4, 10. Rgh. 3, 11.
पापस n. — <i>kshairayi</i> . 2, 165.	पारिभद्रक m. the coral-tree (<i>Erythrina fulgens</i>). 2, 45.
पायु m. the anus. 2, 358.	पारियानिक m. a carriage for travelling. 2, 290.
पार n. the opposite shore. 3, 45.	पारिरूचिक m. a religious mendicant. 2, 254.
पारतन्त्र्य n. dependence. 5, 65.	पार्थिव m. a king. 2, 266.
पारद m. quicksilver. 5, 75.	पार्वती f. the mountain-born wife of Civa. 1, 15.
पारपर्य n. oral tradition. 2, 247.	पार्श्व n. a side, vicinity. 4, 8.
पारश्च m. n. iron. 2, 16.	
पारसीक m. a horse of Persian breed. 2, 284. Pk 4, 137.	
पारायण n. reading a book from one end to the other. 2, 246.	

पार्श्वि m. f. 1) the rear of an army. 2) the rear of a battle. 5, 41.

पात्ताश (f. l.) adj. green. 4, 49.

पाली f. a causeway, a bridge. 3, 54.

पात्रक m. fire. 1, 62.

पात्रन adj. purifying, pure. 1, 132.

पाश m. 1) a rope. 2, 442. 2) in composition with synonyms of 'hair', it signifies abundance. 2, 376, e. g. शिरसिङ्ग-पाश Mâgha 7, 62.

पाशयाणि m. a name of Varuna. 1, 74.

पाषाण m. a stone. 2, 13.

पाषाणसंधि m. a chasm in a rock. 2, 12.

पिक m. the Indian cuckoo. 2, 88.

पिंग adj. tawny. 4, 51.

पिंगल adj. brown, tawny. 4, 50, 51.

पिंड n. the belly. 2, 360.

पिंडिल adj. gorbellied. 2,

453. स्वाहुकर्वण्डौः

सुरा जाताः पिंडिलाः
Kâshk. 87, 122.

पिंचव्य and **पिचु** m. the cotton-plant. 2, 47.

पिंचुमद m. the *Neem* tree. 2,

41. Mâgha 5, 66. पिचुमदः

फलाद्धो जपि काकैरेव हि
मुज्यते Vrihann. 34, 12.

पिंचुल m. — *jhubuka*. 2, 40.

पिंक n. a wing. 2, 84.

पिंचूल — विजपिल. 3, 56.

Comp. पिंचूलानिधीनि,
schol. *sasnigdhâni*. Kedâra
1, 7.

पिंजर adj. of a reddish yellow colour. 4, 52.

पिंक m. a boil, a blister. 2, 449.

पिंट n. a pot. 2, 159.

पितृ n. the body. 2, 355.
पितिका f. the nave of a wheel. 2, 292.
पिंडीश्वर m. a poltroon. 2, 212.
पितामह m. Brahman. 1, 7.
पितृ m. a father. 2, 349. 1, 92.
पितृतर्पण n. oblations giving satisfaction to deceased relations. 3, 17.
पितृयति m. a name of Yama. 1, 71.
पितृघन n. a cemetery. 3, 15.
पितृ n. bile. 2, 450.
पित्र्य adj. 1) paternal. 5, 58.
   2) of the manes. 1, 115.
पिधान n. a cover, a lid. 2, 161.
पिनड adj. put on, dressed. 4, 62.
पिनाक n. Civa's bow. 1, 14.
पिनाकिन् m. a name of Civa. 1, 12.
पिपासा f. thirst. 2, 208.

पिपासिन्, **पिपासु** adj. wishing to drink, thirsty. 2, 207.
पिपल 1) m. the holy fig tree. 2, 41. 2) **पिपली** f. long pepper. 2, 459.
पिण्ड adj. bleareyed. 2, 452.
पिशंग adj. (f. f.), tawny. 4, 51.
पिशाच m. a fiend, a demon. 1, 87.
पिशित n. flesh. 3, 9.
पिशिताशन m. a sort of cannibal demons, the offspring of NikashA. 1, 119.
पिशुन adj. *καρπός*, harsh, cruel, wicked. 2, 191.
पिक्खित adj. covered. 4, 58.
पीठ n. a seat, a chair. 2, 155.
पीड़ा f. pain. 3, 4. 2, 380.
पीडित adj. hurt, injured. 4, 82.
पीत adj. yellow. 4, 50. 2, 50.
पीतरक्त adj. of a reddish yellow colour. 4, 52.
पीतवासस् m. Vishnu or Krishna. 1, 21.

पीतसाल m. a tree (*penta ptera tomentosa*). 2, 44.

पीन adj. fat, robust. 2, 187.

पीनस m. catarrh affecting the nose. 2, 450.

पीनोधी f. a cow with a large udder. 2, 116.

पीयूष n. 1) milk. 2, 119. 2) nectar. 1, 133.

पीयूरुचि m. the moon. 1, 43.

पीलु m. 1) an elephant. 2) a tree (*careya arborea*, or *savadora persica*, Roxb.). 5, 47.

पीवन् (f. *pivari*), and **पीवर्** (f. i) adj. fat, stout. 2, 187.

पीवस्तनी f. a cow with a large udder. 2, 116.

पुश्चली f. an unchaste woman. 2, 341.

पुस् m. a male or man. 2, 176. 123. 215. 218. 219.

पुज्र m. the feathered part of an arrow. 2, 313.

पुच्छ n. a tail. 2, 286.

पुच्छमूला n. the tip of the tail. 2, 64.

पुङ्ग m. a heap, a mass, a multitude. 4, 1. **तिमिर्** Gg. 5, 11. **तमः** Gg. 11, 10. **पञ्चि**

Mark. 8, 82. **पुण्य** Pk. 3, 11. **पुठभेद** m. the bend of a river. 3, 49.

पुठभेदन n. a town, a city. 2, 130.

पुडरीक 1) n. the white lotus. 3, 58. 2) m. a tiger. 2, 71. 3) the elephant of the south-east quarter. 1, 104.

पुडरीकाद m. Vishnu or Krishna. 1, 24.

पुङ्ग n. a mark made on the forehead with sandal, etc. 2, 386. 5, 69.

पुण्य 1) adj. pure. 1, 132. 1) n. righteousness, virtue. 1, 125.

पुण्यक्षेत्र n. a holy place. 5, 76.

पुण्यजन m. a Rākshasa. 5, 4.

पुण्यजनेश् m. a name of Kuvera. 1, 79.

पुत् m. du. the buttocks. 2, 358.
पुन् 1) m. a son. 2, 342. 2)
पुत्री f. a daughter. 2, 350.
पुत्रवधू f. a son's wife. 2, 349.
पुत्रिका f. a doll. 2, 338.
पुनर्नव m. a finger-nail. 2, 356.
पुनर्वृ f. a woman who has married a second time. 2, 330.
पुचाग m. a tree (*rottleria timctoria* Roxb.). 2, 53.
पुर् f. a town. 2, 130.
पुर् 1) n. a town. 2, 130. 2) the body. 2, 355. 3) m. bdellium. 2, 465. 4) **पुरी** f. a town. 2, 130.
पुरद्वार n. the gate of a city. 2, 133.
पुरद्वर m. a name of Indra. 1, 53.
पुरंधी f. a woman. 2, 326.
पुरस् adv. in front, before, at first. 4, 22. 2, 398.
पुरा adv. formerly. 4, 22.
पुराण (L. o.) and **पुरातन** (L. o.) adj. old, ancient. 4, 26.

पुरीतत् n. an entrail. 3, 13.
पुरोष n. excrements. 3, 15.
पुरु adj. much. 4, 14.
पुरुज (?) adj. much. 4, 16.
पुरुष m. 1) a man, mankind. 2, 176. 2) the soul. 1, 134. Comp. **पुरुषः**.
पुरुषोत्तम m. Vishnu or Krishna. 1, 25.
पुरुद्वारा m. a name of Indra. 1, 53.
पुरोग adj. preceding, chief, principal. 4, 5.
पुरोधस् m. the family or domestic priest. 2, 271.
पुरोभागिन् adj. censorious. 2, 191.
पुरोक्ति m. the domestic or family priest. 2, 271.
पुलक m. 1) erection of the hair of the body. 3, 29. 2) any insect bred upon or in the body of animals. 3, 14.
पुलोक n. 1) shrivelled grain.

2) a lump of boiled rice. 5, 43.

पुलिन् n. a mound in the middle of a river, an islet. 3, 48.

पुलिद् m. 1) m. — mangā. 3, 50. 2) the name of a barbarous tribe. 2, 444.

पुष्कर् n. 1) the sky, the atmosphere. 1, 137, 5, 72. 2) water. 3, 26, 5, 72. 3) a place of pilgrimage in the province of Ajmere. Lat. 26° 30', long. 74° 40'. 4) a lotus. 3, 57, 5, 72. 5) the tip of an elephant's trunk. 2, 64, 5, 72. Māgha 5, 30. 6) the blade of a sword. 7) the head of a drum. 8) a species of costus. 5, 72. 9) m. the Indian crane. 2, 89.

पुष्करिणी f. an artificial pond. 3, 53.

पुष्कर्ण and **पुष्ट** adj. much, abundant. 4, 16.

पुष्प n. a blossom, a flower. 2, 31, 32, 24.

पुष्पक n. the chariot of Kuvera. 1, 83.

पुष्पदंत 1) m. the elephant of the north-west quarter. 1, 104. 2) m. du. sun and moon. 1, 120.

पुष्पधन्वन् m. Kāma. 1, 33.

पुष्पपत्र m. a kind of arrow. 2, 314.

पुष्परथ m. a pleasure-van. 2, 291. Comp. Māgha 3, 22.

पुष्परस m. honey. 2, 466.

पुष्पत्तक m. a pin, a stake, a peg. 2, 296.

पुष्पलिङ्ग m. a bee. 2, 100.

पुष्पवत्ती adj. f. (a woman) during menstruation. 2, 333.

पुष्पवाठी f. a flower-garden. 2, 58.

पुष्पलीना adj. f. (a woman with whom menstruation has ceased. 2, 332.

पुष्ट m. the eighth lunar asterism. 1, 51.

पुस्तकर्मन् n. using a mixture of earth, lime, cowdung, and water, as a mortar or plaster. 2, 436.

पूषा m. 1) the betelnut tree. 2, 43. 2) a multitude. 4, 1. **गुणपूर्ण** Mâgha 9, 64. **पापपूर्ण** Kâçîkh. 26, 108.

पूजा f. worship. 1, 128.

पूजित adj. respected, worshipped. 2, 229.

पूत्य adj. respectable, venerable. 2, 229. 1, 155.

पूय m. **पूपलिका** f. a rich cake of wheaten flour. 2, 164.

पूर् m. the rising of waters, the swelling of rivers. 3, 46.

पूरुष m. a man, mankind. 2, 176.

पूर्ण adj. full. 4, 17.

पूर्णमासी f. the day of the full moon. 1, 112.

पूर्व adv. at first, formerly. 4, 22.

पूर्वा f. the east quarter. 1, 101.

पूर्वज m. the first born, an elder brother. 2, 351.

पूर्वदिक्ष्यति m. Indra, the regent of the east quarter. 1, 53.

पूर्वदेव m. an Asura. 1, 5.

पूर्वीग m. the prelude to a drama. 1, 95.

पूषन् m. the sun. 1, 35.

पृथ्वी n. wealth. 1, 80.

पृतना f. a host, an army. 2, 302.

पृतनाषाङ्क m. a name of Indra. 1, 53.

पृथक् prep. with instr. acc. or abl. without. 5, 90. Bhk. 8, 109.

पृथग्जन m. a man of low profession or character. 2, 193.

पृथिवी f. the earth. 2, t. Earth considered as one of the five elements. 5, 71. 73.

पृश्य 1) adj. (f. पृश्य or पृष्टवी), broad, large, great. 4, 14. 2) **पृष्टवी** f. the earth. 2, 1.

पृथुक् m. 1) rice which has first been scalded with hot water, then dried over the fire, and lastly ground in a mortar. 2, 430. 2) the young of any animal. 2, 347. Mâgha 3, 30.

पृष्ठोमन् m. a fish. 3, 35.

पृष्ठुल adj. broad, large, great.
4, 14. Mīgha 10, 66.

पराकृ m. a snake. 3, 18.

पृश्चि m. f. a dwarf. 2, 456.

पृष्ठत् (only n. according to the best authorities), a drop of water. 3, 55.

पृष्ठत् m. 1) a drop of water. 3, 55. 2) the hog-deer. 2, 75.

पृष्ठक m. an arrow. 2, 311.

पृष्ठस्य m. a name of Vāyu. 1, 75.

पृष्ठ n. the back. 2, 373. 3, 12, 5, 6.

पृष्ठयिषि m. a bump on the back. 2, 449.

पृष्ठवाह्नि m. an ox that carries burdens on his back. 2, 111.

पृष्ठास्त्रि n. the backbone. 5, 17.

पैचक m. the tip of an elephant's tail. 2, 64.

पेटक n. a multitude, a company. 4, 2. नर्तकपेटके Bharataka 9.

पेटा f. a basket, a chest. 2, 157.

पेलव adj. thin, slender. 4, 32.

पेशल adj. beautiful. 4, 4.

पेशीकोण m. an egg. 2, 85.

पोगंड m. a man deformed in body, by having more or fewer limbs than usual. 2, 232.

पोटा f. 1) a hermaphrodite. 2, 275. 2) a female servant. 2, 337. Comp. वाटा.

पोत n. 1) the young of any animal. 2, 347. 2) a colt. 2, 285. 3) a boat. 3, 33. 4) cloth. 2, 393.

पोतविण्डि m. a sea-trader. 3, 33.

पोताधान n. small fry. 3, 39.

पोत्र n. 1) the snout of a hog. 2) a ploughshare. 5, 46.

पीतिन् m. a hog. 2, 71.

पौत्र m. a grandson. 2, 350.

पौर m. a citizen. 5, 78.

पौरुष 1) adj. (f. i), equal in

height or length to a man when he has extended his hands. 5, 19. 2) n. manliness. 4, 36.

पौरोगव m. the superintendent of the kitchen. 2, 276.

पौलस्त्य m. a name of Kuvera. 1, 78.

पौलोमी f. Indra's wife. 1, 55.

पौष्ण adj. (f. i), belonging or relating to flowers. 2, 33.

प्रकट adj. open, clear, manifest. 4, 67.

प्रकर m. a heap, a multitude. 4, 1.

प्रकर्त्त m. a high degree, eminence, excellence. 5, 51.

प्रकांड m. the lower stem of a tree, the part between the root and the first branches. 2, 27. 2) the part between the elbow and the shoulder, the upper arm. 2, 378. 3) n. (at the end of compounds) excellent. 2, 223.

रक्षप्रकांडकी Bhk. 5, 6.

प्रकाम् adv. to one's heart's content, exceedingly. 4, 33.

प्रकार m. similarity. 4, 9, 5, 101.

प्रकाश 1) adj. clear, manifest. 4, 67. Rgh. 1, 68. Yv. 2, 176. 2) m. manifestation. 5, 95. 3) light, lustre, splendor. 1, 66. 4) (at the end of a compound) similar. 4, 9.

प्रकाशन n. making manifest. 5, 84.

प्रकीर्णक n. a whisk, a fan. 2, 268.

प्रकृति f. 1) the natural form or constitution of a thing. 5, 78. 2) nature. 5, 16. 3) the equipoise of the three qualities of nature: 'goodness, foulness, and darkness.' 4) the five elements. 5) the seven elements of regal administration (enumerated in Manu 9, 294). 5, 78. 6) an artisan, a mechanic. 2, 438. 5, 78.

प्रकृतिगुण m. one of the three constituent qualities of nature. 5, 82.

प्रकोप 1) m. the fore-arm, the part of the arm between the wrist and the elbow. 2, 378. 2)

n. an inner court in a building. 2, 149. 5, 56.	प्रवृत्त adj. movable, unsteady. 4, 10. Kum. 5, 35.
प्रश्नम् m. 2, 418.	प्रचलाक m. = peacock's tail. 2, 87.
प्रदालित् adj. washed. 2, 253.	प्रचलाकिन् m. a peacock. 2, 86.
प्रदर्शेऽन् m. an iron arrow. 2, 312.	प्रचुर् adj. abundant, much. 4, 16. 2, 116. 117.
प्राण्य (at the end of compounds), similar, like. 4, 9.	प्रचेतस् m. a name of Varuna. 1, 74.
प्राप्यात् adj. famed, renowned. 2, 240.	प्रकृद् m. a cover, a wrapper. 2, 153.
प्रगल्भम् adj. bold, confident. 2, 231.	प्रकृच्छा adj. covered, hidden, secret. 4, 23.
प्रगल्भता f. resoluteness, decision. 4, 94.	प्रकाढन् n. an upper garment. 2, 391.
प्रगे adv. in the morning. 1, 111. Magha 12, 1.	प्रकाढित् adj. covered. 4, 96.
प्रगङ् m. 1) any kind of tie, a rein, a rope, etc. 5, 19. 2) a ray of light. 1, 39. 3) a captive, a prisoner. 4, 74.	प्रजन् m. पशुनां मर्मयहृषकाल. 2, 117.
प्रघण m. a terrace before a house. 2, 144.	प्रजा f. pl. people, the inhabitants of a country, subjects. 2, 129.
प्रधाण m. 1) — प्रघण. 2, 144. 2) the upper part of the stem of a tree. 2, 27.	प्रजागर् m. watching, being awake. 2, 448.
प्रघात् m. a battle, a fight. 2, 299.	

प्रजाता adj. f. one who has brought forth a child. 2, 345.

प्रजापति m. 1) Brahman. 1, 7. 2) a king. 2, 266.

प्रजावती f. a brother's wife. 2, 349.

प्रज्ञा f. understanding, knowledge. 2, 179.

प्रणाति f. salutation, obeisance. 4, 64.

प्रणाय m. 1) affection, favour. 4, 88. 2) affectionate solicitation. 5, 24.

प्रणव m. the mystic syllable *Om*. 1, 8.

प्रणाल्य adj. contemptible. 2, 211. Bhk. 6, 66.

प्रणाली f. a gutter, a drain. 3, 63.

प्रणिधान n. profound meditation. 1, 128. Rgh. f. 74.

प्रणिधि m. a spy. 2, 270.

प्रणिधात m. submission, obeisance. 4, 64.

प्रणीत m. fire consecrated by prayers and other rites. 2, 260.

प्रतसि f. a climbing plant. 2, 25.

प्रतन (f. i) adj. ancient. 4, 26.

प्रतल m. the palm of the hand with extended fingers. 2, 382.

प्रतानिनी f. a climbing plant. 2, 25.

प्रताप m. power, energy. 4, 38.

प्रतारण n. overreaching, cheating. 4, 63.

प्रति prep. 1) as, like. रामः संयामे नारायणतः प्रति. Bhk. 6, 88. 2) *pradhane*. 5, 93.

प्रतिकर्मन् n. embellishment, toilet. 2, 384. Kum. 7, 6. Magha 5, 27. 9, 43.

प्रतिकाय m. a likeness, an image. 1, 130.

प्रतिष्कृत adj. contrary, opposed. 4, 58. 71. 5, 22.

प्रतिकृत adj. retaliated. 4, 80.

- प्रतिकृति** f. likeness, an image. 1, 130.
- प्रतिक्षणी** adv. repeatedly. 4, 39.
- प्रतिज्ञित** adj. rejected. 4, 18.
- प्रतिमस्तु** m. the rear of an army. 5, 6.
- प्रतिष्ठ** m. anger, passion, rage. 2, 207. **प्रतिष्ठारूपा** Pt. 4, 154. Magha 15, 53.
- प्रतिचक्र** m. **प्रतिचक्राया** f. a reflection, a likeness, an image. 1, 130.
- प्रतिशागर्** m. watchfulness, attention. 4, 97.
- प्रतिशा** f. assent, promise, agreement. 4, 30.
- प्रतिनिधि** m. a substitute, a likeness. 1, 130. Rgh. 5, 63.
- प्रतिनिर्यातन** n. retaliation. 4, 80.
- प्रतिवक्ता** m. an opponent, an adversary. 2, 300.
- प्रतिवति** f. 1) resolution, de-
- cision. 4, 94. 2) intelligence, understanding. 5, 14.
- प्रतिपद्** f. intelligence, understanding. 5, 14.
- प्रतिपादन** n. producing, exciting. 5, 7.
- प्रतिबंध** m. an impediment, an obstacle. 4, 84.
- प्रतिभय** adj. exciting fear, formidable. 4, 90.
- प्रतिभा** f. intelligence, genius. 2, 179.
- प्रतिभान्वित** adj. intelligent. 2, 219.
- प्रतिशु** m. a surety, a sponsor. 2, 225.
- प्रतिसा** f. 1) a likeness, an image. 1, 131. 2) (at the end of a compound) like, similar. 4, 9.
- प्रतिसान** n. 1) resemblance, likeness. 1, 130. 2) the space between an elephant's tusks. 2, 63.

प्रतिश्वसा m. 1) exhalation.
2) **सुर्गधितामपातेष्टपूर्वी**

Māgha 3, 54. 2) desire, wish.
3) the taking prisoner. 5, 57.

प्रतियातना f. a likeness, an image. 1, 130. Māgha 3, 34.

प्रतिरूप n. a counterfeit, a likeness. 1, 130.

प्रतिरोधक m. a robber. 2, 183.

प्रतिलोम adj. against the grain, contrary. 4, 58.

प्रतिवर्त्सर् adv. every year. 2, 117.

प्रतिविंश n. a reflected image, a likeness. 1, 130.

प्रतिष्पाय m. — *pinasa*. 2, 450.

प्रतिश्रव्य m. an alms-house. 2, 142.

प्रतिश्वव m. a promise, an agreement. 4, 30.

प्रतिसर् m. n. a string tied, — a charm, by women round the wrist, at weddings, etc. 2, 403.

प्रतिसंहिता f. a curtain, a veil. 2, 154.

प्रतिसूर्यशयानक m. the gecko. 2, 79.

प्रतिलार m. a door, a gate. 5, 2.

प्रतीक m. a part, a limb. 4, 59.

प्रतीक्ष्य adj. deserving of consideration, respectable. 2, 220. Māgha 2, 108.

प्रतीचीन adj. western. 1, 103.

प्रतीप adj. contrary, reversed. 4, 58.

प्रतीकृष्णिनी f. a woman. 2, 327.

प्रतीष्ट adj. 4, 96.

प्रतीलार m. a doorkeeper. 2, 269.

प्रतॄण adj. quick, fleet. 2, 198.

प्रतोद m. a goad for driving cattle. 2, 422.

प्रतोली f. the carriage-road, the high-road. 2, 134. Māgha 3, 64.

प्राम् adj. former, ancient. 4, 26.	प्रस्वाप्ति m. privation. ५, ३६.
प्रत्यक्ष adj. visible, perceptible, evident. ५, ८८, ८९.	प्रत्याक्षार् m. a sheath, a scabbard. २, ३१८.
प्रत्यग्निशापति m. Varuna, the regent of the west quarter. १, ७४.	प्रत्याव्यात्, प्रत्यादिष्ट adj. rejected, set aside. ४, १८.
प्रत्यग्म adj. recent, new. ४, ७८.	प्रत्यारुम्य m. entering on (an action) repeatedly. ५, ९०.
प्रत्यंच (प्रत्यङ्, प्रतीची, प्रत्यक्ष) 1) adj. western. १, १०३. 2) प्रतीचा f. the west. १, १०१.	प्रत्यासार् n. the rear of an army. ५, ४१.
प्रत्यनीक m. an enemy. २, ३०१.	प्रत्युत्पन्नमति adj. endowed with presence of mind. २, २२१.
प्रत्यंतपर्वते m. a mountain contiguous to another. २, १२.	प्रत्युष n. daybreak, morning. १, १११.
प्रत्यय m. 1) apprehension, understanding. 2) cause, motive (स्त्रीप्रत्ययः कळत्वः, वीज- पत्ययो उक्तः). 3) certainty, positiveness. ५, ६२. 4) trust, confidence. ४, ९५, ५, ६२. 5) an oath. ५, ६२.	प्रत्युल् m. an impediment, an obstacle. २, २४६.
प्रत्यर्थिन् m. an opponent, an adversary. २, ३०१.	प्रथम num. first. ४, २२.
प्रत्यवसान n. eating. २, १७०.	प्रदर m. an arrow. २, ३११.
	प्रदिश् f. an intermediate point of the compass. १, १०२.
	प्रदीपन m. a sort of poison. ३, २४. प्रदीपनस्तु दूर्लभो रक्त- वाणो उज्जनादिगः RM.
	प्रदेश m. a spot, a place. २, ५.

देशन n. a gift, a donation. 2, 264.
देशिनी f. the forefinger. 2, 383.
दोष m. the first part of the
the first hour after sun-
set. 1, 109.
दुर्ज m. a name of Kâma. 1, 32.
धौति m. a ray of light. 1, 38.
धौतन m. the sun. 1, 35.
धन n. war, a battle. 2, 298.
धान n. 1) first rate, main,
chief, principal 4, 5, 5, 8, 35, 69,
84, 95. Late writers employ the
word as an adjective. Comp.
यथा च भूतेषु महा प्रधाना
 Yamana. 12. तेषु प्रधाना
शक्तिः स्यात् Pk. 4, 124. 2) a
principal officer of state. 2,
272. 3) nature. 5, 16.
धि m. 1) the periphery of a
wheel. 2, 292. 2) (incorrectly
for प्राणे) a well. 3, 62.
धृच m. 1) copiousness, detail.
4, 81. 2) — आङबर्. 5, 55.
धट् n. the extremity of the
foot, the metatarsus. 2, 374.
घृत f. a shed on the roadside

for accommodating passen-
gers with water. 2, 142.

प्रपात m. 1) an assault, a sortie. 2, 297. 2) a bank, a shore. 3, 45.

प्रपुनाट m. ringworm shrub
(cassia alata Lin.). 2, 464.

प्रवृद्ध adj. informed, enlight-
ened. 2, 177.

प्रबोधक m. a bard whose office
consisted in awakening his
chief by music. 2, 280. Comp.
Oxf. Catal. p. 56. n. 1.

प्रभंडन m. storm, wind. 1, 75.

प्रभविष्णुता f. supremacy, pow-
er, dominion. 4, 100.

प्रभा f. 1) light, radiance. 1
65. 2) a ray of light. 1, 38.

प्रभाकर् m. the sun. 1, 36.

प्रभात n. dawn, morning. 1, 111.

प्रभाव m. power, dignity. 5, 49.

प्रभावता f. power, supremacy,
dominion. 4, 100.

प्रभिन m. an elephant in rut. 2, 65.

प्रभु m. a lord, a master. 2, 188.

प्रभुता f. lordship, power, dominion. 4, 100.

प्रभूत adj. much, great, large. 4, 16.

प्रभृष्टक n. a wreath of flowers fastened to the lock on the crown of the head. 2, 398.

प्रमथ m. pl. the host of Çiva. 1, 14.

प्रमद 1) m. joy, delight. 1, 123.
2) **प्रमदा** f. = woman. 2, 327.

प्रमदवन n. a royal garden attached to the haram. 2, 58.

प्रमद्या f. destroying, killing. 2, 323. Also m. and n.

प्रमाद m. inadvertence, neglect. 4, 69.

प्रमापण n. killing, slaying. 2, 322. Yv. 2, 277.

प्रमीत adj. dead. 3, 7.

***प्रमुख** adj. chief, principal. 4, 5.

प्रमोट m. joy, delight. 1, 123.

प्रपत adj. pious, virtuous. 2, 242.

प्रयास n. a march, an expedition. 2, 297.

प्रयोग m. application, employment. 4, 9, 5, 79, 80.

प्रयोजन n. a motive. 5, 81.

प्रलैखन m. a name of Baladeva. 1, 28.

प्रलाप m. senseless talk. 1, 150.

प्रवाण adj. prone or inclined to, engrossed by. 2, 197.

प्रवर्यस् adj. of an advanced age, old. 2, 348.

प्रवर्, प्रवर्त्त adj. chief, principal, best. 4, 5.

प्रवक्ष्या n. 1) a litter, borne on men's shoulders. 2, 290. 2) a boat, a ship. 3, 33. **प्रवलतु-**

गतं गशिलायगप्रवक्ष्या

गतधावयि सार्थपाः Pk. 4, 193.

प्रवारण n. a grant of all things desired. 4, 88.

प्रवाति m. = germ, a sprout, a shoot. 2, 29.

प्रवासन n. killing, slaying. 2, 322.	प्रस्तौर्णी f. a cow pregnant with her first calf. 2, 114.
प्रवाह्य m. a stream, a current. 3, 47.	प्रसत्ता adj. attached or addicted to. 2, 209.
प्रविदारण n. war, battle. 2, 298.	प्रसन्ना f. spirituous liquor. 2, 174.
प्रवीण adj. accomplished, skillful, clever. 2, 180. Kum. 7, 48.	प्रसर्य adv. by force, violently. 4, 74.
प्रवृत्ति f. intelligence, news. 1, 146.	प्रसर m. 1) speed, velocity. 2, 288. 2) affectionate solicitation. 5, 24.
प्रवेक्ष adj. select, superior. 4, 4.	प्रसद m. a flower. 2, 31.
प्रवेणी f. a coloured cloth or blanket thrown over the back of an elephant, etc. 2, 153.	प्रसवलंधन = the stalk of flowers or fruit. 2, 30.
प्रवेश m. entrance, commencement. 1, 106.	प्रसर्य adj. contrary, opposed. 4, 58.
प्रवेष्ट m. the arm. 2, 367.	प्रसाद m. affection, favour. 4, 88.
प्रशंसा f. praise. 1, 145. 2, 223.	प्रसादना f. propitiation, devotion. 1, 129.
प्रशमन n. extinction, destruction. 2, 322.	प्रसाधन n. embellishment, decoration. 2, 384.
प्रशस्त adj. praiseworthy, excellent. 2, 4, 4, 96.	प्रसूता adj. f. one who has brought forth offspring. 2, 345. 285. 118.
प्रश्न m. a question, an enquiry. 1, 154. 5, 93. 94. 96. 98.	

प्रसृति offspring, children. 2, 342. 117.	प्रसर्ष m. a fall of water. 2, 11.
प्रसुनक n. a flower, a blossom. 2, 31.	प्रसवाण n. a spring, a fountain. 3, 55.
प्रसृत (v. r. प्रसित) 1) adj. attached to, longing for. 2, 198. 209. 2) प्रसृता f. the leg. 2, 360.	प्रसृति adj. conversant with the principles of science. 2, 197.
प्रसृति f. the palm of the hand hollowed. 2, 382.	प्रसृत m. the eighth part of a day and night. 1, 106.
प्रस्कन्ध adj. defeated in battle. 2, 324.	प्रसृणा a. 1) = weapon. 2, 307. 2) war, battle. 2, 298.
प्रस्तर m. 1) a couch. 5, 32. 2) a stone. 2, 13.	प्रसृति m. a blow. 2, 65.
प्रस्तरघटनोपकरण n. an instrument for cleaving stones. 5, 35.	प्रसृतिका f. an enigma, a riddle. 1, 152.
प्रस्ताव m. 1) commencement. 4, 65. 2) occasion, opportunity. 5, 81. 3) — हुल्लि . 5, 19.	प्रसृति adj. 1) bent, stooping. 5, 53. 2) bent on, intent upon. 2, 197.
प्रस्थ 1) n. tableland on the top of a mountain. 2, 11. 2) m. a measure of quantity, containing four <i>kudava</i> . 5, 15.	प्रसृतीका f. an enigma, a riddle. 1, 152. The correct reading is प्रबलिका .
प्रस्थान n. a march, an expedition. 2, 297.	प्रशु adj. high, tall. 4, 66.
	प्राकार m. a rampart. 2, 133.
	प्राकाराय n. the coping of a wall. 5, 2.
	प्राकृत adj. vulgar, low, base. 2, 193.

प्राभाग m. the front-part. 2, 373.	प्राप्ति adj. intelligent, wise. 2, 177.
प्राय n. the top, the summit. 2, 26.	प्राप्ति adj. much, abundant. 4, 16.
प्रायरूप, प्राय्य adj. chief, principal. 4, 4.	प्राचि 1) adj. eastern. 1, 103. 2) प्राची f. the east. 1, 101. 3)
प्रायुषक m. a guest. 2, 203.	प्राक् adv. at first. 4, 22.
प्रांगण n. a court, a yard. 2, 144. 5, 31.	प्रादिवाक m. a judge. 2, 274. Mitāksh. on Yv. 2, 3.
प्राचिका f. a sort of falcon (?). 2, 98.	प्राण m. 1) pl. life. 1, 134. 2) power, strength. 4, 38.
प्राचीन adj. eastern. 1, 103.	प्राणाधिनाथ m. a lover, a husband. 2, 342.
प्राचीनबर्हिस् m. a name of Indra. 1, 52.	प्राणिभूत n. a fight of beasts, exhibited for sport. 5, 4.
प्राचीनार्धित n. the sacrificial cord or cloth, when worn over the right shoulder and under the left. 2, 252. Comp. उप- वीत, निवीत.	प्राणिन् m. = living being. 5, 77.
प्राचेतस m. a name of Vālmiki. 2, 257.	प्रातर् adv. in the morning, at break of day. 1, 111.
प्राजन n. a goad for driving cattle. 2, 422.	प्रातिरूपिक m. 2, 434.
प्राजित m. a charioteer 2, 293.	प्रायमकालिक m. a pupil who has begun to receive instruction in science. 2, 245.

प्रादुस adv. 1) arising, appearing. 2) manifestly. 5, 95.

प्रादृश m. a span measured by the distance between the extended thumb and forefinger. 2, 383.

प्राधि adv. 1) crookedly. 2) बँधने. 5, 53. P. I, 4, 78.

प्रातिर् n. an intervening long tract of country between two villages. 2, 106.

प्रायजिक m. a trader, a merchant. 2, 416. Mâgha 4, 11.

प्राप्ति adj. fit, proper. 4, 61.

प्राप्तिरूप adj. learned, wise. 2, 177.

प्राप्तिू n. an offering, a present. 2, 279.

प्राप्तिपिक adj. (f. i) serving as a measure. 2, 381.

प्राप्ति॒ m. abstinence from all food. 4, 75.

प्रार्थना॑ f. request, solicitation. 2, 205.

प्रत्लेङ्क n. a garland worn round the neck. 2, 398.

प्रत्लेष n. frost, cold. 3, 28.

प्रात्मेषीशु॑ m. the moon. 1, 42. Mâgha 9, 87.

प्रावरणा॑ n. an upper garment. 2, 391.

प्रावृष्टि॑ f. the rainy season. 1, 113, 116.

प्रास m. a lance. 2, 320.

प्रासाद m. a palace, a temple. 2, 138.

प्रिय adj. beloved, pleasing. 2, 212. 4, 4, 1, 141, 146.

प्रियंगु॑ f. 1) the name of a medicinal plant. 2, 38. 2) Italian millet. 2, 427.

प्रियकाच adj. affable in address. 2, 211.

प्रीति॑ f. 1) affection, friendship. 4, 21. 2) joy. 1, 123.

प्रेता॑ f. 1) viewing. 1, 95. 2) intellect. 2, 179.

प्रेता॑ f. प्रेतोलन n. a swing. 4, 78.

प्रोक्षित, **प्रोक्षोलित** adj. swung, shaken. 4, 61.

प्रेत 1) adj. deceased, dead. 3, 7. 2) m. a spirit abiding in hell. 3, 3.

प्रेतयति m. a name of Yama. 1, 71.

प्रेस्थ adv. in the life to come. 5, 91.

प्रेष्ठ adj. dearest, best. 4, 4.

प्रेष्य 1) m. a messenger, a servant. 2, 214. 2) **प्रेष्या** f. a female messenger. 2, 336.

प्रोक्षित adj. immolated, slaughtered. 2, 262.

प्रोश्य m. the nostrils of a horse. 2, 286.

प्रोष्टी f. a sort of carp. 3, 36.

प्रौढ adj. 1) grown up. 2, 114. 328. 2) bold. 2, 231.

प्रव m. a float, a raft. 3, 49.

प्रवक्त m. 1) a frog. 3, 40. 2) an oncast. 2, 443.

प्रवग m. 1) a frog. 3, 40. 2) a monkey. 2, 76.

प्रवंग m. a monkey. 2, 76.

प्रवंगम m. 1) a frog. 3, 40. 2) a monkey. 2, 76.

प्राप्त f. hunger. 2, 206.

प्राप्तात् adj. hungry. 2, 205.

फ.

फटा f. **फण** m. **फणा** f. the hood of a snake. 3, 19.

फणभृत् m. a snake. 3, 18.

फल n. fruit. 2, 23. 25. 1, 118. 4, 92.

फलक n. a shield. 2, 305.

फलबत्, **फलिन्**, **फलिन** adj. bearing fruit. 2, 23.

फलिनी f. — **प्रियंगु**. 2, 38.

फल्गु adj. pithless, worthless.
4, 92. अफल्गु माँड Magha
3, 76.

फाणित n. raw sugar. 2, 169.
फौठ adj. readily prepared, e.g.
a medicine. 4, 89. पदभवित-
मयिष्टमुदकसंपर्कमात्राद्विभ-
क्तरसमौषध कषायादि श्र-
ग्निता तस्म धरीषडुण्डांतत्फा-
टमित्येके। यथा। फौठाभि-
रुद्धिरावपेहिति। कडुण्डा-
भिरित्यनायासो गम्यते।

अनायासः पुरुषो उत्थो पा-
फाठशब्देनाभिधीयत इत्य-
न्यै। यथा। फौठाश्चिन्नास्त्र-
पाणायः (Bhk. 9, 17.) इति ॥
H.C. स चौषधीभिः फौठाभिः
स्त्रावाद्विः पावनैरपि। Rig-
vidh. 2, 17.

फाल m. a ploughshare. 2, 420.
फेन m. froth, foam. 3, 46.
फेरड, फेरव, फेरु m. a jackal.
2, 74.
फेलिका f. the leavings of food.
2, 171.

ब.

बद्री f. the jujube. 2, 39.
बद्ध adj. 1) bound, tied. 2, 185.
2) put on, dressed. 4, 62.
बद्धभूमिक adj. having an in-
laid floor. 2, 139.
बद्धमुष्टिकर् m. the fore-arm
with closed fist. 2, 381.
बधिर् adj. deaf. 2, 454.

बंध m. a tie, a fastening. 2, 375.
बंधन n. 1) binding. 5, 53. 2)
any kind of tie or fetter. 2,
122. 3) confinement, captivity.
3, 4.
बंधनयथि m. a noose. 2, 442.
बंधु m. a relation, a kinsman.
2, 354.

बंधुक १) m. a bastard. 2, 346.
2) बंधुकी f. an unchaste woman. 2, 341. 346.

बंधुतीव n. the name of a plant, or rather of its blossom, (*pentapetes phoenicia*). 2, 53.

बंधुर adj. bent, crooked. 4, 75.

बंधुक n. — *bandhyūna*. 2, 53.

बंध्य 1) adj. barren, fruitless. 4, 75. 2, 23. 2) बंध्या f. a barren cow. 2, 114.

बंगु 1) adj. brown. 4, 51. 2) m. an ichneumon. 5, 30. 3) Vishnu or Krishna. 1, 23.

बार्हित्योत्स m. a name of Agni. 1, 62.

बार्हित्स n. 1) Kuça grass. 2, 36. 2) a sacrifice. 2, 259.

बल 1) n. strength, power. 4, 38. 2) semen virile. 3, 16. 3) forces, a host, an army. 2, 302. 4) m. Baladeva. 1, 29.

बल m. a crow. 5, 23.

बलग्न n. the gate of a city. 2, 145.

बलदेव, बलभद्र m. the elder brother of Krishna. 1, 28.

बलवत् adj. strong. 2, 226.

बलसूरन m. a name of Indra. 1, 52.

बलाका f. a sort of crane. 2, 95.

बलाळुक m. a cloud. 1, 58. Kum. 1, 4. Māgha 4, 54.

बलि m. 1) a present, an oblation. 1, 128. 2) tax, impost, revenue. 2, 278.

बलिपुष्ट, बलिमुज् m. a crew. 2, 90.

बलीमुख m. an ape. 2, 76.

बलीवद् m. an ox or bull. 2, 108.

बन्धिष्ठोग m. connexion with the exterior. 5, 83.

बकु (f. *baka* or *bahvi*) adj. much, many. 4, 16. 1, 108.

बहुब n. multitude. 2, 376.

बहुव्रप्त f. one of the seven tongues of Agni. 1, 68.

बुद्धल 1) adj. *sauvadga*, fat, corpulent, stout. 2, 187. 2) dense, compact. 4, 32. 3) much, abundant. 4, 16. 4) m. the dark half of a lunar month. 1, 50. Kum. 4, 13, 7, 8. 5) a name of Agni. 1, 62. 6) बुद्धला॑ f. a cow. 2, 113. 7) f. pl. the Pleiades. 1, 50.

बुद्धयिन् adj. spending much. 2, 210.

बाण m. an arrow. 2, 311. 5, 68.

बाणमुक्ति॑ f. shooting an arrow. 2, 315.

बाणाश्रय m. a quiver. 2, 310.

बाणासन n. a bow string. 2, 309.

बादू॑ 1) m. the cotton plant. 2, 47. 2) n. cotton-cloth. 2, 395.

बाधा॑ f. 1) opposition, binderance. 2) pain, trouble. 5, 48.

बाध्य m. a relation, a kinsman. 2, 354.

बाल 1) adj. young. 5, 20. 2) ignorant, foolish. 2, 181. 3) m.

the young of any animal. 2, 347. 4) a boy. 2, 377.

बालगर्भिणी॑ adj. f. (a cow) with calf. 2, 118.

बालतुंगा॑ n. young grass. 2, 35.

बालवायङ्गा॑ n. the lapis lazuli. 2, 20.

बालिष्ठ adj. 1) young. 5, 20. 2) ignorant, foolish. 2, 181.

बालेय m. an ass. 2, 125.

बालु॑ m. f. the arm. 2, 367.

बालुमूल n. the extremity of the upper arm. 2, 370. 402.

बालुलेय m. a name of Skanda. 1, 19.

बिल्बो॒क m. (in erotic poetry) affirmation of indifference towards = beloved person, through pride and conceit. 1, 89. **गर्वाभिमानसंभूती॑**

विकारो॑ उनादरात्मको॑

बिल्बो॒कः॑ Rasatar. 6, 13.

बिल्ल n. a hole. 3, 2.

बीज़ n. seed, sperma. 3, 16.	ब्रह्म m. 1) the sun. 1, 37. 2) Civa. 5, 51. 3) one of Civa's attendants. 5, 51.
बीजकोश 1) m. the pericar- pium of a flower. 3, 60. 2)	ब्रह्मचर्य n. the controlling of all senses, sanctity. 2, 242.
बीजकौशी f. a pod. 2, 34.	
बीभत्स m. the disgusting, one of the nine <i>rasas</i> . 1, 92.	ब्रह्मचारिन् m. 1) a Brahman from his investiture with the sacrificial thread until his marriage. 2, 239, 238. 2) a name of Skunda. 1, 20.
बुद्ध n. the heart. 3, 14.	ब्रह्मण्य adj. fit for a Brahman. 2, 251.
बुद्ध m. a Buddha. 1, 85.	
बुद्धांडक . 5, 45.	ब्रह्मन् 1) n. the supreme spirit, the deity. 5, 82. 2) final union with the deity. 1, 124. 3) holy scripture, the Veda. 5, 82. 4) m. Brahman, the principal god of the Hindu triad. 1, 6. 5, 61, 82. 5) a Brahman. 5, 82. 2, 251.
बुद्धि f. intellect, understanding. 2, 179.	
बुद्धिस्त्राय m. a councillor, a minister. 2, 271.	
बुध m. 1) a wise man. 2, 178. 2) the planet Mercury. 1, 46.	
बुध m. the root of a tree. 2, 26.	
बुझता f. appetite, hunger. 2, 206.	ब्रह्मपत्र m. a sort of poison. 3, 24. Comp. Yv. 2, 110.
बुझति adj. hungry. 2, 205.	
बुश m. chaff, husks. 2, 423.	ब्रह्मवंधु m. a contemptible Brahman. 2, 230. Chānd. U. p. 282.
बेडा f. a boat. 3, 50.	
बीधि m. the holy fig tree. 2, 41.	ब्रह्मवर्चस n. divine splendor, the glory obtained by the prac-

तीक्ष्णी of religious ordinances and the study of the Vedas. 2, 242.

ब्रह्मसूचा m. the butea frondosa. 2, 42.

ब्रह्मसूत्र n. the sacrificial thread, worn by the three first classes. 2, 252.

ब्रह्माण्डी f. one of the seven divine mothers. 1, 17. See मात्.

ब्राह्म 1) adj. (f. t.) belonging to the god Brahman. 1, 115.
2) ब्राह्मी f. a name of the goddess Sarasvati. 1, 8.

ब्राह्मण m. a Brahman. 2, 236. 237. 5, 74. 823

ब्राह्मणलुब्ध m. one who calls himself a Brahman, a Brahman by cast without attending to its observances. 2, 251.

भ.

भ n. a star. 1, 51.

भक्त n. boiled rice. 2, 164.

भक्तसिक्षा m. a lump of boiled rice. 5, 43.

भक्ति f. devotion. 1, 129.

भक्षक adj. gluttonous. 2, 195.

भक्षण n. eating. 2, 170.

भग m. 1) the sun. 1, 35. 2) the vulva. 2, 359. 5, 41.

भगवत् 1) adj. venerable. 1, 155.

2) भगवती f. a name of Durga. 1, 16.

भगिनी f. a sister. 2, 352.

भगिनोपति m. a sister's husband. 1, 99.

भद्रभूषण (f. t and d) adj. having broken horns. 2, 112.

भेद m. a wave. 3, 31.

भैगi f. — व्याकृति. 4, 77.

भैगुर adj. bent, crooked. 4, 11.

भैष n. a field of hemp. 2, 8.	यथाधृत् adj. fearful, frightful. 4, 20.
भौ m. 1) a warrior. 2, 199. 2) a man of a barbarous tribe. 2, 444.	भूत m. an actor, a mime. 2, 437.
भृतिज् adj. (meat) roasted on a spit. 2, 168.	भृद्वाजः m. a skylark. 2, 93.
भृत्यारक adj. venerable. 1, 155. Added to names by way of respect, e. g. अर्णुभृत्यारकः	भृति adj. full. 4, 17. द्विग्रीता- नातेने मधुपक्षुलंकारभृ- ताम् । Bhv. 1, 31. वक्ष्यते जगड्जालं कर्ता कुसुमभर- सौरभ्यभृतं । Bhv. 1, 52.
भृत्यिनी f. any one of a king's wives besides the anointed one. 2, 325.	भृद्धक n. roasted meat. 2, 168.
भृद् 1) adj. auspicious, prosperous. 1, 122. 2) good, excellent. 2, 115. 3) m. a bull. 5, 21. 4) one of the three species of elephants. 2, 60.	भृग m. a name of Qiva. 1, 12.
भृदाकरण n. shaving. 4, 36.	भृत् m. a husband. 2, 342.
भृदासन n. a golden throne. 2, 268.	भृत्यारक m. (in theatrical language) the crownprince. 1, 98.
भृष n. fear, terror. 1, 91. 4, 40.	भृम n. gold. 2, 18.
भृषुन adj. running away, put to flight. 2, 324.	भृषुक m. a bear. 2, 73. Comp. भृषुक-
भृषानक 1) adj. frightful, terrible. 4, 20. 2) m. the fearful, one of the nine sentiments in poetry. 1, 92.	भृत्य m. 1) mundane existence. 5, 20. 2) a name of Qiva. 1, 11.
	भृवन n. a house, a dwelling. 2, 136.

भवानी f. the wife of Qiva. 1, 15.	भांगीन n. a field of hemp. 2, 8.
भवातर् n. another world. 5, 91.	भाजन n. a vessel. 2, 172.
भविक adj. auspicious, prosperous. 1, 122.	भाटक m. price, pay, wages. 2, 418. e. g. शकटं भाटकेन धाम्यादिवहृनद्वरेण न्री- वनलेतुः Mitāksh. on Yv. 3, 42.
भवित्वसा f. destiny, fate. 1, 126.	भाडागार् n. a magazine, a store-room, a treasury. 5, 11. Yv. 1, 327.
भव्य adj. — भविक. 1, 122. Kum. 1, 22.	भाडाद्वित. 2, 213.
भवण m. a dog. 2, 126.	भानु m. 1) a ray of light. 1, 39. 2) the sun. 1, 36.
भसित, भस्मन् n. ashes. 1, 69.	भानुमत् m. the sun. 1, 36.
भत् f. a ray of light. 1, 38.	भामिनी f. a woman (inclined to be passionate). 2, 326.
भाग m. a part. 2, 373. 5, 6, 41.	भार् m. = <i>paryāhāra</i> . 4, 73.
भागधेय 1) m. impost, revenue. 2, 278. 2) n. fate, destiny. 1, 126.	भारती f. the goddess of speech. 1, 8.
भागार्ह adj. to be divided according to shares. 5, 58.	भार्यषि m. f. a pole for carrying burdens. 4, 73.
भागिनेय m. a sister's son. 2, 352.	भार्गव m. a name of Qukra. 1, 48.
भागीरथी a name of the Ganges. 3, 51.	भार्या f. a wife. 2, 339. 3, 34.
भाग्य n. fate, destiny. 1, 126.	

भाष्यक m. a bear. 2, 73. Comp.
भाष्यक.

भाव m. 1) origin. 2) existence, state. 3) disposition, character. 4) meaning, purport. 5) action. 5, 64. 6) emotion, defined as a change of the mind depending upon (called forth by) extraneous things. 1, 90. 7) (in dramatic poetry) a learned man. 1, 99.

भावन n. apprehension, perception. 5, 89.

भावुक 1) adj. auspicious, prosperous. 1, 122. 2) m. (in theatrical language) a sister's husband. 1, 99.

भाषण n. talking. 1, 150.

भाष्ट f. speech. 1, 8.

भास f. a ray of light. 1, 38.

भास m. a vulture. 2, 92.

भास्कर, भास्वत् m. the sun. 1, 35.

भिंग m. a religious mendicant. 2, 254.

भिजुकी f. a female beggar. 332.

भित्र n. a fragment, a bit. 28.

भिंडर n. a thunderbolt. 1, 5

भिन्ध m. a kind of river. 3, 4 Bkh. 6, 59.

भिंदमाल (?) m. an iron-bound club, used as a weapon. 2, 32

भिंडु f. a woman who loses children by death. 2, 333.

भिण्ठ m. pl. the name of a barbarous tribe. 2, 444.

भिषत् m. a physician. 2, 457.

भिस्ता f. boiled rice. 2, 164.

भीत adj. timid. 2, 199.

भीम 1) adj. terrible. 4, 20. a name of Çiva. 1, 12.

भीरु 1) adj. timid. 2, 199. 2) a timid woman. 2, 326.

भीषण, भीम्ब adj. terrible, terrible. 4, 20.

भुक्षयेष n. remains of food. 2, 171

- भुति** f. enjoyment. 5, 42.
- भुक्तोऽच्छट्** n. the rejected leavings of food. 2, 171.
- भुग्** adj. bent, crooked. 4, 11.
- भुज** m. भुज्ञा f. the arm. 2, 367.
- भुजग** m. a snake. 3, 18.
- भुजांग** m. 1) a snake. 3, 18, 22.
2) a libertine, a gallant. 2, 227.
- भुजांगम्** m. a snake. 3, 18.
- भुतमध्य** n. the chest, the breast. 2, 372.
- भुतशिखर** n. m. the shoulder. 2, 387.
- भुजाय** n. the shoulder. 2, 370.
- भुजिष्ठ** m. a servant. 2, 210.
- मुखन्** n. 1) the world. 1, 133.
2) water. 3, 26.
- भू** f. earth. 2, 1, 3, 5, 83.
- भूहायत्** f. darkness. 1, 110.
- भूत** 1) adj. passed, gone by. 5, 73.
2) n. a living being. 5, 73.
82. 3) an element. 5, 73; 71.
- 4) m. an evil spirit in attendance on Rudra. 5, 73, 55. 1, 87.
- भूतयोम्** m. the complex of beings or things. 5, 25. **भूतया-**
- मस्य सर्वस्य स्वावरस्य**
वरस्य च. Matsyap. 1, 14.
- भूतधात्री** f. the earth. 2, 2.
- भूति** f. 1) might, grandeur. 5, 23. Kum. 5, 76. 2) ashes. 1, 69. 3) roasted meat. 2, 168.
- भूतेश** m. a name of Çiva. 1, 11.
- भूपति** m. a king. 2, 266, 150.
- भूमि** f. 1) the earth. 2, 1, 5, 68. 2) ground in general. 2, 260, 4, 77.
- भूमिदेव** m. a brahman. 2, 236.
- भूमिस्पृश्** m. a Vaiçya. 2, 415.
- भूयस्** adv. repeatedly, again. 4, 39.
- भूरि** 1) adj. much. 4, 16. 2) n. gold. 2, 18.
- भूरिमाय** m. a jackal. 2, 74.

भूषण n. embellishment, ornament. 2, 384. 385.

भूषा f. — **भूषणा.** 5, 69.

भूकुटि f. — **भूकुटि.** 4, 94.

भूमि m. a cliff, a precipice. 2, 11.

भूग m. 1) the humble bee. 2, 100. 2) the fork-tailed shrike. 2, 93.

भूगार् m. a golden vase. 2, 160. Pk. 3, 125. 169. Mark. 8, 203.

भूति, भूत्या f. wages. 4, 43.

भूशं adv. much, exceedingly. 4, 33. 5, 50.

भृष n. roasted meat. 2, 168.

भेक m. a frog. 3, 40.

भेद m. 1) rupture, disunion, embroiling. 4, 95. 2) difference. 5, 93. 3) division, kind, species. 1, 105. 2, 67. 237. 3, 25.

भेरी f. a large kettle-drum. 1, 98.

भेषज n. a remedy, a drug, a medicament. 2, 458.

भेरव 1) adj. (L. f.) formidable,

terrific. 4, 20. 2) **भेरवी** L one of the manifestations of Durga. 1, 17.

भेषज्य n. — *bheshaaja.* 2, 458.

भोक्ता m. a lover, a husband. 2, 342.

भोग m. the coil of a snake. 3, 20. **भुज्जमभोगसंसक्ता कलत्रं तत्व भेदिनी।** *Dundin* 2, 345.

भोगिन् m. = snake. 3, 18.

भोजन n. 1) eating. 2, 170. 2) food. 1, 121.

भोजनत्याग m. abstinence from food. 4, 75.

भो भोस् a particle used in addressing a person. 5, 97. Mark. P. 3, 52. 8, 50.

भौम m. the planet Mars. 1, 46.

भ्रम m. rotation. 3, 46.

भ्रन्त m. a large black bee. 2, 100.

भ्रमरूक n. curls hanging down on the forehead. 2, 376.

भ्रातु m. a brother. 2, 353.	भ्रामक m. a sort of loadstone. 2, 14.
भ्रातृज, भ्रातृयुत्र m. a brother's son. 2, 351.	
भ्रातृवधु f. a brother's wife. 2, 349.	भ्राष्ट m. a frying-pan. 2, 158.
भ्रातृव्य m. 1) a brother's son. 2, 351. 2) an enemy. 2, 301.	भ्रुकृष्णि f. knitting of the brows, a frown. 4, 94.
भ्रात्रीय m. a brother's son. 2, 351.	भ्रु f. an eyebrow. 2, 365.
भ्रांति f. perplexity, doubt. 4, 6.	भ्रूण m. 1) a foetus or embryo. 2, 344. 2) — गर्भिणी . 5, 23.

म.

मकर m. a fabulous marine monster. 3, 38.	मंग m. the head of a boat (?) 3, 50.
मकरधज m. a name of Kāma. 1, 32.	मंगल adj. auspicious, prosperous. 1, 122. 5, 86. 101.
मकरदू m. the nectar of flowers. 2, 33.	मंगलपाठक m. a bard. 2, 280.
मख m. a sacrifice. 2, 259.	कूल्याणि से उस्तु सुप्रातम- नवो वीरसूर्यव : इति प्रबो- ध्यामासुः पाठेमंगलपाठ- का : Pk. 3, 43.
मघवन् m. a name of Indra. 1, 52.	
मंचु adv. quickly. 4, 12. Magha 5, 37.	मंगलयक m. a sort of pulse or lentils. 2, 426.

मंगिनी f. a boat. 3, 50.

मञ्जन् m. marrow, pith. 2, 28. 5, 67.

मञ्जरी f. a branching flower-stalk. 2, 30.

मञ्जीर n. an anklet. 2, 406.

मञ्जु adj. pleasing, lovely, charming. 4, 4.

मञ्जुकेशिन् m. Vishnu or Krishna. 1, 21.

मञ्जुधोषा f. the name of an Apsaras. 1, 88.

मञ्जुल adj. — *mangal*. 4, 4. कूँ गित कलसंसारो वर्धते मद-

मञ्जुलं । Dandja 2, 332. Gg. 11, 2.

मञ्जुषा f. ■ chest, a basket. 2, 157.

मठ m. a building inhabited by a devotee and his disciples, a monastery. 2, 143.

मणि m. f. ■ precious stone, a jewel 2, 21. 1, 27.

मणिक m. a small water-jar. 2, 162. Mabb 16, 37.

मणिकार m. a jeweller. 2, 433.

मणिपात n. murmur libidinosum. 2, 414. Mâgha 10, 75. 76.

मणिदोष m. a defect in a jewel. 5, 22.

मणिकंध m. the wrist. 2, 378. 5, 7.

मण्डन n. embellishment, ornament. 2, 384.

मण्डप m. a temporary shed or hall erected on festive occasions. 2, 143.

मण्डल 1) n. a circle, a globe, a ball. 2, 387. 2) the disk of the sun or moon. 1, 44. 3) the halo round the sun. 1, 41. 4) an assembly, a multitude. 4, 2. 5) मण्डली f. whirling, circular motion. 1, 77.

मण्डलाय n. a sword. 2, 317. मण्डलायोग्यारेव Pi. 3, 171.

मण्डलिन् m. a polecat. 2, 81.

मण्डलेश्वर m. the governor of a province or district. 2, 367.

मंडूक m. a frog. 3, 40, 5, 70.	मधित n. buttermilk without admixture of water. 2, 120.
मति f. intellect, understanding. 2, 179.	मधिन् (nom. मंथा) m. a churning stick. 2, 121.
मतिमत् adj. intelligent, sensible. 2, 178.	मद् m. 1) the juice that flows from the temples of an elephant when in rut. 2, 62, 65. 2) pride, arrogance. 4, 37.
मत्त adj. 1) drunk; inebriated. 2, 231. 2) furious, insane. 2, 65, 334.	मदन m. love. 1, 32.
मत्तकाशिनी f. a woman of excellent qualities. 2, 334.	मदिरा, मदिषा f. spirituous liquor. 2, 174.
मत्तवारण m. — <i>apācraya</i> . 2, 152.	मदु m. the diver bird. 2, 95.
मत्तस्त्रिन् adj. insincere, hostile. 2, 191. <i>Māgha</i> 2, 115.	मदुर m. a sort of fish. 3, 37.
मत्स्य m. a fish. 3, 35, 38.	मध्य n. spirituous liquor. 2, 175.
मत्स्येडी (corrupted from मधु-स्पटी ?) f. granulated sugar. 2, 169.	मधु n. 1) honey. 2, 466. 2) the nectar of flowers. 2, 33. 3) mead, spirituous liquor. 2, 175. 4) m. the month Caitra (March-April). 1, 114.
मत्स्यबधन 1) n. a fish-hook. 4, 79. 2) मत्स्यबधनी f. a fish-basket. 2, 439.	मधुक n. 1) liquorice root (<i>glycyrrhiza glabra</i> Lin.). 2, 460. 2) tin. 2, 17.
मत्स्यबंधिन् m. an angler. 2, 439.	मधुकर, मधुप m. मधुमत्तिका f. a bee. 2, 100, 101.
मत्स्यसंघात m. a multitude of fish. 3, 39.	

मधुमथन m. Vishnu or Krish-na. 1, 22.	मधोसव m. spirituous liquor. 2, 174.
मधुर adj. sweet, pleasing, lovely. 4, 4. 1, 140. 141.	मनस् n. the mind. 2, 379.
मधुरत्वाच adj. of gentle or pleasing discourse. 2, 210.	मनसिङ्ग, मनसिशय m. love. 1, 32. 33.
मधुक्रत n. a bee. 2, 100.	मनाकृ adv. somewhat, a little. 5, 96.
मधुसख m. a name of Kama. 1, 32.	मनीषा f. intellect, wisdom. 2, 179.
मधुचिक्षु n. bee's wax. 2, 400.	मनीषिन् adj. intelligent, wise. 2, 177.
मध्य n. 1) the middle, the centre. 2, 63. 286. 365. 378. 397. 3, 46. 48. 5, 65. 85. 2) the waist. 2, 362.	मनुज, मनुष्य m. man. 2, 176. 1, 115.
मध्यटिन् adj. middle, central. 4, 90.	मनुष्यधर्मन् m. a name of Ku-vera. 1, 78.
मध्यम 1) adj. middle, central. 4, 90. 1, 109. 2) n. the waist. 2, 362. 3) m. the ruler of a district or province. 2, 267.	मनोभव m. love, affection. 1, 33.
4) मध्यमा f. the middle finger. 2, 383.	मनोरथ m. a desired object, a wish. 2, 380
मध्यमीय adj. middle. 4, 90.	मनोरु adj. captivating charming. 4, 4.
मध्यंगुली f. the middle finger. 2, 381.	मंत्र m. offence, transgression. 4, 64.
	मंत्र m. prayer. 2, 262. 5, 84.

मंत्री m. a secret agent, a spy. 2, 270.

मंत्रिन् m. a councillor, a minister. 2, 271. 5, 76.

मंष m. a churning stick. 2, 121.

मथिदा शानमधेन वेदाग-

ममक्षुर्यादि | Kularbava 2, 10.

मंशनी f. a churn. 2, 182.

मंथार adj. slow, languid. 2, 232.
Mâgha 5, 62. 6, 40. 7, 18. 9, 78.

मंथान m. a churning stick. 2, 121.

मंद 1) adj. slow, lazy, indolent. 2, 232. 227. 5, 47. 2) dull, stupid. 2, 181. 3) m. one of the three species of elephants. 2, 60.

मंदाकिनी f. the Ganges. 3, 51.

मंदाच्छ n. bashfulness. 2, 412.

मंदार m. the coral-tree (*erythrina fulgens*). 2, 43. Considered also as one of the five trees in paradise. 1, 135.

मंदिर n. a house. 2, 136.

मंडुर् f. a stable. 2, 141.

मंद्र adj. (of sound) deep, base, low, hollow. 1, 140.

मन्मथ m. love. 1, 32.

मन्या f. the tendon of the trapezium muscle forming the nape of the neck. 2, 361. Comp. Vs. 25, 2. Bhk. 3, 28. 6, 30.

मन्यु m. 1) depression, sorrow.
2) anger. 3) a sacrifice. 5, 60.
For the last meaning Kshirav: gives the hardly appropriate example: **शतमन्युरिद्धः।**
Comp. Rv. X, 103, 7.

मध m. a camel. 2, 125.

मधु m. = *hinngra*. 1, 82.

मधूख m. a ray of light. 1, 39.

मधूर m. = peacock. 2, 86.

मरकत n. an emerald. 2, 20.

मरण n. dying, death. 3, 6.

मरिच n. black pepper. 2, 461.

मरीचि m. f. a ray of light. 1, 39.

मरु m. 1) a region destitute of water, a desert. 2, 3, 5, 52. 2) a mountain. 5, 52.

मरुत् m. 1) wind. 1, 73, 100. 2) a god, a deity. 1, 4

मरुत्तम् m. a name of Indra. 1, 54.

मरुद्वर्षन् n. the atmosphere. 1, 137.

मर्कु m. 1) an ape. 2, 76, 77, 5, 70. 2) a spider. 2, 101.

मर्त्य m. a mortal, a man. 2, 176.

मर्मन् n. a vital member or organ. 2, 374.

मर्मर् m. the rustling of dry leaves. 1, 151. Kum. 3, 31.

मर्यादा f. 1) a limit, a boundary. 2, 104. 2) a shore. 3, 32.

मर्य m. forbearance, patience. 4, 40.

मर्त n. any sort of impure matter. 3, 15.

मलधारिन् m. a Jain mendicant. 2, 190.

मलापझ n. sandal wood. 2, 389.

मलिन adj. 1) stained, foul, dirty. 4, 42. 2) brown (*śinīd* *dhamra*) 2, 97.

मलिसुच m. a thief, a robber. 2, 183.

मलीमस adj. stained, foul, dirty. 4, 42. Māgha 1, 38.

मलिक 1) m. a species of geese with black bills and legs. 2, 97. 2) **मलिका** f. Arabian jasmine. 2, 51. **मलिकामालाभारिणयोग्यमेसारिकाः** Dandin 2, 214. 3) a sort of drinking vessel. 2, 161.

मलिकाह m. a horse marked with white about the eyes. 2, 283.

मलू m. — *mangalyaka*. 2, 426.

मस्कर m. a bamboo. 2, 49.

मस्करिन् m. a Brahman who, having entered on the fourth order, lives as a mendicant. 2, 254. Bhk. 5, 63.

मस्तक m. n. the skull, the head 2, 363. 5, 61.

मरिषाक्षेत्र m. मरिषाक्षः n. the brain. 3, 13.	tained by deliverance from further transmigration. 1, 124.
मस्तु n. the liquid part of curdled milk, whey. 2, 166.	
महत् adj. (f. ए) great. 4, 14.	
महत्व n. greatness. 3, 31.	
महस् n. a festival. 4, 78.	
मक्षाकाल m. 2, 48. 'the name of a plant of the cucurbitaceous order the fruit of which is as beautiful as an orange outwardly, but the pulp resembles cowdung (<i>trichosanthes palmata</i> , also <i>cucumis colocynthus</i>).' Carey.	
मक्षातेजस् m. a name of Skanda. 1, 20.	
मक्षात्मन् adj. magnanimous. 2, 204.	
मक्षादान n. a great donation, giving different kinds of presents to the priests. 4, 88.	
मस्तुरेख 1) m. a name of Giva. 1, 13. 2) महारेखी f. his wife. 1, 16.	
महानंद m. the great joy ob-	
	ained by deliverance from further transmigration. 1, 124.
	महानस n. a kitchen. 2, 140.
	महानिशा f. midnight. 1, 109.
	महाप्रलय m. the destruction of the universe at the end of a <i>kalpa</i> . 1, 117.
	महाबल m. wind, storm. 1, 76.
	महामत्स्य m. a large fish, a sea-monster. 3, 37, 38.
	महामनस् adj. high-minded. 2, 200.
	महाभाटि m. an elephant keeper. 2, 70. Hind. مہاٹ 2) a principal officer of state. 2, 272.
	महारङ्गत n. gold. 2, 19.
	महारङ्गन n. safflower. 2, 465.
	महावृक्ष m. a plant (<i>euphorbia tortilis</i>). 2, 42.
	महाशालि m. a species of rice. 2, 425.
	महाशूद्र m. the cow-herd. 2, 432.

महासेन m. a name of Skanda. 1, 20.	मा॒ ति॑ f. a name of Lakshmi. 2, 31.
महास्त्रा॒षु m. a principal artery of the body. 3, 12.	मांस n. flesh, meat. 2, 168. 3, 9.
महिला॑ f. a woman. 2, 327.	मांसविक्रयिन्॑ adj. selling meat. 2, 440.
मांडिव 1) m. a buffalo. 2, 72. 2) मांडिष्ठी॑ f. the anointed wife of a king. 2, 325.	मांसादि॑न् adj. eating meat. 2, 196.
महिषास॑ m. a kind of bdelium. 2, 465.	मांसिक n. honey. 2, 466.
मही॑ f. the earth. 2, 1.	मांगध 1) m. the bard or panegyrist, by cast the offspring of a Vaiçya and Kshatriya. 2, 280. Manu 10, 11. Yv. 1, 94. 2) मांगधी॑ f. jasmine (<i>jasminum auriculatum</i>). 2, 50. 3) long pepper. 2, 459.
महीभृत् m. a mountain. 2, 56.	
महेच्छ adj. of lofty aspirations, high-minded. 2, 200	
महोच्च m. a large bull. 2, 110. Rgh. 4, 22. Ma. ba 5, 63.	मांजिष्ठ adj. (f. i) red as the dye made from <i>manjishtha</i> . 4, 48. कुत्सवच्छाटकः पर्णि॒ मांजिष्ठः। Kāçikh. 13, 84.
महोत्पन्न n. a lotus. 3, 57.	
महोत्साह॑, महोद्योग adj. possessing great perseverance. 2, 200.	माठि॑ f. armour, mail. 2, 304.
महोदया॑ f. a name of Kanya-kubja. 2, 132.	माठि॑ f. the vein of a leaf. 4, 96.
महौपथ n. dry ginger. 2, 460.	माणवकं m. 1) a lad. 2, 347. 2) a necklace of twenty or sixteen strings. 2, 407.

माणिमन्त्र n. salt brought from the mountain Manimantha. 2, 459.

मातृग m. 1) an elephant. 2, 59. 2) a man of a barbarian tribe. 2, 443.

मात्रिष्ठन् m. wind. 1, 76.

मातलि m. the charioteer of Indra. 1, 61.

मातृ f. 1) a mother. 2, 349. 1, 119. 2) a mystic deity, representing the energy of the principal gods. 1, 17. Seven or eight are enumerated. Oxf. Catal. p. 191. 184. ब्रह्माण्डी

वैष्णवी रौद्री वाराही

मारसिन्हिका । कौमारी

चापि महेंद्री चार्मुडा वैष

चंडिका ॥ Kāśikb. 83, 33.

ब्राह्मी मालेश्वरी वैष कौ-

मारी वैष्णवी तश्चा । वा-

राह्मी च तथेहाणी चार्मुडा

सप्त मातरः ॥ Comm. on Bhuvaneśvaristotra.

मात्रमुख, मातृशासित m. a blockhead, a fool. 2, 222. 181.

मात्र 1) n. a small quantity, a particle. 4, 3. Rather मात्रा f. Comp. Manu 1, 16. 19. 27. Rgh. 3, 11, etc. 2) मात्रा f. substance, property. 5, 10. Bhk. 5, 62.

माधव 1) m. the month Vaičākha (April-May). 1, 114, 2) a plant (gaertnera racemosa). 2, 53. Also माधवीलता. विवाहे केचिदित्कृति मा-धवीलतया तरोः ॥ Bhavishyottara ch. 113.

माधवक m. माधीक n. spirituous liquor. 2, 174. 175.

मान m. pride. 4, 37.

मान n. measure. 5, 19.

मानव m. man in general. 2, 176.

मानस 1) adj. (f. i.) mental. 1, 90. 2, 380. 4, 88. 2) n. the mind. 2, 379.

मानसौकर्स् m. a goose or swan. 2, 96.

मानुष m. man. 2, 176.

मार्ग n. invalidity, sickness. 2, 445.

मायत्य n. a name of Kâma. 1, 34.

माया f. illusion, jugglery, sorcery. 4, 55.

मायाविन्, मायेक, मायिन् adj. illusive, deceitful. 2, 194.

मायु m. bile. 2, 450.

मार् m. a name of Kâma. 1, 32.

मार्जित् m. a Buddha. 1, 85.

मारण n. killing, slaughter. 2, 322.

मारिष m. (in dramatic poetry) a venerable person. 1, 99.

मारूत m. wind. 1, 75.

मार्ग m. 1) searching. 5, 21. 2) a road, a way, a path. 2, 105.

मार्गणि m. an arrow. 2, 311.

मार्गिपक m. a suppliant, a beggar. 2, 204.

मार्गार् m. a cat. 2, 81.

मार्ति m. the sun. 1, 35.

मार्हि f. smearing the person with oily or fragrant substances. 2, 385.

माति 1) m. pl. the name of a barbarous tribe. 2, 444. 2)

माला f. a row, a series. 1, 59. 3) a wreath, a garland. 2, 397.

मालती f. great-flowered jasmine. 2, 50.

मालाकार्, मालिक m. a flower-seller. 2, 434.

मालूर् m. a tree (*crataeva religiosa*). 2, 39.

माल्य n. a wreath, a garland. 2, 397.

मार्षीण, माष्य n. a field of kidney-beans. 2, 8.

मास m. a month of thirty days. 1, 113.

मासार्ध n. (against P. H. 2, 2, Comp. Kum. 1, 51.) a half-month. 5, 63.

मादिष adj. (f. ♂) of a buffalo. 4, 79. **मादिष वसुराद्वे** ka-

दृष्टि 72, 22. त्यक्ता मात्रिणे
वेष्ट 72, 27.

पादेयी f. a cow. 2, 113.

भैरवपत्र adj. niggardly, avaricious. 2, 192. Bhk. 6, 97. Comp. *kimpacōna*.

भेत्र 1) n. a friend. 2, 273. 2)
m. the sun. 1, 37.

भेदस् adv. mutually, reciprocally. 4, 35. 1, 150.

भेगिला f. the residence of king Janaka, an ancient city in the province of Tirkut. 2, 132.

भेघुन n. a couple, male and female. 4, 15.

भेष्या adv. falsely. 1, 144.

भेष्याधर्या f. hypocrisy. 4, 55.

भेष n. a sham, a disguise, a trick. 4, 24. शमारब्धोरभु-

पिषेण गच्छति वहिंगंगा-
तरंगावलिः । Basatar. 5, 13.

भेषाव n. savoury food, a dainty dish. 2, 166.

मिहिका f. frost. 3, 28.

मिहिर m. the sun 1, 36.

मीन m. a fish. 3, 35.

भीमांसा f. investigation, discussion, especially the investigation of the Veda (*vedavākyavicdra*) in so far as it enjoins religious duties (*pūrva*), or leads to a knowledge of the one deity (*uttara*). 1, 10. Brīhadār. I, 5, 21: अद्यातो ब्रतभीमांसा, 'now, therefore, the investigation of religious obligations'. Cankara: उपासन-
नकर्मविचारणा.

मुकुट n. a crest, a diadem. 2, 410.

मुकुट m. Vishnu or Krishna. 1, 21.

मुकुर m. a looking-glass. 2, 400.

मुकुल m. n. an opening bud. 2, 31.

मुक्ता f. a pearl. 3, 42. मुक्तागुण
m. an excellent pearl. 5, 12.

मुक्तामुक्ति adj. (a weapon) which may be either hurled or kept

in hand, as a club. 2, 307, 308.
धन्त्रमुक्ते पाणिमुक्ते विमुक्ते
मुक्तधारिते । अस्त्राचार्थों
निरुद्देशः कुशलम् विषय-
ते ॥ Matsyap. 202, 40.

मुक्तास्फोट m. a pearl-oyster. 3, 42.

मुक्ति f. 1) giving up, abandoning. 5, 49. 2) release from further transmigration. 1, 124.

मुख n. 1) the fore-part or front in general. 5, 46. Of arrows, the head. 2, 314. Comp. घस्या
इष्वा अयो मुखैँ । Rv. VI, 75,
15. 2) the face, the mouth. 2, 363, 369. 3) the entrance into a building, a market-place, etc. 2, 134.

मुखडी f. a sort of weapon. 2, 321.

मुखपूरण n. a mouthful. 4, 100.

मुखर् adj. foulmouthed. 2, 222.

मुख्य adj. chief, principal. 4, 5, 2, 334.

मुङ्ग m. a sort of grass (*saccharum munja Rox.*). 2, 36

मुङ्ड 1) n. m. the (bald) head. 2, 363. 2) **मुङ्डा** f. a female beggar. 2, 332.

मुङ्डन n. shaving. 4, 36.

मुङ्ग f. joy, delight. 1, 123.

मुङ्ग m. a sort of kidney-bean (*phaseolus mungo*). 2, 7.

मुङ्गर् m. a hammer. 2, 320.

मुधा adv. in vain, to no purpose. 4, 75.

मुनि m. 1) a holy man who has made the vow of silence, an inspired saint. 2, 257, 5, 49. 2) an ascetic. 2, 189, 143. This word is more likely to be connected with *maka*, than with *man*.

मुरङ्ग m. a small drum. 1, 97.

मुरारि m. Vishnu or Krishna. 1, 21.

मुशलिका f. the house-lizard. 2, 79.

मुशलिन् m. a name of Baladeva. 1, 28.

मुङ्क m. a testicle. 2, 368.

मुङ्गि f. m. 1) the fist, the closed hand. 2, 368. 382. 2) the hilt of a sword. 2, 318.

मुङ्गिक m. = goldsmith. 2, 433.

मुस्तक m. a plant (*cyperus rotundus* Lin.). 2, 467.

मुकुर्माषा f. saying over again, tautology. 1, 150.

मुकुस् adv. several times, repeatedly. 4, 39. 5, 90.

मूक adj. dumb. 2, 454.

मूढ adj. confused, foolish, stupid. 2, 181.

मूर्ख m. a fool, a blockhead. 2, 181. 5, 56.

मूर्खा f. stupor, loss of consciousness. 5, 53.

मूर्त्ति f. shape, figure, body. 2, 355.

मूर्त्ति m. the hair of the head. 2, 375.

मूर्धन् m. the head. 2, 363.

मूर्धपिंड m. either of the

globes on the forehead of an elephant. 2, 61.

मूर्धवेष्टन n. a turban. 5, 10.

मूर्धाभिषिक्त m. a king. 2, 266.

मूल n. a root. 2, 28. 5, 23.

मूलीकर्मन् n. sorcery practised with charmed herbs or roots. 4, 31.

मूल्य n. price, wages. 4, 43. 5, 49.

मूषक m. a mouse. 2, 80.

मृग m. 1) any quadruped. 5, 30. 2) the spots on the moon, represented as a hare. 1, 44. Hence the moon is called मृगधर्, Māgha 9, 34. 3) one of the three divisions of elephants. 2, 60. For a long, but not precise description of all three species, see the 78. chapter of the Ārṇagadha Paddhati. 4) a deer, an antelope. 2, 75.

मृगजालिका f. a snare for catching beasts. 2, 442.

मृगदेश m. a dog. 2, 126.

मृगधूतक m. a jackal. 2, 74.	मृदु f. clay, earth, soft. 2, 4.
मृगनाभि m. musk. 2, 389.	मृदुग m. a small drum. 1, 97.
मृगपति m. a lion. 2, 59.	मृद्वांड n. an earthen vessel. 5, 4.
मृगमद् m. musk. 2, 389.	मृद्वीका f. the vine. 2, 38.
मृगया f. hunting, chase. 2, 280.	मृथ n. war, battle. 2, 298.
मृगयु m. a huntsman. 2, 441.	मृषा adv. falsely. 1, 144. Yv. 1, 66. 2, 75. 3, 285—287.
मृगरितु m. a lion. 2, 59.	मेकलाकन्धा f. a name of the Narmadā river. 3, 52.
मृगव्य n. hunting, the chase. 2, 280. 127.	मेखला f. 1) a girdle, a zone. 2, 405. 2) the loins (?). 5, 38.
मृगांक m. the moon. 1, 43.	मेघ m. a cloud. 1, 58.
मृगारि m. a tiger. 2, 71.	मेघतिमिर n. darkness produced by clouds in the sky. 1, 59.
मृड m. a name of Civa. 1, 13.	मेघपुष्प n. water. 3, 26.
मृआनी f. the wife of Mṛida. 1, 15.	मेघवक्षि m. a flash of light proceeding from a cloud. 1, 70.
मृणाल n. the creeping root of a lotus. 3, 60.	मेघवाहून m. a name of Indra 1, 54. Māgha 13, 18.
मृत adj. dead. 3, 7.	मेचक 1) adj. black. 4, 49. Māgha 6, 26. 2) m. the eye in the fea-
मृतस्नान n. — <i>apasnāna</i> . 3, 17.	
मृत्तिका f. clay, earth. 2, 4.	
मृत्यु m. death. 3, 6. 5, 83.	
मृत्सा, मृत्सा f. excellent soil. 2, 4. गंगातटोहवा मृत्सा Kāṇkh. 28, 98.	

thers of a peacock's tail. 2, 87.

मेठि m. = *khalevali*. 2, 423.

मेठीभूतस्तु (viz. *Dhruvo*) वै सर्वान्वायुपाशैनियंवितान्। आकल्य तत्परं तिष्ठन्ना-

मयन् इतिष्ठा गणान्॥
Kāshkh. 21, 80.

मेह m. the penis. 2, 359.

मेठ m. a ram. 2, 124.

मेदस् n. the serum or lymph of the flesh. 3, 13. Schol. *mānsarase*.

मेदिनी f. the earth. 2, 1.

मेधा f. understanding, wisdom. 2, 179.

मेधाविन् adj. intelligent, wise. 2, 178.

मेध्य adj. ritually pure. 1, 132.

मेनका f. the name of an Asuras. 1, 88.

मेनकात्मता f. a name of Pārvatti. 1, 16.

मेरु m. the name of a fabulous

mountain in the centre of the seven continents, the Indian Olympos. 1, 135. 136. The name, as far as I know, occurs first in the *Unādisūtras*.

मेघ m. a ram. 2, 124.

मेलुन n. the penis. 2, 359.

मेत्रावरुण m. a name of Valmiki. 2, 257.

मेत्री f. friendship. 4, 21.

मेयुन n. 1) pairing. 2) sexual intercourse. 5, 52.

मेरेय n. a sort of spirituous liquor. 2, 175. **मेरेय धातकी-** पुष्पगुड्यान्यास्त्रस्त्वृतं। Ma-dhava cited by RM.

मोक्ष m. 1) liberation from individual existence. 1, 124. 2) a plant (*bignonia suaveolens*). 5, 26.

मोथ adj. useless, purposeless, vain. 4, 75.

मोच f. the plantain or banana tree (*musa sapientum*). 2, 37.

मोह m. 1) stupor, loss of con-

बौच्छिकी n. consciousness. 2) bewilderment, folly. 3, 53.	मौची f. a bow-string. 2, 309.
मौरुन् n. sexual intercourse. 2, 414. Māgha 6, 76. 10, 85.	मौलि m. the head. 2, 363.
मौकलि m. a raven. 2, 91.	मौलूर्तिक m. an astrologer. 2, 248.
मौक्षिक n. a pearl. 3, 42. 2, 408.	म्लान् adj. foul, dirty. 4, 42.
मौघ n. folly. 3, 53.	म्लिष्ट adj. (of speech) indistinct. 1, 141. आम्लिष्टनाद् B'k. 9, 17. Comp. Lat. <i>blasus</i> .
मौडोन् n. a field of <i>mudgas</i> . 2, 7.	म्लेच्छ n. a barbarian, a man who talks any language but Sanskrit. 2, 444. Comp. Qat. Br. III, 2, 1, 24.
मौन n. taciturnity, silence. 5, 97.	

य.

यकुत् n. the liver. 3, 13.	the sacrifices prescribed by the Veda. 2, 265.
यक्त m. 1) a name of Kuvera. 1, 79. 2) a sort of friendly demon in attendance on Kuvera. 1, 87.	
यज्ञमान् m. one who institutes a sacrifice. 2, 265.	
यज्ञ m. a sacrifice. 2, 259.	यत् n. spurring or guiding an elephant with the feet. 2, 67.
यज्ञांति m. the conclusion of a sacrifice. 2, 262.	यति m. 1) an ascetic, a devotee. 2, 189. 2) the Brahman who has entered on the fourth order, when, casting off all worldly shackles, he lives as a religious mendicant. 2, 238. 239.
यउवन् m. one who performs	

यथाकामिन् adj. acting according to one's own will, independent. 2, 224.

यथातर्थ adv. agreeably to truth. 1, 144.

यथार्थवर्ग m. a spy, a secret agent. 2, 270.

यथाविधि adv. duly. 2, 243.

यथोङ्गत adj. silly as a child, stupid. 2, 181.

यदृच्छा f. following one's own impulse, self-will, spontaneity. 4, 89.

यद्विष्य adj. believing in the power of fate. 2, 222.

यहु adj. talking no matter what. 2, 222.

यन्त्रमुक्त adj. (a weapon) thrown by any kind of machine. 2, 308.

यम 1) m. the ruler of the subterranean world, and regent of the south quarter. 1, 72, 100; 5, 70, 83. 2) n. a pair, a couple. 4, 15.

यमल n. a pair. 4, 15.

यमुना f. the Jumna river. 3, 52.

यज्व m. barley. 2, 430.

यज्वस m. grass for fodder. 2, 36.

यज्वाग् f. rice-gruel. 2, 165.

यज्व्य n. a field of barley. 2, 8.

यज्ञस् n. splendour, glory, renown. 1, 153.

यष्टि m. f. 1) a pole, a staff. 4, 41. 2) a club, a mace. 2, 308, 321. 3) a string (of pearls). 2, 407.

यष्टिमधु n. — *madhuka*, 2, 460.

यष्टि m. one who performs a sacrifice. 2, 265.

याग m. a sacrifice. 2, 259.

याचक m. a petitioner, a beggar. 2, 204.

याचना, याच्च f. a petition, a request. 2, 205.

याति n. guiding an elephant with a hook. 2, 67.

यातना f. torment. 3, 4, 5, 80.

यातयाम् adj. one who has run the race of life, aged, old. 2, 348. Bhk. 5, 39.

यातु n. यातुधान m. an evil spirit, a Râkshasa. 1, 73.

यातृ f. a husband's brother's wife. 2, 353.

यात्य m. = spirit subject to the torments of hell. 3, 3.

यात्रा f. 1) = march, an expedition. 2, 297. 2) —अनुवृत्ति. 5, 33.

यादस् n. a sea-monster, *xijros*. 3, 34.

याद्सां नाथ m. a name of Varuna. 1, 74.

यान n. a vehicle, any means of conveyance. 2, 294.

याव्ययान n. a litter, a palanquin. 2, 295.

याम m. a watch of three hours, the eighth part of a day and night. 1, 106.

यामिनी f. the night. 1, 107.

यान्य adj. belonging to Yama. 1, 101.

यायज्ञूक m. a performer of frequent sacrifices. 2, 263. Bhk. 2, 20. **यायज्ञूका वसंत्यन्नयश्च**

विद्याविशारदा: । Kâçikb. 10, 27. 3, 95. 52, 35. 80, 17.

याथक m. lac. 2, 400.

युत्तम् adj. adapted, suitable, fit, proper. 4, 61. 5, 94.

युग n. a pair, a couple. 4, 15.

युग्कीलक m. the pin of a yoke. 2, 420.

युग्मधर् n. the pole of a carriage. 2, 292.

युग्मल n. a pair, a couple. 4, 15.

युग्मात् m. the end of the four ages, at which the world is destroyed. 1, 117.

युग्म n. a pair, a couple. 4, 15.

युग्म n. a vehicle. 2, 294.

युद्ध n. a fight, = battle, war. 2, 298. 291. 4, 76. 5, 4.

युध् f. war, battle. 2, 298.

युयु m. a horse. 2, 281. Probably, a misspelling of प्रयु.

युवन् 1)adj. (युवति or युवती)

young. 2, 348. 2) **युवति** f. a young woman. 2, 327.

पूर्व n. a flock, a herd. 4, 1.

पूषिका f. jasmine (*Jasminum auriculatum*). 2, 50.

पौरुष n. the thongs by which a beast of burden is attached to the pole of a vehicle. 2, 420. Rv. III, 33, 13. V, 33, 2. *Gatap.* Br. I, 3, 1, 13, etc.

पौरुषता, ■ fitness. 2, 109.

पौरुष्या f. military exercise, drill 2, 315.

पौरुषारुप m. a carriage employed at military exercise. 2, 290.

पौनि m. f. pudendum muliebre. 2, 359. 5, 76.

पौषा, पौषित् f. a woman. 2, 326.

R.

रहस् n. speed, velocity. 2, 288.

रक्त 1) adj. red. 4, 48. 2, 282. 3, 58. 2) n. blood. 3, 10. 3)

रक्ता f. one of the seven tongues of fire. 1, 68.

रक्तशालि m. a red species of rice. 2, 425.

रक्तम्बाम adj. dark red. 4, 52.

रक्तान्त्र m. a buffalo. 2, 72.

रक्षस् n. a malignant demon, in continual war with gods and men. 1, 73. 5, 4.

रक्षा f. ashes. 1, 69.

रक्षिवर्ग m. a bodyguard. 2, 278.

रुक्ति m. a species of deer. 2, 75.

रुम m. a dancing place, a stage. 1, 97.

रंगाडीव m. a painter. 2, 436.

रचना f. disposing, arranging in general, as that of flowers in a garland, of the parts of a literary composition, of troops in a particular order, etc. 4, 45. 5, 9.

रञ्जक m. a washerman. 2, 438.

रजत n. 1) silver. 2, 17. 5, 5. 2) a necklace. 5, 5. *Kshtrasv.* on Am. III, 4, 82. reads *rājatam hemat.*

रजनिकर् m. the moon. 1, 43.	रतिपति m. a name of Kâma. 1, 32.
रजनी f. the night. 1, 107, 106.	रत्न n. a gem, a jewel. 2, 21, 409, 5, 64.
रजनीमुख n. the beginning of the night. 1, 109.	रत्नगर्भा f. the earth. 2, 2.
रजस् n. 1) dust. 2, 288, 33, 5, 23. 2) the menses. 2, 329.	रत्नसानु m. the mountain Meru. 1, 136.
रजस्वला f. — <i>udakyd.</i>	रत्नाकर m. the ocean. 3, 30.
रजोक्लरणधारिन् . 2, 189.	रत्नि m. f. the distance from the elbow to the end of the closed fist taken as a measure. 2, 381. This word has been forged by a false etymology of <i>aratni</i> , just so as <i>sura</i> from <i>asura</i> .
रङ्ग f. a cord, a rope. 2, 442.	रथ m. a carriage. 2, 289.
रण n. war, battle. 2, 298. 5, 32, 41.	रथकार m. a coachmaker, a carpenter. 2, 432.
रणरणक n. longing, regrett-ing. 4, 57. उत्कंठा संतापो	रथोपन n. — <i>varatha</i> . 2, 294.
रणरणको जागरस्तनोस्तनु-ता । फलामिदमहो मयामं सुखाय मृगलोचना दृष्टा ॥ Sarasvatik. 3, 7.	रथोग 1) n. (mss. m.) any part of a carriage. 2, 293. 2) a wheel. 2, 292. 3) m. the ruddy goose. 2, 89.
रत्नग्रित n. — <i>mणित</i> . 2, 414.	रथांगपाणि m. Vishnu or Krishna. 1, 22.
रत्नार्थिन् adj. concubitus appetens. 2, 330.	
रति f. 1) love. 1, 91. 2) sexual intercourse. 2, 414, 5, 42. 3) the wife of Kâma. 1, 34.	

रथावयव m. a part of a carriage. 5, 66.

रथिन् m. one who rides in a carriage. 2, 235.

रथ्या f. a carriage-road. 2, 134.

रह, रहन् m. a tooth. 2, 372.

रदिन् m. an elephant. 2, 59.

रेध n. a rent, a flaw, a hole. 3, 2, 5, 49.

रमण 1) m. a lover, a husband. 2, 342. 2) **रमणी** f. a woman. 2, 327.

रंभ 1) m. a staff, a stick. 4, 41. Rv. VIII, 45, 20. 2) **रमा** f. the plantain or banana tree (*musa sapientum*). 2, 37. 3) the name of an Apsaras. 1, 88.

रथ m. 1) a stream, a current. 3, 47. 2) speed, velocity. 2, 288.

रहाक m. a woollen blanket. 2, 396.

रव m. sound or noise in general. 1; 138. 139. 5, 55.

रवण m. a camel. 2, 125. Mâgha 12, 9.

रवि m. 1) the sun. 1, 35. 5, 34. 53. 2) a mountain. 5, 53.

रस्मि m. 1) a bridle, a rein. 2, 287. 420. 2) a ray of light, or light in general. 1, 38. 65.

रस m. 1) any kind of fluid or liquid. 2) melted butter. 3) quicksilver. 4) semen virile. 5, 75. 5) poison. 3, 24. 5, 75. 6) a constituent part of the body. 8. 5. *dhâtu*. 5, 71. 75. 7) taste, flavour. 8, affection. 5, 75. 9) a sentiment in poetry, of which nine are enumerated. 1, 90. 92. 5, 75.

रसज्ञा f. the tongue. 2, 366.

रसना f. 1) the tongue. 2, 366. 2) a girdle. 2, 405.

रसवती f. a kitchen. 2, 140.

रसा f. the earth. 2, 1.

रसातल n. hell. 3, 1.

रहस्य n. 1) secrecy. 5, 51. 2) sexual intercourse. 2, 414. 3) adv. secretly. 4, 23.

रहस्य 1) adj. secret. 4, 23. 2)
n. the recoudite part of the
Veda, the doctrine of the Upa-
nishads. 1, 9. Manu 2, 140. 163

रहित adj. deprived. -2. 331.

राका f. 1) full moon. 1, 112.
2) a girl who has arrived at
the age of puberty. 2, 333.

राक्षस m. — *rakshas*. 1, 73. 87.

राग m. affection. 5, 75.

राज् m. a king. 2, 266.

राजधानी f. a royal residence,
a capital. 2, 131.

राजन् m. 1) a king. 2, 266.
135. 325. 2) the moon. 1, 42.
3) **राजी** f. a queen. 1, 98.

राजन्य m. a man of the regal
and military cast. 2, 266.

राजयक्षमन् m. pulmonary
consumption. 2, 447. Mâgha
2, 96.

राघुराजि m. a name of Kuvera.
1, 79.

राजवाल्य m. a royal elephant.
2, 89.

राजसर्प m. a large species of
serpent. 3, 21. *

राजसर्पष m. black mustard. 2,
426.

राजसूय m. a sacrifice performed
by a king who has obtained
universal empire. 2, 267.

राज्रुस m. a flamingo. 2, 97.

राजिका f. black mustard. 2,
426.

राजिल m. a sort of snake.
3, 21.

राजी f. a row, a range. 4, 36.

राजीव 1) m. a sort of fish.
3, 37. Manu 5, 16. 2) n. a
lotus. 3, 58

राज्ञि splendour, beauty. 2, 410.

रात्रि f. the night. 1, 108. 109.

राजांत m. a demonstrated con-
clusion, an established doc-
trine, a dogma. 1, 10.

राम 1) adj. black. 4, 49. 2)
white. 5, 22. 3) m. a name of
Baladeva. 1, 29. 4) **रामा** f.
a woman. 2, 326. *

रामठ m. <i>asafoetida</i> . 2, 462.	सूचक m. = <i>sauvarcala</i> . 2, 462.
राशि m. a heap, a mass. 4, 1.	सूचि f. 1) a ray of light. 1, 38. 2) wish, desire. 4, 25.
रासग m. an ass. 2, 125.	सूचिर् adj. pleasing, handsome. 4, 4.
रातु m. the ascending node. 1, 49.	सूच्य m. a lover. 2, 342.
रातुस्त्वर्ग m. an eclipse. 1, 41.	सूज़, सूजा f. sickness, disease. 2, 445.
रिक्त adj. empty. 4, 92.	सूड m. a headless trunk. 3, 8.
रिक्ष्य n. = ऋक्ष्य. 5, 58.	सूदित n. crying, lamenting. 3, 17.
रियु m. an enemy. 2, 300.	सूक्ष्म m. 1) a name of Çiva. 1, 11. 5, 2. He is the regent of the north-east quarter. 1, 100. 2) adj. (?) great, large. 4, 14.
रिष्ट n. 1) misfortune. 2) sin. 5, 18.	सूक्ष्माणी f. the wife of Radha. 1, 15.
रिष्टताति adj. causing happiness, auspicious. 2, 185. There is reason to doubt that <i>rishata</i> ever meant <i>kshema</i> .	सूधिर् n. blood. 3, 10. 5, 44.
रिष्टि f. m. a sword. 2, 317.	सूमा f. a salt-pit. 2, 14.
रीढा f. slight, contempt. 4, 30. सपात्वरीढाकारी Pk. 5, 67. सरीढ़ पुनरथाळ Ka- çik. 76, 49.	सूर् m. a species of deer. 2, 75.
रीति f. brass. 2, 15.	सूप n. 1) shape, form, figure. 5, 79. 2) a beast. 5, 30.
रुक्म n. gold. 2, 18.	इपात्तीवा f. a harlot. 2, 335.
रुचि f. 1) light. 1, 65. 2) a ray of light. 1, 38.	सूर्य m. silver. 2, 17. 4, 81.

द्वृष्टित adj. crushed, pounded
(?). 4, 83.

रेखा f. a line. 2, 386. 362.

रेणु m. f. dust. 2, 288.

रेतस् n. semen virile. 3, 16.

रेफस् adj. base, vile, contemptible. 2, 182.

रेवतीरमण m. a name of Baladeva. 1, 29.

रेवा I. the Narmadā river. 3, 52.

रे f. 1) property, wealth. 1, 90.
2) gold. 2, 18.

रोक n. an aperture, a hole. 3, 2.

रोग m. disease, sickness. 2, 445. 225.

रोगित adj. diseased. 2, 127.

रोचिस् n. a ray of light. 1, 38.

रोहन n. tears. 2, 364.

रोहस् f. du. (nom. **रोहसी** or **रोहस्यौ**), **रोहसी** f. sg. heaven and earth. 1, 121.

रोधस् n. a bank, a shore. 3, 45.

रोधोयम् m. 3, 44.

रोप m. an arrow. 2, 311.

रोमन् n. the hair of the body. 2, 369. 394.

रोमधिकार, **रोमरूप**, **रोमाच**,
रोमोद्रम् m. erection of the hair of the body. 3, 29.

रोष m. wrath, anger, passion. 2, 207.

रोषण adj. passionate, angry. 2, 206.

रोहणाहुम् m. the sandal tree. 2, 389.

रोहिणी f. a cow. 2, 113.

रोहिणीवस्त्रम् m. the moon. 1, 42.

रोक्षित 1) n. the rainbow appearing in a straight form 1, 57. 2) a fish (cyprinus robita Ham.). 3, 37.

रोहिताश्च m. a name of Agni. 1, 64.

रौक्ति 1) m. the terrible sentiment in poetry. 1, 92. 2) n. hot weather, heat. 1, 40.

रौक्तिष्यम् m. 1) a name of Baladeva. 1, 29. 2) the planet Mercury. 1, 46.

ल.

- लक्षण** n. a sign, a mark, a characteristic. 1, 45.
- लक्ष्मणा** f. the female of the Indian crane. 2, 89.
- लक्ष्मन्** n.—**लक्षणा**. 1, 43. 5, 69.
- लक्ष्मी** f. (nom. ss) 1) the goddess of prosperity and wife of Vishnu. 1, 31. This word occurs first Rv. X, 71, 2. 2) beauty. 5, 27.
- लक्ष्य** n. an archer's mark, a butt. 2, 313. 316.
- लगुड** m. a stick, a staff. 4, 41.
- लग्न** m. an elephant in rut. 2, 65.
- लग्नक** m. a surety, a bondsman. 2, 225.
- लघु** adj. quick, swift. 4, 12.
- लघुकृस्त** adj. a dead shot. 2, 316.
- लङ्गारा** f. shame, bashfulness. 2, 412.
- लंचा** f. a bribe. 2, 279. According to H.C. also m.
- लता** f. 1) a climbing plant. 2, 25. 2) — *salsify*. 2, 53.
- लतोद्रम** m. the upward climbing of a creeper. 2, 29.
- लपन** n. the mouth. 2, 363.
- लघ्ववर्ण** adj. lettered, skilful. 2, 177. सुभाषितलघ्ववर्ण. Pk. 5, 47.
- लखि** f. receiving, obtaining. 5, 58.
- लंपट** adj. hankering after, addicted to. 2, 198. परस्त्रीलंपट
Brahmavaiv. II, 55, 30. कर-
टिकोटिविपाटनलंपटो
रुरि: Pk. 4, 189.
- लंबोदर** m. a name of Ganeṣa. 1, 18.
- लय** m. equal time in music and dancing. 1, 94.
- ललना** f. a woman. 2, 327.
- ललाट** n. the forehead. 2, 370. 63, 376.
- ललाटपू** n. the plate of the

forehead, a poetical expression (like *kapolaphalaka*) for the forehead itself. 2, 386.

ललाटपृष्ठमस्थाभादधर्वच-
द्रनिर्यं विभातः॥ Pk. 4, 50. Also
ललाटपृष्ठिका, ibid. 5, 32.

ललाटिका f. a coloured mark on the forehead. 2, 386. Kum. 5, 55.

ललाम (or **ललीमन्**) 1) n. a mark or sign. 2) a mark on the forehead. 3) an ornament, beauty. Rgh. 5, 64. Mâgha 4, 28. 4) a flag, a banner. कपिललामो जरुनः Kshir. 5) a tail. 6) a horn (?). 7) power, dignity. 8) eminence. वृषललामः Kshir. 9) m. a horse. 5, 69.

ललामक n. a wreath of flowers worn on the forehead. 2, 398.

ललिता n. gracefulness of gait. 1, 89. सकलांगसंमीचीनभू-
षणविन्यासो ललिता Ra-
satar. 6, 14.

लघ m. a bit, a small part, a little. 4, 3. अशुलघ Rgh. 15,

१७. लघमयि लघगे न रमते
Sarasvatik. 1.

लघणा adj. salt. 5, 75.

लघणाकर् m. a salt-pit. 2, 14.

लघणोत्तम n. river-salt. 2, 459.

लघणोदक n. salt-water. 2, 167.

लघिन्न n. a sickle. 2, 422.

लह्नरी f. a surge, a billow. 3, 31.

लादा f. lac, a red dye. 2, 400.
5, 37.

लांगल n. = plough. 2, 420.
Rv. IV, 57, 4.

लांगलपङ्क्ति f. the track made by the ploughshare. 2, 421.

लांगूल n. a tail. 2, 286. 3, 23.
5, 69.

लाल m. pl. parched grain. 2,
430. Rgh. 2, 10. 4; 27. Kum.
7, 69. 80.

लांक्ष्ण (corrupted from लक्षण)
n. a mark, a stain, a spot. 1,
27. 44. 45. 2, 283. 5, 34.

लालस 1) adj. longing or craving for. 2, 198. Kum. 7, 56.

माघा 4, 6, 2) लालसा f. the longing of a pregnant woman. 2, 343.

लास्य n. a dance, in which the emotions of love are mimically represented. 1, 93.

लिंग n. the phallus. 5, 80.

लिंगवृत्ति m. one who wears the symbols of sanctity for selfish purposes, a religious hypocrite. 2, 250.

लिंगिन् m. an ascetic. 2, 189.

लिपि f. 1) the line of a letter. 2) a line of writing. 4, 43.

लिपिकर् m. a writer, a copyist. 2, 431.

लिपिसंख्या f. the number of written characters. 5, 58.

लिप्सा f. wishing to obtain, desire. 2, 209. 5, 57.

लिप्तु adj. desiring to obtain, covetous. 2, 208.

लीला (corrupted from क्रीडा) f. playful imitation of a lover's manners in his absence. 1, 89.

लुप्तपद् adj. wanting whale words. 1, 142.

लुच्छ adj. greedy, covetous. 2, 208.

लुच्छक m. a huntsman. 2, 441.

लुलाय m. a buffalo. 2, 72.

पुरविधुतधरित्रीचित्रकाषो
लुलायः । RM.

लुलित् adj. shaking, trembling. 4, 61.

लूता f. a spider. 2, 101.

लून 1) adj. cut, reaped. 2, 422.
2) n. (erroneously for लुमा)
a tail. 2, 286.

लौख 1) m. a deity. 1, 4. 2) लौखा
f. a line. 2, 387. 4, 43.

लौखक m. a writer, a copyist,
a secretary. 2, 431.

लैपक m. a plasterer. 2, 436.

लैप्पा n. plastering, smearing over. 2, 436.

लैप्पमय adj. (f. i), made of mortar or clay. 2, 338.

लेश m. a small part, a little. 4, 3, 5, 7.

लोक m. 1) the world. 1, 133. 2) people. 2, 58, 129, 5, 8.

लोकयाल m. a king. 2, 266.

लोचन n. the eye. 2, 364.

लोपामुद्रापति m. a name of Agastya. 2, 258.

लोध्र n. stolen property. 2, 184. Yv. 2, 266.

लोल adj. 1) shaking, movable, fickle. 4, 10. 2) eager, desirous. 2, 198.

लोलुप, लोलुभ adj. hankering after, cupidinous. 2, 198. Mâgha 1, 40. 2, 17, 7, 49.

लोष, लोष्क m. a clod of earth. 2, 421.

लोष्मेदन n. a harrow. 2, 421.

लो॒ल॒ n. 1) any metal. 2, 21, 5, 71, 1, 131. 2) iron. 2, 16.

लो॒ल॒का॒र m. a smith. 2, 433.

लो॒ल॒ल adj. speaking indistinctly. 2, 232.

लो॒हि॒त 1) adj. (f. *ती*, or *ता*) red. 4, 48. 2) n. blood. 3, 10. 3) **लो॒हि॒नी** f. (in erotic poetry) the rose-red lady. 4, 53.

लो॒हि॒तचंदन n. saffron. 2, 388.

लो॒हि॒तांग m. the planet Mars. 1, 46.

लो॒ल॒त्य n. fickleness, unsteadiness. 2, 244.

व.

वैश m. 1) a bamboo. 2, 49. 2) the spine. 5, 17. 3) race, family. 2, 241.

वैशांकुर m. the shoot of a bamboo. 5, 42.

वक m. a crane. 2, 95. 5, 21.

वृश्चिल m. a tree (*mimusops elengi* Lin.). 2, 51.

वकोट m. a crane. 2, 95.

वक्ष n. the mouth, the face. 2, 363.

वक्र 1) adj. crooked. 4, 11. 2) m. the planet Mars. 1, 46.	वट m. 1) the Indian fig-tree. 2, 41. 2) a rope. 2, 442.
वक्रसंस्था adj. placed transversely. 2, 148.	वकु m. a lad. 2, 347.
वक्षस् n. the chest, the breast. 2, 372. 368. 398. 1, 27.	वडवा f. a mare. 2, 285.
वक्षोरुहृ m. the female breast. 2, 371.	वडवामुख 1) m. submarine fire. 1, 70. 2) n. hell. 3, 1.
वेदशा m. the iliac region. 2, 368. Yv. 3, 97.	वडिश्च n. a fish-hook. 4, 79.
वंग n. tin. 2, 17.	वाणिङ्‌म m. a trader, a merchant. 2, 416.
वचनीयता f. ill report. 1, 147. Comp. Kum. 4, 21. 5, 82.	वणित्य n. वाणिङ्या f. trade, traffic. 4, 76.
वचस् n. speech. 1, 139. 150.	वत् , a particle expressing 1) surprise, 2) disapproval. 5, 92.
वश n. a thunderbolt. 1, 56. 5, 68.	वत्स 1) n. the breast, the chest. 2, 372. 2) m. a calf. 2, 109. 114.
वश्वाला f. the flash accompanying thunder. 1, 57.	वत्स m. a year. 5, 22.
वश्वधर् m. a name of Indra. 1, 52.	वत्सकामी f. a cow fond of her calf. 2, 115.
वशनिधीष m. a thunderclap. 1, 57.	वत्सतर् m. a steer. 2, 109.
वंचन n. cheating, deceit. 4, 63.	वत्सनाय m. a sort of poison. 3, 25.
वंशुल m. 1) the ratan. 2, 46. 2) a kind of bird. 2, 99.	वत्सला f. a cow fond of her calf. 2, 115.

वत्साद्वी f. — **गुड्डी**. 2, 460.

वदन n. the mouth, the face. 2, 363.

वदान्य adj. 1) affable. 2) munificent, liberal. 2, 211.

वडी f. a leather thong. 2, 441.
The correct spelling is *var-dhri*.

वधु f. 1) a woman, a wife. 2, 327. 339. 3, 40. 2) a daughter-in-law. 2, 349.

वधूरी f. — **चिरंदी**. 2, 329.

वन n. 1) a wood, a forest. 2, 55. 3, 32. 2) water. 3, 26.

वनचर (f. *t*) adj. living in the forest. 2, 78.

वनमालिन् m. a name of Krishna. 1, 24.

वनसाजी f. a tract of forest. 2, 56. Rgh. 1, 38. 3, 3. Māgha 12, 29.

वनवङ्गि m. a wood on fire. 1, 70.

वनस्पति m. a tree that bears fruit without any apparent

blossom (Manu 1, 47), and a tree in general. 2, 22. 24.

वनायुज m. a horse of the breed of the Vanāyu country. 2, 284.

वनाश्रय m. a raven. 2, 91.

वनिता f. a beloved woman. 2, 327.

वनीपक m. a beggar. 2, 204.

वनौकस् m. an ape. 2, 76.

वंदनमाला f. a festoon suspended across gateways on festive occasions. 2, 146. **वङ्का:** प्रतिगृह्णार् यत्र वंदनमा-
लिकाः। Pk. 4, 7.

वंदना f. worship, adoration. 4, 91.

वंदिन् m. a bard, a panegyrist. 2, 280.

वंटी f. a captive, a prisoner. 4, 74. Kum. 2, 52. 42. 61. This word is borrowed from the Persian *وَنْتِي*.

वपन n. shaving. 4, 36.

वप्ता f. 1) a gap, a hole. 3, 2.
2) == *medas*. 3, 13.

वपुस् n. the body. 2, 355. 373.

वपू m. a father. 2, 349.

वप्र 1) n. a field. 2, 419. 2) table-land on a mountain. 5, 24.
3) m. n. a rampart. 2, 133.

वप्यु m. — *karasikara*. 2, 61.

वप्ती f. an ant. 3, 23.

वप्तीकूट n. an ant-hill. 3, 22.

वप्यस् n. a bird. 2, 82.

वप्यस्य 1) m. a companion of equal age, a friend. 2, 273.
2) **वप्यस्या** f. a female friend. 2, 332.

वर् 1) adj. choice, excellent. 4, 4. 2) m. a lover, a bridegroom, a husband. 2, 342.

वर्षा f. a goose. 2, 96.

वर्षा m. a causeway, a bridge. 3, 49.

वर्त्रा f. an elephant's girth. 2, 65.

वर्यित् m. a lover, a husband. 2, 342.

वर्त्ता f. a goose. 2, 96.

वर्त्ती f. a noble or excellent woman. 2, 334. 302.

वर्त्त n. cunnus. 2, 359.

वर्त्त m. 1) a cord, a rope. 2, 442. 2) a small shell used as a coin. 3, 42.

वर्त्तोह्ला f. a high lady. 2, 334.

वर्त्त m. a boar, a hog. 2, 71.

वर्त्तिवस्या f. adoration, worship. 1, 129.

वर्त्ति adj. very large. 4, 14.

वर्त्ता m. the deity of the waters and regent of the west. 1, 74. 100.

वर्त्तध n. a sort of ledge round a carriage serving as a protection against collision. 2, 294.

वर्त्तिनी f. an army. 2, 302. Magha 12, 77.

वर्त्तिय adj. superior, excellent. 4, 4.

वर्त्त m. any young domestic animal, a kid, a lamb. 2, 123.

वर्ग m. a class, a set. 2, 353.

वर्चस् n. light, lustre. 1, 65.

वर्चस् n. वर्चस्क् m. excrements. 3, 15. 5, 49.

वर्द्धन् n. killing. 2, 322.

वर्णा m. 1) colour. 5, 74. 83. 4, 51. 2) splendour, beauty. 3) dress, decoration 5, 74. 4) a letter of the alphabet 5, 74. 77. 5) a class, a caste 5, 74. 2, 237. 6) religious observance 7) praise 8) = *gitakramu* 5, 74. 9) a coloured blanket for an elephant, etc 2, 133. 10) n saffron 2, 388.

वर्णन् 1) n. description, exposition. 1; 150. 2) वर्णनी f. praise. 1, 145.

वर्षपुष्प n. the blossom of globe amaranth. 2, 52.

वर्णिन् 1) m. the religious student. 2, 239. 2) वृर्णिनी f. a woman. 2, 326.

वर्तमान् adj. at the time being, present. 5, 94.

वर्तनी f. a road, a path. 2, 195.

वर्ति f. the unwoven threads of a web of cloth. 2, 396.

वर्तुल adj. round. 4, 68.

वर्त्मन् n. 1) a road, a path. 2, 105. 2) an eyelid. 5, 6.

वर्धकि m. a carpenter. 2, 432.

वर्धन् 1)n.cutting.4,44.2)वर्धनी f a brush, a broom. 2, 147 3) a water-jar 2, 162

वर्धमान् m. 1) a platter, a dish. 2, 160. 2) a palace or temple built in the shape of the diagram of like name 2, 150

चतुःशाले दक्षिणदारकृति तु वर्धमानमुदाहृते । Matsyap. 241.

वर्मन् n. armour, mail. 2, 304.

वर्मित adj. clad in armour. 2, 305.

वर्य 1)adj.excellent.4,4.2)वर्या f a girl who has the privilege of choosing her husband 2, 328

वर्यर् m. a barbarian. 2, 193.

वर्ष 1) n. m. a year. 2) वर्षा f pl. the rainy season. 1, 116.

वर्षधर् m. a eunuch. 2, 275.	बलगु adj. handsome. 4, 4. RgH. 5, 68.
वर्षायू f. the female frog. 3, 40. <i>varshāyū</i> Vāj. 24, 38.	बल्भन n. eating. 2, 170.
वर्षुकोबुद् m. a rain-cloud. 5, 40.	बलभीक m. an anthill. 3, 22. Yv. 1, 278. 2, 151.
वर्ष्मन् n. the body. 2, 335.	बल्ल m. — <i>nishpādraka</i> . 2, 429.
वर्ण m. 1) a peacock's tail. 2, 87. 2) n. a leaf. 2, 30.	बल्लकी f. the Indian lute. 1, 96. Māgha 4, 57.
वर्णपा m. a peacock. 2, 86.	बल्लभ adj. dear, beloved. 2, 212.
वर्णिणावाकृन् m. a name of Skanda 1, 20. = <i>varhiyāna</i> Kāçīkh. 32, 1.	बल्लटी f. a branching footstalk. 2, 30.
बल्लक्षण adj. white. 4, 47. Māgha 6, 34.	बल्लव m. 1) a cowherd. 2, 432. 2) n. cook. 2, 276.
बलमी i. the wooden frame of a roof. 2, 148.	बल्ली f. a climbing plant. 2, 25.
बलय n. a bracelet. 2, 402.	बल्बसि m. a sort of grass (<i>sac-</i> <i>charum cylindricum</i>). 2, 36. Manu 2, 43.
बलयित् , adj. surrounded. 4, 27. Gg. 2, 3. 5. 11, 26.	बल्णा f. 1) a female. 2, 327. 2) a barren cow. 2, 114. 3) the female elephant. 2, 70.
बलीक n. m. the eaves of a roof. 2, 148. Māgha 3, 53.	बशीकरण n. subjecting others to one's will by magic rites. 4, 31.
बलकः बल्कल n. the bark of a tree. 2, 28.	बषट्कृत adj. (an oblation)
बलगा f. a bridle, a rein. 2, 287.	

burnt in fire with the exclamation *vashat* ('may he carry it to the gods'). 2, 262.

वाष्पयणी f. a cow that has already grown up calves. 2, 114. *Vashkaya* (Rv. I, 164, 5) is, according to Çākatūyaua, a calf one year old; *μόσχης*, *μοσχας*?

वसति f. 1) a Jain monastery. 5, 21. 2) night. 1, 108.

वसंत m. springtime. 1, 113.

वसा f. the lymph or serum of the flesh (*mānsasncha*). 3, 13.

वसु 1) n. wealth. 1, 80. 5, 64. 2) a gem, a jewel. 2, 21. 5, 64. 3) m. a ray of light. 1, 39. 5, 64. 4) a name of Agni. 1, 62. 5, 64. 5) m. pl. a class of gods eight in number, who seem to represent the eight *yamas* of the day. 5, 64.

वसुदेव m. the father of Krishna. 1, 27.

वसुधा, वसुधरा, वसुभती f. the earth. 2, 1, 2.

वस्त m. a goat. 2, 122.

वस्ति f. — *varii*. 2, 396.

वस्त्र n. dress, clothes. 2, 393. 395. 5, 83.

वक्ष m. the shoulder of an ox. 2, 112.

वाक्ष m. fire. 1, 62.

वादिनेतस् m. a name of Civa. 1, 12.

वा part. 1) or. 2) as if. 5, 87. *Māgha* 7, 64. मुखेदोश्चिका

वास्य शिशीर्मुग्धस्मिते
बभौ। Pk. 4, 18.

वाक्य n. a sentence, speech. 1, 141. 146.

वागुरा f. a snare, a net. 2, 442.

वागुरिक m. one who uses nets for catching deer, etc. 2, 441.

वागुस m. a sort of large fish. 3, 37.

वाच् f. speech, or the goddess of speech. 1, 8. 5, 48. 68. 83.

वाच्यम m. a holy man observing rigid taciturnity. 2, 257.

वाचस्पति m. a name of Vṛihaspati. 1, 47.

वात्र m. 1) speed, velocity. 2, 288. 2) a wing. 2, 84. 3) the feather of an arrow. 2, 313.

वातिन् m. 1) a horse. 2, 281, 1, 151. 2) a bird. 2, 83. 3)

वातिनी f. a mare. 2, 283.

वातिशयता f. a horse-stable. 2, 141.

वाङ्का f. wish, desire. 4, 25.

वांकित adj. wished for. 2, 380.

वाट m. an enclosure. 2, 133.

वाडव m. 1) submarine fire. 1, 70. 2) a brahman. 2, 236.

वाडवेय m. a bull. 2, 108.

वाढ़ adv. 1) much, exceedingly. 2) surely, positively. 5, 50.

वाणि m. a species of Barleria with blue blossoms. 2, 50. Māgha 6, 46. 12, 37.

वाणिङ्ग n. — वणिङ्ग. 4, 76.

वाणिनी f. 1) a shrewd woman. 2) a passionate one. 2, 334.

वाणी f. speech, voice. 1, 8, 2, 87.

वात m. wind. 1, 75. 77. 59.

वातरोगिन्, **वातरोगिन्** adj. afflicted with rheumatism. 2, 451.

वातप्रभी m. f. (noml. &) a sort of antelope. 2, 75.

वातायन m. an air-hole, a window. 2, 149. Kūm. 7, 59. *jālarāṭṭayana* Māgha 11, 50.

वात्या f. a whirlwind. 1, 77.

वात्नदंड m. a stick for striking a musical instrument. 1, 98.

वात्व n. a musical instrument. 1, 93. 95.

वात्वमांडमुख n. the upper part of a musical instrument. 5, 72.

वात्विणस m. a rhinoceros. 2, 72.

वात्व adj. dry (fruit). 2, 34.

वानप्रस्थ m. a Brahman of the third order who, after having fulfilled the duties of a householder, lives as a hermit. 2, 239. Manu VI, 1—32.

वानर m. a monkey. 2, 76.

वानस्पत्य m. = tree bearing fruit from blossoms. 2, 24.

वानीर् m. the raton. 2, 46. Gg. 4, 1.

वाणी f. a pond. 3, 62.

वाम 1) adj. pleasing, handsome. 4, 4. 2) **वामा** f. a handsome woman. 2, 326. 3) **वामी** f. a mare. 2, 283.

वाम adj. 1) adverse, opposed. 5, 22. Bhk. 6, 17. 2) left, *lacus*. 4, 71.

वामदेव m. a name of Civa. 1, 12.

वामन m. 1) a dwarf. 2, 456. 2) the elephant of the western region. 1, 104.

वामनेत्रा f. a woman with beautiful eyes. 2, 326.

वामलूर् m. an ant-hill. 3, 22.
मुनयः प्रह्लवामलूरुगः
Kāsh. 22, 19.

वायस m. a crow. 2, 90.

वायु m. wind, air. 1, 75. 5, 61.

70 As a god, Vāyu is considered the regent of the north-west quarter. 1, 100.

वायुसख m. fire. 1, 62.

वात् n. water. 3, 26.

वार् m. 1) a turn, = opportunity. 4, 65. 2) = multitude. 4, 2. **वापाविष्टिः**
वाणवारः Pk. 4, 151.

वार० m. an elephant. 2, 59. 1, 151.

वारमुञ्चा f. a royal courtesan. 2, 335.

वारला f. a goose. 2, 96.

वारवाणा m. 1) a bodice, a jacket. 2, 397. Māgha 15, 84. 2) a cuirass, mail. 5, 9. Rgh. 4, 55.

वारस्त्री f. = *vārasnukhyā*. 2, 335. Rgh. 3, 19. Māgha 11, 20.

वाराणसी f. Benares. 2, 132.

वारि n. water. 3, 26. 32. 5, 68. 1, 59.

वारी f. the place where ele-

phants are tied up. 2, 68.
Rgh. 5, 45.

वारुणी f. 1) the west. 1, 101.
2) spirituous liquor. 2, 175.
Both meanings appear in the
following stanza: रागमोद-
र्शवनेष वारुणीयोगवर्धितं।
तिरोभवति घर्माशुरनंगमा-
विजृमते ॥ Dandin 2, 316.

वार्ता 1) adj. hale, healthy. 2,
225. 2) वार्ता f. news, tidings,
report. 1, 146. 5, 88. 3) live-
lihood, profession. 2, 415.

वार्तिक m. — *narendra*. 5, 54.

वार्धुषिक m. a usurer. 2, 416.

वाल m. hair. 2, 373. -

वालक n. — *krivera*. 2, 467.

वालधि. वालहस्त m. a hairy
tail. 2, 286.

वालुका f. sand, gravel. 3, 48.

वालुकी f. a species of cucum-
ber. 2, 54.

वाल्मीकि m. the reputed au-
thor of the Rāmāyana. 2, 257.

वाय 1) m. steam. 1, 67. 2) m.
n. a tear. 2, 364.

वासतेषी f. the night. 1, 108.

वासना f. the realizing of past
perceptions. 4, 93. प्राप्नन्म-

वासनायोगात्सापि राशी

कलावती । Kāçikh. 34, 103.

शिवलिंगस्य संस्थाने कस्या-

सम्यववासना । Sarasvatik.

L. Kulārn. 1, 115. Gg. 3, 1.

वासंतिक m. a jester, a buffoon.
2, 277.

वासंती f. a plant (*gaertnera*
racemosa). 2, 53.

वासर m. a day. 1, 106.

वासव m. a name of Indra. 1,
52. 5, 70.

वासस् n. dress, clothes. 2, 392.
393. 395.

वासा f. a tree (*justicia adha-*
toda Lin.). 2, 43.

वासोगार n. sleeping apart-
ments. 2, 140. पिण्डिते वा-

सागारे तमसि च सूचीमुखाय-

संभेदे : मध्ये च नियमीति—
तनयने तथापि कौतामुख
व्यक्तं ॥ Sarasvatik. II, 19.

धासिता f. a woman. 2, 326.

वासुदेव m. a name of Vishnu. 1, 23.

वास्तु 1) n. a habitation, a house. 2, 136. 2) m. a building-place. 2, 135.

वास्तोष्यति m. a name of Indra. 1, 52.

वाहृ m. a horse. 2, 281.

वाहून n. a vehicle, a carriage. 2, 294.

वाहूस m. the bos constrictor. 3, 20.

वाहिनी f. a host, an army. 2, 302.

वाहिनीपति m. a general, a commander. 2, 278.

वाहिक m. a horse from Balkh. 2, 284. *atha vdnayujah prasikakambajavdhikā hayāḥ praceṣṭā* Pl. 4, 137.

वि m. a bird. 2, 83.

विकल adj. 1) large, broad. 4, 68. Mūgha 10, 42. 2) excellent. 5, 8.

विकल्यन n. boasting, praise. 1, 145.

विकल्पि m. the sun. 1, 35.

विकल्पापीक adj. one whose arm is injured, maimed, etc. 2, 465.

विकल्पिग adj. (f. i) deformed in body. 2, 232.

विकल्पि m. an alternative. 4, 6, 5, 87.

विकार m. alteration, modification. 1, 90.

विकाश m. opening, bursting (of flowers). 2, 32. Kum. 3, 29.

विकिर m. a bird. 2, 83.

विकृति f. change of form. 2, 169.

विक्रम m. valour, courage. 4, 38.

विक्रमहीन adj. wanting courage, craven. 5, 34.

विक्रात् adj. brave, valiant. 2, 199.

विकृष्ट adj. (of sound or speech) harsh, gruff, rough. 1, 140.

विकल्प adj. agitated, excited, alarmed. 2, 231. Kuma. 4, 11. 6, 92. Māgha 12, 63. यावत् त्स्वस्थो गति मे देहो या-
वन्नेदिवविकल्पः । Kāṇkh. 7, 38.

विगान n. evil report, defama-
tion. 1, 147.

विघ्न adj. noseless. 2, 455.

विघ्न m. 1) expansion, exten-
sion. 5, 19. 2) the body. 2,
355. 3) quarrel, war. 2, 299.

विघ्नस m. the remnants of
food which have been offered
to the gods, deceased an-
cestors, a guest, a spiritual
guide, etc. 2, 171. Manu 3,
285.

विघ्न m. an obstruction, an im-
pediment. 2, 246.

विघ्नाह m. a name of Gaṇeṣa.
1, 18.

विजयित्ता m. Arabian jasmine.
2, 51.

विचक्षण adj. far-sighted, wise.
2, 178.

विचारणा f. investigation. 1, 10.

विचिकित्सा f. option, doubt.
4, 11. Cat. Br. II, 2, 4, 9.

विच्छदक m. a structure, an
. edifice. 2, 150. *vichandaka-*
prabheda = *racanārīḍeshās*,
Kshir.

विज्ञन adj. lonely, solitary. 4,
23.

विज्ञपिल — *pichila*. 3, 56.

विजाता adj. f. (a woman) who
has born. 2, 345.

विजृमित adj. burst, budded,
blown. 2, 32.

विष m. a libertine, a gallant.
2, 227. कामतंत्रकलापको”
विदो लिष्टः । Rasamanj.

विषुक m. p. a dove-cot. 2,
148. Māgha 3, 55.

विष्टप m. 1) the spreading
branches and foliage of a tree.

2, 26. Mâgha 4, 48. 2) a far spreading creeper. 2, 35.

विटपिन् m. a tree. 2, 22.

विडाल m. a cat. 2, 81. Etym. perhaps 'that has his habitation with man.'

विडौजस् m. a name of Indra. 1, 54.

वितथ adj. untrue, false. 1, 144.

वितरण n. = gift, a donation. 2, 264.

वितर्क m. considering all possible contingencies, deliberation, doubt. 4, 6, 5, 90.

वितर्दिका f. a raised square piece of ground in the centre of a house or temple, a kind of terrace. 2, 144. Comp. Mâgha 3, 55.

वितस्ति f. m. a span measured by the distance between the extended thumb and little finger. 2, 383.

वितान n. 1) spreading, expanse. 5, 62. Mâgha 11, 28. Og. 2, 16. 2) a multitude. 4, 1.

Mâgha 4, 2, 11, 43. 3) an awning, a canopy. 2, 155. 5, 62. Urv. 76. Mâgha 3, 50. Knum. 7, 12. Bhk. 5, 101. 4) the spreading of the sacred fires, a sacrifice. 2, 259. 5, 62. Mâgha 14, 10. 5) season, opportunity. 6) adj. empty, vacant. 5, 62. Mâgha 3, 50.

वित्त n. property, wealth. 1, 80.

विदग्ध m. shrewd, clever, knowing (somewhat like a cat after having burnt its paws). 2, 230. 334.

विदिश f. an intermediate point of the compass. 1, 102.

विदुल m. the rattan. 2, 48.

विदेहा f. — *Mithila*. 2, 132.

विवाधर m. a kind of spirit residing in the air and assuming any shape. 1, 87.

विघृत f. lightning. 1, 60.

विद्स (nom. *vidvâ*, *vidvati*, *vidvat*) adj. learned, wise. 2, 177. 1, 99.

विधवा f. a widow. 2, 332.

विधि m. 1) an ordinance. 5, 40. 2) fate, destiny. 1, 86. 3) time. 5, 40. 4) a name of Brahman. 1, 6. 5) a name of Vishnu. 1, 25.

विधु m. the moon. 1, 43.

विधुतुद m. Râhu. 1, 49.

विधुर adj. 1) separated. 2) deprived. 5, 38.

विनता f. the mother of Garuda and Aruna. 1, 119. Mâbh. 1, 1091.

विना prep. (with instr. acc. or abl.) without. 5, 90.

विनायक m. Ganeça, the remover of all obstacles. 1, 18.

विनिमय m. exchange, barter. 2, 418. Rgh. 1, 26. Mâgha 7, 65.

विनोद m. (killing time), pastime, amusement. 4, 35.

विन्दु (corrupted from *vandu*) m. a drop of water or any other fluid. 3, 55.

विंडुग्रालक n. a mass of dots or spots. 2, 64.

विपक्ष adj. cooked, dressed. 2, 162.

विपक्ष m. an adversary, an opponent, ■ enemy. 2, 300.

विपंची f. the Indian lute. 1, 96.

विपणि f. a shop, a stall. 2, 141. Mâgha 5, 24. तपस्येन स (वरु) क्रम्यः सुतीर्थविपणौ क्षमित् | Kâsh. 59, 60.

विपरीत adj. reversed, contrary. 4, 72.

विपर्य, विपर्यास m. inversion, reverse. 4, 44.

विपश्चित् adj. intelligent, wise. 2, 177.

विपाक m. destiny, fate. 1, 126.

विपिन n. a grove, a wood. 2, 55.

विपुल 1) adj. broad, large. 4, 14. 2) **विपुला** f. the earth. 2, 1.

विप्र m. a Brahman. 2, 236.

विप्रकार् m. hurt, injury. 4, 84.	विवावरी f. the night. 1, 107..
विप्रकृष्ट adj. remote, distant. 4, 6.	विभावसु m. a name of Agni. 1, 63.
विप्रतिसार् m. repentance. 4, 31. Mâgha 10, 20.	विभीति, विभीतक m. terminalia belerica. 2, 463. 5, 86.
विप्रलब्ध adj. hurt, injured. 2, 228.	विभूषण n. an ornament. 2, 402.
विप्रलभ्, विप्रलाप m. infraction of engagements or promises, deception. 4, 63.	विभूषा f. splendour, beauty. 2, 410.
विप्रिय n. offence, injury. 4, 64.	विभम् m. 1) flurry, described as that state of an enamoured woman, when, through hurry, she puts her ornaments in the wrong places. 1, 89. Comp. Mâgha 13, 32. 2) doubt. 4, 6. 3) charm, beauty. 5, 27. Mâgha 6, 46. 7, 47.
विप्रुष् f. a drop of any fluid. 3, 55. Mâgha 2, 18. 8, 40.	विमल् adj. spotless, pure. 1, 132.
विप्रव न. scuffle, turmoil. 1, 127.	विमान n. a chariot of the gods. 1, 83.
विबुध m. a god. 1, 4.	विंशि 1) n. the disk of the sun or moon. 1, 44. 2) विंशी f. — शोषी. 2, 48.
विभव m. 1) power, might. 5, 23. 2) wealth. 1, 80.	विष्ठत् n. the sky, the atmosphere. 1, 137.
विभवस्त् adj. possessed of power, wealthy. 2, 58.	
विभा f. a ray of light. 1, 38.	
विभाग m. a part. 5, 7.	
विभात् n. dawn, morning. 1, 111.	

वियात् adj. bold, impudent. 2, 216.

वियुतार्थक् adj. void of meaning. 1, 141.

वियोग m. separation. 4, 57.

विरुचि m. a name of Brahman. 1, 7.

विरुलेतर् adj. dense, compact. 4, 32.

विरुक् m. separation. 4, 57.

विरामार्द्ध adj. qualified for (the state of) freedom from passion. 2, 214.

विरिच m. a name of Brahman. 1, 6.

विद्वत्ता॒पा॑ n. = ज्ञारणा॑. 1, 149.

विद्वापान्न m. a name of Giva. 1, 13.

विरोक्त m. a ray of light. 1, 39.

विरोचन m. the sun. 1, 36.

विरोधिन् m. an opponent, an adversary, an enemy. 2, 300.

विलय n. the waist. 2, 362.

विलाप m. lamentation. 3, 17.

विलास m. coquettishness, defined as the sudden alteration of bodily actions (of a loving dame), *tātkālīkavikṛdroṅgakriyaddishu*. 1, 89.

विलीन adj. melted, liquid. 2, 121.

विलेपन n. unguent for perfuming the person. 2, 390.

विलेपिका f. rice-gruel. 2, 165.

विलत्य m. a tree (*crataeva religiosa*). 2, 39.

विवचित adj. handsome. 5, 16.

विवध m. — *vivadha*. 4, 73.

विवर् n. any sort of opening or gap. 3, 2.

विवरण n. explanation, comment. 2, 245.

विवर्णी adj. unlettered, ignorant, stupid. 2, 181.

विवस्वत् m. 1) the sun. 1, 35. 2) a deity. 5, 28.

विवाह m. marriage, wedding. 2, 340.

विश् m. 1) man in general, people. 2, 176. 2) a Vaigya. 2, 415.	amental or sectarian mark on the forehead. 2, 396. Mâgha 3, 63. 10, 84. Rgh. 3, 55.
विश्वकर्त् adj. broad, large. 4, 68. Bhk. 2, 50. Mâgha 18, 34.	
विशद् adj. 1) bright, clear, pure. 1, 132. 2) clear, manifest. 4, 67.	
विशसन् n. butchering, slaughter. 2, 322.	
विशाख m. a name of Skanda. 1, 19.	
विशाध m. = <i>upacâya</i> . 4, 54.	
विशारद् adj. accomplished, learned. 2, 178.	
विशाल adj. broad, great, large. 4, 14. 68.	
विशालता f. width, breadth. 4, 101.	
विशिख 1) m. an arrow. 2, 311. 2) विशिखा f., a carriage-road. 2, 134. Mâgha 15, 70.	
विशेष pl. 1) difference. 5, 85. 2) species, kind. 2, 14. 150, etc.	
विशेषक m. a characteristic or-	
	distinction. 5, 93.
	reliable, trustworthy. 2, 215.
	m. reliance, trust, confidence. 4, 84.
	n. gift, donation. 2, 264. Rgh. 2, 54. निवासविशाणृ Kâçikh. 7, 84.
	m. disunion, separation. 5, 38.
	1) pr. every one, all. 4, 28. 2) विशा f. dry ginger. 2, 460.
	m. a hunting dog. 2, 127.
	विशकर्मन्, विशकृत् m. a name of Trashtri. 1, 84.*
	n. dry ginger. 2, 460.
	f. the earth. 2, 1.
	m. Vishnu or Krishna. 1, 21.
	f. a widow. 2, 332.

विश्वास m. trust, confidence. 4, 84, 5, 62.

विष f. excrements. 3, 15.

विष n. poison. 3, 19, 24, 5, 75.

विषधर् m. a snake. 3, 18.

विषभिषज् m. a poison-doctor. 2, 458.

विषमायुध m. a name of Kāma. 1, 33.

विषमोचत adj. unevenly raised. 4, 68.

विषय m. a district, a province. 2, 129.

विषययाम m. the complex of visible objects. 5, 25.

विषाण 1) n. the horn of an animal. 2, 112. 2) m. the tusks of an elephant. 2, 62. Māgha 1, 60.

विष्कंभ m. an impediment, an obstacle. 4, 84.

विष्णुर् m. a bird (of prey). 2, 83.

विष्व n. the world. 1, 133.

विष्ट्र m. 1) a couch, a seat. 2, 155. 2) a tree. 2, 22.

विष्ट्रभवस् m. Vishnu or Krishna. 1, 24. Māgha 14, 12.

विष्टा f. excrements. 3, 15.

विष्णु m. the second god of the Hindu triad. In modern mythology he is identified with Krishna. 1, 21, 5, 70.

विष्णुपद 1) n. the sky, the atmosphere. 1, 137. 2) **विष्णु-पदी** f. the Ganges. 3, 51.

विष्वकृ adv. everywhere. 5, 88.

विष्वक्षेत्र m. Vishnu or Krishna. 1, 21. Māgha 10, 55.

विस n. the fibrous root of a lotus. 3, 60.

विसंवाद m. the infraction of an engagement, deception. 4, 63.

विसक्तिका f. a sort of crane. 2, 95.

विसप्तसून n. a lotus. 3, 57. Māgha 5, 28.

विसर् m. a multitude. 4, 1.	विरुद्ध, विरुद्धा, विरुद्धंगम m. a bird. 2, 82.
विसर्ग m. 1) dismissing, giving up. 2) excrements. 5, 49.	विरुद्धंगराज m. a name of Garuda. 1, 30.
विसार् m. a fish. 3, 35.	विरुद्धंगिका f. a porter's yoke. 4, 73.
विसिनी f. a place abounding in lotuses. 3, 60.	विरुद्धस्त adj. confused, bewildered. 2, 227. Rgh. 5, 49.
विस्तर् m. copiousness, prolixity. 4, 81.	विरुद्धापित n. a gift, a donation. 2, 264. Pk. 4, 1.
विस्तार् m. 1) expanse, diffusion. 4, 81. 5, 62. 99. 2) the spreading branches and foliage of a tree. 2, 26.	विरुद्धायस् n. 1) the sky, the atmosphere. 1, 137. 2) (n.?) a bird. 2, 82.
विस्तीर्ण adj. outspreading, large. 4, 14.	विरुद्धायसा adv. in the air. 1, 137.
विस्फार् m. the twang of a bow-string. 1, 151.	विवार् m. walking, walk. 4, 41.
विस्फूलिंग m. a sort of poison. 3, 25.	विशृल्त adj. agitated, excited, alarmed. 2, 231.
विस्मय m. surprise, amazement. 1, 91. 4, 60. 5, 92.	वीकाश m. 1) manifestation, display. 2) disappearance, privacy. 5, 51.
विस्त्र n. the small of raw meat. 3, 9.	वीखा f. walking. 4, 41.
विस्त्रा f. the decrepitude of old age. 2, 348.	वीची f. a wave. 3, 31.
	वीणा f. the Indian lute. 1, 96.

वीत n. driving an elephant as well with a goad as by spurring him with the feet. 2, 67. *Māgha* 5, 47.

वीतराम m. a Jain saint. 1, 86. *tvam arhan vitardgas trām*, Pl. 2, 27.

वीतिकौत्र m. a name of Agni. 1, 64.

वीषी f. a row, a range, a line. 4, 36.

वीथ adj. bright, pure. 1, 132.

वीर m. 1) a hero. 2, 199. 2) the heroic sentiment in poetry. 1, 92.

वीरणीमूल n. — *vīraṇa*. 2, 467.

वीरहृन m. a Brahman who has suffered the sacred fire to become extinct. 2, 249.

वीरुद्ध f. a far spreading creeper. 2, 35. 5, 47.

वीर्य n. semen virile. 3, 16. 5, 75.

वीर्यध m. — *parydkhara*. 4, 73.

वृद्धित n. the roaring of elephants. 1, 151.

वृक m. a wolf. 2, 73.

वृत्त m. a tree. 2, 22. 24. 5, 26. 42. 45. 47.

वृत्तोत्पल m. a tree (*pterospermum acerifolium*). 2, 44.

वृत्तिन 1) adj. curved, crooked. 4, 11. 2) n. wrong, sin. 3, 5. 3) m. curled hair. 5, 11.

वृति f. an enclosure. 2, 135.

वृत्त 1) adj. round. 4, 68. 2) n. (good) conduct. 2, 242.

वृत्ति m. tidings, intelligence. 1, 146.

वृत्ति f. livelihood, profession. 2, 415.

वृत्र m. 1) shrouding darkness. 2) a son of Tvashtri, the perpetual enemy of Indra. 3) an enemy in general. 5, 60.

वृत्रारि m. a name of Indra. 1, 52.

वृष्ट adv. vainly, uselessly. 4, 99.

वृद्ध adj. 1) old. 2, 348. 2) wise, learned. 2, 177. 1, 155.

वृद्धभवत् m. a name of Indra. 1, 52.	mouse or rat. 2, 80. 4) वृषा f. a tree (<i>Justicia adhatoda</i> Lin.). 2, 43.
वृद्धि f. 1) growth, increase. 3, 32. 46. 2) interest upon lent goods. 2, 417.	वृषण् m. a testicle. 2, 368.
वृद्धिजीवन n. usury. 2, 417.	वृषदेश m. a cat. 2, 81.
वृद्धोत्तम् m. an old bull. 2, 110. Kum. 5, 70.	वृषन् m. a name of Indra. 1, 52.
वृद्धाजीव m. a usurer. 2, 417.	वृषभ m. a bull. 2, 108. 114. 5, 21.
वृत् n. 1) the stalk of flowers or fruit. 2, 30. Rgh. 5, 69. 2) a nipple. 2, 371.	वृषल m. a Cōdرا. 2, 431.
वृद् n. a flock, a multitude. 4, 1. Kum. 7, 52. Bhk. 8, 10. 31.	वृषस्यंती f. mulier concubitus appetens. 2, 330.
वृदारक m. a god, a deity. 1, 4. Pl. 3, 228.	वृषाकपि m. a name of Vishnu. 1, 22.
वृश्चिक m. = scorpion. 3, 23.	वृषांक m. a name of Clva. 1, 12.
वृष m. 1) a bull. 2, 108. 2) justice, virtue. 1, 125. इहमेव व्रतं स्त्रीणामधमेव परो वृषः Kāṇkh. 4, 30. न च श्रिया विषुञ्जयेत् संयुञ्जयेत् वृषेण च ibid. 60, 2. Mārk. 5, 21. 3) a	वृश्टि f. rain. 2, 6. 1, 7.
	वृष्णि m. 1) a ram. 2, 124. Vāj. 14, 9. 2) a ray of light. 1, 39.
	वृहत् adj. (f. <i>it</i>) great. 4, 14.
	वृहतिका f. an upper garment. 2, 255.

बूळुत्कुमिति adj. gorbellited. 2, 453.
बृकुहानु m. a name of Agni. 1, 64.
बृहस्पति m. the preceptor of the gods. 1, 47.
बृहस्पतिसब m. the name of a sacrifice. 2, 263.
बैग m. speed, velocity. 2, 288. 315.
बैगिन् adj. swift, speedy. 2, 203.
बैणी f. 1) a plain braid of hair, worn by widows or women in absence of their husbands. 2, 375. Kum. 2, 61. Mâgha 14, 30. 2) a stream, a current. 3, 47.
बैणु m. a bamboo. 2, 49.
बैतन n. wages, hire. 4, 43.
बैतस m. the ratan. 2, 46.
बैता f. — *vetana*, 4, 43.
बैत्रधर् m. a doorkeeper. 2, 269.
बैत्रासन n. a chair of wicker-work. 2, 156.
बैद m. the sacred writings of

the Hindus. 1, 9. 8. 2, 238. 5, 82.

बैद्यना f. 1) perception. 5, 33. 2) pain, agony. 3, 4.

बैदीति m. the scope of the Vedas, that science which treats of God as the only really existent. 1, 9.

बैदेका f. 1) a signet ring. 5, 37. 2) a raised square piece of ground in the centre of a house or temple. 2, 144.

बैदी f. a raised piece of ground purified for ritual purposes. 2, 260.

बैधस् m. 1) Brahman. 1, 6. 2) Vishnu. 1, 25.

बैध्य n. a mark, a batt. 2, 313.

बैपथु m. trembling, tremour. 2, 446.

बैला f. tide, alternate course of ebb and flow of the sea. 3, 32. 5, 53.

बैलावन n. a wood (?) at the sea-coast. 3, 32.

वेणुग्रन्थि n. black pepper. 2, 461.	as the <i>upavita</i>) across the chest. 2, 398.
वेणित adj. bent, crooked. 4, 11.	
वेशंत m. a small pond. 3, 53.	
वेष्मन् n. a house. 2, 136. 144. 150.	
वेश्या f. a courtezan. 2, 335.	
वेष्यापति m. the husband of a courtezan. 2, 227.	
वेष्म m. decoration, ornament. 2, 384. 5, 74.	
वेष्वार् m. a particular condiment, consisting of mustard-seeds, tamarind, peppers, etc. 2, 166.	
वेष्टित adj. surrounded. 4, 27.	
वेसर् m. a mule. 2, 295. Magha 12, 19.	
वेहत् f. a cow that has taken the bull. 2, 114.	
वेकन् n. an upper garment. 2, 255.	
वैकल्पक n. a garland worn scarf-like (in the same way	
	वैकटिक m. a jeweller. 2, 433.
	वैकुण्ठ m. Vishnu or Krishna. 1, 22.
	वैकानस m. — <i>vikaprasna</i> . 2, 239.
	वैजनन m. the last month of pregnancy. 2, 344.
	वैत्रयती f. = flag, = banner. 2, 303.
	वैषाख m. a bamboo-stick. 4, 41.
	वैतसिक m. a butcher. 2, 440.
	वैतालिक m. a bard. 2, 280. Magha 5, 67.
	वैटूर्ध n. the lapis lazuli. 2, 20.
	वैदेह 1) m. a merchant. 2, 416. 2) वैदेही f. long pepper. 2, 459.
	वैद्य m. a physician. 2, 457.
	वैधेय (f. i) adj. foolish, ignorant. 2, 181. Urv. p. 30.
	वैनतेय m. a name of Garuda. 1, 30.

वैनपिक m. ~ <i>yogya-rathā</i> . 2, 290.	बोटा f. a female servant. 2, 337.
वैपरीत्य n. contrariety, reverse. 4, 44.	व्यसक adj. deceitful, crafty. 2, 194.
वैमेय m. exchange, barter. 2, 418.	व्यासी adj. wise, learned. 2, 178.
वैरोगिक m. a passionless saint. 2, 214. Pl. 5, 92.	व्यंजन n. a fan. 2, 155.
वैरिन् m. an enemy. 2, 301.	व्यंजन n. condiment, sauce. 2, 166.
वैरोचननिकेतन n. hell. 3, 1.	व्यतिरेक m. exclusion, exception. 5, 90.
वैवस्वत m. a name of Yama. 1, 71.	व्यत्यथ m. contrariety, reverse. 4, 44.
वैशाख m. a churning stick. 2, 121.	व्यथक adj. inflicting pain. 2, 216.
वैस्त्र m. a man of the agricultural and mercantile cast. 2, 1, 237. 415.	व्यथा f. pain, affliction. 3, 4.
वैभवा m. a name of Kuvera. 1, 78. 5, 2.	व्यपदेश m. pretence, sham, deceit. 4, 24.
वैषानर m. a name of Agni. 1, 62.	व्यलीक n. 1) fault, offence. 4, 64. Māgha 9, 85. 2) deception. 4, 63. Māgha 7, 54.
वैसारिण m. a fish. 3, 35.	व्यवक्षेत्र m. shooting an arrow. 2, 315.
वैरुद्धिक m. a jester, a buffoon. 2, 277.	व्यवधान n. 1) intervention, intervening space. 5, 85. Māgha 9, 51. 2) covering, concealment. 4, 34.

व्यवस्था f. 1) continuance of good conduct 5, 33. 67. 2) a judicial decision, a rule. 5, 51.
व्यवस्थान् n. distribution. 5, 53.
व्यवक्षित adj. separated, distant. 4, 8.
व्यवाय m. 1) an obstacle, an impediment. 2, 246. 2) sexual intercourse. 5, 29.
व्याकुचित adj. curved, crooked. 4, 11.
व्याकुल adj. 1) confused, tumultuous. 1, 139. 2) confused, perplexed, bewildered. 2, 227.
व्याकूति == *bhangi*. 4, 77.
व्याकोष adj. buddled, blown. 2, 32. Mbhb. 12, 899. Mâgha 4, 46.
व्याख्या f. a commentary. 2, 245.
व्याघ्र 1) m. a tiger. 2, 71. 78.
 2) **व्याघ्री** f. a plant (*solanum jacquinii* Lin.). 2, 464.
व्याघ्राट m. a skylark. 2, 93.
व्याङ्ग m. pretence, sham, fraud. 4, 24.

व्याध m. a huntsman. 2, 441.
व्याधाम m. a thunderbolt. 1, 56.
व्याधि m. disease, sickness. 2, 445.
व्यापादन n. killing, slaughter. 2, 323.
व्याप्त adj. pervading, full. 4, 17.
व्याम m. a fathom measured by both hands being extended to their full length, *doyudh*. 5, 19. Çatap. Br. I, 2, 5, 14.
व्याल m. 1) a beast of prey. 5, 46. Manu 1, 39. 2) a vicious elephant 2, 70. Mâgha 12, 28. 3) a snake 3, 18. 4) a prodigal. 5, 46.
व्यालपात्रिन् m. a snake-cat-cher. 2, 458. **व्यालपात्री**
 व्यालते विलाङ्गरति
बलात् Brahmapaiv. 3, 28,
 5 — Kâçikh. 57. **व्यालफा**
 कुण्डमूर्त्काचित् Kâçikh.
 45, 7.
व्यास m. 1) expense, diffusion

दीति n. detail. 4, 81, 5, 19. 2) the supposed diaskenastes of the Vedas and Purānas. 2, 258.

व्याकुरण n. व्याकुरा॒र् m. uttering, pronouncing. 1, 153, 138.

व्युत्थान n. independance of action. 4, 93.

व्युत्पन्न adj. conversant with the principles of science. 2, 197.

व्युष्ट n. dawn, morning. 1, 11. 2) व्युष्टि f. product, result. 4, 92.

व्युष्टिं ब्रात्मणपूजायां Mbh. 13, 7355.

व्यूच adj. extended, broad, large. 4, 14.

व्यूरु m. 1) the array or arrangement of troops in particular positions, रात्रे. 5, 9. 2) a mass, a multitude. 4, 2. 2) विष्वव्यूरु Pk. 4, 168.

व्योमकेश m. a name of Civa. 1, 12.

व्योमन् n. the ether, the atmosphere. 1, 137. 5, 72.

व्योष n. == *trikatsu*. 2, 462.

व्रज m. 1) a cowpen, a station of cowherds. 2, 107. Māgha 2, 64. 2) a multitude. 4, 1. Rgh. 6, 7. Māgha 12, 31. 4, 32. 6, 6. 12, 43. 14, 33.

व्रत्या f. walking, going. 4, 91. Comp. Bhk. 7, 70.

व्रण m. a bruise, a wound. 3, 8.

व्रत n. a voluntary (*vratā* == *vrīta*) act of religious merit, a pledge, a vow. 5, 67. 74.

व्रतति f. a climbing plant. 2, 25.

व्रतादान n. taking upon oneself the obligations of a devotee. 4, 91.

व्रतिन् m. 1) a man engaged in the observance of any particular religious pledge, an ascetic, a devotee. 2, 143, 189, 254, 256, 377. 2) one engaged in the performance of a sacrifice. 2, 265.

व्रात m. a multitude. 4, 1.

व्रात्य m. a man who has lost

his title to cast in consequence of the neglect of sacramental rites in his youth. 2, 249. Manu 2, 39.

जीडा f. shame, bashfulness. 2, 412.

ब्राह्मि m. 1) corn or grain in general. 2, 424. 5, 28. 2) rice. 2, 7.

ब्रेष्ट्य n. a field of rice. 2, 7.

श.

शं ind. joy, pleasure. 1, 123.

शकट m. a cart. 2, 289.

शक्तल n. 1) any fragment, a potsherd, an egg-shell, etc. 4, 28. 5, 18. 2) the scull. 3, 11.

शक्तिलिङ् m. a fish. 3, 35. Comp. *calkin.*

शकुन m. a bird. 2, 83.

शकुनि m. 1) a bird. 2, 82. 2) a kite. 2, 95.

शकुर्त m. 1) a bird. 2, 82. 2) a vulture. 2, 92.

शकुंति m. a bird. 2, 82.

शकुल m. a sort of fish. 3, 37.

शफूत n. excrements. 3, 15.

शक्ति adj. able, competent. 2, 231.

शक्ति f. a dart, a spear. 2, 321. 308.

शक्तियाणि m. a name of Skanda. 1, 19.

शक्र m. = name of Indra. 1, 54. 5, 40.

शक्रकीडाचल m. the mountain Mern. 1, 136.

शक्रशरासन n. a rainbow. 1, 57.

शक्रसारथि m. Matali, the charioteer of Indra. 1, 61.

शक्तर m. a name of Civa. 1, 11.

शक्ता f. hesitation, doubt. 4, 6.

शंखिति adj. afraid. 2, 200.

शंकु m. 1) a post, a pale, a stake. 2, 296. 2) a javelin. 2, 321.

शंकुमत् adj. filled with spikes. 5, 44.

शंख m. a conch, a shell. 3, 42. 1, 26.

शची f. the wife of Indra. 1, 55.

शतधार् n. a thunderbolt. 1, 56.

शतपल 1) n. a lotus. 3, 57. 2) m. the woodpecker. 5, 9.

शतमात्र m. a name of Indra. 1, 52.

शतमूलिका f. — *abbiru*. 2, 464.

शतक्षट्टा f. lightning. 1, 60. Kum. 7, 39.

शतीग m. a carriage. 2, 289.

शतानंद m. a name of Brahman. 1, 6.

शत्रु m. an enemy. 2, 301. 5, 60.

शनैश्चर् m. the planet Saturn. 1, 48.

शपथ m. an oath. 5, 62.

शफ m. a heaf. 2, 286.

शफरी I. — **प्रोष्टी**. 3, 36. Mâgha 8, 24.

शबर् m. the name of a barbarous tribe (the black). 2, 444.

शबरालय m. the abode of savage tribes. 2, 106.

शबल adj. (f. 4) variegated, speckled. 4, 51. 56. Some poets, in defiance of grammar, use in the fem. *cabala*, and say e. g. तटभुवः शबलाः।

शब्द m. 1) sound in general. 1, 138. 2) speech. 4, 81.

शब्दयाम m. the compass of the audible. 5, 25.

शम m. quietism. 1, 91.

शमन m. a name of Yama. 1, 71.

शमल n. excrements. 3, 15.

शमी f. a pod. 2, 34.

शंपट f. lightning. 1, 60.

शंब m. a thunderbolt. 1, 56.

शंबर् 1) m. a sort of deer. 2, 75. दह्याप्युद्देष्योद्देष्यं शंबर्

शब्दो भगः । पृष्ठो न वर्त्म त्यजति Kāçikh. 3, 46. 2) n. water. 3, 26.	शयनस्थान n. a sleeping apart- ment. 2, 140.
शब्रसुहन् m. a name of Kāma. 1, 32.	शयु m. the boa constrictor. 3, 20.
शंखल n. provender for a jour- ney. 2, 203.	शद्या f. a couch. 2, 152.
शंखाकृत adj. double-furrowed — <i>dvivitya</i> . 2, 421. P. v, 4, 58.	शर् m. 1) an arrow. 2, 311. 308. 5, 5. 2) a sort of grass (<i>sac- charum sara</i> Rox.). 2, 36.
श्वेषनि शंखाकुरुते चित्रं निर्माति यत्सः सलिले । स्नपयति पवनं सलिलैर्घस्तु खले चर्ति सरकारे ॥ Bhām. 1, 93.	शरजन्मन् m. a name of Skanda. 1, 20.
शंखूक m. a cockle. 3, 42.	शरण n. a house. 2, 137.
शंखली f. a procuress. 2, 337.	शरद् f. a year. 1, 116.
शेष m. 1) Brahman. 1, 7. 2) Vishnu. 1, 25. 3) Gīva. 1, 11.	शरदा f. the autumnal season, comprising the months Āṣāḍha and Kārttika. 1, 113.
शम्या f. the pin of a yoke. 2, 420.	शरण्ड n. an aim, a butt. 2, 313. Malgha 7, 24.
शय m. the hand. 2, 356.	शरारि m. a bird (<i>turdus gī- ginianus</i>). 2, 94.
शयन n. a couch. 2, 152. 1, 121.	शरारु adj. hurtful, mischievous. 2, 217.
	शराव m. a platter, a dish. 2, 160. Cat. Br. v, 1, 4, 13.
	शरीर n. the body. 2, 355. 3, 11, 20, 5, 71.

शर्मन् n. joy, happiness. 1, 123.

शर्व m. a name of Çiva. 1, 11.
Kum. 6, 14.

शर्वस्ति f. the night. 1, 107. Rgh.
3, 2. Mâgha 11, 5.

शर्वापी f. the wife of Çarva.
1, 15.

शलं n. the quill of a porcupine.
2, 78.

शलम् m. = moth. 2, 102.

शलल 1) m. a porcupine. 2) n.
the quill of a porcupine. 2, 78.

शलाका f. a spike, a pin, a
quill, any piercing object. 5, 48.

शलाद् adj. (of fruit) fresh,
moist, raw. 2, 34. *caldta kar-*
kaśi, *caldtao māshāḥ*, *cald-*
tāni phaldni. RM.

शत्रिकन् m. a fish. 3, 35.

शत्रय n. 1) — *caldkd.* 2) a ja-
velin. 5, 48. The Çatap. Br.
writes *calpa*.

शत्रुक m. a porcupine. 2, 78.
Manu 5, 18. *calpaka* Vs. 24,
35.

शव n. a corpse. 3, 7. Etym.
either 'the burnt', or 'the
stinking'.

शर्षाक, शशिन् m. the moon.
1, 42. 112.

शशिशेखर् m. a name of Çiva.
1, 11.

शश्ति adv. perpetually, always.
4, 13. Etym. an irregular (for
çupat) participle of *śv*, to
swell.

शृष्टि n. young grass. 2, 35. 5, 14.

शस्त्र n. 1) iron. 2, 16. 2) a wea-
pon. 2, 307. 321.

शस्त्रादीव adj. living by the
profession of arms. 2, 250.

शस्त्रिका f. a knife, a blade.
2, 318.

शाक n. m. any pot-herb or ve-
getable. 2, 9. Yv. 1, 214.

शाकशाकट, शाकशाकिन् n.
a field of vegetables. 2, 9.

शाक्य m. a Buddha. 1, 85.

शावर् m. a bull. 2, 108.

शाखा f. a branch. 5, 21.
शाखानगर n. a suburb. 2, 131.
शाखामृग m. an ape. 2, 76.
शाखास्त्रि n. the bone of the arm. 3, 12.
शाखिन् m. a tree. 2, 22.
शाङ्कुल adj. green with young grass. 2, 4. Rgh. 2, 17.
शात् adj. thin, spare. 4, 32.
शातकुम n. gold. 2, 18. 5, 20. Māgha 9, 9.
शत्रव m. an enemy. 2, 301. Bhk. 5, 81. Māgha 14, 44.
शाद् m. 1) young grass. 5, 14. 2) mud, mire. 3, 56.
शात् 1) adj. becalmed, arrested. 4, 82. 2) keeping one's senses in complete control, and m. a saint of that description. 2, 244. 189. 3) m. the quietistic sentiment in poetry. 1, 92.

शाप m. reviling, curse, imprecation. 1, 149.
शोबरी f. illusion, jugglery, sorcery. 4, 55. **शोबरीमिद्र-**
जालौ का माया भेतेन
वारयेत् Rigvih. 4, 23. **माया**
स्वीकृत्य शोबरी Kāśikh. 65, 30.
शार adj. mixed, blended. 4, 56.
शारद् adj. diffident, modest. 2, 220.
शार्दू n. the bow of Vishnu. 1, 26.
शार्दून् m. Vishnu or Krishna. 1, 21.
शाहूल m. a tiger. 2, 71.
शालै m. 1) a tree (*shorea robusta*) — sdha. 5, 28. Rgh. 1, 13. 38. 2) a tree in general. 2, 22. 3) a sort of fish. 3, 37.
4) a rampart. 2, 133.
शालंड f. 1) an upper or main-branch of a tree. 2, 27. 2) a house. 2, 136.
शालातिर् m. a platter, a dish. 2, 160.

शालावृक् m. a dog. 2, 126.
शालि m. rice of several species. 2, 425. 7.
शालिन् adj. excellent. 2, 220.
शालीन adj. diffident, modest. 2, 220. Bhk. 4, 23.
शालूर् m. a frog. 3, 40. तपति वृष्टिसंघोगाचालूर् इव कोटे। उषलास संयोगीदः Kāçikh. 63, 28.
शालेय n. a field of *पाणि*. 2, 7.
शाव m. any young animal. 2, 347. From the same root as *प्रिं*.
शाश्वत adj. (f. t.) perpetual, eternal. 1, 125.
शास्त्र n. an institute of science, a scientific book. 5, 58.
शास्त्रविद् adj. versed in science. 2, 244.
शिक्ष्य n. — *kācī*. 4, 73.
शिक्षित adj. 1) learned, accomplished, skilful. 2, 180. 2) skilled in archery. 2, 316.

शिक्षितायुध adj. skilled in (handling) weapons. 2, 218.
शिखंड m. a peacock's tail. 2, 87.
शिखेतिका f. = *kakapaksha*. 2, 377.
शिखितिन् m. a peacock. 2, 86.
शिखर् n. 1) the peak of a mountain. 2, 11. 2) the top of a tree. 2, 26.
शिखरिन् m. 1) a mountain. 2, 10. 2) a tree. 2, 22. 3) — कोयस्ति. 2, 94.
शिखा f. 1) a lock of hair on the crown of the head. 2, 377. 398. 2) a peacock's crest. 2, 87. 3) the head. 5, 13. 4) a flame. 1, 65. Kum. 1, 28. Māgha 15, 7. 5) a nipple. 2, 371.
शिखोवल m. a peacock. 2, 86.
शिखिन् m. 1) a peacock. 2, 86. 2) a comet. 1, 49. 3) fire. 1, 62.
शिति adj. black. 4, 49. Māgha 15, 48.

- शिथिल** adj. loose, lax. 4, 92.
A corruption of *stathila*.
- शिधिष्ठि** 1) leprous. 5, 31.
2) baldheaded. 2, 453. 3) m.
a name of Qiva. 1, 13.
- शिफा** f. the root of a tree or
plant. 2, 28, 23.
- शिंबा** f. a pod. 2, 34.
- शिरस्** n. 1) the head. 2, 363.
112, 399, 409. 3, 11, 5, 13. 2)
the top of a tree. 2, 26.
- शिरसिङ्** m. the hair of the
head. 2, 375. Māgha 7, 62.
- शिरा** f. a vein. 3, 12. Yv. 3,
81. 100, 101.
- शिरोगृह** n. a room on the top
of a house. 2, 149.
- शिरोधर** f. the neck. 2, 361.
Māgha 7, 20.
- शिरोरुह** m. the hair of the head.
2, 375.
- शिला** f. a stone, a rock. 2, 13.
- शिलींध्र** 1) n. a mushroom.
2) a sort of tree. 5, 45. Comp.
Māgha 6, 32, 72.
- शिलीमुळ** m. 1) an arrow. 2,
311. Kum. 5, 54. 2) a bee. 2,
100. Rgh. 4, 57.
- शिलोचय** m. a mountain. 2, 10.
- शिल्पिन्** m. an artist, an ar-
tisan. 2, 438. Yv. 2, 249.
- शिल्पशाला** f. a workshop.
2, 141.
- शिव** 1) adj. prosperous, aus-
picious. 1, 122. 2) m. Qiva, the
third god of the Hindu triad,
the modern representative
of the Vaidic Rudra. 1, 11. 3)
- शिवा** f. the wife of Qiva. 1,
16. 4) a jackal. 2, 74. 3) em-
bolic myrobalan. 2, 463.
- शिवक** m. a post, a pale, a stake.
2, 296.
- शिवकर्, शिवताति** adj. pro-
pitious, auspicious. 2, 185.
- शिविका** L a litter, a palan-
quin. 2, 295. Mhbh. 5, 458.
- शिविर्** n. a camp. 2, 297.
Māgha 5, 68, 15, 71.
- शिशिर्** 1) n. cold; frost. 3, 28.

2) the cold season, comprising the months Mâgha and Phâlguna. 1, 113.

शिशु m. the young of any animal. 2, 347. Derived, like *psus*, from the root *pu*, *xvā*.

शिव्य m. the penis. 2, 359.

शिथिरान् adj. sinful, wicked. 2, 249.

शिष्य m. a disciple, a pupil. 2, 245.

शीघ्र 1) adj. quick, speedy. 5, 96. 2) **शीघ्रं** adv. quickly, rapidly. 4, 42.

शीघ्रवेधिन् adj. promptly hitting the mark, a dead shot. 2, 316.

शीत m. the ratan. 2, 46.

शीतक adj. cold, dull, slow, apathetic. 2, 232.

शीतांशु m. the moon. 5, 70.

शीधु n. spirituous liquor. 2, 174.

शीन adj. thickened, coagulated, congealed. 2, 121.

शीर्ष n. the head. 2, 363.

शील n. disposition, character conduct. 2, 241. 5, 43.

शुक्र m. a parrot. 2, 93. 4, 53.

शुक्ति n. sour gruel. 2, 163. This word, as well as *fukra*, *fuci*, *fukia*, is wrongly spelled with *c*.

शुक्रि f. a pearl-oyster. 3, 42. Magha 8, 9.

शुक्रा 1) m. the month Jyâishtha. 1, 114. Vs. 7, 30. 2) the planet Venus, considered as the spiritual guide of the Daityas. 1, 48. 3) n. semen virile. 3, 16. 5, 67.

शुक्रशिष्य m. an Asura. 2, 5.

शुक्रि adj. bright, white. 5, 22. 74.

शुचि 1) adj. bright, white. 5, 22. 2) pure. 1, 132. 3) m. a name of Agni. 1, 62. 4) the month Âshâdha. 1, 114.

शुठि f. dry ginger. 2, 460.

शुंडि f. 1) spirituous liquor. 2, 174. 2) an elephant's trunk. 5, 20.

शुद्धांत n. 1) a royal harem. 2, 325. 2) a king's mistress. 2, 58.

शुनक 1) m. a dog. 2, 126. 2)

शुनकी f. a bitch. 2, 127.

शुभ adj. 1) handsome. 4, 4. 2) auspicious. 1, 122.

शुभेय, **शुभसंयुत** adj. blissful, happy. 2, 224. Bhk. 1, 20. **सर्व-**

देवकुमारैस्तैरासाचके शुभ-
युधिःः॥ Pk. 4, 41.

शुभ्र adj. bright, white. 4, 47.

शुल्क n. 1) toll, duty, customs. Yv. 2, 47. 261. 263. 2) the property settled on a woman by her bridegroom before marriage. 5, 42. Yv. 2, 144. Comp. Bhk. 5, 36.

शुल्व 1) n. copper. 2, 15. 2)

शुल्वा f. a rope. 2, 442.

शुश्रूषा f. obedience, attention, diligent service. 1, 129.

शुषिर n. a hole, a chasm. 3, 2.

शुष्कयर्ण n. a dry leaf. 1, 151.

शुष्कफल n. dry fruit. 2, 34.

शुष्मन् n. strength, power. 4,

38. **जातुर्ना रुदच्छापशुमणां**
Kāśkh. 81, 12.

शूक्र n. pity, compassion. 4, 39.

शूकर् m. a hog. 2, 71. 5, 46.

शूद्र m. = man of the fourth or servile cast, in reality an individual of the aborigines of India. 2, 237. 238. 431. In the Rv. this word occurs only in that Brahminical interpolation, called the *puruṣasūktu*, in the Av. and Vs. we find the distinction between *āryas* and *śūdras*, *rājus* and *brahmaṇ* (Av. X, 1, 3. Vs. 26, 2.).

शून्य adj. empty. 5, 62.

शूर m. a hero. 2, 199.

शूष्काराति m. = name of Kāma. 1, 33.

शूल n. m. a spit. 2, 168.

शूलक m. an ill-trained, unbroken horse. 2, 285.

शूलिन् m. a name of Civa. 1, 11.

शूल्य n. meat roasted on a spit. 2, 168.

शूगाल m. a jackal. 2, 74. Etym. **sphyrētys.*

शूखल m. a chain for securing an elephant, etc. 2, 68. Rgh. 5, 72. Gg. 3, 1.

शूखलक m. a camel. 2, 125. Mâgha 12, 7.

शूंग n. 1) a horn. 2, 112. 123. 4, 79. 5, 69. 2) the top of a mountain. 2, 11. 5, 35. 3) **शूंगी** f. a sort of fish. 3, 37.

शूंगवेर n. ginger. 2, 461.

शूंगाटक m. a place where several roads meet. 2, 134.

शूंगार m. the erotic sentiment. 1, 92. 5, 73.

शूंगार्चेष्टा f. an outward or bodily action by which love is manifested. 1, 89. Comp. Rgh. 6, 12—19.

शूंगार्योनि m. a name of Kâmpa. 1, 32.

शूंगिक m. a sort of poison. 3, 25.

शृत adj. boiled. 2, 121. 261.

शैङ्खर m. a chaplet, = wreath worn on the head. 2, 399. Kum. 7, 32. Mâgha 11, 46.

शेफ, m. **शेफस्** n. the penis. 2, 359.

शेमुद्धी f. intellect, understanding, judgment. 2, 179. वाचः

माचारसदृशी गिरा च सदृश

मनः। शेमुद्धी (resolve) मनसा

तुल्या Brahmap. Utt. 22. न

वै कार्या भवता शेमुद्धीदृशी

Kâçikh. 95, 51.

शेलु m. a tree (*cordia latifolia* or *myxa Rox.*). 2, 42.

शेषधि m. a hoard, a treasure.

1, 82. Rv. 2, 13, 2. **निरपत्या**

च दुश्शीला साभवेदुखशेषधिः

Kâçikh. 97, 49.

शेवाल n. a waterplant (*vallisneria octandra*). 3, 61.

शेज्ज m. a pupil who has begun to read the Veda. 2, 245.

शैल m. a mountain. 2, 10. 5, 20.

शैलालिन्, शैलुष् m. an actor.
2, 437 Vs. 30, 6. Yv. 2, 48.
Māgha 1, 69

शैवल् n. — *sevala* 3, 61 Kum.
5, 9 Rgh 5, 46.

शैवलिनी f. a river. 3, 43.

शोक m. sorrow, grief. 1, 91.

शोबन n. mourning, grief. 5, 89.

शोचित् n. a ray of light. 1, 38.

शोण 1) adj. red 4, 48 Kum.
1, 9 2) m. a horse of a chestnut colour. 2, 282 Rv. 1, 126,
4, 5, 33, 9. 3) the river Con, rising in Gondwana, and falling into the Ganges ten miles above Dinapore in the province of Patna 3, 52

शोणाम्यन् m. a ruby. 2, 20.

शोणित n. blood. 3, 10.

शोफ m. swelling, uneasiness from disease. 2, 447 Probably, a mere corruption of *patha*

शोभन adj. handsome. 5, 16.

शोभा f. splendor, elegance, beauty. 2, 410. 5, 27. 74.

शोष m. consumption. 2, 447.

शौतिकेय n. a pearl. 3, 42.

शौटिक m. a distiller of spirituous liquors. 2, 438. Yv.
2, 48.

शौडोटनि m. a Buddha. 1, 85.

शौरि m. 1) Vishnu or Krishna.
1, 21. 2) the planet Saturn.
1, 48.

शौर्य n. heroism. 5, 79.

शौतिकेय m. a sort of poison. 3, 24.

शौष्कल m. an habitual eater of meat 2, 196 Vs 30, 16

शूमशान n. a cemetery. 3, 16.

शूमशु n. the beard. 2, 369.

श्याम 1) adj. dark, black. 4, 49. 2) **श्यामा** f. the night. 1, 108 3) = *pryângu* 2, 38

श्यामक m. a grain (*panicum frumentaceum*) 2, 429

श्यामकंठ m. a peacock. 2, 86.

श्यामल adj. dark, black. 4, 49.

श्यामाक m. — *pyâmaka*. 2, 429

स्थाल m. a wife's brother. 5, 54.

स्थाव adj. brown. 4, 50.

स्थेन 1) m. a falcon. 2, 98. 2)
स्थेनी f. the lily-leaf-like lady.
4, 53.

स्थदा f. 1) faith, belief. 4, 95.
2) the longing (?) of a pregnant woman. 2, 343.

स्थधन n. stringing a garland,
etc. 4, 45.

स्थमणा 1) m. a Buddha mendicant. 2, 190. 2) स्थमणा f.
a female beggar. 2, 332.

स्थमस्थान n. a drilling-place.
2, 315.

स्थवरा, स्थवरस् n. the ear. 2, 361.

स्थधिष्ठा f. the twentythird lunar mansion. 1, 51.

स्थाष्टा f. rice-gruel. 2, 165.

स्थाद्देव m. a name of Yama.
1, 72.

स्थांत — , stāta. 2, 244.

स्थि f. (nom. प्रि) 1) happiness,
fortune. 1, 31. 2) beauty. 5, 27.

श्रीकैंठ m. a name of Giva. 1, 11.

श्रीकंठसाव्र m. a name of Kuvera. 1, 78.

श्रीबांड n. sandal wood. 2, 389.
Gg. 9, 10.

श्रीद m. a name of Kuvera. 1, 78.

श्रीधर m. Vishnu or Krishna.
1, 23.

श्रीनेत्रन m. a name of Kâma.
1, 32.

श्रीपति m. Vishnu or Krishna.
1, 21. Mâgha 13, 69.

श्रीफल m. the Vilva-tree. 2, 39.

श्रीवत्स m. 1) a peculiar star-like mark on Vishnu's breast.
1, 27. Kum. 7 43. 2) Vishnu.
1, 24.

श्रीवत्सांक m. a name of Vishnu. 1, 21.

श्रीवृक्ष m. 1) the holy fig tree.
2, 41. 2) a ring of hair on the
chest and forehead of a horse.
2, 283.

शीवृक्षकिन् m. a horse with a *priviksha*. 2, 263. Māgha 5, 56.

श्रुति f. 1) the ear. 2, 361. 2) sacred tradition, the Veda. 1, 9. 5, 10.

श्रेणी f. a line, a row, a range. 4, 36.

श्रेयस् 1) adj. excellent, eminent. 2, 220. 2) n. bliss. 1, 122. 3) righteousness, virtue. 1, 125.

श्रेष्ठ adj. best, excellent. 4, 4. 2, 116. 5, 8. 14. 50. 67.

श्रोणि adj. lame. 2, 455. Rv. 2, 15, 7.

श्रोतारि f. the hip. 2, 367.

शोत्र n. the ear. 2, 361.

शोत्रिय m. a Brahman well read in the Vedas. 2, 240.

शङ्खा adj. 1) slender, thin, small. 4, 3. 2) soft, gentle, of pleasing address. 2, 210. शाङ्

मधुरा शङ्खा Manu 2, 159.

शश adj. loose, slack. 4, 92. Rv. 146. Kum. 5, 47. Māgha 7, 62.

शाधा f. praise. 1, 145. Rgh. 1, 22.

शोपह n. elephantiasis. 2, 449.

शेष m. junction. 2, 134.

शेष्मन् m. phlegm. 2, 450. 451. 5, 6. Comp. Teut. *sNm*.

शेष्मल adj. phlegmatic. 2, 451.

शेष्मातक m. — *celu*. 2, 42.

शोक m. renown, glory. 1, 153.

शःश्रेयस् n. prosperity, bliss. 1, 122. Çat. Br. 2, 1, 1, 13. Bhk. 4, 38.

शद्दंडा f. — *gokshura*. 2, 46.

शन् m. a dog. 2, 126, 127.

श्वच m. a man of a degraded cast, the offspring of an *Ugra* mother and Kshatriya father. 2, 443. Manu 10, 19.

शभ n. a hole, a chasm. 3, 2. Rv. 2, 27, 5. Urv. 18.

शय्यु m. morbid intumescence. 2, 447. Comp. *svaydha* Çat. Br. 4, 2, 1, 11.

शशुर्य m. a husband's or wife's brother. 5, 54.	शेत् 1) adj. white. 4, 47. 2, 282. 2) n. silver. 5, 5.
शसन m. air, wind. 1, 75. Comp. Rv. 1, 54, 5.	शेतचक्रह m. a goose. 2, 96.
शापद m. any beast of prey. 2, 78. Rv. 10, 16, 6.	शेतरोचिस् m. the moon. 1, 42
शाविध् m. f. a porcupine. 2, 78. Vs. 23, 56. 24, 33.	शेतवासत् m. a Buddha mendicant. 2, 189.
शिन n. white leprosy. 2, 449.	शोवसीय n. (<i>erat melius tibi</i>), prosperity, bliss. f, 122.

४.

षट् n. an aggregate of six. 2, 128.	षट्टशन adj. having six teeth. 2, 112.
षट्मन् m. a Brahman. 2, 236. Comp. Manu 1, 88.	षंड m. Combined with names of trees (and plants), it signifies a multitude. 5, 25. Comp तरुषंड, and Am. I, 2, 3, 41, where Kshirasv. derives the word from the root <i>san</i> , just as Ujjv. <i>Ambhoja</i> Māgha 11, 64. kumudakamala ^o 11, 15.
षट्घरण m. a bee. 2, 100.	षंठ m. a eunuch. 2, 275. षंठल n. being castrated. 2, 109. The correct spelling ■ षंठ.
षट्ठव n. This word attached to the names of beasts of burden, signifies an aggregate of six, e. g. अशषट्ठव, कृस्तिषट्ठव. 2, 128.	षंठतिल m. barren sesame. 2, 428.
षट्ज m. the first or, according to others, the fourth note of the Hindu gamut. 5, 77.	

षणमुखे m. a name of Skanda. 1, 19.

षष्ठिक्षय n. a field of *skashika*

(a sort of rice ripening in the course of sixty days). 2, 8.

षोडत् m. a young ox that has got the first six teeth. 2, 112.

स.

संघत् f. war, battle. 2, 298.

संघत् adj. 1) constrained, bound. 2, 185. 2) one who controls his passions. 2, 189.

संधम् m. coercion. 2, 242.

संयुग n. war, battle. 2, 298.

संयोग m. connexion, junction. 2, 451.

संरम् m. conceit, pride. 4, 37.

संलाप m. conversation. 1, 150.

संवत्सर् m. a year. 1, 116. 5, 22.

संबन्ध n. subduing by magic rites. 4, 31. विद्वेषणं संबन्धं विष्वद्वं Rigvidh. 1, 2. स्त्रियं

चेहुभिमन्येत तस्याः संबन्धं मरुत् 3, 19. Comp. *venenum*.

संवर्त m. 1) a year. 5, 15. 2)

the periodical destruction of the universe. 1, 117.

संवसथ m. a village. 2, 103.

संवारूक् m. a shamponeer. 2, 435.

संविज्ञि f. 1) perception. 5, 33. 2) understanding. 2, 179.

संवीत्, संवृत् adj. wrapped up, covered. 4, 58. 96.

संवेग m. pride, conceit. 4, 37.

संवेदा m. the junction of two rivers. 3, 47.

संवेशन n. sexual intercourse. 2, 414.

संवक्षान् n. an upper garment. 2, 391.

संशय m. doubt. 4, 6.

संचित् adj. decided, determined. 2, 247.

संघर्ष m. an agreement, a promise. 4, 30.

संग्रेष m. connexion, union. 5, 49.

संसर्ग m. connexion, association. 5, 59.

संसार m. the vicissitude of terrestrial existence, the present world. 5, 20.

संसारिन् m. a sentient being. 1, 134.

संतिङ् adj. prepared, made. 2, 167. 168.

संसिद्धि f. accomplishment, completion. 5, 80.

संस्कार m. 1) preparation. 5, 57. 2) the realising of past perceptions. 4, 95.

संस्कारहीन adj. one who has not received those sacraments by which he is entitled to be received into one of the three first classes. 2, 249.

संस्कृत adj. 1) prepared. 2, 167. 2) purified. 2, 260. 4, 77. 3) finished, educated. 2, 197. 4) excellent. 4, 96.

संस्तर m. 1) a couch. 5, 32. 2) a sacrifice, or rather the ritual arrangements for a sacrifice. 2, 259. Mhbh. 1, 2885.

संस्तव m. intimate acquaintance, familiarity. 4, 88.

संस्थाय m. a habitation, a house. 2, 136.

संस्था f. 1) proper conduct, settled occupation. 5, 33. Manu 1, 21. 2) death. 3, 6.

संस्थान n. 1) a place where four roads meet. 2, 134. 2) disposition, distribution, 'व्यावहारिक' (avayavavibhāga RM.). 4, 93.

संस्थित adj. dead. 3, 7.

संस्कोट m. conflict, war. 2, 298

संस्मरण n. remembering. 5, 97.

संखति f. a combination, a mass, a multitude. 2, 9. 4, 1.

संखन n. the body. 2, 355.

संख्य m. rivalry, emulation, contention. 4, 101. देवासुरा-

णां समजायत् । ऐश्वर्यं प्राप्ति
संख्यः Matsyapur. 25, 10.

संख्यार m. the periodical destruction of the universe. 1, 117.

सकल adj. entire, whole. 4, 28.

सकृतप्रज्ञ m. a crow. 2, 90.

सविथ n. the thigh. 2, 360.

सखि 1) m. a friend. 2, 273. 2)

सखी f. a female friend. 2, 332.

साल्य n. friendship. 4, 21.

सगर्भ m. *ādekkpōg*, a brother by the same mother. 2, 353.

सगोन्न m. a kinsman. 2, 354.

संकट adj. strait, narrow; and n. a strait. 5, 41. Mārk. Pur. 10, 26. Urv. 49. ब्रह्मनागारसं-

स्थो उपि प्राप्तो उपि विषद्

परां । प्राडुर्भावं भेरवस्य

भुवा मुच्येत् संकटात् ॥ Kā-

ṇḍik. 31, 156.

संकष्टा f. colloquy, conversation. 4, 94.

संकर m. sweepings, off-scourings. 2, 147.

संकर्षण m. a name of Baladeva. 1, 29.

संकल्प m. a mental determination, a resolve. 4, 88.

संकल्पजन्मन् m. the will-born god of love. 1, 32. Comp. Kum. 3, 24.

संकाशी m. appearance; at the end of compounds: like, similar. 4, 53.

संकुल adj. crowded, full of. 4, 17.

संकेत m. a sign, a signal, a token. 5, 36.

संकेतक m. an agreement, a convention. 5, 83.

संक्रदन् m. a name of Indra. 1, 52.

संज्ञेय m. consciousness. 4, 81.

संख्य n. 1) a battle, war. 2, 298.

2) संख्या f. number. 2, 128.

129. 5, 50. 3) the reasoning

faculty, understanding. 2, 179.

संद्वयावत् adj. intelligent. 2,

178. रणांगणे कृतांतामः

संद्वयावानश्च सदोऽनिरे, Kā-
çikha. 82, 8.

संगत n. friendship. 4, 21. Kum.
5, 39.

संगति f. coming together,
meeting. 5, 35.

संगम m. junction. 3, 47. Comp.
Yv. 1, 278.

संग्रह m. 1) war. 2, 298. 2) an
agreement, a promise. 4, 30.
Rgh. 5, 26.

संगीत n. the exhibition of sing-
ing and music. 1, 95. गीतं
वाद्यं च नृत्यं च त्रयं संगी-
तमुच्यते Ciromani cited by
Náráy.

संगीति f. conversation. 4, 94.

संग्रहू m: 1) a gathering, a col-
lection. 5, 54. 61. 2) condensa-
tion, conciseness. 4, 81.

संग्राम m. a battle, war. 2, 298.

संघारू m. the closed hand, the
fist. 2, 368.

संघ, संघात m. a mass, a mul-
titude. 4, 1. 3, 28. 5, 25. 81.

संचिव m. a minister, ■ sena-
tor. 2, 271.

संज्ञन m. an honest man. 2,
217. Mágba 16, 22.

संस्कृति adj. 1) (an elephant)
accoutred for war. 2, 66. 2)
(probably an error of the mss.
for *pikyita*) suspended 4, 83.

संचय m. a collection, a multi-
tude. 4, 1.

संचारिका f. a female messen-
ger, a go-between. 2, 336.

संज्ञवन n. — *catushçāla*. 2, f37.

संशपन n. killing, slaughter.
2, 323.

संशा f. 1) a sign, a signal. 5,
35. 2) an appellation, a name.
1, 152. 2, 282. 5, 33. 3) con-
sciousness. 5, 36.

संषा f. — जंषा. 2, 377.

सत् 1) adj. intelligent, wise. 2,

१७७. २) सती f. a faithful wife. 2, 340.	सदा adv. always. ५, १०१.
सततं adv. always. ४, १३.	सदागति m. wind, air. १, ७६.
सत्तम् adj. best, excellent. ४, ५.	सदृज्ज adj. similar, like. ४, ९. Vs. १७, ८४.
सत्ता f. being, existence. ५, ६४, ८२.	सदृश् adj. similar, like. ४, ९. ५, ८८, ९५.
सत्र n. १) a forest. २, ५५. २) a sacrifice. २, २५९.	सदृश् adj. (f. f.) similar, like. ४, ९.
सत्राला f. an alms-house. २, १४२.	सदेश् adj. near, neighbouring. ४, ७.
सत्त्व n. १) being, existence. ५, ८२. २) reality or goodness, the first of the three qualities of nature; see <i>rajas</i> , <i>tamas</i> . ५, ८२, ७८, ७९. ३) strength, vigour. ५, ८२. ४) a living being. ५, ८२, ३, ३४.	सदन् n. a seat, a house, a habitation. २, १३६.
सत्य १) adj. true. १, १४१, १४४. २) n. truth. ५, ९६.	सदास् adv. at once, on the spot. ४, ६७, १, ११८.
सत्रे adv. together. ५, ९१.	सद्यस्क adj. new, recent. ४, ७८.
सत्तर् adj. quick, speedy. ४, १२.	सधर्मचारिणी f. a wife. २, ३३९.
सदन् n. a habitation, a house. २, १३६.	सना॑ adv. always. ५, १०१.
सदस् n. an assembly. ४, ६०.	सनातन १) adj. (f. f.) perpetual, eternal. १, १२५. २) m. Vishnu or Krishna. १, २५.
	सनाति m. a kinsman. २, ३५४.
	सनीड adj. near, neighbouring. ४, ७.

सतते adv. always. 4, 13.

सतति f. offspring, a child. 2, 342.

सतमस n. overspreading darkness. 1, 110. Māgha 9, 22. Bhk. 5, 2.

सताने m. one of the five trees of heaven. 1, 135. Kum. 6, 46. 7, 3. Māgha 6, 67.

संदर्भ stringing together (as a garland by means of a thread), composing artificially, a poetical composition. 4, 45.

संहान n. a rope for tying cattle. 2, 122.

संदेह m. doubt. 4, 6. 5, 3, 94.

संहीकृ m. (lit. *the whole of the drawn milk*. Comp. Nārada cited in the Mit. on Yv. 2, 164) a mass, a multitude. 4, 1.

संधा f. 1) an agreement, a promise, a convention. 4, 30. Taitt. Br. 1, 7, 1, 6. 2) a boundary, a limit. 5, 32. *

* Correct accordingly the meaning given under *संधा*.

संधान n. sour gruel. 2, 163.

संधि m. 1) union. 5, 49. 2) a joint or articulation of the body. 2, 368. Yv. 3, 102. 3) a chink, a crack, a mine. 4, 86. 5, 49.

संध्या f. twilight. 1, 106.

सन् adj. sunk, becalmed, ceased. 4, 82.

संनद adj. armed, accoutred. 2, 305.

संनाद्य n. the substance given as an oblation at a burnt offering. 2, 261. The correct spelling is *sannādyya*. P.III, 1, 129. Ait. Br. 7, 2, 4. Qat. Br. 1, 6, 2, 6. II, 4, 4, 8, 12, etc.

संनात्सु m. 1) arming for a battle. 5, 57. 2) armour, mail. 2, 304.

संनात्सु m. an elephant fit for war. 2, 69.

संनिकृष्ट adj. near. 4, 7.

संनिधान n. **संनिधि** m. vicinity. 4, 7. 5, 5, 69.

संनिभ (at the end of compounds) similar, like. 4, 9,

सनिवेश — संस्थाने. 4, 93.

संव्यास m. abstaining from food. 4, 75. Comp. Bhk. 7, 76. This explanation has the fault called *aryāpti*.

सपल्लाकरणा n. worrying somebody to death. 4, 80. Comp. P. 5, 4, 61.

सप्तन m. an enemy. 2, 301.

सपदि adv. on the spot. 4, 67.

सपर्दा f. worship, adoration. 1, 128.

सपिड n. a kinsman entitled to participate in the offering of funeral cakes to deceased relations as far as the sixth degree, both in an ascending and descending line. 2, 354. 5, 50. Manu 5, 60.

सपीति f. drinking in company, a compotation. 2, 173. Rv. 8, 1, 23. Vs. 18, 9, 26, 16.

सप्तकी f. a girdle, a zone. 2, 405.

सप्रतंतु m. = sacrifice. 2, 259. Magha 14, 6.

सपर्चि m. pl. the constellation Ursae Major. 1, 50.

सप्तला f. many-flowered pyk-tanthes. 2, 52.

सप्तार्चिस् m. a name of Agni. 1, 62. 68.

सप्ताश्च m. the sun. 1, 36.

सप्ति m. a horse. 2, 281.

सप्ता f. 1) a hall. 4, 93. 2) an assembly. 4, 60. 5, 35.

सप्ताङ्गन n. affection, friendship. 4, 21.

सप्तिक m. the keeper of a gambling-house. 2, 233. Yv. 2, 199. 201.

सप्त 1) adj. similar, like. 4, 9.

2) सप्ते adv. together. 5, 91.

2.58. 4) सप्ता f. a year. 1, 116.

सप्तम adj. entire, whole. 4, 28.

सप्ततत्त्वः, सप्ततात् adv. from all quarters, everywhere. 5, 88.

सप्तभद्र m. a Buddha. 1, 85.

सप्तय m. 1) an agreement, a covenant. 2) custom, practice.

5, 83. 3) established truth, a dogma. 1, 10. 5, 83. 4) time. 5, 83. 34 (— कटौ).

समधा adv. near. 5, 93. Magha 6, 73. 12, 52. 15, 9.

समर n. a battle, war. 2, 298.

समरोचित adj. fit for war. 2, 69. -

समर्था adj. bordering upon, near. 4, 7.

समवार्त्तिन् m. a name of Yama. 1, 71.

समवाय m. an association, a joint company. 4, 1. य. 2, 259.

समसुप्ति I. the universal sleep, the periodical destruction of the universe. 1, 117.

समस्त adj. all, whole. 4, 28. 2, 242.

समांसमीना I. a cow bearing a calf every year. 2, 117.

समाज्या f. fame, renown. 1, 153.

समावात् m. conflict, war, a battle. 2, 299.

समाजः m. 1) an assembly. 4, 60. Rgh. 5, 76. 2) a multitude of men. 4, 1.

समाधान n. समाधि m. fixing the thoughts intently on an object under consideration, deep meditation. 1, 128.

समान adj. similar, like. 4, 9.

समानोदय m. a brother by the same mother. 2, 353. Bhk. 7, 86.

समाप्ति f. end, conclusion. 5, 101.

समालंभन् n. smearing the body with fragrant unguents. 2, 385.

समाप्त m. condensation, conciseness, brevity. 4, 81.

समासप्राय adj. consisting for the most part of compound words. 1, 143.

समाक्षार m. contraction, conciseness, brevity. 4, 81.

समान्द्र्य m. 1) a single combat, or combat in general. 2, 299. 2) a name. 5, 33.

समित् I. war, a battle. 2, 298.

समिति f. 1) meeting. 2) an assembly. 5, 35. 3) war, combat. 2, 298.

समिध् f. fuel. 1, 69.

समीक्षा n. conflict, war, a battle. 2, 298.

समीचीन adj. (tending towards one direction), concordant, consistent, true. 1, 144.

समीय n. neighbourhood, vicinity. 4, 7. 5, 63.

समीरु, समीरण m. wind, air. 1, 76.

समुख adj. eloquent. 2, 219.

समुच्छय m. height (of a tree, etc.). 2, 26.

समुद्र्य m. 1) a mass, a multitude. 4, 1. 2) combat, war. 2, 298.

समुद्र m. a casket, a box. 4, 79.
Yv. 2, 247.

समुद्र m. the sea. 3, 30. 5, 52.

समुद्रकांता f. a river. 3, 43.

समुद्रवसना f. the earth. 2, 1.

समुद्रवह्नि m. submarine fire. 1, 70.

समुच्छ m. overbearing, conceited. 2, 228.

समूल m. an assemblage, a multitude. 4, 1, 2, 336.

समृद्ध adj. wealthy. 2, 20f.

संयग्मि f. welfare, prosperity. 2, 242.

संप्राय m. war, combat. 2, 299.

संयुक्तिरुपुलि adj. having the fingers joined or closed. 2, 382.

संपुठ m. a casket, a box. 4, 79.

संपूर्ण adj. mixed, combined. 4, 56.

संप्राय m. oral tradition, traditional doctrine. 2, 247. 5, 91. Magha 14, 79.

संप्रयोग m. copulation. 2, 414.

संप्रश्न m. a question, an enquiry. 5, 90. 100.

संप्रर्ख्य m. great joy. 5; 89.

संप्रस्तार m. combat, war. 2, 298.

संबंध m. connexion. 5, 52.

संचाध 1) adj. strait, narrow, crowded. Māgha 8, 2. Muṭṭh. 1, 2875. 2) m. the vulva. 5, 41.

संभव m. origin. 5, 95.

संभाव्य adj. possible. 5, 88.

संमेह m. a confluence of waters. 3, 47.

संगोग m. 1) enjoyment. 2) sexual intercourse. 5, 42.

संश्रम m. conceit, pride. 4, 37.

संमह m. joy, pleasure. 1, 123.

संमर्द m. 1) the pounding or grinding of fragrant substances. 4, 84. 2) a conflict, a battle, war. 2, 299.

संमार्जनी f. a brush, a broom. 2, 147.

सम्यक् adj. (nom. सम्युक् समीची सम्यक्) concordant, correct, true. 1, 144.

समाज् m. universal monarch, one who has performed the *rājasuya* sacrifice. 2, 267.

सरफ़ m. a goblet. 2, 172.

सरधा f. = bee. 2, 101. Rgh. 4, 63.

सरट m. the gecko (*Lacerta* gecko). 2, 79.

सरपि f. a road, a path. 2, 105. Anandalah. 18, 37.

सरमा f. a bitch. 2, 127.

सरल 1) adj. upright, straightforward, candid. 2, 230. 2) a sort of pine (*Pinus longifolia* Roxb.). 5, 26. Rgh. 4, 75. Kum. 1, 9.

सरस् n. **सरसी** f. a pond. 3, 53.

सरस्वत् 1) m. the sea, the ocean. 3, 30. 2) **सरस्वती**, f. a river in general. 3, 43. 3) the goddess of speech. 1, 8.

सरित् f. a river. 3, 44.

सरित्पति m. the sea. 3, 30.

सरिद्वरा f. the Ganges. 3, 51.

सरीसूप m. a snake. 3, 18.

सरोज, सरोरुक n. a lotus. 3, 57.

सर्ज m. a tree (<i>shorea robusta</i>). 2, 40.	सर्वसेनाहृ m. the universal spirit (?). 5, 15.
सर्प m. a snake. 3, 18.	सर्वसत्य adj. bearing all manner of corn. 2, 3.
सर्पभुज् m. = <i>rājasarpa</i> . 3, 21.	सर्वस्त्व n. the whole property. 2, 263.
सर्वाशन m. a peacock. 2, 86.	सर्वात्मन् m. = <i>sarvātmaṇīta</i> . 5, 15.
सर्वित् n. clarified butter. 2, 120. 167.	सर्वात्मीन् adj. eating all manner of food, whether clean or otherwise. 2, 196.
सर्वं pr. all, whole. 4, 28. 2, 21.	सर्वाभिसार m. an attack with complete forces. 2, 306.
सर्वसत्त्वा f. the earth. 2, 1.	यमनस्य भट्टाः सर्वाभिसा- रेषाभ्यषेषवन् Pk. 4, 161.
सर्वश m. a name of Giva. 1, 11.	सर्वाधस adj. (f. i) made all of iron. 2, 312.
सर्वतस् adv. from all parts, everywhere. 5, 88.	सर्वप m. mustard. 2, 428.
सर्वभक्त adj. eating all manner of food. 2, 196.	सलिल n. water. 3, 26. 41.
सर्ववेद् m. a Brahman who has read the four Vedas. 2, 240.	सणकी f. — <i>pajopriyā</i> . 2, 44.
सर्ववेदत् m. a man who, at the conclusion of the <i>vigrahi</i> sacrifice, divides all his property among the priests. 2, 263.	सत्र m. a sacrifice. 2, 259.
सर्वसंनख्या n. a complete armament. 2, 306.	सवन् n. bathing, an ablution. 2, 253.

सवितु 1) m. the sun. 1, 35. 2)

सवित्री f. a mother. 2, 349.

सविध, **सवेश** adj. near. 4, 7, 8.

सव्य adj. left, *laevus*. 4, 71.

सव्योष्ट m. the charioteer who stands on the left of a champion. 2, 294.

ससीमन् adj. conterminous, near. 4, 7.

सस्य n. corn, grain. 2, 419. 6.

सहृ adv. together. 5, 91. 99.

सहकार m. the Mango tree. 2, 37.

सहचरी 1) a wife. 2, 339. 2) a species of *Barleria* with yellow blossoms. 2, 50.

सहदेवा f. a plant — दूडोत्पल. 2, 44.

सहपानक् *g.* drinking together. 2, 173.

सहस् 1) n. strength, power. 4, 38. 2) m. the month *Mārgasirsha*. 1, 114.

सहसा adv. 1) suddenly. 2) instantly. 5, 98.

सहस्त adj. skilled in handling weapons. 2, 218.

सहस्र m. the month *Pausha*. 1, 114.

सहस्रिणि m. the sun. 1, 35.

सहस्रदृश् m. — पाठीन. 3, 36.

सहस्रनयन m. a name of Indra. 1, 52.

सहस्रपत्र n. a lotus. 3, 57.

सहाय m. a companion. 2, 273.

सहिष्णुता f. forbearance, patience. 4, 40.

सहृदय adj. intelligent. 2, 218. *Māgha* 8, 51.

साधात्रिक m. a sea-trader. 3, 33. *Māgha* 3, 76. **साधात्रिक** इवगाधे भिवपोतो महारावि *Kāçīkh*. 7, 120.

साधत्सर् m. an almanac-maker, an astronomer. 2, 248.

साक्ष adv. together. 5, 91.

साक्षलयवचन n. a complete perusal. 2, 246.

साक्षात् adv. 1) evidently, manifestly. 2) like. 5, 88. The separation of the meanings is quite unwarranted.

सागर् m. the ocean. 3, 30.

सातिसार् adj. afflicted with diarrhoea. 2, 45f.

सातीन m. peace (pistum sativum). 2, 427.

सात्यवत्तेय m. a name of Vyāsa. 2, 258.

साबत् m. a name of Baladeva. 1, 28.

सादिन् m. a horseman. 2, 235. Māgha 12, 22, 31.

साधन् n. 1) accomplishing, achieving. 2) an instrument, an implement. 3) an agent, a means, an expedient. 4) a component part of an army. 5) property, wealth. 6) torture. 7) the penis. 5, 80.

साधु 1) adj. righteous, honest. 2, 217. 2) pleasing, handsome. 4, 4. 3) **साधी** f. a virtuous, faithful wife. 2, 340.

साध्यस n. fear, terror. 4, 40.

सानु n. tableland on a mountain. 2, 11.

सानुनय adj. kind, polite. 5, 96. R. L, 60, 23.

सानुमत् m. a mountain. 2, 10.

सांब n. 1) pleasing, conciliatory language. 1, 141. 2) conciliation. 4, 95.

सांखन n. courtesy, complaisance. 4, 64.

सांहटिक n. the immediate result of actions. 1, 118.

सांद्र adj. thick, dense, compact. 4, 32. **सांद्रभवन्** Māgha 4, 64. **सांद्रसुधा** 4, 28.

सामग्रीन n. friendship. 4, 21. Comp. Kūm. 5, 39.

सामन् n. conciliation. 4, 95.

सामि adv. half. 4, 28.

सामीच्य n. nearness. 5, 93.

सामोहिव m. an elephant. 2, 59.

सांप्रायिक m. a war-chariot. 2, 291.

सांप्रत 1) adj. (f. & f.) fit, proper.

2) सांप्रते adv. at present, now. 5, 94.

साम्य n. equality. 1, 94.

साम्यावस्था f. equal state, equipoise. 5, 78.

साप्ते adv. in the evening. 1, 109. This word seems to be the gerund of *so*, and to have signified originally 'having finished'. A māse. *sāya* does not exist, nor is the comparison with the Latin *serus* more than an idle conjecture.

साधक m. an arrow. 2, 311.

सार 1) m. pith, marrow, sap. 2, 28. 5, 67. 2) strength, power. 3) semen virile. 5, 67.

4) n. substance, property, wealth. 1, 80. 5, 67. 5) adj. excellent, best. 5, 67. **संसारे**

मानुष्ये सार् मानुष्यके च कौलीन्ये Vāgbh. Al. 4, 127.

सारध n. honey. 2, 466. Comp. Rv. 8, 4, 8. Vs. 19, 91. 95.

सारंग 1) adj. (f. & f.) variegated.

4, 51. 2) m. a deer. 2, 75. 3) the Cātaka (*cuculus melanocephalus*). 2, 93.

सारणि f. a water-conduit. 3, 63.

सारथि m. a charioteer. 2, 293.

सारमेय m. a dog. 2, 126.

सारस m. the Indian crane, and **सारसी** f. its female. 2, 89.

सारसन n. a girdle, a zone. 2, 405.

सार्वफलक m. a draught-board. 5, 59.

सार्व m. a multitude of living beings, a caravan, etc. 4, 4.

कदाचित्सत्पितृव्येष भूतः
कार्पटिकानां हि सार्वः सार्वो
महास्वनः Kāçikh. 12, 26.

सार्व adv. together. 5, 91.

सार्विष adj. (f. & f.) dressed or cooked with clarified butter. 2, 167.

सार्वभौम m. 1) a universal

मोनार्ख २, २६७. Comp. Mhbh. १, ३१२०. २) the elephant of the northern region. १, १०४.

साल m. — çāla. २, ४०.

साम्राज्य f. a dewlap. २, १११.

सिंह m. a lion. २, ५९. ५, ७०.

सिंहुनाद m. a war-cry. ४, १००.

सिंहासन n. a throne. २, २६८.

सिकता f. sand, gravel. ३, ४८.

सिकथक m. beeswax. २, ४००.

सिंधिनी f. the nose. २, ३६६.

सिच् f. the skirt of a web or dress. २, ३९६. Rv. ३, ५३, २, १०. १८, ११. Av. १४, १२, १.

सिचय m. cloth. २, ३९३.

सिङ्गिनी f. १) a bowstring. २, ३०९. ५, ७९. २) a tinkling ornament for the ankle. २, ४०६.

सित adj. white. ४, ४७. २, २६३.

सितांबर m. a Baudhāyaṇī mendicant. २, १८९.

सितामुङ्ग n. a white lotus. ३, ५८.

सितेतर adj. black. २, ९७. Kum. १, ३८.

सितेतरगति m. fire. १, ६२.

सिद्धम् a kind of genius dwelling between heaven and earth. १, ८७. Yogaśāstra ३, ३३. This is a post-vedic mythological fiction formed on the analogy of *siddhya*.

सिद्धात् m. an established conclusion (प्रमाणेन प्राप्तो ज्ञान), a dogma. १, १०. ५, ८३. ८४.

सिद्धार्थ m. १) a Buddha. १, ८५. २) mustard. २, ४२६.

सिद्धमन् n. a sort of cutaneous eruption. २, ४४७. ४५१.

सिद्धमल adj. afflicted with *siddhman*. २, ४५१. Vs. ३०, १७.

सिनीवाली f. the phase of the moon preceding the first night of the first quarter, in which the moon rises partly visible. १, ११२. दृष्टव्यं द्राव सिनीवाली नश्वरं कुरुरित्येतावमावास्यामेदौ *Criti-dhara*. The first part of *simi-*

vall in 284, the obsolete form of *sita*, white; the second signified perhaps 'ring'. *Sitā vall kalasyam*. Kshfrasv.

चंद्रं सिनी (*sinvalli*) च कुरु ।
स्यैव लुतिः पुष्टिः प्रभावसुः ॥
कीर्तिर्धृतिश्च लक्ष्मीश्च नव
देव्यः सिंधेविरे Kāçīkh. 14, 33.

सिंडुवार् m. — **निर्गुणी**. 2, 45.
Kom. 3, 53.

सिंधु 1) f. a river in general. 3, 43. 5, 52. 2) m. the ocean. 5, 52.

सिंधुपारन् adj. born in the country traversed by the Sindh river. 2, 284.

सिंधुर् m. (the Sindh-born), an elephant. 2, 50.

सिंधुत्थ n. river-salt. 2, 459.

सीकह् m. rain driven down by wind, thin drizzling rain. 1, 59. Kgh. 5, 42.

सीता f. a furrow. 2, 421.

सीस्य n. *corn*, corn, grain. 2, 419.

सीमन् n. (?) a boundary, a limit. 2, 104. Yv. 2, 151.

सीमतं m. the parting of the hair of women. 2, 374. Māgha 8, 69.

सीमतिनी f. a woman. 2, 326. Bhk. 5, 22.

सीमा f. a boundary, a limit. 2, 104. Yv. 2, 152. 228.

सीर् m. a plough. 2, 420.

सीरिन् m. a name of Baladeva. 1, 28.

सीसक्, सीसपत्र n. lead. 2, 17. Yv. 1, 190.

सुकृत n. righteousness, virtue. 1, 125.

सुकेशी f. the name of an Apsaras. 1, 88.

सुख n. joy, pleasure. 1, 123. 5, 61.

सुगत m. a Buddha. 1, 85.

सुगंधिता f. fragrance. 1, 27.

सुधरिता f. a well-conducted, faithful wife. 2, 340.

सुत m. a son. 2, 342.

सुत्रामन् m. a name of Indra. 1, 53.

सुदर्शन n. the disc of Vishnu. 1, 26.

सुधा f. 1) the food of the gods, ambrosia. 1, 133. 2) lime, mortar, plaster. 2, 139. Māgha 12, 62.

सुधी adj. sensible, intelligent, wise. 2, 178.

सुनासीर m. a name of Indra. 1, 53. Comp. *Rath* on Nirukta 9, 41.

सुनिष्ठित adj. firmly decided. 2, 247.

सुंदर 1) adj. (f. *a* and *f*) beautiful. 4, 4. 2) **सुंदरी** f. a beautiful woman. 2, 326.

सुपर्ण m. a name of Garuda. 1, 30.

सुपर्णकेतु m. a name of Vishnu. 1, 22.

सुपर्णीतिनय m. a name of Garuda. 1, 30.

सुपर्वन् m. a god, a deity. 1, 4.

सुप्रतीक m. the elephant of the north-east quarter. 1, 104. Rgh. 5, 75.

सुप्रया f. one of the seven tongues of Agni. 1, 68.

सुयग adj. pleasing, beautiful. 2, 212.

सुमनस् 1) m. a god, a deity. 1, 4. 2) f. a flower. 2, 31. Māgha 7, 2, 8, 10.

सुमेरु m. the mountain Meru. 1, 136. Rgh. 5, 30.

सुर m. a god. 1, 4. 119.

सुरत्येषु m. Brahman. 1, 6.

सुरतो n. sexual intercourse. 2, 414. 5, 29.

सुरत्तृ m. a tree of heaven. 1, 135.

सुरपति m. a name of Indra. 1, 52.

सुरपिंका f. a tree (*rottleria tinctoria Rox.*). 2, 53.

सुर्यवर्त m. the mountain Meru. 1, 135.	2, 410. श्रवी विनीले रेजाते सुषमासुदरे विभोः Pk. 4, 51. 5, 19.
सुरायि 1) adj. excellent. 5, 14. Comp. Rgh. 2, 3. 2) f. a cow. 2, 113.	सुकृद m. a friend. 2, 273.
सुरशमु m. an Asura. 1, 5.	सुहम् adj. small, minute. 4, 3.
सुरसमन् n. heaven. 1, 3.	सुहमदर्शिन् adj. keen-sighted. 2, 218. Kathop. 3, 12.
सुरसत्ति f. the Gangā. 3, 51.	सुचन n. informing against. 5, 84.
सुरा f. spirituous liquor. 2, 174. Rv. 1, 116, 7, 7, 86, 6, 8, 2, 12, 10, 107, 9.	सुची f. a bristle, a quill. 2, 78
सुरुंगा f. a mine, a subterranean passage. 4, 86. Hind. <i>لُجْرَن</i> . Benfey very properly considers this word as a corruption of <i>lūgṛyā</i> .	सुच्य adj. (something) which is to be suggested. 1, 94.
सुरेण्ड्रजित् m. a name of Ga- ruda. 1, 30.	सूत m. 1) a charioteer. 2, 294. Vs. 30, 6. Manu 10, 11. 47. 2) a bard. 2, 280.
सुवर्ण n. gold. 2, 18.	सूतिकामवन n. a lying-in chamber. 2, 344.
सुवर्णकार m. a goldsmith. 2, 433.	सूतिमास m. the last month of pregnancy. 2, 344
सुवासिनी f. a half grown-up girl. 2, 326.	सूत्र n. thread. 2, 394.
सुषम 1) adj. beautiful. 4, 4. 2) सुषमा f. brilliancy, beauty.	सूद m. a cook. 2, 276.
	सूदन n. killing, slaughter. 2, 322.

सूर्दाध्यक्ष m. a kitchen-master. 2, 276. **सूपशास्त्रविशेषज्ञः** सूर्दाध्यक्षःप्रशस्यते Matsyap. 202, 22.

सुना f. a shambles, a slaughter-house. 2, 440.

सुनु m. a son. 2, 342.

सुनूत adj. (of speech) true and (at the same time) pleasant. 1, 141. Yv. 1, 109.

सूपकार m. a cook. 2, 276.

सूर m. the sun. 1, 35.

सूरता f. a tractable cow. 2, 115.

सूरि m. a wise man. 2, 177.

सूर्मी f. a brass image or statue. 1, 131. Manu 11, 103. Composed of *su* and *urmī*, 'of a good fount'.

सूर्य m. the sun. 1, 35. 5, 53. 55.

सूर्यकांत m. crystal. 2, 21.

सूछान् n. the corner of the mouth. 2, 365. Comp. Yv. 2, 13. To the various readings elsewhere recorded we may

add the sg. f. सूक्षमी, employed by Panini in the verse:
स सूक्षमीप्रातमसूक्ष्मदिव्यं
प्रलेलिह्वनो रुरिषारिस्त्वैः

सूषिः f. m. a goad for driving an elephant. 2, 69.

सेतु m. a causeway, a bridge. 3, 49.

सेना f. a host, an army. 2, 302. 306. 5, 4.

सेनांग m. a component part of an army. 5, 80.

सेनानी m. 1) a general. 2, 279. 2) a name of Skanda. 1, 19. Rgh. 2, 37.

सेवकः m. an attendant, a follower. 2, 273.

सेवा f. attendance, service, worship. 1, 129.

सेन्ट्रिकेप m. a name of Rahu. 1, 49. Mâgha 2, 35.

सेकत n. an islet. 3, 48. Rgh. 5, 78.

सेधवः 1) m. a horse of Sindh

सौरती 2, 384. 2) n. river-salt. 2, 439.

सौर्य n. the sun. 2, 302. 5, 6, 36.

सैरंध्री f. a female perfumer, a toilet-woman. 2, 337. Perhaps derived from a noun *siron-dhara*.

सैरिय m. a buffalo. 2, 72.

सोत्प्रास adj. exaggerating with latent irony. 1, 149.

सोत्प्रासहसित n. sarcastic laughter. 4, 46.

सोदर, सोरथ m. *frater uterinus*, a brother of the same mother. 2, 353.

सोपहास adj. derisive, sarcastic. 1, 149.

सोवान n. a ladder, a flight of stairs. 2, 146. Kum. 1, 39. Rgh. 3, 69. 6, 3. सत्यं स्वर्गस्य सापानं Vārāhap. 209. Instead of Bopp's ingenious derivation from *sa* and *upānaya*, I propose another: *sa* and *upānaya*. Comp. *astamana*.

सोम m. the moon. 1, 42.

सोमया m. *śūshman*. 2, 236.

सोष्टुष adj. — *aspyasa*. 1, 149.

सौरंधिक n. the white water-lily. 3, 59.

सौचिक m. a tailor. 2, 435.

सौदामिनी f. lightning. 1, 60.

सौध n. a whitewashed mansion. 2, 139. Māgha 12, 62. 1, 25.

सौनिक m. a butcher. 2, 440.

सौमिक n. a nocturnal assault. 2, 297.

सौम्य 1) adj. pleasing, handsome. 4, 4. 2) m. the planet Mercury. 1, 46.

सौरभेय 1) m. a bull. 2, 108.
2) सौरभेयी f. a cow. 2, 113.

सौरभ्य n. fragrance. 1, 77. 5, 27.

सौराष्ट्रक n. brass, bell-metal. 2, 15.

सौराष्ट्रिक m. a sort of poison brought from Surāshtra. 3, 24.

सौष्वर्धल m. a sort of salt, prepared by fusing fossil

सौवासिक m. salt with saffron myrobalan. 2, 462.

सौवासिक m. the family or domestic priest. 2, 271.

सौविद्, सौविद्या m. a guard of the women's apartments. 2, 272. 5, 28.

सौबीर n. sour gruel. 2, 163.

सौष्ठुव n.—*avashambha*. 4, 74.

सौहार्द n. friendship. 4, 21.

सौक्रित्य n. satisfaction. 2, 171. Mâgha 5, 62.

सौकृद n. friendship. 4, 21.

स्कर् m. the god of war. 1, 19.

स्कंध m. 1) the shoulder. 2, 62. 112. 2) that part of the stem of a tree where the branches begin. 2, 27. 3) after *karin*, *nara*, *turanga*, and their synonyms, it signifies a multitude. 5, 25.

स्कंधवाहुक m. an ox carrying burdens on his shoulders. 2, 111.

स्कंधपात्र f. a branch of the upper stem of a tree. 2, 27.

स्कंधावाहा m. a royal residence, a capital. 2, 131.

स्कंधिक m. — *skandhaedhaka*. 2, 111.

स्तन m. the female breast. 2, 371. 387.

स्तनयिलु m. a thundercloud. 1, 58. Rv. 5, 83, 6. Vs. 25, 2.

स्तन्य n. milk. 2, 119. Rgh, 2, 69.

स्तन्यव n. fixedness, immobility, stupor. 5, 48.

स्तम्भ m. a ram. 2, 122.

स्तंब m. a shrub. 2, 35.

स्तंबकरि m. corn, grain. 2, 424.

स्तंबिम m. an elephant. 2, 59. Mâgha 5, 34. Bhk. 6, 92.

स्तम्भ m. 1) immobility, stupor. 5, 48. Comp. Mâgha 5, 48. 2) a post, a pillar. 2, 66. 5, 48.

स्तम्ब m. praise. 1, 145. Rv. 9, 53, 2.

स्तम्बक m. a cluster of blossoms. 2, 33. Urv. 125. 141.

स्तुति || praise. 1, 145. 5, 74.

स्तेन m. a thief. 2, 183.

स्त्रैय n. theft, stolen goods. 2, 184. Yv. 3, 234. Av. 11, 8, 20, 14, 1, 57.

स्तोक adj. small, little. 4, 3, 52, 5, 96. Cat. Br. 3, 6, 3, 8. Yv. 2, 27.

स्तोत्र n. praise. 1, 145.

स्तोम m. 1) a sacrifice. 2, 239. 2) a mass, a multitude. 4, 2. तमःस्तोम Kācīkh. 74, 30. धातस्तोम Rasatar. 3, 11.

स्त्यान adj. thickened, coagulated, congealed. 2, 121.

स्त्री f. a woman. 2, 326.

स्त्रीधन n. property which a woman possesses in her own right. 5, 42. Manu 9, 194.

स्त्रीपुंस m. du. man and wife. 4, 15. Manu 1, 113.

स्थगित adj. covered. 4, 58.

स्थैरित्व m. a piece of ground purified for a sacrifice. 4, 77.

स्थपति m. a man who performs the Vṛthmeapati sacrifice. 2, 263.

स्थपुट adj. unevenly raised. 4

68. Comp. शीषा निर्मासा चिपिटा दीर्घा स्थपुटा न शुभपद्। Kācīkh. 37, 89. मरु- कंकानिलः प्राप्तः पर्वतादो- लनहामः । मखमंडपमूस्तेन व्याप्तः स्थपुटीकृता 88, 99. (Schol. तुणादिनाहादिता).

स्थपुटगतं क्राक्षं in Mālatimādh. V. is explained by Jagaddhara: निजोन्नतविषमस्थानगतं, by Mālānka: संकुचितमाग- प्रविष्टं मस्तकादिनिजोन्न- तगतं.

स्थल n. स्थली f. firm ground, "continent. 2, 3, 3, 41.

स्थलशृंगाद m. — gokshura. 2, 46.

स्थविर adj. oil. 2, 348.

स्थाप्त m. 1) a stake, a post. 5, 11. 2) a name of Giva. 1, 12.

स्थान n. 1) standing. 5, 51. 2) a place, a spot, τόπος. 2, 3.

४, 77 (?). 3) an abode, a house.
2, 136. 143.

स्वानक n. a trench for water dug at the foot of a tree.
2, 29.

स्वानस्थ adj. staying at home.
2, 213.

स्वानीय n. a town. 2, 130.

स्वापत्य m. a guard of the women's apartments. 2, 272.

स्वामन् n. firmness, vigour, power. 4, 38. 5, 67. 82.

स्वाधिभाव m. a permanent condition; in poetry, that sentiment which constitutes the fundamental or leading character of a composition, as love in an erotic, mirth in a comic composition, etc. 1, 91. Comp. Mâgha 2, 87.

स्वाल्त 1) n. a vessel. 2, 172.
2) **स्वाल्ती** f. a pot. 2, 159.
Vs. 19, 27. Çat. Br. pp. 90.
158. 187. 243. etc.

स्वासक n. a particular mode of perfuming of the person.
2, 385.

स्थिति adj. standing, erect. 2, 231.

स्थिति f. 1) standing. 2) uniform practice, a decision, a rule. 5, 51.

स्थिर 1) adj. steady, steadfast.
2, 215. 2) **स्थिरा** f. the earth.
2, 1.

स्थिरप्रेमन् adj. of steady affection. 2, 219.

स्थुल n. ■ sort of long tent. 2,
296. Mâgha 12, 4.

स्थूपा f. a post, a pillar, a stave. 1, 131. 5, 48. Rv. 1, 59,
1, 5, 45, 2, 62, 7, 8, 17, 14,
10, 18, 13.

स्थूरिन् m. an ox that carries burdens on his back. 2, 111.

स्थूल adj. big, fat, large. 2, 187.
13. Kum. 2, 11. Rg. 6, 28.

स्थूललक्ष adj. liberal. 2, 210.

Yv. 1, 308. भाव्यं स्थूललक्षोऽप्त

मृगुजा Matsyapur. 206, 29.

प्रेमणा ये च प्रयच्छति स्वत्ये

अव्यग्रिणीं वृषुः स्थूलते ॥

साम्बन्धोत्तमाकुन्दान्मग्ने-
त्स्वेरपि व्ययः ॥ Vatsy. E.
4, 5, 3.

स्थूलोदय m. the middle pace
 of an elephant. 2, 67. Māgha
 12, 16. यथा पालकार्यं नी-
 केगतं स्थूलोदयो वीथीमार्गं
 इति तिस्रो गतिप्रक्रिया:
 Kshiresv.

स्वेय m. a judge. 2, 274. P. 1,
 3, 23.

स्त्रसा f. a tendon, a muscle.
 3, 12.

स्नातक m. a man who, *having performed the ceremony of bathing previous to his returning to his family, passes from the order of a religious student into that of a householder.* 2, 239. Manu 4.

स्नान n. bathing, ablution. 2, 253.

स्नायु m. a sinew, a tendon, a muscle. 3, 12. Yv. 3, 81. 100.

स्निग्ध m. a frigad. 2, 273.

सुवा f. a daughter-in-law. 2, 340.

सुर्णि f. — mahdoriksha. 2, 42.

स्नेह m. fondness, affection. 4,
 21, 5, 29.

स्यंदन m. a sort of tree. 5, 26.
 Rv. 3, 53, 19, where Sāyana
 blunders in his usual fashion.
 Am. has *syandana*.

स्वधी f. rivalry, emulation, contention. 4, 101. 99.

स्वशनि m. 1) air, wind. 1, 75.
 2) n. a gift, a donation. 2, 264.

स्वप्न m. 1) a spy. 2, 270. 2) a battle, war. 5, 32.

स्वष्ट adj. visible, clear, manifest. 4, 67.

स्वष्टेत् adj. unclear. 5, 56.

स्वृहा f. wish, desire. 4, 25.

स्फटिक m. crystal. 2, 21. Kum.
 5, 63. 6, 42. .

स्तिन् f. du. the buttocks. 2,
 358. Yv. 3, 97. Mārk. 11, 8.

स्फुट adj. clear, manifest. 4, 67.
 5, 51.

स्फुलिंग m. a spark of fire. 1, 67. Urv. 125.	सृक्षती f. a river. 3, 42; RV. 1 32, 14, 10, 104, 8.
स्फूर्ज्यु m. a clap of thunder. 1, 57.	स्रष्ट m. 1) Brahman. 1, 6. 2) Civa. 1, 12.
स्फोटक m. a pustule, a blister, a boil, a pimple. 2, 449.	साक्ष adv. quickly, instantly. 4, 12. साक्ष सर्त्यभिसारिकाः Kshirasv. Perhaps from सूक्ष्.
स्म a particle expressing, amongst other things, remembrance. 5, 97.	सुष् f. a sacrificial ladle. 2, 260.
स्मर m. a love. 1, 32. This earliest and latest of all gods figures already in the Av. 6, 130, 131.	स्रोतस् n. 1) a stream, a current of water. 3, 47. 2) a river. 3, 44. 3) an organ of sense. 2, 380.
स्मरपंहिर n. pudendum muliebre. 2, 359.	स्रोतस्विनी f. a river. 3, 44.
स्मित 1) n. a smile. 2, 412. 2) adj. budded, blown. 2, 32. Magha 6, 54.	स्व n. property, wealth. 1, 80.
स्पद m. speed, velocity. 2, 288.	स्वच्छंद adj. self-willed, independent. 2, 224. 5, 47.
स्पैदन m. a chariot. 2, 289.	स्वजन m. a relation. 2, 354.
स्पैदनारोह m. one who rides in a carriage. 2, 235.	स्वतंत्रवृत्ति f. acting according to self-imposed rules, independent action. 4, 93.
स्त्रं f. a wreath, a garland. 2, 397, 399.	स्वदन n. tasting, eating. 2, 179.
स्त्रद्वयी adj. f. (a female) that miscarries. 2, 115.	स्वधिति f. m. an axe. 2, 319. RV. 2, 39, 7. 3, 8, 11. Probably from शि like शौ.

G L O S S A R Y.

स्वांगः n. <i>ibid.</i> 5, 77.	स्वसु f. a sister. 2, 352.
स्वाधाव m. natural condition. 4, 97. 5, 71.	स्वादिति part. hail, blessings. 5, 101. <i>Rgh.</i> 5, 17.
स्वर्यभू m. Brahman. 1, 7.	स्वस्तिक m. a palace or temple built in the shape of the diagram (Stevenson, <i>Kalpasūtra</i> , emblem last but one) of the same name. 2, 150.
स्वर् ind. heaven. 1, 3.	स्वधीय m. a sister's son. 2, 352. <i>Manu</i> 3, 148.
स्वर् m. 1) articulate sound. 1, 138. 5, 77. 2) a musical note. 3) a vowel. 4) accent. 5, 77.	स्वाच्छव्या n. wilfulness, independent action. 4, 89.
स्वरू m. a thunderbolt. 1, 56.	स्वाइरसा f. spirituous liquor. 2, 174.
स्वरुचि adj. self-willed, independent. 2, 224.	स्वाध्याय m. the Vedas. 1, 9.
स्वत्रय n. the natural form or constitution of a thing. 5, 78.	स्वानं m. sound. 1, 138.
स्वर्ग m. heaven. 1, 3. 5, 60. 68. <i>Rv.</i> 10, 95, 18.	स्वातं n. the mind. 2, 379. <i>Bhk.</i> 6, 22. <i>Gg.</i> 10, 10.
स्वर्गोक्तस् m. a god, a deity. 1, 4. <i>Kum.</i> 1, 59.	स्वापतेय n. property, wealth. 1, 80. <i>Māgha</i> 14, 9. स्वापते-यमाविलं तु धात्रसात्साधकोर् <i>Pk.</i> 1, 32.
स्वर्ण n. gold. 2, 18.	स्वाभिन् m. 1) a master, a lord. 2, 188. 5, 39. 2) a name of Skanda. 1, 19.
स्वर्णायुष्मी f. a tree (cassia fistula). 2, 43.	
स्वर्थापु m. a name of Rāhu. 1, 49.	
स्वल्पशरीर adj. of a diminutive body. 2, 456.	

स्वारात् m. a name of Indra. 1, 53.

स्वाकृष्ण f. the wife of Agni. 1, 66. Rgh. 1, 56.

स्वाकृष्णिय m. a name of Agni. 1, 62.

स्विद् a particle introducing
1) a question. माया स्विदेषा
मतिविश्वमो वा धस्तं नु मे
वीर्यमुताहृपन्यः Kir. 16, 18.
2) a doubt or uncertainty. 5, 94. अस्ति स्विनु वीर्यं तत्

ईद न स्विदस्ति तदसुका ग्रिं
वोचः Rv. 6, 18, 3.

स्वेदनिका f. an iron plate or
pan for baking bread, etc. 2, 158.

स्वैर adj. 1) following one's im-
pulses, self-willed. 2) slow.
5, 47.

स्वैरिणी f. an unchaste wife.
2, 341. Yv. 1, 67. Comp. Mi-
taksh. on Yv. 2, 51.

रु.

रुस m. 1) a swan, a goose. 2,
96, 98. 2) the sun. 1, 37.

रुसक n. a tinkling ornament
for the ankle of a woman. 2,
406. Maigha 7, 23.

रुसकांता f. a goose. 2, 96.

रुसपाद n. vermillion. 2, 466.

हु हु an interjection used in
addressing or calling a per-
son: ho! holla! 5, 97. Urv. pp-

61.69.70. **हुहो सत्पुत्रजननि**
निरयं सत्यप्रभाषिणी KA-
dikh. 13, 82.

रुठ m. force, violence. 4, 74.

रुतक adj. ill-bred, or bad in
general. 2, 223.

रुनु f. m. the jaw. 2, 367. 5, 32.

रुत an interjection expressive
1) of grief. 2) of joy. 5, 89.
Comp. Rv. 8, 60, 5. 10, 53, 2.

कुर्म m. a horse. 2, 281.

कुपमार m. — *kavvebra*. 2, 39.

कुरू m. a name of Civa. 1, 11.

कुरि 1) adj. tawny. 4, 50. 2) m. the sun. 1, 35. 5, 70. 3) the moon. 3, 70. 4) a horse. 2, 281. 5, 70. 5) a lion. 2, 39. 5, 70. 6) a frog. 3, 40. 5, 70. 7) a monkey. 2, 76. 5, 70. 8) Indra. 1, 52. 5, 70. 9) Vishnu or Krishna. 1, 23. 5, 70. 10) Yama. 1, 72. 5, 70. 11) Vâyu. 1, 76. 5, 70.

कुरिचैदन m. a species of sandal-tree, considered as one of the five trees of heaven. 1, 135.

कुरिणा 1) adj. (f. & f.) yellowish white. 4, 47. 2) m. a deer, an antelope. 2, 75. 3) **कुरिणी** f. a golden image. 1, 131.

कुरित् 1) adj. green. 4, 49. 2) f. a region, a point of the compass. 1, 100.

कुरित 1) adj. (f. **कुरिता** or **कुरिणी**) green. 4, 49. 2, 4. 2) **कुरिणी** f. the parrot-like lady. 4, 53.

कुरिताली f. — *dârvâ*. 2, 36.

कुरिदृश m. the sun. 1, 36. Mâgha 11, 56. Rgh. 3, 22.

कुरिद्रारोग adj. one whose affection is as transient as the colour of turmeric. 2, 220.

कुरिन्माणि m. an emerald. 2, 20. Mâgha 3, 49.

कुरिप्रिया f. a name of Lakshmi. 1, 31.

कुरिषत् कुरिकृष m. a name of Indra. 1, 54. 52.

कुरीतकी f. — *pathyâ*. 2, 463

कुर्म n. = mansion, a palace. 2, 138. Urv. 56. Kum. II. 42. Bhk. 8, 36.

कुर्मका m. a lion. 2, 59.

कुर्म m. joy, pleasure. 1, 123.

कुल n. a plough. 2, 420. 5, 46.

कुलायुध m. a name of Baladeva. 1, 29.

कुलाकुल m. a sort of poison. 3, 25.

कुरिस् n. the substance offered

as an oblation at a sacrifice, commonly melted butter. 2, 261.	हृस्तिपक् m. an elephant- keeper. 2, 70. Māgha 5, 49. Comp. Vs. 30, 11.
हृष्टपाक m. an oblation pre- sented to the gods, or the vessel in which it is offered. 2, 261.	हृस्त्यारोलु m. an elephant- driver. 2, 70.
हृष्टवालु m. Agni. 1, 62. Rv. 1, 12, 6.	हृष्टक n. gold. 2, 18. Māgha 13, 63.
हृष्टी, हृष्टिका f. a por- table stove. 2, 159.	हृष्टन् m. a year. 1, 126. 5, 15. Av. 3, 10, 9. Manu 2, 154.
हृष्टि 1) n. laughing. 2, 412. 2) adj. budded, blown. 2, 32.	हृष्ट m. 1) a string of pearls. 2, 409. 5, 5. 2) a necklace of 108 or 64 strings. 2, 407.
हृष्टि m. 1) the hand. 2, 336. 2) After synomyne of hair it signifies a quantity, as केषा- हृष्टि (Māgha 8, 27). 2, 376.	हृष्टरुसा f. the vine. 2, 38.
हृष्टविक् n. — <i>sīhasuka</i> . 2, 385.	हृष्टिद्वा adj. (f. &) yellow. 4, 50.
हृष्टमूत्र n. a thread worn round the wrist as an amulet. 2, 403 Kum. 7, 25.	हृष्टिनि adj. ravishing, charm- ing, pleasing. 4, 4. Māgha 10, 69.
हृष्टिमाल m. an embankment at the gate of a city or fort, with subterranean passages 2, 133. Māgha 3, 68.	हृष्टित m. the wood-pigeon. 2, 99. Rg. 4, 46.
हृष्टिनी f. the female elephant. 2, 70. 5, 13. 47.	हृष्टिला f. spirituous liquor. 2, 174. Māgha 10, 21.
	हृष्टिल m. a kind of lizard. 2, 102.
	हृष्टि (prākrit of <i>bhāva</i>) m. the different branches of science 50 *

actions by which the sentiment of love is manifested. 1, 89.

कृस m. laughter, mirth. 1, 91.

कृस्य m. the comic sentiment in poetry. 1, 92.

किं part. 1) because, for, 2) but (?) 5, 95. Comp. Rgh. 1, 69. Manu 1, 83.

किंसा f. 1) killing, slaughter. 2, 323. 2) injuring by theft, etc. 5, 24.

किंस adj. hurtful, mischievous 2, 217. Rv. 10, 87, 3, 5, 9. Manu 1, 29.

किंसपशु m. a beast of prey. 5, 46.

किंगु n. assaloeida. 2, 462.

किंगुल n. vermillion. 2, 466.

किंपीर m. an elephant's chain. 2, 68.

कित adj. fit, apt. 2, 231.

किम n. frost, cold, snow. 3, 28.

किमानी f. a mass of snow.

3, 28. चक्रैरस्य द्विषष्वकं ज्ञाय-
मापाहिते ज्ञात्। पार्ति-
उकिरण्टीरणेहिमानी-
पदलं यथा Pt. 4, 158.

किरणमय adj. (f. i) golden. 1, 131.

किरण्य 1) n. gold. 2, 19. 2) wealth, riches. 1, 80. 3) **किरण्या** f. one of the seven tongues of Agni. 1, 68.

किरण्यगर्भ m. Brahman. 1, 6. 5, 82.

किरण्यबाहु m. the river Gou. 3, 52.

किरण्यरेतस् m. a name of Agni. 1, 64.

कीनवादिन् adj. overcome in argument or a legal cause. 2, 209.

कुँ a particle introducing 1) a question. कुँ स वं सुहूत्. 2) a doubt. चेत्रा कुँ मैत्रो कुँ (Kshtrav.). 5, 90.

कुतु m. a ram. 2, 124.
कुत adj. offered with fire. 2, 262.
कुतवृ, **कुताशन** m. a name of Agni. 1, 62. 64.
कृच्छ्र m. love. 1, 32.
कृद्य n. 1) the heart, the mind. 2, 379. 2) the heart taken as centre. 1, 44.
कृद्यंगम adj. to the point, pertinent, congenial. 1, 146. Kurn. 2, 16.
कृद्यस्थान n. the breast, the chest. 2, 372.
कृष्ण adj. congenial, pleasing, beloved. 4, 4. Rv. 5, 42, 2.
कृष्णार्थ & **ि.** — **कृद्यंगम**. 1, 146.
कृष्णोऽव m. longing, regret. 4, 57.
कृषीक n. an organ of sense. 2, 380. **सर्वेषां च कृषीका-**
णामीशनाद्यरमेष्टुः। **कृषी-**
केश **इति ख्यातः**: Kāśikha. 20, 9.
कृषीकिश m. Vishnu or Krishna. 1, 23.

हेति f. 1) light, splendour, flame. 1, 66. 2) a weapon. 2, 307.
हेतु m. a motive, a cause. 2, 457. 5, 62. 92. 95. 101.
हेम m. a black horse. 2, 282.
हेमन् n. gold. 2, 18. 1, 81.
हेमंत m. the winter season, comprising the months Mārgaśirsha and Pausha. 1, 113.
हेमपर्वत m. the mountain Meru. 1, 136.
हेमपुष्प m. — *nāgakesara*. 2, 54.
हेमाद्रि m. the Meru. 1, 136.
हेरक m. a spy. 2, 270.
हेरब m. a name of Ganeśa. 1, 18.
हेता f. 1) slight, contempt. 4, 30. Māgha 2, 52. 2) in erotic poetry, prurience. 1, 89. 3) = *prastāva*. 5, 19.
हेषा f. the neighing of horses. 1, 151. **रुथेषारुष** Pl. 4, 135. Comp. *hreshā*.

रूप adj. (f. t.) golden. 2, 268.
Rgh. 6, 15. Bhk. 5, 89.

रूपवती f. a name of Párvati.
1, 15.

रूपेश्वीन n. fresh butter. 2, 119.

त्यम्ननदिन n. yesterday. 5, 23.

सह m. a lake, a pool. 3, 48.
Rv. 1, 52, 7, 3, 36, 8, 45, 3,
10, 43, 7, 71, 7, 102, 4.

सृदिनी f. a river. 3, 43.

क्रुस्ते adj. short, small, little.
4, 3, 2, 23.

क्राद m. noise, sound. 1, 138.

क्षी f. (nom. *kṛī*) shame, bashfulness. 2, 412. Rgh. 3, 5, 4,
80, 5, 58. Vs. 24, 33.

क्षीषेर n. a sort of perfume.
2, 467.

क्षेपा f. the neighing of horses.
1, 151.

क्षादिनी f. lightning. 1, 60.

अभिवंश गुद्धन्पूर्वाङ्क्लब्धीयनिर्वीर्वीन् ।
तत्पसादादकारीद रुलमालाविशोधनं ॥
तद्विद्वासो जनुगङ्घंतु वितश्रोत्रैः प्रसारितैः ।
संतः प्रणयिवाक्यानि मृहंति ल्लनसूयिनः ॥
न चात्रातीष कर्तृव्यं होषदृष्टिपरं मनः ।
दोषो ल्लविक्षमानो जपि तचित्ताना प्रकाशते ॥

ERRATA.

- P. 2. l. 11. रुद्रः कर्यर्दि; l. 14. शीलयीषो वक्त्रिषेताः.
- P. 6. l. 20. बहुलाः.
- P. 9. l. 3. इत्यमिकार्थाः.
- P. 17. l. 6. सोत्प्राससोपहासाः.
- P. 21. l. 15. बीजकोशी.
- P. 22. l. 2. कंकेणि.
- P. 24. l. 6. पुष्पवाढी.
- P. 27. l. 4. पिञ्च.
- P. 28. l. 8. महूः.
- P. 35. l. 1. यिठर्.
- P. 41. l. 11. गर्हावाही.
- P. 44. l. 15. परिक्रान्तक.
- P. 47. l. 5. दृष्टि.
- P. 48. l. 5. कंबलिवाञ्छस्तु A.
- P. 49. l. 10. पंथिपरा—.
- P. 54. l. 16. ज्ञामाता.
- P. 55. l. 16. धैर्यको.
- P. 60. l. 15. हारमध्य.
- P. 64. l. 18. पितृ.
- P. 68. l. 11. पौरग.

- P. 73. l. 17. प्रकरणशैव.
 P. 82. l. 17. कर्म मानस.
 P. 85. l. 1. कनिष्ठिक.
 P. 91. l. 18. मंत्र्यावा.
 P. 93. l. 4. संभाव्ययोः; l. 6. दुग्ध.
 P. 104. l. 7. सुरता ACD. सूरिना E.
 P. 109. l. 20. बंधकी.
 P. 126. l. 1. 2) Kāma. 1, 34.
 P. 130. l. 17. अनुच्छि॒ष्ट.
 P. 134. l. 7. अपलुस्तितान्यकिसलयशोमं विलोक्याशोकं।
     Sarasvatik. II, 15. यस्मात्ज्ञान्यपलुस्तितदेहात्म-
     मानिक्वो च पि बिभिधादिति । Schol. on Para-
     mārthasāra.
 P. 152. l. 12. आलोऽव्यलोखा f. a line of writing.
 P. 172. l. 18. कंचुक m. 1) a bodice, a jacket.
 P. 206. l. 8. goodness.
 P. 222. l. 21. द्वीपूत.
 P. 229. l. 4. 3) a recipient, a fit person for. Comm. Mācha 14, 9
 P. 247. l. 25. diagram.
 P. 259. l. 23. धृषिस.